

**VOLKSBOEK
VAN
MARGARIETA VAN LYMBORCH
(1516)**

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

**TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN
DOCTOR IN DE LETTEREN EN WIJSBE-
GEERTE AAN DE R.K. UNIVERSITEIT TE
NIJMEGEN OP GEZAG VAN DE
RECTOR MAGNIFICUS Dr. M. GOEMANS O.F.M.
HOOGLERAAR IN DE FACULTEIT DER
GODGELEERDHEID
VOLGENS BESLUIT VAN DE SENAAT IN HET
OPENBAAR TE VERDEDIGEN
OP WOENSDAG 9 JULI 1952 DES NAMIDDAGS
TE 4 UUR**

DOOR

**FRANCISCUS JACOBUS SCHELLART
GEBOREN TE 'S-GRAVENHAGE**

**UITGEGEVEN VOOR DE STICHTING „ONZE OUDE LETTEREN”
DOOR DE WERELDBIBLIOTHEEK
TE AMSTERDAM EN ANTWERPEN
MCMLII**

Aan mijn vrouw

Promotor: Prof. Dr Gerard Brom

VOLKSBOEK VAN MARGARIETA VAN LYMBORCH
(1516)

INHOUD

	bladz.
Bibliografie	VII
Bibliografie over de houtsnedes	X
Inleiding	XI
I De Teksten.	XIX
A. De Handschriften	
B. De Volksboeken	XX
C. Het Volkslied.	XXVI
II Confrontatie der Teksten.	XXVIII
III Karakteristiek van het Gedicht	XXXI
IV Karakteristiek van het Volksboek.	XXXV
Noten	XLIV
Wijze van uitgave van het Volksboek ,	XLVII
Opschriften der Capittels	XLVIII
Tekst van het Volksboek	1
Bijl. I Tekst van het Volkslied	144
„ II Aantekeningen over de hout sneden	151

BIBLIOGRAFIE

Afkortingen:

Nijhoff-Kronenberg: NK.

Nederlandsche Volksboeken: NV.

Tijdschr. voor Boek en Bibliotheekwezen:

TBB.

De handboeken hebben wij slechts vermeld, als deze in de tekst ter sprake komen.

De literatuur die in onderstaande werken wordt opgegeven, hebben wij niet opnieuw vermeld, wanneer zij voor onze studie slechts van algemeen belang was.

Albering, L. A. H.	Vergelijkend-Syntactische studie van den Renout en het volksboek der Heemskinderen — Groningen 1934.
Bergh, L. Ph. C. van den	De Nederlandsche Volksromans, eene bijdrage tot de geschiedenis onzer letterkunde
— Amsterdam 1837.
idem	Roman van Heinric en Margriete van Limborch, gedicht door Heinric, — Leiden 1846 en 1847.
Boekenooogen, G. J.	De Nederlandsche Volksboeken, in: TBB, III 1905, bl. 107—142.
idem	Den droefliken strijt van Roncevale, naar den Antwerpschen druk van W. Vorsterman uit het begin der XVIe eeuw, NV I — Leiden 1902.
idem	Van den jongen geheeten Jacke, naar den Antwerpschen druk van Michiel Hillen uit het jaar 1528, NV. X — Leiden 1905.
idem	Een schone ende miraculeuse historie vanden Ridder metter Swane. naar den Amsterdamschen druk van Cornelis Dirksz Cool uit het jaar 1651, NV. III, — Leiden 1931.
idem	De historie van den Verloren Sone, naar den Antwerpschen druk van Godtgaf Verhulst uit het jaar 1655, NV. XI — Leiden 1908.
Brandi, K.	Keizer Karel V; geautoriseerde vertaling ond. toez. v. N. B. Tenhaeff — Amsterdam 1942.
Brom, G.	Het begin van de renaissance in Nederland, in: Handelingen v. h. 17e Nederlandse Philologencongres 1937.
Buddingh, D.	Dietsche Taal en Poëzie, in: Geschied- en Letterkundig Archief, Mengelwerk — Gorinchem 1859.
Debaene, L.	De Historie van Broeder Russche, uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien
— Amsterdam 1950.
idem	De Nederlandse Volksboeken, ontstaan en geschiedenis van de nederlandse prozaromans gedrukt

- tusschen 1475 en 1540 — Antwerpen 1951.
idem Rederijkers en prozaromans, in: *De gulden Passer* 1949, bl. 1—23.
- Degroote, G.** *Blijde Inkomst, vier vlaams-bourgondische gedichten, uitgegeven, ingeleid en toegelicht. Klassieke Galerij no. 59* — Amsterdam-Antwerpen 1950.
- idem** *Jan Smeken's gedicht op de feesten ter eere van het Gulden Vlies te Brussel in 1516, met inleiding, aantekeningen en glossarium* — Amsterdam-Antwerpen 1946.
- Doutrepont, G.** *Jean Lemaire de Belges et la Renaissance* — Bruxelles 1934.
- idem** *Les mises en prose des épopées et des romans chevaleresques du XIVe au XVIe siècle* — Bruxelles 1939.
- id. et Omer Jodoque** *Chroniques de Molinet, Tomes I, II, III* — Bruxelles 1935.
- Dela Montagne, V. A.** *Schoolboeken te Antwerpen in de 17e eeuw, in TBB, V 1907, bl 1—35.*
- idem** *Gesensureerde volksboeken, in TBB IV 1906, bl. 278.*
- Elslander, A. van** *Het Volksboek vanden X esels, uitgegeven, ingeleid en toegelicht* — Antwerpen-Amsterdam 1946.
- Essen, L. van der en G. H. Hoogewerff** *De historische gebondenheid der Nederlanden* — Brussel 1944.
- Ett, H. A.** *Balthazar Huydecoper* — Amsterdam 1946.
- Fuhse, F. en K. Lange** *Dürers schriftlicher Nachlass* — Halle 1893.
- Fritz, J.** *Die Historie van Christoffel Wagenaer discipel van D. Johannes Faustus, NV XII* — Leiden 1913.
- Gessler, J.** *Virgilius, facsimile van de oudste druk van het vlaamse volksboek* — Antwerpen 1950.
- Goerres, J.** *Die teutschen Volksbücher* — Berlin 1925.
- Graesse, J. G. T.** *Trésor de livres rares et précieux* — Dresden 1859/69.
- Hardy, J.** *Aristote Poétique* — Paris 1932.
- Heurck, E. van** *Les livres populaires flamands* — Anvers 1931.
- idem** *Voyage autour de ma bibliothèque* — Anvers 1927.
- Huizinga, J.** *Erasmus* — Haarlem 1936³.
- id.** *Herfettij der Middeleeuwen* — Haarlem 1947⁶.
- Hoogewerff, G. H.** *Zie L. van der Essen.*
- Iongh, Jane de** *Margaretha van Oostenrijk* — Amsterdam 1946.
- idem** *Maria van Hongarije* — Amsterdam 1946.
- Jacquemin, J.** *Une Princesse de jadis Marguerite d'Autriche* — Paris 1930.
- Kalf, G.** *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde in de 16e eeuw* — Leiden 1889.
- Kooperberg, L. M. G.** *Margaretha van Oostenrijk* — Amsterdam 1908.
- Kronenberg, M. E.** *Verboden boeken en opstandige drukkers in de hervormingstijd* — Amsterdam 1948.
- idem** zie ook Nijhoff

Kruyskamp, C.	Nederlandsche Volksboeken — Leiden 1942.
Kuiper, E. T.	Die schoone Hystorie van Malegijs, naar den Antwerpschen druk uit het jaar 1556, — Leiden 1903.
Lampen, W.	De beteekenis der Paleographie als Wetenschap — Nijmegen-Utrecht 1932.
Lange, K., zie F. Fuhse	
Lecoutere, C., en W. de Vreese	Een schoon historie van Tureas ende Floreta, naar den Antwerpschen druk van Jacob van Liesveldt uit het jaar 1554 — Leiden 1904.
Leendertz, P.	Die waerachtige ende een seer wonderlycke historie van Mariken van Nieumeghen, facsimile druk met toelichting — 's-Gravenhage 1904.
idem	Middelnederlandsche dramatische poëzie, I en II — Leiden 1907.
Lulofs, B. H.	Handboek van den vroegsten bloei der Nederlandsche Letterkunde — Groningen 1845.
Margareta-legende,	Die, in ihren mittelalterlichen versionen, eine vergleichende Studie — Worth 1933.
Meesters, Th. H. A. M.	Roman van Heinric en Margriete van Limborch, uitgegeven volgens het Brusselse handschrift — Amsterdam-Antwerpen 1951.
Michels, L. C.	Een briefwisseling van J. H. van den Bosch met (M. De Vries en) A. Beets, in L.B. 1951.
Mierlo, J. van	Studiën over Anna Bijns, Sprokkelingen op het gebied der Middelnederlandse poëzie. Kon. Vla. Acad. — Gent z.j.
idem	Nieuwe Studiën over Anna Bijns en andere opstellen, Kon. Vla. Acad. Reeks III No. 34 — Gent z.j.
Moltzer, H. E.	Frederik III en Karel de Stoute te Trier 1473, naar het Berlijnsche handschrift — Groningen 1890.
Mone, F. J.	Die Kinder van Limburg, in: Anzeiger für Kunde der Teutschen Vorzeit IV — 1835.
idem	Uebersicht der Niederländischen Volksliteratur älterer Zeit — Tübingen 1838.
Muller, F.	Catalogus Nederlandsche Letterkunde, Populaire prozaschrijvers der XVIIe en XVIIIe eeuw.
Nijhoff, M.	Bibliotheca Historico Neerlandica III — Amsterdam 1893.
idem	Catalogus van oude- en nieuwe boeken over Nederlandsche Geschiedenis — 's-Gravenhage 1932.
Nijhoff, W. en M. E.	Nederlandsche Bibliographie 1500 tot 1540. — 's-Gravenhage 1923—1940
Kronenberg	
Petit, L. D.	Bibliographie der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde — Leiden 1888—1910.
Schreurs, Jacq.	Odysee van het kind Margriet — Utrecht-Brussel 1946.
Sern, A.	Ueber die Grenzen der Geschichtschreibung und der Poësie, in: Deutsche Vierteljahrschrift, Bd IV, 2 bl. 240.

- Swillens, P. T. A. Albrecht Dürer, zijn Dagboek van de reis door de Nederlanden in 1520—21 — Maastricht z.j. Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde — 1897.
- Ten Brink, J. De ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde II Geschied. d. Ned. Lettk. van Middeleeuwen en Rederijkerstijd — Haarlem 1922.
- Te Winkel, J. De roman van Heinric en Margriete van Limborch in hedendaags nederlands naverteld en ingeleid — Santpoort 1937.
- Verwey, A. Van vrouwen ende van minne, Middelnederlandsche gedichten uit de XIVE en XVe eeuw — Groningen 1871.
- Verwijs, E. Dat dialoog of twisprake tusschen den wisen coninck Salomon ende Mareolphus, naar den Antwerpschen druk van Henrick Eckert van Homberch in het jaar 1501 uitgegeven, NV VII — Leiden 1941
- Vreese, W. de, en J. de Vries Zie ook Lecoutere
- idem Middeleeuwsche handschriftenkunde — Leiden 1909.
- Vries, S. de Anna Bijns en Mariken, in *Levende Talen* No. 161, 1951, bl. 307.
- Wolthuis, G. W.

BIBLIOGRAFIE OVER DE HOUTSNEDEN

- Algemene inlichtingen over de houtsneden in volksboeken en kronieken in:
W. Nijhoff *L'Art typographique dans les Pays-Bas* (1500—1540) La Haye 1902.
- W. Nijhoff en M. E. Kronenberg *Nederlandsche bibliographie* van 1500—1540, Den Haag 1923.
- A. J. J. Delen *Histoire de la gravure* dans les anciens Pays-Bas, et dans les provinces belges des origines jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, I en II Paris-Bruxelles 1924—1934.
- G. Degroote *Jan Pertchevals Den Camp vander Doot*, met toelichting van de houtsneden door A. J. J. Delen, Antwerpen-Amsterdam 1948.
- J. Gessler *Virgilius*, facsimile van de oudste druk, met kanttekeningen bij de illustratie van de Nederlandse uitgaven door Fr. Van den Wyngaert, Antwerpen 1950.
- F. W. H. Hollstein *Dutch and Flemish etchings engravings and woodcuts ca. 1450—1700*, Vol. I-VI, (A-Floris) is verschenen, Vol. VII (Floris—Goltzius) is ter perse.

INLEIDING

Van het verhaal van *Margarieta van Lymborch* treffen wij in de loop der laatste zes eeuwen vele redacties aan. De eerste dateren uit het midden der veertiende eeuw, de laatste uit onze eigen tijd.

Wij beschikken over vier volledige handschriften, drie uit de Middeleeuwen, één uit de negentiende eeuw, ieder met een omvang van minstens twee en twintig duizend verzen, en over fragmenten van verschillende andere middeleeuwse redacties die verloren zijn gegaan.

Na 1500 verscheen het verhaal als prozaroman, waarvan minstens dertien drukken bekend zijn, de eerste van ongeveer tweehonderd bladzijden.

Uit de achttiende eeuw dateert een volkslied, dat echter vermoedelijk van veel oudere oorsprong is.

In onze tijd is het verhaal herschreven door Albert Verwey, een deel ervan door Pierre Kemp, Marie Koenen en Jacques Schreurs.

Sinds de achttiende eeuw hadden de overgeleverde teksten de aandacht van vele filologen, zoals Huydecoper, Van Wijn, Alewijn, Bilderdijk, Mone, Hoffmann von Fallersleben, Oberlin, Steenwinkel, Buddingh, van den Bergh en Nap. de Pauw.

In 1951 was het verhaal voorwerp van twee uitvoerige studies, van Rob. Meesters die *handschrift B* uitgif, en van Luc. Debaene, die brede aandacht wijdde aan het Volksboek ¹⁾.

Als wij hier nog bijvoegen wat wij over *Margarieta* aantreffen in handboeken, tijdschriften en catalogi, is een meer dan gewone belangstelling voor het verhaal volledig gerechtvaardigd.

Onze studie zal zich bepaald bezighouden met de prozaroman, d.w.z. met de tekst die in 1516 te Antwerpen bij Willem Vorsterman is gedrukt. Een tekstuitgave hiervan bestond tot dusver nog niet, hoewel het boek die volledig verdient, temeer omdat tekstuitgaven van de *handschriften A en B* er aan vooraf zijn gegaan.

Balthazar Huydecoper was de eerste, die de roman van *Margarieta* vermeldde in zijn uitgave van Melis Stoke's *Rymkroniek* (1779); hij achtte het handschrift geschikt om voor driekwart te verdwijnen en voor de rest versneden te worden als rauwkost voor de linguïstische wetenschap.

Jonckbloet tekende in 1846 zeer krachtig protest aan tegen die opvattingen der oude school in een vernietigende kritiek op het *Handboek* van Lulofs ²⁾.

Maar Jonckbloet schoot zijn doel enigszins voorbij, toen hij in naam der vooruitgaande beschaving wel „een onpartijdig onderzoek en een onbevangen oordeel” eiste ten aanzien van de belangrijkste middeleeuwse werken uit de tijd vóór Maerlant, die door Lulofs over het hoofd waren gezien, maar zulke eisen zelf niet toepaste ten aanzien van de werken van het „verval” daarna, welke werken hij als „onpoëtische, didaktische rijmelarijen wil laten voor hetgeen ze zijn”, dit wil zeggen „uit aesthetisch oogpunt” beschouwd, „en dan hebben wij alle regt ze niet hoog aan te slaan”.

Waardeerde Lulofs de volksromans als „zielloos rijmgebengel” en „taalbastaardij”, Jonckbloet noemde de roman van Lymborch een „hors d'oeuvres van sagen en herinneringen”, van „ijdele vormen, waarin geen ziel meer leeft”, met het kenmerk „van matheid en uitputting” ³⁾.

G. Kalff nam nog in 1889 dit oordeel over en de neerslag van deze ongunstige beoordeeling treft men in tal van letterkundige geschiedenissen aan.

Een jaar na het verschijnen van Lulofs' boek had Mr. L. Ph. C. van den Bergh het Leidse handschrift van de Lymborch uitgegeven en het voorzien van een zeer waarderend commentaar, maar: „het viel aanstonds ten prooi aan die 19e eeuwse literatuur-beschouwing die leerde, dat belangrijke kunstwerken alleen in maatschappelijk-aanzienlijke tijdperken ontstaan”⁴⁾. En Verwey voegt eraan toe: „Kan enige poëzie, indien ze werkelijk poëzie is, mat en uitgeput genoemd worden omdat ze een sterk-maatschappelijk element ontbeert?”

Verwey prijst dan de natuurlijkheid, de bevalligheid, de bekoorlijkheid van het gedicht. Het proza van het volksboek noemt hij echter een „onbeholpen natekening”.

Hoe de literatuur-historie haar oordeel wijzigde, kan blijken uit de recente waarderungen door Luc. Debaene en Rob. Meesters. De eerste noemt de Lymborch „een der fijnste producten uit de nabloei der ridderepiek”⁵⁾, de tweede een verhaal, dat „met zijn psychologische ontledingen en zijn boeiende problematiek, een vergelijking met onze overige ridderromans kan doorstaan, vooral dank zijn monumentale bouw”⁶⁾. Let wel, hij zegt dit van hs B, waarvan ook van den Bergh nog indirect gezegd had, dat het „eene zeer flauwe, mislukte vertaling” was⁷⁾.

De volksroman deelde in de gunstige wijziging van het oordeel. „Had het riddergedicht in zijn genre uitzonderlijke hoedanigheden, het volksboek heeft er niet minder in het zijne”, zegt Debaene. „Het mag gerust als een model aanzien worden van het nieuwe genre tegenover de vroegere ridderepiek”⁸⁾.

Afgezien van het indirect belang dat de prozaromans in het algemeen voor onze literatuurgeschiedenis bezitten, met name voor de middeleeuwse handschriften, waaruit zij veelal ontstaan zijn, acht Debaene ze „ook op zichzelf vaak boeiende lectuur en ze ontsluiten een wereld die ons niet zelden vermag te bekoren”⁹⁾.

Mone is de eerste die het volksboek van Margarieta vermeldt. Hij heeft de oudste druk van 1516 gezien in de boekerij van graaf d'Hane te Gent¹⁰⁾.

Van den Bergh heeft deze druk echter niet onder ogen kunnen krijgen. Wel die van 1739, 1773 en 1798.

Dit heeft blijkbaar zijn oordeel beïnvloed blijkens zijn opmerking: „In het laatst der 15e en in de 16e eeuw, begon men een aantal dezer oude romans in proza over te brengen en naar den smaak des tijds om te werken. Dit lot onderging ook dit gedicht”¹¹⁾.

Een bepaald gunstige waardering blijkt hieruit niet. Consequent neemt Kalff deze opvatting over, en min of meer versterkt vinden wij die in de handboeken terug.

Geen der schrijvers van de gangbare handboeken en letterkundige geschiedenissen heeft blijkbaar de gelegenheid gehad of gezocht de prozaroman van 1516 in handen te nemen en met eigen ogen te bezien. Zij hebben genoegen genomen met het oordeel van een van den Bergh, dat „alle deze uitgaven” (van 1739, 1773 en 1798) met elkaar overeenkomen, waarbij zij de eerste uitgave van 1516 over het hoofd zagen.

Wie de druk van 1516 wel gezien heeft, verbaast het dan nauwelijks meer, dat het oordeel over de volksroman van Margarieta niet bijster gunstig klonk.

De druk van 1739 is wel onogelijk te noemen, zelfs als wij onze verwendheid inzake de boekdrukkunst in rekening brengen. Wie uit zulke vieze, stukgelezen quarto-boekjes de historie van Margarieta leert kennen, kan wel niet anders dan dit aan-lager-wal-geraakte literatuur noemen.

En als dan het oordeel over het origineel, de middeleeuwse roman in dicht-vorm, toch al niet te gunstig is, ligt de conclusie voor de hand: de literatuur der zestiende eeuw is er een van verder verval; het volksboek is daarvan een voorbeeld!

Maar de prozaroman van Margarieta van 1516 is een fraaie postincunabel in folio-formaat, met een reeks goede, soms zeer goede houtsneden, die in de latere drukken volkomen ontbreken, behalve dan dat er soms een op het titelblad voorkomt, die niet of nauwelijks bij het verhaal past.

Hoe het nu komt dat van de handboek-schrijvers niemand na Mone het exemplaar van 1516 meer gezien heeft, voordat W. Nijhoff en M. E. Kronenberg¹²⁾ het opnieuw achterhaalden en de kostbare gegevens erover vastlegden? Wij mogen veronderstellen, dat de verkoop van de bibliotheek van graaf d'Hane, en het gemis aan gegevens over de vraag waar die bibliotheek terecht kwam, het toch al beperkte zicht op de zestiende eeuwse literatuur nog meer versluiert heeft.

Het oordeel over deze nog altijd mistige periode der nederlandse letterkunde is grotendeels gebaseerd op unica. Het onderzoek daarnaar hangt vaak van toevalligheden af, vooral als een unicum in het ongereede raakt. De lotgevallen van de roman van Margarieta leveren er een voorbeeld van.

N.K. bevat het volgende gegeven:

Historie, een Schoone, van Margriete Van Limborch ende van Heyndric haren broeder,

Antwerpen, W. Vorsterman, 1516

(Arenberg) (Bibl. Roy.)

Hieruit blijkt, dat er twee exemplaren bestaan of bestonden. Aan het Brussels exemplaar — dat ik door de royaliteit van de K.B. te Brussel in Den Haag mocht raadplegen — ontbreekt het titelblad. Het heeft in plaats daarvan een onbeholpen, met inkt geschreven titel:

Die Scone hijstorie van Margarieten des hertogens dochter van lymborch

Tantwerpen bij Sim: Willem Vorsterman

MCCCCC en XVI

Den eersten dach van Tjaer

Deze titel wijkt dus af van de door N.K. genoemde, komt nóch overeen met de als een herhaling van de titel klinkende aanhef:

Hier beghinnet die schoone hystorie van Margarieten des hertoghen dochter van Lymborch, ende van haer broeder Heyndrick, nóch met de titels der latere drukken, die veel uitvoeriger zijn.

De titel, door Nijhoff-Kronenberg vermeld, is blijkbaar overgenomen van het exemplaar Arenberg, dat de bewerkers kenden uit een lijst van Willem de Vreese, die uitsluitend titels van Nederlandse boeken in de verzameling Arenberg opgaf en niet meer bestaat.

Het exemplaar Arenberg is echter sinds 1914 spoorloos, althans onbereikbaar. In hetzelfde jaar waarin N K verscheen (1914), liet de hertog van Aren-

berg uit vrees voor sequestratie zijn boekenbezit naar Duitsland overbrengen, waar het ondanks alle moeite voor ieder ontoegankelijk was, al vermoedde men dat het in Nordkirchen (Westfalen) was opgeborgen.

Na de tweede wereldoorlog waren er over de verzameling velerlei geruchten in België in omloop. Zij zou, nadat de hertog zich in een Capucynenklooster had teruggetrokken, aan de Belgische Staat vervallen zijn. Het eerste is waarschijnlijk juist, het laatste is niet bevestigd (1948). Het nieuwste gerucht wil, dat de bibliotheek of een belangrijk deel ervan in de Universiteits-bibliotheek van Leuven berust en dat ze te zijner tijd toegankelijk wordt. Is dit het geval, dan zou zekerheid te krijgen zijn over het titelblad.

Uit dit alles blijkt wel, dat het bestaan en het verdwijnen van exemplaren afhankelijk kan zijn van omstandigheden, die met de tekst als zodanig niets te maken hebben.

Het oordeel over een tekst kan men derhalve niet baseren op het negatief gegeven, dat uit een bepaalde periode geen tekst is overgeleverd. Toch heeft men de afwezigheid van volksboeken, vooral als deze op de 17e eeuw betrekking had, soms in het nadeel der volksboeken uitgelegd met het argument dat het hoge letterkundig niveau de volksboeken ver beneden zich liet.

Hoewel het een feit is, dat 17e-eeuwse drukken van volksromans uiterst zeldzaam zijn en dat er in die tijd al verzamelaars van volksboeken waren, is met de afwezigheid van exemplaren de kwestie der continuïteit van de volksverhalen van de 16e eeuw af, over de 17e eeuw heen, tot in de 18e en 19e eeuw toe niet afgedaan.

Naast de aandacht van het verzamelende publiek was er allereerst die van het lezende. Dat dit zou grijpen naar boeken die in vergetelheid geraakt zijn, en omdat ze in vergetelheid geraakt zijn, is in de 16e en 17e eeuw toch wel ondenkbaar.

Bij de glans der 17e eeuw moest de 16e wel in de schaduw vallen, en leverde het moeilijkheid om de Middeleeuwen en de Gouden Eeuw „aan elkaar te denken”.

Toch is de continuïteit onmiskenbaar. Zelfs bij afwezigheid van exemplaren, zoals in de 17e eeuw, is het mogelijk haar te volgen, het belang der teksten aan te tonen en hun plaats aan te wijzen in het literair-historisch verband, zoals de sterrenkunde in staat bleek de plaats en de grootte van nooit waargenomen planeten te bepalen, of zoals de scheikunde elementen in het periodiek systeem wist te rangschikken en hun gewicht vast te stellen, voordat men ze geïsoleerd had.

Van het verhaal van Margarieta van Lymborch, dat wij eerst als gedicht in handschrift, later als proza in druk aantreffen, de continuïteit te volgen is mede het doel van deze studie.

Deze studie dankt haar eerste oorsprong aan de colleges van Prof. Albert Verwey over de middeleeuwse tekst van de Limborch, waarvan handschrift A in direct bereik lag op de Universiteitsbibliotheek te Leiden.

De aanwezigheid in dezelfde bibliotheek van achttiende eeuwse drukken van het verhaal nodigde als vanzelf tot een vergelijking van beide versies. Het onderzoek naar de eerste prozaredactie leidde tot nadere kennismaking met de postincunabel van 1516, bezit van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, waar ook handschrift B berustte.

Dank zij de grote tegemoetkomendheid der directie was het mogelijk beide teksten te raadplegen op de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag, tezamen met het Leidse handschrift en vervolgens nog met het Volkslied.

Fotografische reproductie van de postincunabel, de tekstuitgave van handschrift A, later nog de tekstuitgave van handschrift B boden gelegenheid tot nauwkeurige vergelijking.

Bleken de zestiende- en de achttiende-eeuwse drukken slechts uiterlijk — hoewel dan belangrijk — te verschillen, de afstand tussen druk en handschrift was aanmerkelijk groter en niet beperkt tot het uiterlijk. Confrontatie der teksten bracht echter zowel meer overeenkomsten als meer verschillen aan het licht. De teksten die in tijd het dichtst elkander naderen, verschillen het meest door taal en toevoegingen, die het verloop van het verhaal daar-teenover ongewijzigd laten.

Hetzelfde is het geval met de tegenstelling poëzie—proza. Een onderzoek naar de verhouding poëzie—proza scheen hier aanlokkelijk en kon wellicht een antwoord opleveren op de vraag of het proza een emancipatie of een degradatie inhield, of het proza een eigen nederlandse voedingsbodem had, dan wel wortel had geschoten in franse en latijnse tradities, wellicht zelfs in de kroniekschrijving aan de tweetalige Brusselse en Mechelse hoven, waarvan de sfeer onmiskenbaar in de verhalen van het volksboek is terug te vinden.

De verhouding poëzie—proza in verband met de teksten van het verhaal van Margarieta echter reikt over zo'n langdurige periode heen, dat een bepaling daarvan ofwel tot grote uitvoerigheid, ofwel tot te algemene conclusies zou moeten leiden, welke een onevenredig aandeel aan de poëzie zouden toebedelen, terwijl geenszins is aan te nemen, dat de poëzie als zodanig de auteur van het volksboek tot zijn prozaverhaal bracht, noch dat dit proza zich uit die poëzie ontwikkeld heeft. Eerder heeft de kroniekschrijving aanleiding tot het volksboek gegeven; in hoever daarin verdisconteerd is de verhouding van proza tot poëzie bevelen wij aan andere onderzoekers aan. Onder de chroniqueurs waren er velen, die hun arbeid als literair genre opvatten en die tot de rederijders behoorden. Daarom zullen bij de bestudering der rederijderspoëzie de kronieken niet buiten beschouwing kunnen blijven.

Voor ons doel: de verhouding der twee versies te bepalen, zou een dergelijk omvangrijk onderzoek tot onnuttige uitvoerigheid geleid hebben, omdat met de *dérimage* van gedicht tot prozaverhaal de verschillen niet bleken uitgeput. Uiteraard zijn deze verschillen ook van taalkundige, stilistische en syntactische aard. Een onderzoek daarvan zou echter weer aan het andere lid der vergelijking, het proza, een onevenredig aandeel hebben gegeven. Bovendien is dit gebied nog maar in zeer beperkte mate onderzocht, hoewel en omdat het aantal volksboeken, dat geleidelijk bekend wordt, zeer groot blijkt te wezen en de heruitgaven buiten verhouding daartoe nog gering. Bijna geen van deze uitgaven geeft overigens taalkundige inlichtingen, en in zover ze wel gegeven worden, zijn ze te beperkt — hoe belangrijk dan ook — om er vooralsnog een oordeel op te baseren over de taal der volksboeken in het algemeen; daarvoor zijn deze boeken te heterogeen van afkomst en samenstelling.

Wanneer er een voldoende aantal heruitgaven ter beschikking staat, zal

een taalkundig onderzoek een dankbaar object zijn. Het ontbreken van een woordenboek der rederijkerstaal zal zich hierbij echter voorlopig wel remmend doen gevoelen.

Met de stilistische en syntactische gegevens is het zeker niet anders gesteld. Inzake de laatste staat ons ten minste de studie van L. Albering over de Renout en het volksboek der Heemskinderen ter beschikking, maar ook daarop mag geen oordeel gebouwd worden over de volksboeken in het algemeen.

In dit alles ligt een redelijke verontschuldiging om ons geheel te onthouden van uitspraken of conclusies op de genoemde gebieden en ons te bepalen tot wat het meest voor de hand lag: een literair-historische vergelijking.

Vanwege de grote omvang der teksten was echter een duidelijke afbakening der grenzen gewenst. Dit werd enerzijds ten zeerste vergemakkelijkt door de tekstuitgave van handschrift B door R. Meesters, en de uitvoerige studie van Luc Debaene over de volksboeken in het algemeen met vele gegevens over het volksboek van Margarieta van Lymborch in het bijzonder, waardoor een solide basis voor een detail-onderzoek en een tekstuitgave werd geboden.

Anderzijds echter lagen vele, voor ons onderzoek onmisbare gegevens ver uiteen in plaats en tijd. Zij bleken vaak te moeten worden opgediept uit het omvangrijk historisch materiaal in de kronieken van Molinet en zijn voorgangers, in geschiedkundige handboeken en monografieën, in bibliografieën en catalogen.

Een nadere beschouwing van de tekst riep vele associaties op met andere zestiende-eeuwse teksten, kronieken zowel als volksboeken, zowel huldedichten als refereinen, waarbij verschillende historische vragen een antwoord vergden.

De Inleiding van het kleine, maar kostbare boekje van G. Degroote *Blijde Inkomst*¹⁾, dat vier gedichten bevat, geschreven ter ere van Margaretha van Oostenrijk en Philips de Schone, en waarin uitdrukkelijk de kwestie gesteld wordt van het bestaan ener Blijde Inkomst- en Huldigingsliteratuur, versterkte ons vermoeden, dat het Volksboek van Margarieta van Lymborch bedoeld is als hulde aan Margaretha van Oostenrijk. De naam Margarieta vormde daartoe de eerste schakel, een vergelijking met Molinet's kronieken de tweede, de aanwijsbaarheid van overeenstemming met historische feiten de volgende.

Beperkte Degroote zich vooralsnog tot het besluit, dat de hulde zich uitte in korte gedichten, wij mogen aannemen dat ook kronieken en volksboeken daartoe gebruikt werden.

Van verscheidene kronieken kennen wij de auteurs, die vaak behoorden tot rederijderskringen. Over de werkzaamheid der rederijders in Antwerpen en Brussel, over die der kroniekschrijvers aan de hoven van Brussel en Mechelen zijn door verschillende schrijvers belangrijke gegevens verzameld. Gegevens over het auteurschap meende men te kunnen vinden door vergelijking van refereinen of van woordelijke overeenkomsten tussen volksboeken.

Positief resultaat leverden deze pogingen in betrekking vooral tot de

(¹) Amsterdam-Antwerpen, 1950.

volksboeken nauwelijks op. Veel verder dan tot gissingen is men niet gekomen. Als identificatie van naam-verzen nog moeilijkheden biedt ¹⁾, dan moeten zeker de verwante bewoordingen in refereinen en volksboeken voorzichtig gehanteerd worden. Zo konden wij voor de in het 104e capittel enige malen herhaalde regel „Iolijt profijt moet dies ghebueren”, die aan een devies doen denken, geen concreter aanknopingspunten vinden dan verwantschap met vele soortgelijke verzen elders, waardoor overigens de gehele literatuur rondom 1500 gekenmerkt wordt.

Het is een grote vraag of het speuren naar individuele auteurs in die tijd tot afdoende resultaten kan komen als men bedenkt, dat de werkzaamheid der rederijkers vooral op samenwerking gebaseerd was. Wat in het bijzonder de volksboeken betreft, de verzen tussen het proza en omgekeerd dwingen ertoe te rekenen met een meervoudig auteurschap, dat overigens niet gelijktijdig behoeft te zijn. In het laatste geval zal men de identificatie eerder moeten opvatten als een historische of sociale omschrijving van de kringen en kamers, dan van de individualiteit der leden, die in de unanimité vaak anoniem wensten te blijven.

Ook de houtsneden geven er aanleiding toe aan een individueel auteurschap niet veel waarde te hechten. De houtsneden zijn gemeenschappelijk bezit zowel van volksboeken als kronieken. Zo komt van de 40 houtsneden in het Volksboek van Margarieta no 4 ook voor in *Mariëken van Nieuweghen* (Vorsterman 1518); no 7 en verschillende andere — waarvoor een nader onderzoek gewenst is — ook, zij het in gecopiëerde vorm, in *Die excellente Cronike van Vlaenderen* (Vorsterman 1531!); no 24 ook in Hughe van Bourdens (Vorsterman z.j.); no 28 in *Virgilius* (Vorsterman 1525); no 21 in *Die Distructie vander Stadt van Troye* (Vorsterman 1512 en 1514); no 40 in *Turias ende Floreta* (Antwerpen 1554); voor vele andere is het vermoeden gegrond, dat ze ook voor andere volksboeken gediend hebben; het verschil in formaat geeft daartoe reden.

Wat voor de houtsneden geldt, gaat ook op voor de verzen, en dan kan er ook geen bezwaar bestaan hetzelfde aan te nemen voor het proza: samenwerking van verschillende auteurs.

Uit dit alles moge de wenselijkheid duidelijk zijn van een nader onderzoek naar Vorstermans relaties met Antwerpse rederijkers en met de Brusselse en Mechelse hoven, waarvan de geest kenbaar is in de door hem uitgegeven boeken.

Aan volgende onderzoekers bevelen wij aan de overeenkomst tussen de volksboeken in bewoording, verzen en houtsneden vast te leggen, waardoor het nog altijd schetsmatige, tevens verwarde literair-historisch karakter van de periode tussen Middeleeuwen en Renaissance vastere lijnen zou verkrijgen.

In dit verband willen wij nog de aandacht vestigen op een kenmerk van ons volksboek, waarop wij niet konden ingaan, omdat het vele ver-reikende vragen oproept, namelijk het dualistisch karakter, dat op velerlei wijzen aan de dag komt.

Aan de ene kant een nog onvolgroeide klassieke opvatting in het gebruik van godennamen, wanneer het veelgodendom der „heidense honden” wordt

⁽¹⁾ vgl. *Jan Smeken's Gedicht op de Feesten ter eere van Het Gulden Vlies te Brussel in 1516*, Dr. G. Degroote Antwerpen-Amsterdam 1946, bl. XII e.v.

aangegeven, maar ook wanneer de liefde wordt beschreven, aan de andere kant het volkomen zwijgen over alles wat met de Hervorming of met de ontdekking van Amerika samenhangt.

Enerzijds dus een besef van het gevaar uit het Oosten ter bezwering waarvan „de princen noch moet int lijf hebben” (105e cap.) getuige hun „lostelicheyt”, anderzijds de lichtzinnige zelfvoldaanheid, blind voor eigentijdse grote gebeurtenissen en inwendige gevaren.

Het dualisme komt eveneens tot uiting in de frans-nederlandse doubletten, waarvan het boek wemelt en die de tweetaligheid van auteur en lezers aantoonst. Ook het latijn speelt daarbij een rol: in het 87e cap. sterft de koning van Armenië met latijnse woorden op de lippen, de griekse keizer met de nederlandse vertaling ervan.

Moesten wij vele zaken onbesproken laten, zowel vanwege de omvang van deze uitgave, als vanwege de vaak moeilijke bereikbaarheid der gegevens, voor de samenstelling en de verwerking van deze uitgave hebben wij een zeer dankbaar gebruik mogen maken van de kennis en de bereidvaardigheid van velen.

Allereerst van directeuren en personeel der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, der Koninklijke Bibliotheek te Den Haag en der Leidse Universiteitsbibliotheek.

Bijzondere dank ben ik schuldig aan Mej. M. E. Kronenberg en de Stichting „Onze Oude Letteren”.

Met de grootste waardering voor hun hulp, hun aanmoediging en hun kritiek vermelden wij onze eerste promotor wijlen Prof. Albert Verwey, die ons het onderwerp voor dit proefschrift deed kiezen. Na zijn overlijden was Prof. P. N. van Eyck bereid de leiding ervan over te nemen. Hij beval ons daarbij aan samenwerking te zoeken met wijlen Prof. Jac. van Ginneken, onder wiens leiding veel leerlingen dissertaties voorbereidden over een reeks Middelnederlandse teksten. Prof. van Ginneken was bereid ook dit proefschrift in de reeks onder te brengen. Zijn overlijden verhinderde de verwezenlijking hiervan. Met oprechte voldoening vonden wij Prof. Gerard Brom op zijn beurt bereid de leiding van dit proefschrift in handen te nemen, waarvan wij met veel dankbaarheid en waardering getuigen.

I. DE TEKSTEN

A.) *De Handschriften*

De twee volledige handschriften A en B zijn uitgegeven door resp. L. Ph. C. Van den Bergh (1846) en Rob. Meesters (1951)¹³⁾.

Aan de daar gegeven uitvoerige inlichtingen kunnen wij het volgende nog toevoegen.

Waar *handschrift A* verbleef, voordat Huydecoper het verwierf, is onbekend. Wel vermeldt van den Bergh dat het „eigenlijk behoort tot den met ons werk saamgebonden roman van Walewein”. Misschien kan de geschiedenis van het Walewein-handschrift meer licht verschaffen over die van de Limborch.

Bij de pogingen van verschillende schrijvers om de duistere datering, die het handschrift in de vijftien slotverzen zelf geeft, te ontcijferen, kan nog vermeld worden die van Verwijs. Die pogingen zijn soms zeer vernuftig, maar wel niet geheel overtuigend. Ik wil slechts wijzen op de tegenspraak tussen Verwijs, die beweert dat van Aken in 1317 een zestiger was, en van den Bergh, die veronderstelt dat niet vóór 1370 de Limborch voltooid was. Verondersteld althans dat Hein van Aken de maker van de Limborch is. Voor ons doel kunnen wij dit in het midden laten, en de datering stellen op \pm 1350.

Handschrift B draagt het jaartal 1474; dit wijst er zonder twijfel op, dat de Limborch in de tijd van de uitvinding der boekdrukkunst nog tot de „levende literatuur” behoorde. Een bewijs hiervoor zou zijn, als 1474 ook het jaar was, waarin de Limborch is vertaald in het dialect van hs B.

Voor de vraag, of het als voorbeeld kan gediend hebben voor het volksboek van 1516 — overigens niet waarschijnlijk — is het belangrijker te weten wat er nà 1474 met het handschrift gebeurd is, dan daarvóór.

Het laatste beschrijft Rob. Meesters; over het eerste geeft het handschrift zelf enige opheldering. Het is in 1839 door de K.B. te Brussel aangekocht van M. P. van Waeyenbosch.

Bij folio 137 is een strookje papier ingeplakt, waarop een rekening voorkomt van 1696, en waarin een Pastoir en de Paters Jesuyten binnen Ruremonde genoemd worden. Bovendien nog de plaatsen Montfort, Bergh ende Melick.

Tussen folio 60 en 61 is een klein stukje papier mee ingebonden, waarop enige geschreven tekens. De twee eerste zijn niet te ontcijferen, dan volgt: XVII en daarachter een circonflex (?).

De bladen van het handschrift zijn vanaf de eerste en vanaf de laatste bladzijde naar de middelste in steeds mindere mate verweerd.

De folio's 86, 90, 98, 101, 104 en 131 bevatten sporen van letters en vlekken in andere inkt dan die van de tekst.

Handschrift Aa tenslotte, een met veel toewijding geschreven copie van A, is vervaardigd in 1811, dus vóór de uitgave van Van den Bergh.

B. De Volksboeken.

Hierover zijn de gegevens spaarzaam en ongelijksoortig, omdat zij soms voor zeer verschillende doeleinden werden opgesteld of nagespeurd. Bovendien is geen ervan op zich zelf volledig.

Petit ¹⁴⁾ geeft een lijst van alle hem bekende uitgaven, maar hij doet het niet geheel systematisch en hij geeft helaas niet de bewaarplaatsen op; daardoor verkeren wij voor sommige drukken geheel in het onzekere.

Debaene gaat niet verder dan 1600, hoewel de meeste drukken van de volksboeken daarna verschenen zijn, en wij van die periode de meeste exemplaren over hebben.

Een toelichting en aanvulling is derhalve gewenst. Om deze tot hun recht te laten komen, geven wij eerst de lijst van Petit.

1 Antwerpen, W. Vorsterman	1516
2 Antwerpen, J. van Soest	1710
3 Amsterdam, Wed. G. de Groot	1730
4 Amsterdam, Gijsb. de Groot Keur	1739
5 Amsterdam, J. Kannevet	z.j.
6 Amsterdam, Erven Wed. J. van Egmont	z.j.
7 Nymegen, Isaac van Kampen	1773
8 Deventer, J. de Lange	1773
9 Amsterdam, Erve H. van den Putte en B. Boekhout	z.j.
10 Amsterdam, B. Koene	1777 en z.j.
11 Amsterdam, S. en W. Koene	1798 en z.j.

No 1 vermeldt slechts één exemplaar; blijkens N.K. zijn er echter twee. Inzake de vraag of het door Mone vermelde exemplaar identiek is met een der twee, beschikken wij over niet meer dan de door Mone verschaftte gegevens.

Hij geeft een volledig colophon, wat het waarschijnlijk maakt dat we met het exemplaar Arenberg te doen hebben. Immers het exemplaar Brussel heeft een verminkt colophon en geen titelblad, het exemplaar Arenberg blijkbaar wel, hoewel de juiste redactie daarvan (nog) onbekend is. Hoewel wij het dus moeten stellen zonder rechtstreekse gegevens over het titelblad, beschikken wij echter toch over een indirect, zeer waardevol gegeven over het uiterlijk ervan, namelijk de houtsnede op het titelblad van „*Een Schoon Historie van Turias ende Floreta*” (1523), die een edelman en een edelvrouw afbeeldt, beiden met het limburgse wapen aan hun voeten. Zodat het vermoeden alleszins is gerechtvaardigd, dat de houtsnede gemaakt is voor het Volksboek *Margarieta van Lymborch*, en dan wel voor het titelblad. (*)

De Koninklijke Bibliotheek te Brussel wist over de herkomst van haar exemplaar slechts mede te delen, dat het blijkens het standnummer in 1843 moet aangekocht zijn, en dat de band op het einde der 19e eeuw is vernieuwd, waarbij de oude, misschien interessante schutbladen ongelukkigerwijs niet bewaard zijn gebleven. Enige jaren vroeger, in 1837, publiceerde Mone zijn *Uebersicht*. Aangezien nu twee bewaarde exemplaren uit de eerste helft der 16e

*) *Een Schoon Historie van Turias ende Floreta*, uitgegeven door Dr. C. Lecoutrèr en Dr. W. L. De Vreese. Nederlandsche Volksboeken VIII, Leiden 1904. Zie ook Debaene, *De Nederl. Volksb.* bl. 173.

eeuw al veel is, lijkt het bestaan van een derde exemplaar — dat dan weer zoek geraakt moet zijn — zeer twijfelachtig.

Luc. Debaene noemt nog een druk van 1544, in het bezit van het British Museum. Het is in één band gebonden met een in 1556 ook bij Symon Cock te Antwerpen gedrukt exemplaar van *Van Jason ende Hercules*.

Of de vergissing op het bijgeschreven titelblad van het Brussels exemplaar „bij Sim” iets te maken heeft met „bi mi Symon” uit het Londens exemplaar, is natuurlijk een open vraag.

J. Te Winkel vermeldt nog een uitgave van 1614, te Amsterdam gedrukt, maar hij geeft geen nadere bijzonderheden.

De nummers 2 en 3 niet nader bekend

Te Winkel vermeldt, eveneens zonder bijzonderheden, een Amsterdamse druk van 1736 ¹⁵).

No 4 is eigendom geweest van Boekenooogen, die het tezamen met de nummers 6 en 11 en vele andere volksboeken vermaakte aan de Universiteitsbibliotheek te Leiden (Boekenooogen 111). De volledige titel luidt:

Een Schone Historie van Margrieta van Limburgh: en Hendrik haer Broeder/ die veel wonderlijke Avonture gehad hebben: want Margrieta werd Coningin van Armenien; en Hendrik/ door zijn grote Vromigheid/ Keiser van Grieken; Ende nog van andere Kersten Heeren die zijn Medehulpers waren. Van haar groote Victorie die zij (door Godes hulpe) verkregen tegen de Sarazijnen. te Amsterdam By Gysbert de Groot Keur, Boekverkoper Op de Nieuwen-dijk in de grote Bijbels 1739.

Colophon: Deze schoone Historie van Margarieta van Limburg is gecontenteert te mogen Drukken. Gegeven tot Brussel Anno M.D.C.IIIII onderteeckt / T: Christianus.

Deze druk heeft nog de aanhef „Hier begint de schoone Historie . . .”, die in de latere drukken is weggelaten.

No 5. niet nader bekend

No 6. aanwezig in de U.B. te Leiden (Boekenooogen 112). De titel is behoudens de spelling gelijk aan die van no. 4. „Gedrukt bij de Erven de Weduwe Jacobus van Egmont” z.j.

De U.B. Leiden dateert het op ± 1785.

No 7. niet nader bekend.

No 8. aanwezig in de U.B. te Leiden (catalogus nummer 1149 C 30), en niet behorend tot de verzameling Boekenooogen. De titel is, behoudens de spelling, dezelfde als van no 4. „Gedrukt by Jan de Lange, Boekdrukker en Boekverkoper aan den Brink / 1773”.

Colophon: „Eynde van de Schoone Historie van Margrieta van Limburg”, overigens gelijk aan no 4.

No 9. niet nader bekend.

Uit Petit's opgave blijkt niet of er één of twee drukken bedoeld zijn. Mis-

schien is er identiteit met de door J. Te Winkel in zijn opgave genoemde druk van „omstreeks 1780”, wat echter ook het geval is met

No 10, dat twee exemplaren beschrijft; maar zij zijn niet nader bekend.

No 11. beschrijft twee exemplaren; er zijn er vier bekend.

Van de druk met het jaartal 1798 bezit de Leidse U.B. een exemplaar (Boekennoogen 113). De titel is weer, behoudens minieme verschillen, gelijk aan die van no 4, gedrukt „Te Amsterdam, By S. en W. Koene. Boekdruckers, Boeken Papierverkooopers, op de Lindegragt. 1798. Colophon als in no 4, behalve het merkwaardige slot „Gegeven tot Brussel Anno M.D. IIII. ondertekend / T. Christianus”.

Dat 1504 een gefingeerd jaartal of een drukfout is, bewees Debaene met het argument, dat in 1504 nog geen prozaromans geaprobeerd werden; hij verwijst dan naar de andere bij Van den Bergh genoemde edities, die 1604 vermelden ¹⁶⁾. Uit Van den Bergh's tekst blijkt echter niet duidelijk of hij de approbatie van 1604 aantrof in de edities van 1739 én van 1773 én van 1798, of alleen in de eerste. In het eerste geval zouden we van het niet nader bekende no 7 de schamele wetenschap bezitten, dat het een approbatie bevatte.

De approbatie van 1604 kunnen wij inderdaad aanwijzen in no 6 en in no 11 zonder jaartal. Van dit laatste bezit de Leidse U.B. eveneens een exemplaar (Boekennoogen 114). Het titelblad ontbreekt; in de plaats daarvan heeft het de geschreven titel: *Een Schoone Historie van Margareta des Hertogen' dochter van Limburgh; en van haar broeder Hendrik.* (Ex Libris A.Chs)

De Leidse U.B. bezit nog een exemplaar met titelblad, gedrukt „Te Amstelsam, By S. en W. Koene, Boekdruckers in de Boomstraat” waaronder in potlood: (1798). Het heeft niet behoord tot de verzameling Boekennoogen en is gecatalogiseerd 1214 G 19. De approbatie is van 1504, waardoor deze druk — mede door de afwijkingen van letter, bladspiegel en spelling — niet identiek is met Boekennoogen 114.

Ook de U.B. te Gent is in het bezit van een druk te „Amsteldam, S. en W. Koene”, z.j., evenals de K.B. te Den Haag. Dit laatste exemplaar is echter zeer onvolledig. Tenslotte noemt Te Winkel nog een druk van „omstreeks 1815”, zonder nadere aanduiding.

De genoemde drukken vallen uiteen in twee groepen. Tot de eerste behoren die van 1516 en 1544, tot de tweede de latere drukken. Beide groepen hebben dezelfde tekst, maar in de uiterlijke verzorging zijn er grote verschillen.

De drukken van 1516 en 1544 hebben het folio-formaat en tellen vele houtsneden. Zij hebben een fout gemeenschappelijk: de nummering der capitels gaat na capitel 111 door met 113, het laatste capittel is daardoor het 118e. Bij bijna al de andere drukken het 117e. Drukfouten komen er overigens zelden in voor.

Dit is anders bij de tweede groep. Alle drukken hebben het quarto-formaat en missen de houtsneden, behalve een op het titelblad.

De vier exemplaren Boekennoogen zijn representatief voor de andere bewaarde exemplaren van na 1700. Afwijkingen in de nummering der capitels zijn de volgende:

Boekenooogen 111 heeft tweemaal capittel 88, eenmaal als drukfout voor 83; ook hier ontbreekt capittel 112, zodat het direct of indirect is nagedrukt van de druk van 1516.

Boekenooogen 112 is met de volgorde der capittels 79 tot 90 geheel in de war door verkeerd inbinden.

Boekenooogen 113 heeft twee keer capittel 112.

De genoemde houtsnedden op het titelblad zijn slecht. Zij stellen resp. voor in *Boekenooogen* 111: rechts vier figuren met een geweer op de schouder (Muzelmannen?); daartussen een figuur, die een soort waaier in de linkerhand houdt; links twee figuren, waarvan de een met een pijl en boog in de handen de vier rechtse figuren vooruit gaat en de ander zich met een soort waaier in de opgeheven hand keert tot de overige figuren, die schijnen te naderen. De figuren met de boog en de eerste met het geweer hebben kleren aan, die van elkaar en van de andere door meer versiering verschillen. Op de achtergrond een berg. in *Boekenooogen* 112: een maaltijd van vier personen, onder wie een vrouw. Een der personen heeft een baard; de andere zijn blijkbaar zeer jong. Links twee muzikanten met dunne, gekromde blaasinstrumenten.

in *Boekenooogen* 113 komt dezelfde houtsnee voor als in No 8 (1773)¹⁷⁾, namelijk een soort paleishal; in het midden zuilen. Links honden die een liggend beest (everzwijn?) aanvallen; daarachter een ridder op een steigerend paard, een man die zijn hand opsteekt en publiek dat toekijkt. Daarboven op een gaanderij een man met een lans (duivel?). Op een tweede gaanderij een man met een gepluimde kroon op, die met uitgestrekte hand een vragende of uitleggende houding aanneemt tegenover een andere figuur (vrouw? ridder?). Rechts op de voorgrond twee liggende Muzelmannen, die lans, boog en schild tegen de muur hebben gezet. Daarachter een staande wacht met lans. Hoger daarachter een ridder met gesloten vizier, die half te voorschijn komt tussen twee zuilen en schijnt te grijpen naar een lans, die een ander hem aanreikt. Op de achtergrond een vrouwenfiguur (?) en een peinzende ridder of Muzelman.

Ook het Leidse exemplaar van 1798 (Cat. no 1214 G 19) bevat een houtsneede: op de voorgrond een zwaar gespierde, half naakte figuur; rechts een koning (of duivel?) met een scepter op de knie. Met een blijkbaar bij hem behorende figuur kijkt hij tussen zuilen door naar een gevecht (?) tussen twee vage figuren op een binnenplaats. Deze liggen op de grond temidden van een wolkige massa (stof)? Links en rechts op de achtergrond zware gebouwen, waarin ook toeschouwers. Ver op de achtergrond gebouwen met een toren.

Uit deze lijst van drukken en hun eigenaardigheden blijken enkele merkwaardige feiten.

Van 1544-1739 verkeren wij over de fata van ons volksboek bijna geheel in het duister. Dat wil dus zeggen, dat de continuïteit gedurende bijna tweehonderd jaar onderbroken schijnt, in het bijzonder gedurende de gehele zeventiende eeuw. Het ontbreken van overgeleverde exemplaren roept de schijn op van een afwezige literatuur. Dat die afwezigheid echter niets tegen de continuïteit vermag te bewijzen en dat het inderdaad slechts een schijn-afwezigheid betreft, wordt duidelijk, als wij de lacune nader trachten te omschrijven. Daarbij openbaart zich een groot verschil tussen Zuid en Noord Nederland. In het Zuiden ontbreken alle drukken na 1544, maar het zou voorbarig zijn hieruit te

besluiten, dat zij niet bestaan hebben.

Uit verscheidene noord-nederlandse drukken van na 1700, o.a. die van 1739, is ons de approbatie van 1604 (Gegeven tot Brussel) bekend, en wij zouden ons op grond hiervan kunnen afvragen, of er dan een druk van 1604 bestaan heeft. Em. van Heurck ¹⁸⁾ stelt echter met nadruk vast, dat de datum van de approbatie niet die is van het drukken. Wij mogen de approbatie van 1604 daartegenover wel beschouwen als het eerste levensteken van het Volksboek in Zuid Nederland in de zeventiende eeuw. Een zwak levensteken vangen wij op uit een „Keur ende ordonnancie”, in 1612 uitgevaardigd te Brugge door Karel-Philips de Rodoon namens de geestelijke overheid. In deze keur over de schoolboeken werden 18 boeken verboden. Daaronder bevond zich ook *Margarieta van Lymborch*.

Op een lijst van 1619 van goedgekeurde boeken te Antwerpen komt het niet voor. Daarentegen wel op een „Taxatie” van 1642, waarbij de Magistraat van Antwerpen de prijs van schoolboeken vaststelde volgens het aantal bladzijden. Hij schreef voor, dat ze voortaan behoorlijk en op glad papier van goede kwaliteit moesten gedrukt worden. *Margarieta van Lymborch* zou twintig bladers tellen en voor seven stuyvers verkocht mogen worden ¹⁹⁾.

Over gegevens betreffende het volksboek in Zuid Nederland na 1642 beschikken wij tot 1837 niet en het is niet vermetel te veronderstellen, dat de historische gebeurtenissen tussen 1648 en 1830 daaraan mede-schuldig zijn.

Liet het gebruik als schoolboek al niet veel kans, dat eventuele drukken bewaard bleven, de grote belangstelling van de lezende „ghemeynte” zal — evenals dat in Noord Nederland in de 18e eeuw het geval was — het slijtage-proces versneld hebben. Van de leidende standen in Zuid Nederland, die steeds meer frans spraken, zullen wij zeker tot 1830 geen belangstelling mogen verwachten voor dit soort literatuur.

Noord Nederland biedt ten aanzien van onze volksroman een heel ander beeld. Gegevens over het bestaan ervan in de zeventiende eeuw ontbreken nagenoeg. Daartegenover geeft de achttiende ons een reeks van uitgaven te zien, waarvan er acht slechts bij name en zeven nader bekend zijn. Het is merkwaardig dat tientallen jaren na het laatste levensteken van de roman in Zuid-Nederland het boek onveranderd — voor zover de tekst betreft — in het Noorden verschijnt. Was in het Zuiden de slechte uiterlijke verzorging van het boek een der voornaamste oorzaken, waardoor het uit de circulatie verdween, in het Noorden begint het zijn rondgang pas goed, als alle houtsneden zijn verdwenen, het aantal drukfouten steeds toeneemt en het verschil met de postincunabel steeds groter wordt. Het verhaal raakt over het gehele Noorden verspreid. Soms wordt het in hetzelfde jaar bij verschillende drukkers ter perse gelegd. Of het Zuiden ook van deze Noord-Nederlandse uitgaven heeft geprofiteerd, is niet uit te maken.

Lang vóór de tijd dat het proza als kunstvorm nog verdedigers moest vinden, hield het gewone volk trouw aan een werk vast, waarvan de kwaliteiten eerst nu door bevoegden herontdekt zijn.

De continuïteit werd bewaard door het feit, dat de tekst onveranderd bleef. Dit stelt ons voor de vraag hoe wij aan dezelfde tekst kwaliteiten kunnen toekennen en tegelijk ontzeggen, naargelang die tekst in de 16e of in de 19e eeuw gedrukt is. De wisselende smaak van het publiek geeft geen verklaring, omdat

die strijdig is met de continuïteit. Zelfs als men aanneemt, dat het beschavingspeil van de lezers zodanig is gestegen dat zij hogere eisen stelden dan waaraan de volksboeken voldeden, tast dit nog de continue kwaliteiten van de tekst niet aan. Bovendien blijkt de belangstelling steeds groter en de verspreiding steeds breder te worden juist in dat deel der Nederlanden en juist in die tijd, waarin het beschavingspeil het meest steeg naar veler opvatting. Door dit alles wordt de verdeling van de literatuur in perioden enigszins illusoir, zeker voor zover deze betrekking heeft op de volksboeken.

Toen de volksboeken op een laagtepunt waren aangeland en bijna niet meer herdrukt werden, werd de belangstelling van het gewone volk overgenomen door linguïsten, filologen, bibliografen en literatoren, dus voor een deel juist door diegenen, die de hoogste eisen plegen te stellen aan literatuur. Dit was in Noord- en Zuid Nederland tegelijkertijd het geval.

In de jaren waarin het Verenigd Koninkrijk uiteenviel en de Nederlanden voor de tweede maal in hun geschiedenis in Noord en Zuid gescheiden werden, vonden zij die zich het meest bezig hielden met de gemeenschappelijke geschiedenis en beschaving der beide delen, elkander bij de bronnen van een gemeenschappelijke literatuur.

Was het gedicht van de *Limborch* een verheerlijking van het uitgestorven geslacht Limburg ²⁰⁾ en ontstaan in een tijd, toen Brabant en Limburg tezamen onder één heer een toekomst tegemoet gingen van een veelbelovende vereniging in groter verband onder de Bourgondiërs, het volksboek ontstond in een tijd, toen de vereniging van alle Nederlanden een feit was en een climax bereikt had, die het zelfs noodzakelijk maakte de Nederlanden als deel van een Europees Rijk een eigen regentes te geven in de persoon van Margaretha van Oostenrijk. Toen dit Rijk in 1648 uiteenviel, behoorde het volksboek van *Margarieta* tot de in schijn afwezige literatuur.

Historische beschouwingen over de wereld van het boek lopen gevaar zonder de hechte steun van een volledige bibliographie tot ijdel gedaas te verworden schreef Mej. M. E. Kronenberg. Zij voegt er aan toe, dat pas twee perioden bibliografisch zijn vastgesteld; de eerste is die tot 1500, de tweede die van 1500-1540 en zij voorziet dat tientallen jaren nodig zullen zijn voor het vervolg daarop, wil dit aan behoorlijke eisen voldoen ²¹⁾.

Op de schetsmatige pogingen van Boekenooien heeft Luc. Debaene voortgebouwd „omdat het meer dan tijd is dat een algemeen overzichtelijk werk over deze literatuur verschijnt: wij zijn zelfs van oordeel dat het zeer moeilijk is de betekenis, waarde en eigenaardigheden van één afzonderlijke prozaroman uit te diepen, als men geen ruime kennis heeft van al de andere volksboeken” ²²⁾

Ondanks de zeer grote beperkingen in de breedte en in de tijd, geeft hij van ruim honderd volksboeken inhoud en geschiedenis ook die na 1540, voorzichtig aangediend met vele vraagtekens en vaak terecht gevat in hypothetische vorm.

Voor een bibliographie van de Volksboeken na 1540 is de nauwkeurige beschrijving van de werken afzonderlijk onontbeerlijk. Men zal aan de nauwkeurigheid van het onderzoek soortgelijke eisen moeten stellen als S. G. de Vries ²³⁾ en Will. Lampen ²⁴⁾ deden aan de Paleografie, om namelijk van de volksboeken: leeftijd en afkomst te bepalen, ze te dateren en te localiseren, waarbij de kennis van bibliotheek- catalogi onmisbaar te achten is, omdat ook de volksboeken „habent sua fata”.

Aan die nauwkeurigheid heeft vaak veel ontbroken, van den Bergh en Boekenooen klaagden er al over. Bij de toch al zo grote schaarste aan gegevens mag men het kleinste detail niet verwaarlozen.

De gegevens over het Volksboek van *Margarieta van Lymborch*, dat Debaene als specimen aanvoert voor de geschiedenis en de waardering der andere volksboeken, zullen het algemene beeld van deze literatuur duidelijker kunnen maken.

C. Het Volkslied

„Bovendien bestaat er nog een romance van Margrietje van Limburg, in 53 zesregelige strophen, in een groote verzameling volksliederen te Gend uitkomende, en ook te Amsterdam bij Koene gedrukt, van welke laatste uitgave ik een exemplaar bezit. Het bevat den inhoud van het eerste boek der romans, schijnt uit de zestiende eeuw en heeft als dichtstuk geringe waarde, zoodat ik het overtollig acht het hier weder te laten afdrukken”²⁵⁾.

Mone vermeldt slechts „Genter Liedersammlung” zonder nadere aanduiding²⁶⁾. De vraag om inlichtingen bij de Universiteits-bibliotheek te Gent leverde geen resultaat op.

Gallée vermeldt in Ts, IV, 14 een liederenbundel zonder titel, aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en een lied bevattend van Margarieta van Limborch. Een onderzoek daarnaar in die bibliotheek leverde aanvankelijk evenmin resultaat op. Bij een nader onderzoek echter in het magazijn, dat mij zeer welwillend werd toegestaan, bleek de bundel te zijn uiteengehaald. Het liedje van Margarieta, op vier blaadjes quarto gedrukt, had een eigen omslag en een eigen nummer gekregen. Het heeft de uitvoerige titel:

Historie van Margrietje van Limburg, Welke met haar Vader op de Jagt reed om eenig/ Wild te vangen/ en hoe dat zij van haar Vader verdoolde bij ongeluk/ en wat zeldzaam Avonturen haer door toedoen van de Helsehe Vijand wedervaren is: welke haer tot wanhoop wilde brengen/ en hoe standvastig zij bleef in deeze Perykelen/ en zeer mannelijk heeft gedragen. Zeer troostelijk voor alle menschen/ van wat staet dezelfde zoude mogen wezen/ om te zingen en te lezen.

(Houtsnede: een paus met tiara, ? 'n aartsvader? temidden van vele soorten dieren in berglandschap) t' Amsterdam, bij Barent Koene, Boekdrukker op de Lindegragt, 1770.

Stem Van 't Schildertjen.

De uiteengehaalde bundel is door de K.B. naar de afzonderlijke stukken genummerd 1072 G 15 t/m 28, maar G. 27 ontbreekt. G 24 echter wordt door Gallée niet genoemd.

Achtereenvolgens zijn het de volgende stukken:

(G 15) *Een Schoone Historie van den Heer Frederik van Genua*, (1778); (G. 16) *Waaragtig Historie-lied, dat ,er geschied is, tusschen een Christen Dogter en een Heidens Konings Soon* (1776); (G 17) *Een Schoone Historie van de Hertog van Brunswijk* (1768); (G 18) *Margrietje van Limborg* (1770); (G 19) *Een Schoone Historie van Valentijn en Oursson* (1777); (G 20) *Historie-lied Hoe de Markgraven van Scelucen trouwde eene Boeren Dogter*, *Grisella* (1771); (G 21) *Uitlegginge van de Kostelyke en konstige Glazen, Binnen de voortreffelijke en wytver-*

maarde *St Janskerk in Gouda* (1777); (G 22) *Een Schoone Historie van de Verduldige Helena* (1772); (G 23) *Samenspraak tusschen twee Getrouwde, zijnde Urbanus en Isabella* (1778); (G 24) *Het Nieuwe Geestelijks Bloemhofje* (1775); (G 25) *Een Nieuw Historie-Lied van een soldaat* (z.j.); (G 26) *Een Vermakelijk Droom-Boekje* (1774); (G 28) *Het Nieuwe Vermaakelijke Vryery-Boekje* (1777).

Naast het titelblad van G 15 is een groen papiertje ingeplakt met de aantekening „zeldzame verzameling van 14 afzonderlijk uitgegeven volkslegenden”. G. 28 bevat achteraan een blauwe kaft, die mede is ingeplakt en waarschijnlijk behoorde tot de oorspronkelijke omelag, voordat de bundel uiteengehaald werd.

Dat deze bundel deel uitmaakte van de „Genter Liedersammlung”, kunnen wij betwijfelen, ten eerste omdat G 21 in proza gesteld is en ten tweede omdat de Goudse glazen in dit milieu niet thuishoren.

Daar Van den Bergh spreekt van „een groote verzameling”, terwijl Mone geen enkele nadere aanduiding geeft mogen wij aannemen, dat Van den Bergh de verzameling òf gekend heeft òf elders heeft beschreven gevonden. Hoe het liedje behalve in Gent en Amsterdam ook in Limburg bekend was, blijkt uit een mededeling van Jacq. Schreurs, dat hij voor zijn *Odyssee van het kind Margreet* ²⁷⁾ gebruik maakte van een liedje, door zijn moeder nog gekend. Dit bevat een verhaal, dat overeenkomt met het eerste boek van het handschrift en met het Amsterdamse liedje. Dit laatste vermeldt in de laatste vier regels alleen nog de goede afloop van het hele verhaal.

In een bijlage drukken wij de tekst af, omdat de taal interessant is, hoewel het als dichtstuk inderdaad geringe waarde heeft.

II. CONFRONTATIE DER TEKSTEN

Om tot een vergelijking te komen tussen zoveel teksten uit zo verschillende tijden, kiezen wij de karakteristiekste, dat wil zeggen handschrift A en het Volksboek van 1516. Hoewel handschrift B in datering het dichtst bij het volksboek komt, heeft het niet tot voorbeeld gediend. Afgezien van het feit, dat het taalverschil voor de auteur van de prozaroman bezwaarlijk zou geweest zijn, heeft hij in zijn boek op geen enkele plaats de toevoegingen verwerkt die handschrift B heeft tegenover A.

Wij stellen dus tegenover elkaar het gedicht van \pm 1350, verdeeld in 12 boeken, en de prozaroman van 1516, verdeeld in 117 capittels. Zij hebben van begin tot eind het volgende verhaal gemeenschappelijk:

Margarieta, dochter van Hertog Otto van Limborch, en zijn zoon Heynrick gaan met hun vader op jacht. Margarieta verdwaalt en komt na veel avonturen terecht aan het hof van de graaf van Athene. De zoon van deze wordt op Margarieta verliefd, tot ergernis van zijn moeder, omdat Margarieta volgens eigen zeggen maar een koopmansdochter is. Intussen gaat Heynrick zijn zuster zoeken en komt, eveneens na veel avonturen terecht in het Venuswoud, waar ook Echytes, Margarieta's geliefde, belandt. Zij trekken samen naar Constantinopel, waar Margarieta verblijft, en vechten tegen de Turken. Heynrick wordt verliefd op de dochter van de Griekse keizer, wiens opvolger hij wordt. Als de ware afkomst van Margarieta bekend is, trouwt zij met Echytes, die koning van Armenie wordt.

De wijze waarop beide versies dit verhaal uitwerken, verschilt veel, zodanig, dat een karakteristiek van elk afzonderlijk de verschillen het best doet uitkomen.

De omvang van beide versies in hun geheel of in gedeelten tegen elkaar af te meten, geeft maar een beperkt zicht op de karakteristieke eigenschappen. Immers een globale berekening van de omvang toont aan, dat het handschrift met zijn 22000 verzen van gemiddeld vijf woorden ongeveer even groot is als de prozaredactie met haar \pm 7200 regels van gemiddeld vijftien woorden.

Wanneer wij derhalve in de prozaredactie verkortingen aantreffen, moet het zwaartepunt verlegd zijn. Een duidelijke aanwijzing daarvan levert het feit, dat een vijfde deel van het gedicht is weggefallen, daar de prozaroman het zesde en het tiende boek bijna geheel wegliet. Daartegenover heeft de prozaroman veertig houtsneden, waarvan dertig in de eerste helft van het boek. Als wij spreken van weglaten, betekent het niet, dat de auteur van de prozaroman geen gebruik maakt van de motieven, die in het weggelatene voorkomen. Hij brengt ze alleen in een andere samenhang. Dit blijkt wel bij die van het zesde boek, het langste van het hele gedicht, dat handelt over de liefde van Evax voor koningin Sybilla van Arragon, en dat volgens het schema van Van den Bergh²⁸⁾ in het geheel niet, en volgens dat van Debaene²⁹⁾ slechts in een deel van capittel 77 in het volksboek gevonden wordt. Geen van beide schema's zijn juist. Het gedicht leidt de episode in het vijfde boek al in en wijdt er vervolgens het hele zesde boek aan, waar het verhaal als één geheel verteld wordt. Als zodanig, dit wil dus zeggen als één geheel, komt het in de proza-

roman niet voor. Maar men vindt daar wel hetzelfde verhaal verspreid tussen de capittels 65 en 97 in hechte samenhang met de gehele historie. Wij kunnen Evax volgen op zijn reis van Griekenland naar Arragon over Milaan, Limburg en Parijs. In Arragon wordt hij verliefd. Vanaf dit punt wijken gedicht en prozaroman sterk van elkaar af in de waardering van die verliefdheid. Terwijl deze in het gedicht tot overspel wordt, acht de volksroman Evax's handelwijze „niet wyslick” „tegen tgebot gods en trecht der heylighen kercken”, en laat pas na de dood van de koning de gelieven trouwen.

Bovendien, zoals het gedicht hier sterk aan de *Beatrijs* doet denken ³⁰⁾, zo wekt het volksboek onmiskenbaar reminiscenties aan plaatsen uit het zesde boek van de *Limborch*. Onder deze is er een die een der merkwaardigste plaatsen van het volksboek bevat ³¹⁾:

„Evac bleef daer int hof ende die coninghinne wert ooc also seer onsteken in liefden op evac den ridder dat si nae die doot van haren man evac troude, ende hi werdt doe coninc van arragoen, dat al te lanc soude sijn om scriven hoe dat te wercke ghinc” En dan volgt het merkwaardige alibi van de schrijver voor de behandeling van dit precaire verhaal:

„daer die hystorie in walsche veel af roert, mer ic laet dat blijven om beters wille. Ende wil voort gaen met etsytes.”

Ook het gedicht bedient zich van dit alibi, zelfs op vier plaatsen van dit verhaal ³²⁾. Het is, naar wij menen, een der weinige plaatsen in het volksboek waar de auteur in ik-vorm van achter zijn stof te voorschijn komt.

Dat het tiende boek volgens de schema's van Van den Bergh en Debaene ontbreekt, is eveneens in strijd met de feiten. Het handschrift verhaalt hierin de avonturen van Jonas, die naar Arragon reist en terecht komt in de burcht van vrouw Aventure, waar hij een reeks allegorieën te zien krijgt: Gherechticheit, Trouwe, Wijsheiden, en Haverde, Luxure, Weelde, en leert wat goede en wat slechte koningen zijn, hoe de eersten zich bemind, de laatsten zich gehaat kunnen maken ³³⁾.

De prozaroman elimineert de persoon van Jonas, maar noemt eveneens een reeks allegorieën bij de kroning van Etsytes tot koning van Armenie ³⁴⁾: getrouwiceit, vast ghelove, wijsheide, en heresie, toverije, ketterije; en de bisschop die hem kroont, leert hem wat hij moet doen om een goed koning te zijn. In het gedicht is Echytes in het zevende boek al koning ³⁵⁾ en het achteste boek komt er op terug ³⁶⁾, maar de gehele kroningsplechtigheid ontbreekt.

Het twaalfde boek, een der kortste van het handschrift, is in de prozaroman uitgewerkt tot verreweg de langste episode van het hele verhaal, het omvat ruim een vierde deel van het geheel en heeft vooral betrekking op gevechten, plechtigheden en feesten, wat in het gedicht eveneens het geval is, al verschillen de details.

Dat schema's, zoals die door Van den Bergh en Debaene zijn opgesteld, en waarbij wordt aangegeven welke capittels overeenkomen met de 12 boeken, slechts zeer ten dele pogaan, wordt wel duidelijk — afgezien van de zeer verschillende lengten der capittels en boeken — uit de genoemde voorbeelden. Zij demonstreren de karakteristieke verschillen in de samenhang tussen het gedicht enerzijds en de prozaroman anderzijds. Het klemmendste argument daarvoor leveren echter die capittels van het volksboek, waarin verzen voorkomen. Het zijn de capittels 94, 95, 104 en 108. Zijn bijna alle capittels dialo-

gen, de verzen zijn in het bijzonder dialogen tussen gelieven.

Groeide uit de verzoening van Etsytes met zijn moeder al een algemene feeststemming, waarin de gelieven zaten: „coutende van amoreusheden” of „spraken van der mutsen”³⁷⁾, de successen tegen de Saracenen³⁸⁾ doen de stemming tot een climax stijgen in het koningspel³⁹⁾, dat geheel uit verzen is samengesteld. Hierin openbaren zich zeer karakteristieke verschillen tussen gedicht en prozaroman. In het gedicht bestond het koningspel uit 1000 verzen, gelijk van bouw aan de 21000 andere. Voor de hoorders viel de nadruk sterk op het spelkarakter van de grillige onderwerpen die de ernst van de oorlog geheel doen vergeten. In de prozaroman omvat het spel niet meer dan 250 verzen in rederijkerstrant, en het reduceert het grote aantal personen tot vijf, Margarieta en vier mannelijke. Door hun plaats te midden van het proza, valt het accent op de ongewone vorm, die dan ook door de auteur triomfantelijk „seer nieu” genoemd wordt⁴⁰⁾. De besproken onderwerpen zijn door de auteur deels gekozen uit de vele die het gedicht bood⁴¹⁾, deels zelf gefantaseerd, zo zij niet elders ontleend zijn.

Capittel 95 zet het spel echter in proza voort, totdat een liefdesdialog op nieuw aanleiding is tot versificatie, die veel „troostige woorden” bevat.

Proza en poëzie worden hier verbonden door weglating van de capittelin-deling, hoewel boven de verzen wel de gebruikelijke inleidende woorden voor een capittel staan: „hoe heyndrick claechde, ende dat van liefden”.

Na de verzen gaat het volksboek tot proza over, met de woorden:

„Aldus gaf eresebja heyndric van limborch haer trouwe ende hi hare weder”.

Na negen proza-capittels, die over strijd en overwinning handelen, volgen in capittel 104 opnieuw verzen, weer een liefdes-dialog in verwijderd verband met het koningspel, en opnieuw worden zij met het woord „Aldus” met het volgende proza verbonden.

In de prozaroman is het koningspel dus op geheel andere wijze dan in het gedicht in de samenhang opgenomen.

In de capittels 58 tot en met 60 mogen wij zelfs al een verre toespeling zien op het kroningsspel. Evac troost Etsijtes, die van liefde klaagt, met de aankondiging dat er binnen vier dagen tijdinghe van Margarieta komt, en dat zij elkaar binnen tien dagen zullen zien. Om zijn geest te verzetten gaat Etsijtes schaken. Intussen komt inderdaad de bode met de brief, maar hij durft niets te zeggen, omdat Evac een matzet gedaan heeft. Etsijtes ziet het nog niet en vraagt: waarmee? Met de Koningin, antwoordt Evac. „dat moet ic kennen, seyde Etsijtes”. Als hij dan de bode ziet, wordt hij woedend; Evac redt de situatie en als Etsijtes weet dat de brief van Margarieta komt, vervalt hij in het andere uiterste en „schoot den bode aen den hals”.

Samenhang en gebondenheid zijn in de twee versies wezenlijk anders. De geduldige epiek van de twaalf lange boeken met hun regelmaat van honderden gepaarde rijmen maakte voor de hoorders de overgangen tussen de episoden vloeiend. Het proza met zijn vele capittels, gescheiden door een nummer en een aankondigend bovenschrift, telkens als er een nieuwe persoon optreedt, maakte het verhaal sneller en directer, naar de schijn zelfs korter, zonder dat overigens de hechtheid der constructie verloren ging, hoewel opgetrokken op een ander plan.

III. KARAKTERISTIEK VAN HET GEDICHT

Ieder der twaalf boeken begint met een persoonlijke, zo men wil, lyrische verklaring, waarin de dichter de motiveringen geeft voor het schrijven van zijn werk. Hoewel deze soms cliché-achtig lijken, is er bij nader toezien duidelijk onderscheid.

Eerst is het:

Nu beghinnic in hare eren (Maria)
ende in des heren alder heren. (I, 29)

vervolgens:

Dore ene diet mi maken hiet
die vrouwe es van minen sinne. (II, 12)

Dit motief herhaalt hij met enige variatie in de volgende boeken: „Vraye minne” (VI,), of als hij versleten is „den dienst ter minnen” (X, 20).

Dat de dichter schreef alleen op aandrang zijner geliefde ⁴²⁾, of dat het gericht is aan zijn vrouw, moeten wij als een vergissing beschouwen. Niet alleen omdat het tot een formule was geworden, zelfs in de *Reinaert*, om op verzoek van een vrouw een gedicht te schrijven, maar ook omdat het tegendeel blijkt uit de woorden van de schrijver.

In het *eerste boek* spreekt hij er helemaal niet over; de hierboven aangehaalde woorden uit het *tweede boek* daarop zal men even symbolisch moeten verstaan als die in de volgende regel over Venus, „van minen sinne”, wat hier wel betekent „van mijn gedachte, mijn fantasie, mijn wens”.

Het ontbreken van het lidwoord vóór „vraye minne” ⁴³⁾ en het daarop volgende „dat mi dinct” maken de woorden symbolisch. Welk symbool? Wanneer wij de woorden: „die mij altoes stoket daer toe” (IV, 7) lezen als een herhaling van:

„daer ic napoghe
met al miere herten nacht ende dag (I, 19, 20)”

en van:

„entie mi dicke mine memorie
verdroefde ende vermancoleerde” (II, 8)

dan zijn we vermoedelijk niet ver van de waarheid, door

„die vrouwe van minen sinne”

te verstaan als: Venus, de Muze, de poëzie.

Daarom is het gedicht vanwege die allegorie zeer terecht bestempeld als een overgang van de Romantiek der dertiende tot de Symboliek der veertiende eeuw ⁴⁴⁾.

Zo zal men eveneens verschillende andere woorden moeten verstaan, die dezelfde geest ademen ⁴⁵⁾.

Versterkt wordt dit nog door:

Si es hovesch ende utvercoren
alsoe vore in den bouke staet (IX, 12)

wat vrij Platonisch-cerebraal klinkt tegenover een geliefde. Zij wordt zelfs in de volgende regel vermannelijkt:

„hi es miin alremeeste raet”,

Dit kan overigens een schrijffout van de kopiist zijn, want Handschrift B heeft hier Sy. Het sterkste bewijs levert de dichter echter, als hij in het tiende boek

zegt dat hij de liefde alleen maar kent van horen zeggen ⁴⁶⁾, maar toch de Muze nog dient.

In het elfde boek roept hij alleen nog Maria „pure doghet” aan, berouwt zijn ijdelheid en motiveert met een tekst uit Paulus (II Tim. 3.6.) dat hij schreef „om gerechte Leringhe” ⁴⁷⁾.

In het twaalfde boek is het nog maar „die wille entu here” ⁴⁸⁾.

Dit alles dient als motivering om het gedicht te volmaken, maar „swoere pine es swaer begonnen”, (IX, 16)
vooral als de dichter oud is geworden, (X, 1 e.v.)

Er zijn sporen van vermoeidheid in zijn woorden:

„God onse here moet mi gheven
herte ende sin dat ict volmake,
ende ict alsoe gherake,
dat goet te horen si. (X, 1380)

Hij wil vooral dat zijn werk „bequame” is. (XI, 7)

Als hij aan het slot van *boek twaalf* verteld heeft van:

„die grote feeste die daer gesciet.
men troude die brude altemale” (XV, 1333),

besluit hij:

„hier willic van hem begheven
ende miins ghedichts een ende maken” (XII, 1364).

Hij geeft nog goede raad aan wie zijn werk wil voortzetten, maar zelf zal hij het niet, hij is:

„siere pinen of, soe es hi blide.”

De dichter had een plan, dat blijkt overduidelijk en hij wil dat „volmaken”. Eindigden alle boeken met een afscheid, het begin legt op dat volmaken steeds nadruk, het elfde boek eindigt hij daarmee, in het twaalfde laat hij het geheel weg. Hij wist blijkbaar, dat dit het laatste zijn zou, en hij had zijn stof zò afgerond, dat hij toevoegingen aan een ander overliet.

De negen eerste boeken bevatten het eigenlijke verhaal, hoewel hier en daar door allegorieën onderbroken, bijvoorbeeld in het *derde boek* 1132, waar het gepaard rijm plotseling overgaat in vijf gelijkrijmende regels met het opschrift van het Venuswoud. Heynric, die de tekst als een uitdaging beschouwt, waagt zich erin, ontmoet Venus en verneemt heel haar mythologische familierelatie: Jupiter, Neptunus, Pluto; Cleto heeft een zoon die Nidicheit heet. Daarmee is de weg vrij naar de personificaties: hoeverde, discordia en vele andere.

In het *vijfde boek* 2059, komt ook Echites in het Venuswoud en leert hoe hij wezen moet, als hij „gherechte minne” wil dienen.

Het *zesde boek* beschrijft de liefde van Evax, waarbij een korte allegorische episode over Cupido wordt ingelast (59). Het kind beschikt als Venus over profetische gaven, waardoor de dichter het reeds verhaalde kan verbinden met wat men nog te horen zal krijgen.

In het *achtste boek* krijgt Demofon zijn beurt om door Venus te worden toegesproken. Hij krijgt bevel als de vorigen om naar Griekenland te gaan (1585, 1615).

De genoemde boeken beantwoorden alle aan de motiveringen „gherechte leringhe” en „te horne soete”. Dit is de band die ze tezamen houdt. Voor het eigenlijke verhaal zijn het geen onmisbare elementen, evenmin als het koningspel (XI).

Evenmin onmisbaar zijn de vele verzen over strijd en oorlog. In het *tweede boek* handelt drie vijfde over een oorlog tegen Trier, die in niets verschilt van die tegen de Saracenen welke een belangrijk deel van *het vijfde*, een nog groter deel van het *het zevende* en bijna heel *het achtste* boek in beslag neemt.

Daardoor is het gedicht nog geen kruistochtroman geworden, zoals sommigen menen ⁴⁹⁾.

Aan de verontwaardiging van van Maerlant was de dichter van de *Limborch* niet toe; hij beschreef de strijd tegen de Saracenen op dezelfde wijze waarop de ridders er toentertijd aan gedacht zullen hebben: „te horne soete”. De namen der helden in de strijd tegen Trier of tegen de reuzen in het *vierde* en *zevende boek* zijn niet Moors. De schrijver trof zulke episoden in overvloed aan in vele werken. De *Limborch* wemelt dan ook van reminiscenties. Zo kan men zeer terecht van de *Limborch* zeggen dat inhoud en samenstelling een voortbrengsel zijn van fantasie, gesteund door kennis van geleerde werken ⁵⁰⁾.

„Te horne soete” krijgt de volle maat in het *derde* en het *zesde* boek over „het avontuur der liefde”, dat ook buiten het eigenlijke verhaal staat.

Dat „gerechte Leringhe” en „te horne soete” door de dichter geestig en bekoorlijk verbonden worden, bewijst het achtste boek 1113 e.v., waarin de schonen zo beschreven worden, dat bij alle aantrekkelijks altijd een ding ontbreekt; de een lispelt een beetje, is een beetje scheel, een beetje mank, maar Margarieta is volmaakt „van sprekene, van ghelate, van schoenheyden.” Verwey licht deze idealisering van Margariete als volgt toe:

„Margriete was een voorbeeld van vrouwelijkheid. Maar om dit voorbeeld te doen werken was er een nieuwe figuur nodig: de wilde natuur van Echites die door haar getucht werd en door liefde voor haar tot de adel van gemoed en geest opklom, die hovescheit heette. Deze scholing tot adel voltrok zich door middel van strijd en liefde, in talloze avonturen over de hele bekende wereld” ⁵¹⁾.

Hierin ligt inderdaad de verklaring opgesloten van de ogenschijnlijk zo heterogeen samengestelde roman. Het eigenlijke verhaal van Margriete, die op de jacht verdwaalt, in Griekenland terecht komt en haar liefde vindt; van haar broer Heynrick, die haar gaat zoeken, ook in Constantinopel belandt en met de keizerin trouwt: dit verhaal waarvan we de voortzetting en de afloop verwachten dwars door strijd en avontuur heen, beslaat nog geen vierde deel van de roman. In zes boeken wordt er niet over gerept en in de boeken waarin het wel het geval is, wordt hoogstens een derde van de verzen eraan besteed.

Heel het *eerste* boek is voor Margarieta alleen. Het *tweede* moeten Otto haar vader en Heinrick, haar broeder, samen delen. De volgende boeken bevatten steeds meer namen, dus steeds ingewikkelder avonturen. En zoals deze vele reminiscenties oproepen aan alle mogelijke middeleeuwse werken, zo wekken de namen Margarieta, Otto, Heinrick historische associaties. Aangezien het ongetwijfeld een hulde-gedicht betreft voor het hertogelijk huis van Limburg, hebben kenners getracht de drie genoemde namen historisch te identificeren. Zij hebben daartoe de namen van Margriete en Heinric gescheiden, en zo kwamen zij tot velerlei gissingen, die met andere vermeerderd konden worden. Margarieta zou net zo goed de gemalin van Lodewijk de Heilige (± 1270) — aan wie een Provençaals dichter een *Pièce de galanterie* wijdde — als de doch-

ter van Jan I, tevens de echtgenote van Keizer Hendrik VII (1311) kunnen zijn.

Wat Heinric betreft, hij mag Hendrik IV van Limburg voorstellen (1226-1247), maar evengoed de zoëven genoemde Hendrik VII van Luxemburg (1312 Keizer gekroond in Rome), een der schitterendste ridders van zijn tijd.

Het is duidelijk dat de taak van de poëzie, niet is werkelijk gebeurde dingen te vertellen, maar wat had kunnen gebeuren. Historicus en dichter verschillen van elkander niet omdat de een proza, de ander verzen schrijft, maar omdat de een de dingen vertelt zoals ze werkelijk gebeurd zijn en de ander zoals ze konden gebeurd zijn. De poëzie vertelt het algemene, de historie het bijzondere. Het algemene, dat wil zeggen dat een zo of anders geaard mens waarschijnlijk of noodzakelijk dit of dat soort dingen zal zeggen of doen. Op de vertolking daarvan let de poëzie, ofschoon ze aan haar personages toch wel namen geeft. Het bijzondere, dat wil zeggen wat Margarieta of Heinrick deden, of wat hen overkwam ⁵³).

De dichter had niets met de historische orde te maken. Wil iemand aan het gedicht een naam geven — het gedicht heeft er geen — en het krijgt dan de naam, die ook in de titel van het volksboek voorkomt: *Margarieta en Heinrick*, dan kan men deze namen niet historisch afzonderlijk nemen, maar zal men ze als de ene ondeelbare naam van een literair werk moeten beschouwen. Daarom is het onmogelijk het „verhaal”, hoewel het zich door zijn samenhang toch betrekkelijk scherp aftekent tegen de achtergrond van strijd, te abstraheren van spel en feesten en wonderbaarlijke dingen.

Het verhaal heeft zijn eigen kenmerken: de karakters zijn enigszins psychologisch verantwoord. — Margarieta, de zachtzinnige! Heinrick, de dappere; Echites, de hartstochtelijke; Evax de getrouwe; de familieband heeft een sterke klemtoon — Otto, Margarieta, Heinrick; de liefde is natuurlijk en niet-sentimenteel ⁵³).

Maar dit alles is zozeer opgenomen in het beeld van tijd en wereld, dat het zich alleen karakteriseren, niet abstraheren laat.

IV. KARAKTERISTIEK VAN HET VOLKSBOEK

Wanneer wij aan de hand van de karakteristieke eigenschappen van het gedicht achtereenvolgens nagaan, wat daarvan is terug te vinden in de proza-roman, dan blijkt deze alle elementen op geheel eigen wijze op te vatten en zelfs te willen opvatten. Er blijkt de bewustheid uit van een nieuwe tijd.

De *dérimage* was de eerste belangrijke stap van de auteur naar zelfstandigheid, tevens naar groter zakelijkheid. De persoonlijke, min of meer lyrische inleidingen van de boeken verdwenen, de ik-vorm bleef weg en daarmee ook de motiveringen; de nadruk kwam te liggen op de verhaalde feiten, die de auteur kant en klaar vòòr zich had. Vorm en indeling trok hij nauwer naar de zakelijke werkelijkheid toe.

Zei het gedicht:

„Nu beghinnic”,

de prozaroman zegt:

„Hier beghinnet die schoone hystorie”.

en voegt er de namen van de hoofdpersonen Margarieta en Heyndrick aan toe, die het gedicht pas noemde na Otto. Het sprookjesachtig begin: Er was eens „tenen tiden” een hertog Otto, fixeert het proza in een jaartal: „Doemen schreef duysent drie hondert erde thiene”. En dan volgt een bewust anachronisme „in des Keyzers Kaerle des caluus tijde”. Al is zo’n kroniekachtig begin voor een volksboek niets ongewoons⁴⁴), wij kunnen ons toch afvragen, of het alleen maar modezucht was of de wil om zijn verhaal te laten beginnen op een tijdstip, of met een naam waaraan de auteur een bepaalde betekenis hechtte.

De plaatsbepaling wijkt eveneens af. Hoewel handschrift A op die plaats beschadigd is, kunnen wij met Van den Bergh het voorzetsel aanvullen tot „in Lymborch”, op grond van handschrift B, dat „Tzu Lymburch heeft.”

De prozaroman heeft „van”. In dit nuance-verschil ligt de nadruk meer op de afkomst. Het mag daarbij opvallend heten dat de prozaroman de hele titel enige malen achtereen gebruikt:

„was een Hertoghe van Lymborch ghehaten Otto. ende sijn edel huysvrouwe van lymborch die hadden te samen eene sone hietende Heyndrick van Lymborch, ende een dochtere hietende Margrieta van Lymborch” (1e cap).

In het 8e cap vraagt de graaf van Athene Margariete’s naam. Zij noemt deze zonder toevoeging. Tot zover zijn gedicht en proza hetzelfde, maar het laatste voegt er aan toe: „mer uwen toenaam sal syn margrieta van lymborch”. Van stond of aan treedt deze naam en daarmee de persoon meer op de voorgrond dan in het handschrift-verhaal. Bovendien wordt hij ten nauwste verbonden met Heyndrick. Dit blijkt al bij de eerste episode, de jacht. In de prozaredactie gaat het initiatief om mee te gaan uit van de beide kinderen, in het gedicht van de vader. Het wordt in de prozaredactie niet slechts verhaald, maar in dialoogvorm uitgewerkt. Het gedicht voert slechts de vader en met een enkel woord ook de jagers sprekend in. Het volksboek werkt het uit tot een volledige dialoog, waarin Heyndrick de hoofdrol krijgt. Dat het Volksboek daarbij de personen individueler ziet en hun handelingen psychologisch tracht te verantwoorden, wordt duidelijk uit de aangevoerde beweegreden van de hertog en de kinderen om te gaan jagen: „Dese hertoghe was beladen met groter fantasiesen, ende om sijn swaerhede te verdrivene was syn natuere ghe-

neycht om na wilt te iaghene inder woestijne, na harten hinden oft everswijn", Heyndrick motiveert zijn vraag met:

„die triumphe te siene. ende die melodijnshede vander iacht, so dat ic mach leeren den aert van edelheden ende dat mijn suster mach sien die solaesselijke melodije die daer in geleghen is".

Het handschrift heeft slechts dit motief, dat „in enen meye dat saet ende gras scone stont ende groene was" (I, 79).

Dat het proza, ondanks verlenging, meer naar zakelijkheid, tevens aanschouwelijkheid tracht, bewijst de uitdijing van twee regels (I 84, 85) tot een kolom (tevens cap 2) over de voorbereiding tot de jacht, waarin verschillende soorten van honden worden opgenoemd. Vervolgens Heyndrick's karakter wordt getekend:

„hij is milde van ghevene, reael van herten" en plastisch het begin van de jacht wordt beschreven:

„elc heeft haer garen ghesperst om den hart te verlackene ende also te schutten, ende den eevere te vellende". (cap 2).

Vòòrdat de eigenlijke jacht begint, voegt de prozaroman, opnieuw in dialoogvorm, het afscheid in van de jagers en de moeder, geïllustreerd door een houtsnede. De moeder is ongerust: „want droom heeft my ghequelt also datter twee dieven quamen ende stalen my myn alder liefste ende weerste goet, bi desen droome is therte tonvreden".

Jacht, afscheid en droom wekken reminiscenties aan de kronieken van Chastelain, Molinet en Lemaire⁵⁵).

Dat het voor de auteur van het volksboek niets ongewoons is een vrij gebruik te maken van bepaalde gegevens, blijkt uit de monoloog van de hertog, die eenzaam verdwaald, zich zelf en zijn kinderen beklaagt in bewoordingen, die sterk overeenkomen met die in het gedicht, waar ze echter gezegd worden door Margarieta⁵⁶), en waar de volgorde volkomen anders is.

Overtuigende voorbeelden van het overnemen der bewoording van het gedicht treffen wij nauwelijks aan.

Hoe vrij de prozaroman met zijn voorbeeld handelde, mag uit het vijfde capittel blijken. Heyndrick — die in het gedicht pas weer in het tweede boek optreedt — houdt hier een klaag-monoloog, waarna hij een koopman helpt, die door rovers wordt aangevallen. In het gedicht ontbreekt dit geheel, maar het volksboek gebruikt de figuur van Heyndrick blijkbaar om een redelijke overgang te verkrijgen naar de in handschrift en volksboek (6e cap) volgende episode van de koopman, die berooid in Margariete een lotgenote vindt.

Eigenaardig is bovendien, dat de prozatekst op de ontwikkeling van de feiten vooruitloopt, door Heyndrick, „aldus dolende in desen woude," eerst te laten klagen: „verloren heb ic mijn vrienden te samen, vader, suster ende iaghers ghemeene, ic vinde mi selven buten allen lieden," en kort daarop: „o schone maria, dat ghi in hoeden wert van mijnder suster margriete, die wi onnoselyc verloren hebben".

Deze eigenaardigheid is toe te schrijven aan de rhetorische behandeling van de vijf capittels, die alle de dialoog- of monoloog-vorm hebben en exclamaties bevatten als: „O, vader here (1e cap), o, weerde vrouwe (3e cap) O, vaderlic

god (3e cap), O, Margrieta (4e cap), O, god heere, o, vader here, O, schone maria" (5e cap).

Zijn alle personen: Otto, Heyndrick, de jagers, Margarieta op deze wijze een of meer malen aan het woord geweest, vooral in de klaagtoon, de monoloog van de moeder zet de reeks voort, als zij na Heyndrick's thuiskomst de bevestiging hoort van haar voor gevoel.

De volgende capittels tot het 23e toe, beginnen alle met een soortgelijke exclamatie en vervolgen met een alleenspraak of een samenspraak. De meeste capittels van het boek hebben deze eigenaardigheid. Deze wordt nog op karakteristieke wijze geaccentueerd door de houtsneden in het algemeen, maar speciaal door de twee, in geest zeer verwante, bij het vierde en het vijfde capittel. Margarieta en Heyndrick worden er in theatrale houding handenwringend afgebeeld. Frappant is de figuur op de tweede houtsnee, die er uit ziet als een souffleur met een open boek in zijn handen; en ook de blanco banderol die op een leus schijnt te wachten, in de boom rechts.

Die toneelmatige opvatting vraagt onze bijzondere aandacht, als wij bij het 7e cap een houtsnee aantreffen, die ook voorkomt in het volksboek van *Marieken van Nieumeghen*, ook bij Vorsterman gedrukt. Ongetwijfeld is voor deze druk de houtsnee vervaardigd. De voorstelling laat daarover niet de minste twijfel: Marieken zittende onder de haghe; zij heeft een mand aan de arm; bij haar staat de gebarende Moenen, die twee horens draagt. Zo'n voorstelling past niet bij het verhaal van Margarieta.

Deze houtsnee is een waardevol gegeven voor de nadere datering van de druk van *Marieken van Nieumeghen*, die geen jaartal draagt. Het boek is dus gedrukt, althans vervaardigd, in 1516 op zijn laatst.

Er is in verschillende opzichten verwantschap tussen de door deze houtsnee geïllustreerde passages in *Marieken van Nieumeghen* en *Margarieta van Lymborch*.

In *Marieken* staat onder de houtsnee in proza:

„Die viant die altyt zijn stricken ende netten spreit,” in *Margarieta* wordt eerst het 6e cap, enige bladzijden vòòr de houtsnee, voorzien van het boven-schrift:

„Hoe Margriete op den boom sadt en claechde — ende hoe die coopman daer bi haer quam — ende hoese beyde vanden viant bedroghen waren”.

Vervolgens gaat op de bladzijde met de houtsnee het verhaal nogal abrupt over in: „Binnen desen tijde sijn die bese vianden comen wter bellen, die den mensche altoos tempterende sijn”.

Dan volgt het zesde capittel met de houtsnee, waaronder de aanspraak van een der vianden: „O Margarieta bloome”.

Het vierde en het zesde capittel vertonen een moeilijk omschrijf bare verwantschap met de verzen in *Marieken van Nieumeghen*, al is er hier en daar bijna woordelijke overeenkomst. Deze is er ook in de woorden van Etsytes' moeder (19e Cap) met die van de moeye uit *Marieken*.

Dat de auteur van *Margarieta* andere boeken ten voorbeeld nam, schijnt ook te volgen uit de letterlijke overeenkomst van een deel van het 91e capittel met het 7e uit *Jonker Jan Wt den Vergiere*” 67).

Hierbij aan plagiaat te denken, of aan een en hetzelfde auteurschap van de twee boeken, dunkt ons echter voorbarig, zolang niet is bewezen, dat de tekst uit *Jonker Jan* origineel is. Dit nu is niet waarschijnlijk. De tekst draagt het karakter van een vast ceremonieel bij een kroningsplechtigheid of een ridderslag, waarvan de liturgische woorden gebaseerd zijn op Eph. 6.10. Beide schrijvers kunnen deze tekst op eigen initiatief gebruikt hebben.

De beschrijving van Etsytes's kroning „Daermen horen sal wattet tcrone-ment van eenen coninc in heeft”, vormt één geheel, waarvan de liturgische woorden maar een klein onderdeel zijn. Zij vertoont echter bovendien een duidelijke overeenkomst naar letter en geest met de kronieken van Molinet, die tot in details de kroningsplechtigheid beschrijft⁵⁸⁾ en die getuige was van Maximiliaan's keizerskroning in 1486 te Keulen.

In deze kronieken kan men te kust en te keur voorbeelden van beschrijvingen vinden van ceremonies, feesten, maaltijden en gevechten, die zonder noemenswaardige afwijkingen in *Jonker Jan* *Wt den Vergiere*, *Jan van Parijs*, *Margarieta van Lymborch* en in wellicht nog meer volksboeken zijn terug te vinden.

Jean Molinet beval zelf zijn Kronieken, geschreven tot roem van het Bourgondische Huis, ter verbetering en aanvulling „a tous orateurs, rhetoriciens et inquisiteurs des chevalereux exploits perpetréz par les docteurs et disciples de Mars”.

Jean Lemaire, Molinet's opvolger, schreef in dezelfde geest⁵⁹⁾.

Dat er aanrakingspunten zijn, die een nader onderzoek verdienen, mogen wij besluiten onder andere uit een passage in de *Couronne Margaritique*, — een hulde van Jan Lemaire aan Margaretha van Oostenrijk — over een jonge en machtige prins, aan wie de goden als echtgenote gaven: „une precieuse fleur celeste, Marguerite, fille de Maximilien. Ce tres puissant Duc verd en aage, etait grand amateur de chasse. Un jour, en pleine course par monts et par vaux, il est rencontré par un triste vieillard, nommé *Infortune*, fils de Malheur et de Misère, et par sa femme, la Mort”.

Dit *Infortune* slaat ongetwijfeld op de zinspreuk van Margaretha van Oostenrijk „*Fortune infortune fort une*”. Het mag merkwaardig heten, dat in het 3e en 4e capittel van ons volksboek, waarin de droom van Isabele en het zelfbeklag van Margarieta verhaald wordt, de woorden *infortune* en *fortune* gebruikt worden in verband met de jacht en de ongelukkige afloop⁶⁰⁾ en dat het woord *fortune* nog eens tegenover Margarieta gebruikt wordt in het koningspel⁶¹⁾: „*Fortune hevet u ghegheven Coninginne te wesene*”.

Zoals het gedicht zijn historische reminiscenties had, zo heeft de volksroman de zijne, namelijk aan de Bourgondische vorsten en speciaal aan Margaretha van Oostenrijk, wier tragische lotgevallen in Brabant en Vlaanderen algemeen bekend waren. Haar huwelijk met de franse dauphin Karel ging niet door. Haar tweede gemaal stierf zeer kort na het huwelijk, dat aanvankelijk op tegenstand van Isabella van Arragon gestuit was. Haar derde gemaal stierf ten gevolge van de jacht.

Wanneer wij nu in het 78e capittel lezen „Die hertoghinne seide doe. het is mijn weerdighe dochter. haer dolen mach ons wel leedt sijn. want hadde si hier gheweest si soude ghetrouwt hebben den coninc van Vrancrijke. die nu heeft mijn suster getrouwet tot eenen wive”; en Etsijtes' antwoord daarop: „voor u dochter margrieta en dorft ghi niet sorghen want si is wel ende al ist bi also

dat die maechdelike bloeme het huwelic van vrancrijcke verseten heeft. het is noch misseliken waer toe dat si gheraken sal. Aldus sijt blijde die maecht sal noch wel aen come", dan lijkt het vermoeden voor de hand te liggen, dat de auteur van het volksboek aan Margaretha van Oostenrijk gedacht heeft.

Is dit vermoeden juist, dan zou het versterkt worden door het feit, dat volgens Molinet's kroniek Margaretha van Oostenrijk als koningin van Frankrijk bij haar welkom werd gehuldigd door de abt van St. Bertin met een genealogie van de vier Margaretha's, die Bourgondië hadden groot gemaakt, onder andere door Brabant en Limburg toe te voegen aan de kroon, die haar sierde, en van wie ook deze vijfde Margaretha afstamde ⁶²). De abt maakte ook een vergelijking met het huwelik van koning Assuerus met koningin Esther. In het 57e capittel van het volksboek komt deze vergelijking eveneens voor in de woordentwist tussen Etsytes' ouders over de voorrang van duecht of edelheyt in Etsytes' liefde.

In dit verband zou het verhaal in het 10e en 18e capittel over de afbeelding van Margarieta „hebbende in deen hant een gulden roede. ende in die ander hant eenen silveren appelle", dat de hertog liet maken en waarover in het gedicht in het geheel geen sprake is, een doorzichtige betekenis hebben. En dit zou dan ook het geval zijn met de zinsnede, eveneens in het 18e capittel voorkomend: „Die hertoghe Otto dit (verhaal van de koopman) ghehoort hebbende heeft doen scriven eenen boec".

Wellicht zou het niet eens vermetel zijn te veronderstellen, dat het enige gedrukte boek, aanwezig in de bibliotheek van Margaretha van Oostenrijk en daterend uit 1516, het volksboek was. Het „doen scriven" zou zowel in overeenstemming zijn met de motivering van het gedicht, als met de gewoonte der Bourgondische vorsten om opdracht te geven tot het schrijven van een roman ⁶³). Hierbij mogen wij herinneren aan het feit, dat de roman van de *Zwaanridder* werd geschreven in opdracht en ter huldiging van de Heren van Cleef ⁶⁴), en dat de roman van *Jehan de Paris Roy de France* als historisch stramien heeft het huwelik van de franse koning Karel VIII met Anna van Bretagne ⁶⁵), twee namen die historisch nauw verbonden zijn met die van Margaretha van Oostenrijk.

Voor het feit dat de auteur van het *Volksboek van Margarieta* het verhaal in zijn eigen tijd plaatste, getuigen velerlei episodes en details. Zoals Molinet in zijn kronieken herhaaldelijk uitdrukkingen gebruikt als „plaisant a l'oeil", — bij voorbeeld als hij een banket beschrijft ⁶⁶) — en zoals Dürer in het Dagboek van zijn Nederlandse reis geregeld soortgelijke uitdrukkingen gebruikt, als hij iets moois heeft gezien — bij voorbeeld de inventaris van Margaretha van Oostenrijk's paleis ⁶⁷) zo spreekt ons volksboek talloze malen van „costelick" en „trumphe", als het gaat over zichtbare dingen — bijvoorbeeld de kroning van Etsijtes „costelick om taenschouwen" ⁶⁸), en het banket ter ere van Heyndrick, „daer was bedreven een grote triumphelycheyt ende dat van coste van spijse ende van dranke. Daer was alle maniere van ghebacke alle maniere van suyckereye ende geleye alsoot tot alsulcken hove behooric is. ende alderhande maniere van speellieden. Heyndric van lymborch dochte dat hij was int aertsche paradijs. Ende die trumphe dede etsytes moedere ter liefden van heyndrick van lymborch ⁶⁹). Het gedicht heeft slechts: „Die keyser ontfincse wale, niemen en gheseide die bliscap die daer was" ⁷⁰).

Al schijnen de woorden costelic en triumphhe het opperste van zintuigelijk genot uit te drukken, zodat bij voorbeeld in het laatste capittel de bijzonderheden van Margarieta's bruiloft tienmaal binnen weinige regels met costelic worden aangeduid, de auteur beschikt toch over vele synoniemen: ghenoechlic, chierlic, schoon, en voor triumphhe: bancket, melodye, groter weerden, groter eren, paradijs, die in afwisseling, in allerlei samenstellingen en herhalingen, soms in opeenstapeling worden aangewend. Zij tonen een geest, verwant aan de in 1516 door Dürer in opdracht van Keizer Maximiliaan vervaardigde 109 miniaturen, de „Triomftocht”, en de naar deze in 1519 gemaakte 137 houtsneden.

Op bijna alle plaatsen waar de volksroman de bedoelde synoniemen of soms zeer vrije omschrijvingen gebruikt, geeft hij uitbreiding aan een episode of een detail van het verhaal in dichtvorm. Spreekt dit eenvoudig van jaghen en honden⁷), het volksboek zegt: „die solaesselike melodije vander iacht” en het noemt de namen: winden, bracken, spingoelen, sluperkens⁷²). Volstaat het gedicht met „dbeeste scoenheide”⁷³) om de lading van Margarieta's schip aan te geven, het proza zegt: „alle maniere van siden laken, fluweelen lakenen, gouden ende silveren lakenen, voort silvere mijne ende gouden mijne. alle manieren van ghesteenten. wt Arabien goeden wijn”. Maar de graaf verlangt „gheen ander iuxweel dan die maecht”. Dit moment is in een houtsnee vastgelegd⁷⁴).

Het duivelskasteel wordt in het gedicht door een als vrouw vermomde duivel aangewezen: „Siedi ghene woeninghe an ghene heyde, soe wel ghedaen dat ongheloevelic ware”⁷⁵), het volksboek laat „de duvels tueter quaet ende snellaert een casteel maken op zijn alder chierlicste ende costelicte, ende met alderhande speel van herpen floeyten luyten ende ander instrumenten van muysiken. ende si ghinghen metsen ende tymmeren. eer men hier een hoender kot timmeren soude hadden si dat slot getymmert”, zoals weer door een houtsneede wordt geïllustreerd⁷⁶).

De vernedering van Margarieta, die verbrand zal worden, geeft het handschrift aan door de onwillige handdief, die echter „haer wil wtdoen dat hemde, want hets miin gheset recht”⁷⁷), de volksroman laat dit weg en vernedert Margarieta in de woorden van de rechter „ghi teve”⁷⁸). In de zestiende eeuwse opvatting van de auteur van het proza diende het naakt echter niet ter vernedering, zoals blijkt uit de houtsneede bij het 15e capittel en uit de woorden van de verliefde Etsijtes, die zich Margarieta voorstelt als („die schoonste die gracielicste van wesen, wiens edel schone wel volmaecthede mijn herte vierich ontsteect. u vadere was een edelman also dijn habijt, dijn wesen, dijn wercken wel betonen. si haet alle vileynicheden. ende bemint alle eerbaerheden. schaemte verbiet mi haer mijnen last tondeckene, hoe mochte hijt maken dat hij troost vercrege van haer die hem die sinnen ghestolen hadde”⁷⁹).

Nog twee andere plaatsen lenen zich hier ter vergelijking. Op Margarieta's vraag aan Etsijtes in het koningspel (94e cap.): „dwelc is die meeste vruucht die den minnare meest verhuecht”, geeft Etsijtes het precaire antwoord dat „een minnaer haer ontcleede tot in haer hemdeken wit”.

Anderzijds wordt bij de plechtige doop van de gevangen genomen turk (99e cap.) verteld, dat hij „al modelike naect ghestelt was in een osbaer ende also ghebrocht in sinte soffijen kercke. Men brocht den naecten coninc met

eenen witten siden mantel om hangen aen die vonte, daermen hem belas. Margrieta die stont aen die vonte. Als dese coninc gedoopt was wert hy „ghecleet als een coninc toe behoort”.

De versterkte zintuigelijke waarneming in het volksboek maakt blijkens deze voorbeelden de elementen van het verhaal concreter, de contouren scherper, de contrasten groter.

In het eerste gedeelte van het boek, waarin Fortune een grote rol speelt en de ongelukkige Margarieta het sterkst op de voorgrond treedt, is de toon der vele monologen, vol klachten en exclamaties, dramatisch en rhetorisch. Door de toneelmatigheid worden de hoofdpersonen sterk belicht.

Na het 25e capittel komen de bijfiguren aan de beurt, alle personen treden meestal in groepsverband op in een tournooi, een banquet. een gevecht tegen de Turken. Wijdt het gedicht nauwelijks vijftientig verzen aan het tournooi, waartoe de Keizer uitnodigt, aan de intocht van de deelnemers, aan de maaltijd en het afscheid de volksroman besteedt er tien capittels aan. Dit feest duurt veertig dagen; de prijs is „twee karbonckelen, de eenen om te winnen met ternoyen, den anderen om te winnen met triumphe vanden schonen vrouwen⁸⁰⁾.

In beide versies is in deze episode de wens verweven van Etsytes' moeder om Margarieta mee te nemen naar de keizer en bij hem achter te laten⁸¹⁾, maar het verschil in de bewoordingen van deze wens is groot. Die van het volksboek doen weer denken aan die van de moeye in de *Mariken van Nieumeghen*: „Ick rase van thoorne. ic moet mi bedect houden wt mijns soons ooghen ofte hi soude my doen mijnen vister sluyten ende cloppen mi op mijn broot schappray”.

Als de keizer verneemt hoeveel koningen en ridders aan het tournooi zullen deelnemen, vraagt hij of zijn herauten „alle ostelrije bestelt hebben van havere ende hoy, soe hoorde men groot gheruchte van paerden ende edele mannen”. De graaf van Athene voorop met vierhonderd, Etsijtes met driehonderd, alle edelen gekleed in goudlaken. Evax met tweehonderd, gekleed in fluweel en semijt. Etsytes' moeder met tweehonderd „camenieren al op witte genetten. elck cameniere ghecleet met roden fluweelen, die mouwen doorstict met peerlen ende costeliken ghesteenten. Margrieta op een witte hackeneye, al int gouden laken. haer pareersel behanghen met costeliken ghesteenten. het scheen een goddinne. Si hadde twaalf camenieren ghecleet met brunen fluweelen. sittende elck op eenen tellenaer. ende elck hadde een lackaye seere costelic int habijt al van eender cleedinghe”⁸²⁾. Met dezelfde aanschouwelijkheid werd de intocht der ridders beschreven in de „*Exellente cronike van Vlaenderen*” die terug te voeren is tot een redactie van \pm 1480 en handelt over de samenkomst van Frederik III en Karel de Stoute te Trier in 1473⁸³⁾.

Na deze triumphe volgt een rijk banquet, waarbij Etsytes en Evac een „costelike mommerije” deden. Er waren „vierentwintich toortsdraghers alle ghecleet met fluweelen wanbaysen doorsneden. binnen ghevoodert met gouden lakenen. dat men sach blincken door dat ghesneden fluweele. die kousen waren root scharlaken. gheboord met swarten fluweele. Etsytes en die mommers waren ghecleet met half silveren half gouden lakenen, dat silveren doorstict met oorfaveryen. hebbende alle leens plumaghen, hoeden ende bonnetten van gouden laken”. Er wordt gespeeld en gedanst ende die handen te samen geduut wt amoruesheden”⁸⁴⁾.

Het tournooi, het banket tot besluit en het afscheid van de ridders worden alle door een houtsnee uitgebeeld⁸⁵). Die van het afscheid geeft het karakter van dit gedeelte van het volksboek aan: in het midden een waardige keizer, rechts zijn gevolg, links een groep ridders, waarvan een op zijn rug een wapen met een leeuw draagt, een ander op zijn borst de afbeelding van een meisje⁸⁶).

Een karakteristiek verschil tussen gedicht en prozaroman openbaart zich in een detail dat tot de beschrijving van de maaltijd behoort, namelijk wanneer Etsijtes zich verzet tegen de keizer, die Margarieta aan zijn hof wil houden. In het gedicht is het verzet beperkt tot een paar en dan nog hoffelijke woorden⁸⁷), in het volksboek zegt Etsijtes: „wil ic u seggen ghi oude grysaert. siet wel wat ghi doet. soudt ghijs mi willen fortselic nemen. bi den bloede dat soudy becomen. Ende etsijtes die trac sijn mes ende woude den keiser slaen. mer die heren schooten tusschen hem beyden. Die keyser en was niet gram”⁸⁸).

De beschrijvingen van oorlog en tweekamp, die gelijkelijk een steeds grotere plaats in het verhaal innemen, verschillen in gedicht en prozaroman minder in de uitvoerigheid dan in het woordgebruik, dat in het proza aan de tijd is aangepast⁸⁹). Houtsneden verduidelijken deze episoden.

Fraaie houtsneden heeft het volksboek bij het verhaal van de brief, door Etsijtes aan Margarieta geschreven⁹⁰), en vooral bij Etsijtes en Evac's aankomst bij de keizer⁹¹). De fraaiste echter is die van de tweekamp tussen Etsijtes en de twee reuzen. In het *volksboek van Virgilius*⁹²) komt dezelfde houtsnede voor, aangevuld met een renaissance-kolommetje. Gessler meent, dat zij werd ontleend aan een of andere Duitse druk⁹³). Zolang deze bewering niet kan worden gestaafd, menen wij te mogen aannemen, dat deze houtsnee voor het volksboek van Margarieta gemaakt is, omdat ze geheel in overeenstemming is met de tekst van het 67e cap.

De reus Morant was in het gedicht slechts een „ridder met overmoedigheden”. In beide versies is deze episode geestig verteld, in het proza met eigentijdse woorden: „ou ghi biese boucken wat soect ghy hier. ic moet u noch tavont braden ende eten metten loocken. knielt neder ende laet mi u hooft afhouden. ou ghi guytken comt ghi hier om met mi te ghecken. loopt wisselinck ende eedt een teele vol pappen. knypte ick u eens ghi storf van vare. die vlieghen willen die spreeuwen verbijten”. Dat zulke overmoedigheid gestraft dient te worden, spreekt vanzelf: „etsijtes stack den ruese in sinen groten pensacke dat hi ter aerden viel. Etsijtes nam zijn sweert ende hy sloech hem thoof af”.

Na deze „victorien” laat de auteur alle volgende gebeurtenissen zich afspelen in Constantinopel, dat door de kristenen met succes tegen de Turken verdedigd wordt. Dit opvallend anachronisme, waarvan de auteur zich toch wel bewust moet geweest zijn, geeft aan de tweede helft van het boek een merkwaardig karakter. Blindheid voor het Turkse gevaar, dat na 1453 eerst goed Europa bedreigde, maar ogen wijd open voor de Bourgondische praal bij allerlei triumpfen, gevierd temidden van bedreiging, gevechten en tweekampen.

In dit deel komt de plaatsing van het verhaal in eigen tijd het sterkst tot uiting. De overeenkomst tussen gedicht en prozaroman is hier het geringst, hoewel plaats en verloop der gebeurtenissen dezelfde zijn. Zouden wij bij het verhaal in dichtvorm van een Vlaams-Brabantse achtergrond kunnen spreken, die van het verhaal in proza zou dan Brussels-Bourgondisch moeten heten.

Het Constantinopel van onze auteur is het Brussel van de vijftiende eeuw.

Zoals wij in dit verhaal de karakteristieke elementen van de kronieken van Froissart, Chastellain, Molinet, Lemaire, Olivier de la Marche aantreffen, dit wil zeggen gemis aan chronologisch en geografisch besef, vervorming der werkelijkheid, moralisaties, zo vinden wij er ook in terug de overladen praal, het angstvallig ceremonieel, het feest der ogen, de „triumphe” van het Bourgondische hof.

Heel het laatste deel doet denken aan het „feest van de fazant”, gevierd een jaar na de val van Constantinopel, toen geheel Europa vervuld was van kruistocht-gedachten. Olivier de la Marche vertelt ervan, hoe de Hertog van Bourgondië met hoffeesten en tournooien zijn ridders wilde opwekken tot geestdrift en heldendaden tegen de Turken. Tijdens een feestmaal vermaakte Adolf van Cleef de geesten met een mommerije van de Zwaanridder. Alles wat het hof aan pronk, brocaat en goud, fluweel en kristal te bieden had, komt tersprake. Op een levende fazant leggen de ridders de belofte tot een kruistocht af, waartoe de hofschrijver, Olivier de la Marche zelf, gezeten op een olifant, had aangespoord. Een heraut las de belofte voor. De Hertog zelf beloofde een tweegevecht met de sultan. In het 31e capittel van ons volksboek wordt van de keizer, die alle schiltboortighe mannen tot een groot tournoi oproept, gezegd: „hi deet ooc daeromme waert dat hi noot van den turcken hadde dat si hem te bat bijstant doen soudren” en in het 114e capittel bij de beschrijving van een feestmaal „si bedreven die ghenoechten om dies wille dat si soudren bevechten haer vianden”.

In deze geest is geheel het slot geschreven, geïllustreerd door weinige houtsneden, waarvan slechts drie met betrekking tot de oorlog⁶⁴), één met de heraut van de Turken, die bij de keizer komt⁶⁵), één van de sultan die raad houdt⁶⁶), één van de stervende koning van Armenië of de stervende keizer van Constantinopel⁶⁷), en tenslotte één van Margarieta's huwelijk⁶⁸).

Is het Volksboek van Margarieta van Lymborch bedoeld als een hulde aan het Bourgondische Huis, dan is van dit monument het laatste deel zeker het best geslaagde. Op iedere bladzijde staat het woord triumphhe, iolyt, solacsheyt, plesansen, planteyt, goede chiere of nog een ander synoniem. Het woord triumphhe alleen komt 'n dertig maal in het boek voor, de synoniemen vele malen meer.

Tegenover de schamele dood van vele Turkse koningen is die van de koning van Armenië en van de keizer van Constantinopel, die in één capittel verhaald worden, waardig aan Kristelijke Majesteiten. Na de beschrijving van de volledige bediening en het afsterven zegt het volksboek: „men suverde den doden lichame. ende men balsaemde hem met costeliker balsamen nae sijnder weerden ende daer lach hi drie daghen op een bedde met coninclichen cleederen ghecleet, dat hem alle die werelt soude comen besien. hi was seer chierlic ende eerliken ter aerden ghedaen in een loden vat. ende dat ghestelt in een tomme van albasteren, alsoot sulcken princen wel behoorlick is”⁶⁹). Margaretha van Oostenrijk had niet beter kunnen zorgen voor de graftombe van haar gemaal in de kerk van Brou. In het gedicht ontbreken zulke details geheel.

Als Heyndrick en Etsijtes de plaats der gestorven vorsten hebben ingenomen is er niets meer dat de „triumphe” tegenhoudt.

Kan het gedicht „vertellen niet die grote feeste die daar gesciet. Men troude die brude altemale, ende daerna dede men in die sale”, de volksroman voert

in de laatste capittels de beschrijving der feesten tot een climax op, waarvan het huwelijk van Margarieta en Etsytes het toppunt uitmaakt.

„Die clocken vander stadt waren al te samen gheluyt van grooter blij-schappen¹⁰⁰⁾. Na het huwelijk „doe men gheten ende ghedroncken hadden so ghinghen alle die machtighe heeren ende weerdighe vrouwen wandelen in den vergier. Sy speelden op alderhande instrumenten sy songhen ooc muysike. Die iongers worpen den steen. ende sommige caetsten, cartten en spraken haer amoreuse toe van liefden¹⁰¹⁾.

De volgende dag heeft de kerkelijke plechtigheid plaats. „Die bruyt was wel so costelic toe ghemaect van habijte ende van costeliker chierragien die sy aen haer lijf draghende was. want Margrieta was ooc in gouden lakenen ghecleet met eenen schonen witten silveren mantele daer over vol fabelen”¹⁰²⁾.

Deze schittering der zestiende eeuwse ridderwereld is een geheel andere dan die in de handschrift-versie beschreven wordt.

Hoewel zij tevens de schittering is van de welvaart en de weelde der steden dóór de Bourgondiërs en hoewel de koopmansgeest er zeker niet vreemd aan is, wordt de lof daarvoor in ons Volksboek rijkelijk aan de vorsten toegemeten.

Daarmee werd het *Volksboek van Margarieta van Lymborch* een blijde inkomst van rederijkerskunst.

NOTEN

¹⁾ Luc. Debaene, *De Nederlandse Volksboeken*, Antwerpen 1951.

²⁾ Mr B. H. Lulofs, *Handboek van den vroegsten bloei der Nederlandsche Letterkunde*, Groningen 1845.

³⁾ *De Gids*, Tiende Jrg, Eerste Deel, Boekbeoordeelingen, Amsterdam 1846, bl. l.e.v.

⁴⁾ Albert Verwey, *De Roman van Heinric en Margriete van Limborch*, Santpoort 1937, bl 9.

⁵⁾ *Ned. Volksb.* b. 100-110.

⁶⁾ T. H. A. Meesters, *Roman van Heinric en Margriete van Lymborch*, uitgegeven volgens het Brusselse handschrift, Amsterdam-Antwerpen 1951, bl. XL.

⁷⁾ Mr L. Ph. C. van den Bergh, *Roman van Heinric en Margriete van Limborch*, Leiden 1846, 1847 I, Inleiding bl. XLI.

⁸⁾ *Ned. Volksb.* bl. 110.

⁹⁾ *Ned. Volksb.* bl. 353.

¹⁰⁾ F. J. Mone, *Uebersicht der Niederländischen Volksliteratur alterer Zeit*, Tübingen 1838

¹¹⁾ Inleid. bl. XLI.

¹²⁾ Wouter Nijhoff en M. E. Kronenberg, *Nederlandsche bibliographie 1500-1540*, 's Gravenhage 1923-1940; „*Het Boek*”, voortzetting van TBB, 3e jrg. 1914, bl. 105.

¹³⁾ T. H. A. Meesters, *Roman van Heinric en Margriete van Limborch*, uitg. volg. het Brusselse Handschrift, Amsterdam-Antwerpen 1951.

¹⁴⁾ Louis D. Petit, *Bibliographie der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde* I no 466, II no 1457, Leiden 1888-1910.

¹⁵⁾ J. Te Winkel, *De ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde II, Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde van Middeleeuwen en Rederijkerstijd*, 2e druk, Haarlem 1922, bl. 316 noot 3.

¹⁶⁾ *De Nederlandse Volksboeken*, bl. 110.

¹⁷⁾ Afgebeeld in J. Ten Brink, *Geschiedenis der Ned. Letterkunde*, 1897, bl. 200.

¹⁸⁾ *Voyage autour de ma Bibliothèque*, Antwerpen 1927. Inleiding.

¹⁹⁾ *Van Heurck, Voyage*, bl. 47 en 48; *V. A. Dela Montagne, Ts voor Bk en Bibl.* V, 1-35.

²⁰⁾ Meesters, bl. XV.

- ²¹⁾ *Verboden boeken en opstandige drukkers in de Hervormingstijd*, Amsterdam, 1948, bl. 137.
- ²²⁾ *De Nederlandse Volksboeken 7 e.v.*
- ²³⁾ *Rede bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt te Leiden*, 1909.
- ²⁴⁾ *De Beteekenis der Paleographie als Wetenschap*, Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het Ambt van Hoogleeraar, Nijmegen-Utrecht 1932.
- ²⁵⁾ Van den Bergh, Inleiding XLIII.
- ²⁶⁾ *Uebersicht*, 230.
- ²⁷⁾ Utrecht, 1946.
- ²⁸⁾ Inleiding XLIII.
- ²⁹⁾ *De Nederlandse Volksboeken* 108 en Ts 43, 146.
- ³⁰⁾ Boek VI vs 1480-1932.
- ³¹⁾ Cap. 77 slot.
- ³²⁾ VI vs. 1448, 1480, 1914, 2104.
- ³³⁾ X, vs 797 e.v.
- ³⁴⁾ cap. 91.
- ³⁵⁾ vs 1511 e.v.
- ³⁶⁾ vs 25 e.v.
- ³⁷⁾ cap. 92, proza.
- ³⁸⁾ cap. 93.
- ³⁹⁾ cap. 94.
- ⁴⁰⁾ cap. 96.
- ⁴¹⁾ vs 491-526, 955-1024.
- ⁴²⁾ v. d. Bergh. Inl. XXII.
- ⁴³⁾ bk IV, 1.
- ⁴⁴⁾ *Te Winkel, Gesch. Ned. Lett. I*, 218.
- ⁴⁵⁾ bk V, 6, 7[VI, 4, 5[VII 1 e.v.[VIII, 4.
- ⁴⁶⁾ X, 8. e.v.
- ⁴⁷⁾ Bk XI, 1-21.
- ⁴⁸⁾ XII, 35-39.
- ⁴⁹⁾ *Te Winkel. Gesch. I*, 218.
- ⁵⁰⁾ *Te Winkel. Gesch. I*, 218.
- ⁵¹⁾ A. Verwey, *Inleiding*.
- ⁵²⁾ Aristoteles 9e bk, 1 e.v. J. Hardy, *Aristote Poétique*, Texte établi et traduit. Paris 1932, bl. 41, 42.
- ⁵³⁾ *Te Winkel, Gesch. I*, 218.
- ⁵⁴⁾ vgl. Debaene *Ned. Volksb.* bl. 337.
- ⁵⁵⁾ vlg. Jul. Jacquemin, *Une Princesse de Jadis*, Paris 1930, bl. 12, 47/49.
- ⁵⁶⁾ *Gedicht I* vs 128-171[*volksboek 4e cap.*
- ⁵⁷⁾ Debaene, *Ned. Volksb.* bl. 95.
- ⁵⁸⁾ *Chroniques de Molinet*, publ. p. G. Doutrepont et Omer Jodoque 3 vol., Bruxelles 1935, I, 50 e.v.
- ⁵⁹⁾ Georges Doutrepont *Jean Lemaire de Belges*, Bruxelles 1934.
- ⁶⁰⁾ vgl. Juliette Jacquemin. *Une Princesse de Jadis*, Paris 1930, bl. 12, 47-49.
- ⁶¹⁾ cap. 93.
- ⁶²⁾ chapitre 94, Doutrepont I, 416. e.v.
- ⁶³⁾ Doutrepont, *Les mises en prose*, bl. 329.
- ⁶⁴⁾ Doutrepont, *Jean Lemaire*, bl. 93.
- ⁶⁵⁾ vgl. Anatole de Montaiglon *Le Roman de Jehan de Paris*, Paris 1867 en Debaene, *Nederl. Volksb.* bl. 223.
- ⁶⁶⁾ Doutrepont, *Molinet I*, bl. 516.
- ⁶⁷⁾ Dr K. Lange und Dr F. Fuhse, *Dürers Schriftlicher Nachlass*, Halle 1893, bl. 170.
- ⁶⁸⁾ 91e cap.

- ⁶⁸) 84e cap.
- ⁷⁰) VII, 305, 334
- ⁷¹) I, 83 en 103.
- ⁷²) 1e cap, 2e cap.
- ⁷³) I, 875.
- ⁷⁴) 7e cap.
- ⁷⁵) I, 518 e.v.
- ⁷⁶) 8e cap.
- ⁷⁷) I 1955 e.v. 2075 e.v.
- ⁷⁸) 23e cap., met houtsnede van de rechter en Margarieta die wordt weggevoerd.
- ⁷⁹) 15e cap.
- ⁸⁰) 26e cap.
- ⁸¹) I 2237 e.v. en 27e cap. (in het volksboek niet genummerd].
- ⁸²) 31e cap.
- ⁸³) H. E. Moltzer, *Frederik III en Karel de Stoute te Trier 1473, Groningen 1890.*
- ⁸⁴) 32e cap.
- ⁸⁵) 33e tot en met 36e cap.
- ⁸⁶) Komt ook voor in *Den Droefliken Strijt*, uitgege. door Dr G. J. Boekenooogen, Leiden 1902. Zie ook Debaene, *Nederl. Volksb.* bl. 165.
- ⁸⁷) I 2362/3.
- ⁸⁸) 36e cap.
- ⁸⁹) vgl. bv. III 331 e.v. en 50e cap.
- ⁹⁰) 57e cap. (ongenummerd) en 59e cap.
- ⁹¹) 61e cap.
- ⁹²) *Virgilius, Facsimile van de oudste druk van het Vlaamse Volksboek*, ingeleid door J. Gessler, Antwerpen 1950.
- ⁹³) idem. bl. 69.
- ⁹⁴) 85e, 110e, 114e cap.
- ⁹⁵) 109e cap. gelijk aan die bij het 30e cap.
- ⁹⁶) 80e cap.
- ⁹⁷) 87e cap.
- ⁹⁸) 118e cap, dezelfde als die in het *Volksboek van Turias ende Flouta.*
- ⁹⁹) 87e cap.
- ¹⁰⁰) 106e cap.
- ¹⁰¹) 107e cap.
- ¹⁰²) 108 cap.

WIJZE VAN UITGAVE VAN HET VOLKSBOEK

Wij hebben ons voor deze uitgave zo nauwkeurig mogelijk gehouden aan de tekst van 1516.

De afkortingen hebben wij opgelost.

De u en v hebben wij gespeld volgens de huidige klankwaarde. De leestekens met inbegrip van de z.g. duitse komma's zijn onveranderd gelaten. Het aan- en van-eenschrijven der woorden is alleen daar waar twijfel bestond naar eigen inzicht gewijzigd.

Klaarblijkelijke drukfouten zijn verbeterd.

In het gebruik van hoofdletters en kleine letters hebben wij geen verandering aangebracht.

De plaats van de houtsneden is aangegeven door een nummer tussen [].

De druk in twee kolommen is gehandhaafd.

Voor het Volkslied hielden wij ons aan dezelfde regels met dien verstande, dat de houtsnede niet is afgedrukt en dat de oorspronkelijke tekst uit één kolom bestaat.

OPSCHRIFTEN DER CAPITTELS

De nummers tussen [] geven de houtsneden aan.
Wat tussen () staat, komt niet voor in de authentieke tekst.

- 1 Hier beghinnet die schoone historie van Margarieten des hertoghen dochter van Lymborch. ende van haer broeder Heyndrick.
Dat ierste capittel.
- 2 Hoe heyndric van Lymborch den iaghers den last gaf. honden/winden/bracken bereet te makene.
Dat tweede capittel.
- 3 Hoe die hertoghe Otto op sacht, ende nam orlof aen sijn huysvrouwe. ende voer ter iacht mit sijn twee kinderen Margrieta ende Heyndric.
Dat. iij. capittel [1].
- 4 Hoe Margarieta verdoelde in die woestijne. ende hoe si van vare der wilder dieren op eenen boom clam.
Dat vierde capittel [2].
- 5 Hoe dat Heyndric van Lymborch claechde. omdat verlies van sijnder suster Margarieta.
Dat vijfste capittel [3].
- 6 Hoe margriete op den boom sadt en claechde. ende hoe die coopman daer bi haer quam, ende hoese beyde vanden viant bedroghen waren.
Dat vi. capittel.
- 7 Hoe margarieta bedroghen was ende wech ghevoert ende dye coopman aenden atheenschen zeecant. ende hoese die vianden ontfacen als camerieren.
Dat. vii. capittel [4].
- 8 Hoe die vianden een casteel maecten daer si margrieten in onfangen sullen die een duvel ghecleet als haer vader ende die ander duvels als iongelinghen.
Dat. viij. capittel [5].
- 9 Hoe margrieta verbaest stont, ende hoese ter maeltijt ghinck. ende hoese die tafel seghende daert al vervlooch. casteel/vianden/ ende al datter was.
Dat. ix. capittel [6].
- 10 Hoe die hertoghe claechde dat verlies van sijnder dochter teghens sijn heren ende vrouwen. ende hoe haer figure ghestelt was voor die poorte.
Dat. x. capittel.
- 11 Hoe margrieta ende die coopman ontweeten wter bedweltheden. ende hoe si hem vonden alleen. ende dat al wech was.
Dat. xi. capittel.
- 12 Hoe die coopman claechde dat verlies van Margrieta. ende hoe hi doe dolen ghinc tot hi quam toe lutzenborch.
Dat. xii. capittel.
- 13 Hoe margarieta ende die schippers quamen in die havenen van Athenen, ende hoe die grave margrieten onthielt. ende hoe sijn sone Etchytes op haer ontstack in liefden.
Dat. xiiij. capittel [7].
- 14 Hoe des hertoghen van lymborchs ridders margriete alom gesocht hadden ende niet en vonden. ende quamen weder te hove.
Dat. xiiij. capittel.
- 15 Hoe dat des graven sone van athenen claechde van liefde die hi op margarieten droech.
Dat. xv. capittel.
- 16 Hoe margarieta haer selven verwandelen ginc inden wijngaert daer Etschytes bi haer quam.
Dat. xvi. capittel [8].

- 17 Hoe Etsijtes hem selven doersteken wilde. en haddet ghedaen Everaert een ghetrouwe riddere. Dat. xvij. capittel.
- 18 Hoe die coopman te lymborch quam. ende bracht den hertoghe tijdinghe van margarieten. ende hoe hem die hertoghe sijn goet weder om gaf. Dat. xvij. capittel [9].
- 19 Hoe dat Etsijtes moedere etsytes versprack. omdat hy liefde droech op margrieten van lymborch. Dat. xix. capittel.
- 20 Hoe die bode quam in armenien. ende hoe hi antwoorde ontfinc vanden coninck. Dat. xx. capittel [10].
- 21 Hoe etsijtes hem reede maecte om te vertrecken. ende hem verborghen hielt ende hoe hi evac sinen neve beval nae margrieten te siene. Dat. xxi. capittel [11].
- 22 Hoe etsijtes moeder margrieten onscudeliken ende sonder rechte wilde doen dooden den rechter vander stadt. Dat. xxij. capittel.
- 23 Hoe die rechter margrieten vinck. ende inden kercker stack. ende beteechse datse die gravinne vermoorden wilde. Dat. xxij. capittel [12].
- 24 Hoe evac aen etsijtes quam ende bracht hem die tijdinghe van margrieten hoe datse ghevanghen was. Dat. xxiiij. capittel
- 25 Hoe margrieta roten prijsone quam ende die rechter met sinen state om haer te doden. ende hoe datse etsijtes verlostende verbrande den rechtere. Dat. xxv. capittel.
- 26 Hoe die keyser van griecken sandt sinen heraut rot. om eenen ternoy te roepene in Athenen. Dat. xxvi. capittel.
- 27 Hoe die grave thuys quam. ende hadde alle dinghen vernomen. ende hi die gravinne over ghinck. (= 27e capittel).
- 28 Hoe die heraut van griecken quam in Athenen. ende hoe hy daer sijn beroep dede van des keyzers beveel eenen ternoy. Dat. xxvii. capittel.
- 29 Hoe evac tot margrieten van lymborch ghinck. ende hoe si seer blijde van herten was omdat si mede reysen soude in griecken ten ternoye. Dat. xxix. capittel.
- 30 Hoe etsijtes vader badt dat margrieta mocht mede varen. dat hi consenteerde. Dat. xxx. capittel [13].
- 31 Hoe die keyser ende sijn dochter eresebia alle die heeren ontfinghen die totten ternoye quamen. Dat. xxxi. capittel.
- 32 Hoemen die vesperije dede. daer elc edel man brochte sijn wapen der iongher keyserinne. ende margrieta van lymborch lach bi haer opter tynnen. ende met vele ander maechden. Dat. xxxij. capittel.
- 33 Hoe dat den ternoy ghehouden was ende hoe dat etsijtes ende evac den danck ende den prijs hadden. Dat. xxxiiij. capittel [14].
- 34 Hoe etsijtes ten banckette quam daer hem den prijs ghegeven was. ende evac den anderen prijs. Dat. xxxiiij. capittel [15].
- 35 Hoe die gravinne raet sochte. omdat margrieta bliven soude biden keiser om datse etsijtes vergheten soude. Dat. xxxv. capittel.
- 36 Hoe dat die heeren elck vertoghen int sine. ende orlof namen aenden keyser ende aen sijn dochter eresebia. Dat. xxxvi. capittel [16].

- 37 Hoe heyndrick van lymborch orlof nam aen sijn vader ende moeder.
ende ghinc margrieten sijn weerde suster soecken in vreemde landen.
Dat. xxxvij. capittel.
- 38 Hoe die grave orlof nam aenden keisere. ende hoe dat etsijtes sijn sone
schiets van margrieten. Dat. xxxviii. capittel.
- 39 Hoe heyndrick van lymborch verdoelde int woudt van ardennen. ende
hoe hi eenen ridder verlost vander doot. ende hoe hi die rovers versloech.
Dat. xxxix. capittel.
- 40 Hoe die coninck van beemen ghevanghen wert. ende die hertoghe
van oostenrijcke verslaghen was. Ende noch vele ander heren ghewoont.
dwelc heyndric van lymborch alleen dede. Dat. xl. capittel [17].
- 41 Hoe etsijtes claechde het derven van margriten teghen evac sinen neve.
ende hoe hi daer sende eenen bode. Dat. xli. capittel.
- 42 Hoe die loreynsche bestormden die stadt van Triere. ende hoe heyndric
den coninc van beemen vinck. ende veel van des hertoghen volcke
versloech. Dat. xlii. capittel [18].
- 43 Hoe margrieta den brief vanden bode over sach ende hoe si weder
een antwoorde seynde aen etsijtes. Dat. xliii. capittel.
- 44 Hoe die coninc van beemen. ende die bisscop raet hielden om heyndric
van lymborch te bederven. Dat. xliiii. capittel.
- 45 Hoe dat etsijtes den bode ontfinc die van margrieten quam ende evac
te samen. Dat. xlv. capittel [19].
- 46 Hoe die verradenisse gheschiet was om heyndric van lymborch te
dooden. vanden coninc van beemen. ende van den hertoge van loreynen.
ende ander heren. Dat. xlvi. capittel.
- 47 Hoe dat arnout heyndric verlost ende gaf hem helm/schilt/harnas/
ende swert. ende hoe heyndric den coninc van beemen thoof af sloech.
ende den hertoghe van loreynen grietste. dat hi teraerden viel ende
daer af sterf. Dat. xlvii. capittel.
- 48 Hoe arnout quam te lymborch by den hertoghe. ende hem alle die ge-
schienisse van sinen sone heyndric vertelde. Dat. xlviii. capittel.
- 49 Hoe heyndric ghereden quam int lant van Melanen. daer hi eenen camp
dede ende een maecht verlost. Dat. xlix. capittel.
- 50 Hoe den campe gheslegghen was. ende hoe dat fromont verwonnen was
ende. hoe dat die suverlike maecht europa verlost was.
Dat. l. capittel [20].
- 51 Hoe Triere ghewonnen was. ende hoe die bisscop veriaecht was vanden
hertoghe Otto van lymborch. Dat. l i. capittel [21].
- 52 Hoe die presentacye gheboden was den hertoghe van lymborch ende
wat dat hi daer op antwoorde. Dat. lij. capittel.
- 53 Hoe die heeren die ghemeente onthoden .ende seyden hem lieden des
hertoghen aen sprake. ende wat si daer op antwoorden ende presen-
teerden. Dat. liij. capittel [22].
- 54 Hoe heyndric van lymborch schiet van europa die hertoghinne van
melanen. ende hoese bevrucht bleef van heyndrick met kinde.
Dat. liiii. capittel.
- 55 Hoe die hertoghe van Calaberen die hertoghinne wilde doen verbranden
overmidts die valsche verraderie die die grave van prijsant die verradere

haer valschelijck over seyde. ende hoese heyndric vertrooste.

- Dat. lv. capittel.
56 Hoe heyndrick van lymborch aen cupido quam. ende hoe dat hij hem
in venus berch leyde bi venus. Dat. lvi. capittel. [23].
57 Hoe dat etsijtes moeder claechede teghen sinen vader dat hi so quaet
was. ende hoe dat si eenen brief sonden aen margrieten van lymborch.
(= 57e capittel) [24].
58 Hoe etsijtes ende evac te samen spraken. ende dat vander liefden van
margrieten van lymborch. Dat. lvij. capittel.
59 Hoe die bode aen margrieten van lymborch quam. ende hoe si hem
weder om sandt aen etsijtes. Dat. lix. capittel [25].
60 Hoe die bode quam aen etsijtes daer hij sadt ende schaecte teghen
evac. ende bracht hem tijdinghe van margrieten van lymborch. ende
watter afgebuerde. Dat. lx. capittel.
61 Hoe etsijtes ende evac quamen in grieken. daer hem die keyser ende
des keisers dochter eresebia seer mindeliken ontfinc. elc nae sijnder
weerden. Dat. lxi. capittel [26].
62 Hoe dat etsijtes ghestraft was van margrieten van lymborch. ende hoe
si hem gaf haers vaders wapen. Dat. lxij. capittel.
63 Hoe den ternoy ghehouden was. daer etsijtes ende evac den danc ende
den prijs verdienden. Dat. lxij. capittel [27].
64 Hoe etsijtes ontfanen was van sinen vader ende moeder. ende hoe hy
heymeliken vertrock ende wech reysde. Dat. lxij. capittel.
65 Hoe dat etsijtes ghinc dolen. ende hoe dat hem sijn vader ende sijn
moeder ghemisten. ende evac sijn neve. Dat. lxv. capittel.
66 Hoe dat etsijtes reedt over een velt daer hi vant eenen ridder. die hem
waerschuwede van twee ruesen. die daer bi den weghe laghen.
Dat. lxvi. capittel.
67 Hoe dat etsijtes die twee ruesen verwon. ende hoe hi den eenen ruese
sant aenden keiser van grieken metten hoofde. Dat. lxvij. capittel [28].
68 Hoe die verraden van viertuyt in melanen was hertoghe. ende hadde
europa getrouwet. Ende hi wilde haer kijnt verbarnen dat si hadde
van heyndrick van lymborch. Dat. lxvij. capittel.
69 Hoe etsijtes vanden ruese schiet. ende hoe hy hem sandt met sijns
broeders hooft in grieken bi den keyser ende sijn dochter, ende mar-
grieten. Dat. lxix. capittel.
70 Hoe dat evack etsijtes vont in die stadt van melanen. ende hoe si te
samen wech toghen ende reysden. Dat. lxx. capittel.
71 Hoe etsijtes sceyden wilde van europa die hertoghinne van melanen.
dies si seere droeve was. ende alle die heren. ende hoe dat hem evac
sijn neve vont ende kende. Dat. lxxi. capittel.
72 Hoe dat broadas hem selven presenteerde den keyser van grieken.
met dat hooft van sinen broedere. ende hoe hi kersten wert.
Dat. lxxij. capittel.
73 Hoe etsijtes ende evack sceyden van europa die hertoginne. ende hoe
si trocken nae dlant van lymborch. Dat. lxxij. capittel [29].
74 Hoe die coninck van arabijen wilde hebben sybilla die coninghinne

- van arragoen. ende hoe hi den coninc van arragoen ontsegghen doet.
Dat. lxxiiij. capittel.
- 75 Hoe die bode quam aenden coninc van vrancrije. ende hoe etsijtes ende evac mede toghen metten bode. om den coninc van arragoen tontsettene.
Dat. lxxv. capittel.
- 76 Hoe evac ontsteken wert in liefden op die coninghinne sybilla. Ende hoe si die honden bevochten. daer etsijtes ghevanghen wert vanden heren van persen.
Dat. lxxvi. capittel.
- 77 Hoe evac etsijtes sinen neve verlost ende den coninck van barberijen doode ende noch twee coninghen vinck.
Dat. lxxvij. capittel.
- 78 Hoe dat etsijtes quam aen een schaepherder int lant van Calaberem die hem seyde dat leedt vander hertoghinnen. ende hoe datse etsijtes verantwoorde sonder campen.
Dat. lxxviiij. capittel [30]
- 79 Hoe etsijtes aen eenen schaepherder quam die hem seyde vander hertoginnen. ende datse etsijtes verlost vander doot.
Dat. lxxix capittel.
- 80 Hoe die soudaen Carodos van babilonien met allen sinen heeren raet nam om eresebia te hebben voor amenijns sinen neve.
Dat. lxxx. capittel. [31]
- 81 Hoe die arme ghemeente quamen claghen aenden keyser van grieken over die heydensche honden.
Dat. lxxxi. capittel.
- 82 Hoe die heydenen beclaechden den schade die si hadden vanden keyser van grieken. Ende hoe etsijtes ende heyndric vergaren sullen bi venus berch.
Dat. lxxxij. capittel.
- 83 Hoe evac den coninc van arragoen ende lodewijc die coninc van vancrijcke te hulpen quamen den keyser van grieken.
Dat. lxxxiiij. capittel.
- 84 Hoe etsijtes ende heyndric van venus schieden, ende hoe si te samen reysden na dlant van grieken. bi redenen die welcke dat hem venus seyde.
Dat. lxxxiiij. capittel.
- 85 Hoe die soudaen van Babilonien met sinen state van volcke bevochte den keyser van grieken met sijnder moghentheit. ende hoe dat die keyser ghewont was.
Dat. lxxxv. capittel [32].
- 86 Hoe etsijtes ende heyndric schieden van den grave van athenen. ende hoe si door des soudaens heyr in die stat quamen. (= 86e cap.)
- 87 Hoe die coninc van armenien siec lach te bedde. ende hoe hi sterf. ende hoe die heydenen bestormden constantinobe.
Dat. lxxxvij. capittel.
- 88 Hoe die sondaen deerlike beclaechde sijn verlies van sinen voleke. ende hoe dat demofoen sijn broeder riet datmen een bestande maken soude om haer doden te begravene.
Dat. lxxxvij. capittel.
- 89 Hoe demofoen bi sinen broeder quam ende maecktet bestant een iaer gheduerende. ende hoe hi weder quam bi die kersten heeren in die stadt.
Dat. lxxxix. capittel.
- 90 Hoe etsijtes sijn ordene stelde. ende hoe dat si den ruese bevochten. ende van der victorien.
Dat. xc. capittel.
- 91 Hoe die kerstenen heeren triumpheerden. ende hoe dat demofoen etsijtes ende heyndric badt om dem campe te doen.
Dat. xci. capittel.

- 92 Hoe etsijtes vader ende moeder hem te hove quamen besoecken om te besien hoe dat hi voer. ende hoe sijn moeder etsijtes badt dat hi haer wilde vergeven haer mesdaet. Dat. xcij. capittel.
- 93 Hoe die soudaen van babilonien ende amynijns haecten nae dat bestant wt soude sijn. ende hoe si verspiers sonden in die stadt om te vernemen oft die heren waren dier wt reysden. Dat. xcij. capittel.
- 94 Hoe margrieta van lymborch het coninckspeel ordineerde. daer sy vele schoone raetselen wt gaf. Dat. xciiij. capittel.
- 95 Hoe demofoen ghinc nae sijn lief. ende coninc lodewijc nae die sine. ende hoe heyndric ende die ionghe keyserinne eresebia vrijden. Dat. xcv. capittel.
- 96 Hoe heyndric van lymborch ende etsijtes doet bestandt ghedaen was rot toghen int heyr met haren volcke. ende vinghen twee coninghen. Dat. xcvi. capittel.
- 97 Hoe dat die heydenen die stadt van constantinobe bestormden. ende hoe dat heyndrick ende die coninc evac hem veel schaden deden. ende verbranden haer logijsen ende tenten. Dat. xcviij. capittel [34]
- 98 Hoe heyndric/etsijtes/ lodewijc dese drie bereet waren om den camp te vechtene. ende hoe si die heeren ende vrouwen deden ter mueren ligghen om aen te siene die triumphe vanden campe. Dat. xcviij. capittel.
- 99 Hoe die coninc van lybra ghedoopt was. ende was gheheeten nae den coninc lodewijc dien verwonnen hadde. Dat. xcix. capittel.
- 100 Hoe die soudaen ende die ander drie coninghen tonvreden waren dattet volc wech trac. ende dat haer lieden coninc was kersten gheworden. ende watter af quam. Dat C. capittel.
- 101 Hoe demofoen vanden coninghen schiet. ende quam bi heyndric ende bi dander heeren. ende hoe hi beloofde dat ghelt ende al dander. ende leyde die coningen met hem. Dat. C. i. capittel.
- 102 Hoe demofoen ende amynijns schieden van etsijtes. ende quamen int heyr by den soudaen. Dat. C ij. capittel.
- 103 Hoe die boden vanden soudaen een groot volc vergadert hadden. ende hoese quamen al te samen by den soudaen voor constantinobe. Dat. C. iij. capittel.
- 104 Hoe demofoen bequam vanden slaghe. ende hoe ysonia des conincx dochter van salenten hem beclaechde. ende hem bekeerde aent heyliche kersten ghelove dat hi kersten werdt. ende beloofde haer trouwe. Dat. C. iiij. capittel.
- 105 Hoe die kersten heeren die scheepen besaghen craken galeyen ende galyooten ende hoe die hertoge van lymborch daer quam ghevaren met sinen scheepen. ende hoe hi ontfanghen werdt vanden keyser heyndric sijn sone ende van margrieten sijn dochter. ende van allen die ander heeren ende princen. Dat. C. v. capittel.
- 106 Hoe den ternoy begonste. ende hoe daer seer vromeliken gheslegghen was aen allen siden van coninghen/hertoghen/ende graven/ ende wye den prijs ende den danck hadde. Dat. C. vi. capittel [35].
- 107 Hoe den prijs ghegheven was den ghenen dien best verdient hadden inden ternoye. daer grote vruecht bedreven was van etsijtes ende

- demofoen. Dat. C. vij. capittel [36].
- 108 Hoe dat die calijffe van baldac beclaechede dat groote verlies/schade/ ende lachtere dat hem die kerstenen gedaen hadden voor constantinobelen. daer alle sijn vrienden verslaghen waren. ende hoe hi dat wreken woude. Dat. C. viij. capittel.
- 109 Hoe die heraut quam bi den keysere ende bi alle die ander princen. ende wat tijdinghe dat hi hem lieden brochte vanden calijffe. Dat. C. ix. capittel.
- 110 Hoe die keyser ende etsijtes wt toghen met machte van volcke om die scheepen te bestormen ende in te nemen. Dat. C. x. capittel [38].
- 111 Hoe die amerael quam bi den calijffe ende bi alle sijn heren. ende hoe hi sijn woorden dede voor alle sijn princen daer hem die keiser heyndric mede belast hadde. Dat. C. xi. capittel.
- 112 = 113.
- 113 Hoe die amerael quam aenden keyser heyndric ende aen alle sijn heeren hem brenghende dantwoorde vanden sarasinen der heydenscher bonden. daer sy al te samen om blijde waren. Dat. C. xiiij. capittel.
- 114 Hoe dat die hertoghe ende die coninc lodewijc toghen bi nachte ter poorten wt met haren volcke. om te cranckene die sarasinen dier luttel op wachten. Dat. C. xiiij. capittel [39].
- 115 Hoe cleopatrין vluchtende quam by den calijffe. ende hoe die calijffe daer om thierde endejontsteld was. Dat. C. xv. capittel.
- 116 Hoe die keyser heyndric ende die hertoghe sijn vader met alle sijn anderen heeren des smorghens ter poorten wt toghen. om strijt ende velt te leveren den calijffe ende alle sijn ander heeren. Dat. C. xvi. capittel.
- 117 Hoe die grave van Athenen dat houwelijk maeete. ende margrieta begheerde voor etsijtes sinen sone in duechden ende in eeren. Dat. C. xvij. capittel.
- 118 Hoe etsijtes die coninc van armenien ghetrouwt was met margrieten van lymborch. ende hoe die brulocht ghehouden was met groter eeren. Dat. C. xvij. capittel [40].

haerder werde. en si gaf hē elc eenē diane te duncken dat si ter stont ghesen warē. Also aldus ghesont waren en haer wonden ghenesen ghinghen si houere ende goede chiere maken mit venus en haer ghesinne sulc also inden berch was. Ende daer vercrochten die twee ridders elc den anderen haer auenture die hē lieden gheschiet en veruarē was in die dolinge. En si bleuen daer inden berch bi venus en haer geselschap een wecke ofte twee ofte drie min ofte meer eer dat si daer wilschiedē en ghuyghē also men noch wel hoien sal.

¶ Hoe euarden coninc vā arragoen en lodewyc die coninc van viancruche te hulpen quamē den keiser van grieken.

¶ Dat. lxxviii. capittel.

Die coninc van viancruche en die coninc van arragoen hadden die iodinghe ontfanghen also dat die keiser van grieken belegghē was vā dē soudaen carodoos vā babiloniē en met grooter menichte van volcke der herdenscher honden. Aldus bereden si lieden hem seluē om daer te repelen. en om den keiser ontfettene van den herdensche honden. Sy namen elc met hem. l. dupsent mānen ende si scrijden niet craken en crakenen en ander schepen nae grieken toe. en so verre seplende toe dat si quamē in die hauene vā grieken. daer den eenen arm vander xeloop nae ander nobele. en den ander arm nae constantinobele. Die hersten coninghē bereden vonden daer ligghende der herdenē schepen. en niet veel lēdē daer binne. En si oorglie daer aen en si cregender een deel die si voeren soudē in die ha-

uenen vā constantinobele. ende die si niet gherrighē en consten daer stahe si dat vier in en si lieten se barnē. Die herdenē stende haer schepen barnen warē veruodert hoer bi comē mocht en si liepen nae die hauene. en doe saghen si datter die herstenen ghedaen hadden. en si saghen die standaerden vā viancruche en vā arragoen. Sy liepen totte soudaen en aen die coninghen en droeghē hē die iodinghe als dat die coninc van viancruche. en die coninc vā arragoen ghecomen waren met vele schepen in baten den keiser vā grieken. en hoe si haer schepē ghenomen hadden. en volc verlesghen en mede gheuoert. en dander daer si hi consten comē verbiante in eer dan tot honderdē toe. Also dat die soudaen hoorde so wuldy veruodē vā quathedē. om dat hē die herstenē dien spot en toren betraden hadden. hi swoolte syn goden hi soudē wicken eer dat hi vāder stadt vā constantinobele schepden soude. hi seide totte coninghē dat si op bickē soudē en leggē thepi naeder der stadt. wāt hi woude se beschieten en dan besloemen. Aldus biaken die herdenē op vā daer si laghen en quamē ligghen op een half myle nae die stadt vā constantinobele. Ter wilen dat dese herdenē aldus verperstē en haer begroeten en haer pett stert macten. so quamē die twee coninghē voor die stadt met haerder machē en met haren volcke. Die keiser dat vernemende was seer verblot en ghinch met sonder dochter en in argrieta vā lymborch om te ontfanghen die twee machtighē coninghē die voor die poorte warē. die keiser dede die poorte ontsuyten. en liet die heeren in comē mit

**TEKST VAN HET VOLKSBOEK
VAN MARGARIETA VAN LYMBORCH
(1516)**

Hier beghinnet die

schoone hystorie van Margarieten des hertoghen dochter van Lymborch, ende van haer broeder Heyndrick.

DAT IERSTE CAPITTEL.

DOEMEN screef duysent drie hondert ende thiene, in des Keyzers Kaerle des caluus tijde, was een Hertoghe van Lymborch gheheten Otto, ende sijn edel huysvrouwe van lymborch die hadden te samen eenen sone hietende Heyndrick van Lymborch, ende een dochtere hietende margrieta van Lymborch. Dese hertoghe Otto was beladen mit groter fantesijen, ende om sijn swaerhede te verdrivene was sijn natuere gheneycht om na wilt te iaghene inder woestijnen, na herten/ hinden/ oft everswijn. Heyndrick sijn sone dit horende, ende Margriete sijn sustere, dat die hertoghe Otto haer vader geneycht was ter iacht te varene, vielen si beyde op haer knyen seggende. O vader here nu bidden wi u om mede te varen inden woude om aldaer te siene die triumphe, ende die melodijsghede vander iacht, ende den loop der honden na die wilde dieren, so dat ic heer vader mach leeren den aert van edelheden, ende dat mijn suster Margrieta mach sien die solaesselijke melodije die daer in geleghen is. Daer op die hertoghe Otto antwoerde tot Heyndric van lymborch sinen sone, segghende Heyndric lieve sone mijn, ghi sijt noch teer ende seer ionc van daghen, ende margrieta u suster mede. Mijn schone dochtere ic vreese voor u oft u yet mesquame, oft enich dier oft wilt uwen leden yet crencken mochte mits dat ghi noch beyde seer ionck sijt, ende onghewone ter iacht te varene. Doen seyde Heyndrick van Lymborch, o vader heere ic soude mi selven verfoyen soude ic van herten/ hinden/ beren/ oft everen vlyen. Laet mi doch proeven mijn ionghe leden wat si doen connen teghen wilde ghedierte. Och iae seide margrieta lieve vader laet ons beyden u consent gheboeren dat wi die iacht bemercken moghen, ons ionghe natuer heefter begheerte toe, dus bidden wi u

oetmoedelic, dat ghi vaderlike liefde baren wilt aen u kinderen. Die vader dit horende haer beider vierigher begheerten seyde, staet op mijn kinderen beide, rijst vander aerden, ic consenteer u mit mi ter iacht te varen morgen ten iersten daghe, aldus Heyndric sone gaet totten iaghers ende segt hem dat si alle saken bereeden om iaghen so daer toe dienen mach. Heyndrick seyde, vader heere al uwen wille die sal gheschienen, ende Heyndric ginc totten iaghers waert.

Hoe heyndric van Lymborch den iaghers den last gaf, honden/winden/ bracken/ bereet te makene.

DAT TWEDE CAPITTEL.

HEYNDRICK van Lymborch ionck here, wi hebben verstaen u meninghe, alsoe u vader u belast heeft van winden/ bracken/ spingoelen/ sluperkens/ ende al dat dienlic is ter iacht garen ende horens soude te hoope laten brengen ende vergaderen van ons lieden al dat ons in die iachte van nooden sijn sal. Hier is van als planteyt, ende wi iaghers hebben bespoert dat schoonste wilt om te iaghen dat ghi noyt loopen saecht in eender waerrande, ooc sullen wi die leytschonden stellen op den loop der wilder dieren. Heyndric van lymborch dit horende verblijde in hem selven ende seyde gesellen neemt die gouden penninc is uwe om uwen wille daer mede te doen, ende gaet voor ende bespoeret twilt tegen dat die hertoghe Otto mijn vader ende ic mit mijn suster margrieta u sullen volghen. Die iagers danckten hem seer seggende ionc heere wi sullen volbrengen ende gaerne doen u ghebiedens, aldus gae wy ghesellen om te volbrengen dat bevel des hertoochs. Sy antwoorden allen wi sijns ghewillich, desen penninc van goude sal onsen arbeit versoeten, ende Heyndric van Lymborch is een edel gheest, milde van ghevene, reaer van herten, hi sal noch sinen vader den hertoghe veredelen, aengaende sijn duechdelike wercken. Die ander iagers seiden ooc also, nochtans vintmen luttel kinderen die haer ouders verbeteren maer dese Heyndrick wert

noch een duechdelijc prince. Met deser redenen ende ander woerden sijn die iaghers comen int foreest, ende elc heeft hem gestelt nae ordinancie der iacht. haer garen ghesperst om den hart te verlackene ende also te schutten, ende den eevere te vellene. Ende elck iagher stelde hem op tsine teghen dat die claerheit vanden daghe aen quam.

Hoe die hertoghe Otto op sadt, ende nam orlof aen sijn huysvrouwe, ende voer ter iacht mit sijn twee kinderen Margrieta ende Heyndric.

[1]

DAT. IIJ. CAPITTEL.

ORLOF vrouwe den claren lichten dach comt aen het is tijt, ick wil met mijnen sone ende met mijnder dochtere ter iacht, omme te vanghene hart oft hinde, bidt voer ons god almachtich om een goet aventuer te hebben. Die vrouwe seyde here ende man sinte Bernaerts geleye moet bi u sijn, sint Jans vrientschap ende sint Geertruys minne. Ic en werde niet te vreden voor ic u weder sie met mijnen oghen ghesont wel varende, want droom heeft my ghequelt also datter twee dieven quamen ende stalen my mijn alder liefste ende weerste goet, bi desen drome is therte tonvreden. Die hertoge antwoorde, o weerde vrouwe mijn hope mijn troost mijn toeverlaet sijt gherust van herten, die heere, die is boven alle heeren, ende voer ons sterf op den berch van calvarien den alder scandelicsten ende versmadelicsten doot die sal ons allen wel behoeden ende beschermen van eenigher quader infortunen, want die barmherticheit des heeren die is also groot datse onvergancneliken ende sonder eynde is. Margrieta seyde, o lieve waerdighe moedere sijt wel te vreden ende gherust van herten ende maect eenen goeden moet, want wi sijn vele, mijn vader ende alle sijn edelen, Heyndric mijn broeder met sinen ionghers, ons en mach niet messchienen, dus namen si suetelic orlof, ende sceyden vanden anderen, rijdende nae die woestijne. Die iaghers vernemende dat haer lieder prince quam, blies elc sinen

horen. Die hertoge sprac laet bespoeren twilt, laet lopen bracken ende winden ghi iaghers, elc stelle hem ter wachte Heyndric lieve sone mijn, ende mijn weerde dochter margriete, siet nu die plasance vander iacht, ende wat iaghen in heeft, siet daer hoe die honden bespoert hebben eenen schonen hart, ende hoe si hem aen hanghen. Margrieta seyde, o vader heere soe en sach ic noyt dinck dat mi badt behaechde, dat herte gaet mi open dat ic die honden soe gierich sie om den hart lopen, deen voer, dander achter, die derde ter siden, hi en is nieuwers vry. Doe antwoerde die vader dochter ghi sulter noch wat nyeus af sien, hi neemt sijn loop na die riviere om hem te vervaerschene, daer suldi sien die natuerlichede vander iachte hoe dat hem die bracken en waer houden ende volghen sullen. Met deser talen en ander woerden hadde heyndric des hertoghen sone den evere op gedaen so dat hi sijn dreve nam, daer die hertoghe stont ende margriete sijn dochtere. Die hertoghe trat van sinen paerde ende meende den ever te stekene, maer hi ontbrac hem, dies hem die hertoge volchde soetelic after na, onder wegen vant hi een hart daer hi oec na ginc, so dat hi verdoelde in die woestijne. Alle die heren waren verstroyt, en margrieta bleef alleen aen die riviere, niet wetende waer haer vader ende haer broeder vervaren was, ende den dach ginc wech ende den nacht quam aen, dies si seer bedruet was. Die hertoge vast volgende bedaechde dat hi niemant en vant van sinen heren, noch sijn sone noch sijn dochter seggende. O vaderlic god vol alder ghenaden waer ben ic, ende wat is mijns, al mocht mi baten alle die werelt root van goude, wt deser bosschagien en can ic niet geraken, ic en hoere roepen noch blasen achter noch voren o heyndric sone waer sidi ghevaren, o mijn weerde dochtere hoe ist met u ghi en weet niet waer ic ben, noch ick en weet niet waer dat ghi ghevaren moecht sijn, ic vreese voor u ioncheyt oft u die dieren onversiens mochten hinderen oft deren. Mijn vaderlic aen schijn moet met tranen bedout sijn, O iacht vermalendide iacht ick mach u wel haten, ic en weet hier noort, oost, suyden, oft west gaen, tis hier te woeste, die

weghen sijn mi onbekent, den nacht comt aen. ic slae desen pat in dolende om thuys te sijn. om weten oft mijn dochter ende mijn sone sijn weder om ghekeert.

Hoe Margarieta verdoelde in die woestijne. ende hoe si van vare der wilder dieren op eenen boom clam.

[2]

DAT VIERDE CAPITTEL.

O MARGRIETA nu staet u bedroevet te sine. want vader ende broeder en comen niet dies ic wel claghen mach. noch niemant vanden heeren. dies is mijn maechdelic herte seer bedroeft. dat ic van niemant en verhoore. O allendighe maecht wat dinge sal ic beginnen. die duysterheit comt sterckelic aen. ende ic ben so verdoelt in dese bosschagie ende soe diepe daer in dat icker niet wt gheraken en can. ic vrees mi voer dese wilde dieren. ofte datter eenighe rovers in mochten schulen die mi beroven mochten mijn maechdelike suverheit, wat sal ic beghinnen. o schone Maria staet mi doch by. weest in mijnder hoede. ic sal best op desen boom gaen climmen. ende nemen daer op desen nacht mijn ruste. want ic en can niet voordere. daer hope ic dan bewaert ende beschermet te sine vanden wilden dieren. O margrieta dit sidy onghewoen. dat eens hertoghen dochtere edele van state rijk ende machtich haer ruste moet nemen in desen wilden woude. o moeder dus mochte uwen drome wel waer vallen dat u liefste goet gestolen was vanden dieven. o fortune is dit dijn doen. o vader ende broeder waer moechdi gevaren sijn. wist ghy u kint vader in desen druc het soude uwer herten deren. o broeder heyndric of ghi mi wist in desen swaren drucke. het soude uwer herten deren. o broeder heyndric oft ghi mi wist in desen weenen u ionck herte soude seer tonvreden sijn. Adieu vader/ moeder / ende broeder. adieu alle mijn vrienden ende magen te samen. hier blijft margriete verdoelt int wout climmende op desen boom wt vreesen der doot beidende na den dach. o heere sendt mi alsulcken stercheit in. dat ic desen nacht over waken

mach. want sliep ic. ic viele doot. ick bevele mi gansliken lieve heere in dijn der ghenaden.

Hoe dat Heyndric van Lymborch claechede. om dat verlies van sijnder suster Margarieta.

DAT VIJFSTE CAPITTEL.

HOE gae ic aldus dolende in desen woude. verloren heb ic mijn vrienden te samen. vader / suster / ende iaghers ghemeene. ic vinde mi selven buten allen lieden. sonder kennisse te hebben van eenighe wegghen heb ick ghedoelt al desen langhen nachte. O god heere schepper alder creatueren wat laet ghi gheschien. o vader here o suster margrieta ay lacen. ic vrees oft u die wilde dieren hebben verbeteret. dat waer mijnder ionger herten een groot torment waer dat haer yet mesquame. hopen ende duchten is mi nu bi. O schone maria vrouwe sijt in harder hoeden want tis in u machte. want die u dienen ende eeren en suldi nemmermeer in gheender noot laten. mer staen se bi alst hem van noden is. dus hope ick oec op u moeder vol van gracen over vloyende fonteyne. dat ghi in hoeden wert van mijnder suster margriete. die wi onnoselyc verloren hebben. Met deser redene ende ander woorden quam heyndric so verre dat hi hoorde roepen moort moort. ende daer waren rovers die cooplieden af setten. ende beroefden hem lieden van haren goede. ende een coopman ontliep hem lieden. Heyndric dit siende ghinc onder die rovers. ende hi sloech onder den hoop. die rovers weerden hem lieden vaste mer si blevender doot Ende heyndric dwanck eenen rovere dat hi den waghen metten goede. dat die rovers die cooplieden genomen hadden voeren soude te lymborch in die stadt in sijns vaders hof dat die rover beloefde dat hi doen soude. also hi dede. ende heyndric volchde soetelic van achtere. dus passeerden si so verre dat si quamen in die stadt van lymborch. Die hertoghe Otte heyndricx vader verblijde hem int sien. hi meende dat margrieta sijn dochtere ende heyndric te samen quamen. mer neensy lacen dies hy seer bedruct was ende seyde. o god vader heere. lieve heynd-

dric sone en hebdi niet vernomen van margrieten dijnder liever sustere. O la cen vader seyde heyndrick neen ic. ic hoopte dat mijn suster by u hadde geweest maer ick hore wel neens. Doen seyde die moeder. o man ende sone nu is volcomen mijnen drome hoe dat mijn liefste goet gestolen was vanden dieven ay lacen dwelck nu also gheboert is. mijn moederlick herte dunct mi van rouwe breecken. o here dat ghise noyt mede naemt ter iacht. die ure die mach ic wel vervloecken. nye moeder en hadde dochter also lief. o mijn eenige schone dochtere hoe heb ick u aldus onnoseliken verloren dat si den almogende god gheclaecht. Dus was die moeder seer bedruct ende in sorghen om haer dochtere alst reden was. Die hertoghe Otte van lymborch dede maken een beelt na sijnder dochter alle leens als si op daerde ghinck. in deen hant een witte roede. ende in dander hant eenen gouden appelle. daermen noch wonder af horen sal. Ende hoe die coopman sijn goet weder vercrijghen sal vanden hertoghe.

Hoe margriete op den boom sadt en claechde. ende hoe die coopman daer bi haer quam. ende hoese beyde vanden viant bedroghen waren.

DAT . VI. CAPITTEL.

O NACHT ghi hebt so langhe gheduerd. eer dat den dach hem quam verbaren. O margriete ghi sijt dit onghewone dat die tacken vanden bomen u bedde sijn. ende die bladerkens u gardijnen. dmach my wel varen. wil ic af gaen iae ic. ic vreese mi noch voer die dieren. Margrieta aldus claghende sach si comen een coopman sijn handen wringende seggende. o laes o wee nu ben ic eeuweliken bijster ende goedeloos. ic mach arm man wel claghen der felder fortune dat ons die rovers oyt aen quamen. want mijn waghen/ mijn goet mijn paerden/ ende mijn gelt/ ende al dat ick hadde ben ic nu quijte. ay lacen god heere wat salic nu aen gaen. mijn wijf mijn kinderen moghen nu gaen bidden broot gode ontferms. beyt wat hoer ick daer ruysschen. sijn mi die rovers weder bi. si sullen mi doot slaen. met dien sach hy

opwaert ende sach een schoon maecht. hi vraechde haer ofte si van gods weghen daer sadt ende wie si was ende hoe si daer quam Margrieta antwoerde ic ben een kersten mensche verdoelt versteken in desen wilden woude. ende hebbe alle desen langhen nacht geseten op desen hogen boom oft die dieren hadden mi gheten. Die coopman seide schone maecht comt af. ende segt my wie ghi toe behoert. ic sal u leyden bi uwe vrienden die hem verbliden sullen in u taensiene. Met desen so quam margrieta vanden boom. ende si seyde tot den coopman. mijn vader is die hertoghe van lymborch geheten otte. ysabele is mijn moeder. ende heyndric is mijn broeder mer wi voeren alle te samen ter iacht al iagende hebben wi malcanderen verloren. dat ic gode claghe. dus bid ic u vrient op alle vrientschap ende op wel verdienen dat ghi mi doch leyden wilt tot mijns vaders hove. ic sal uwen arbeyt wel ende duechdeliken doen vergelden. also dat ghij U eeweliken U leefdaghe lanck sult beloven ende bedancken. Die coopman dit vander maget horende ontfermde hy haers. nochtans was hi selve so seer bedruct alst reden was. ende dat omme tverlies van sinen goede. ende seide tot haer. schoon suverlike maghet ick sal u leyden bi uwen vader den hertoghe van lymborch. alsoude ic daer voer storten mijn bloet. nochtans sal ick u bi bliven tot in die doot. ende niet rusten wi en sijn binnen uwes vaders hof. si danctes hem seere ende seyde. lieve vrient het sal U noch wel vergouden werden. Dus ghinghen si te samen dolen so verre dat si quamen aen een capelle. die hadden die rovers doen maken. Ende als die lieden daer in quamen bidden. vermoorden sise ende namen al haer goet. ende in die capelle quam margrieta ende die coopman. ende margieta hadde groten bitteren hongher. ende si vonden in die capelle een tafel ghedect staen daer spijsse ende dranc opstont. Margrieta die sloecher een cruys over. ende si aten van der spijsen. Aldus sitten etende hoerden si wat gheruyssche. ende si waren iammerliken seer vervaert. ende liepen haesteliken schuylen onder die loveren vanden bomen datmense niet sien en mochte. Die rover quam in die

capelle. ende hi vant sijn spijs al tsamen gheten. Hi wert doe nalicx verwoet ende rasende om dat hy niet en wiste wie die spijs gheten hadde. Ende hi liep al rasende der capellen wt om te vinden den ghenen die sijn spijs gheten hadde. ende sinen dranck ghedroncken sonder betalen. Die in groter sorghen oft vreesen was. dat was margrieta ende die coopman wt vreesen ofte hijse yet ghevonden mochte hebben. ende si sagen op tot allen siden luysterende oft hi wech was. mer si en sagens niet. dies margrieta die scone maecht seer verblijde. Binnen desen tijde sijn die bose vianden comen wter hellen. die den mensche altoos tempterende sijn. ende si hebben hem verschapen als camerieren van margrieten van lymborch. ende hebben osbaer ende waghene by hem om margrieten thuys te voerene.

Hoe margarieta bedroghen was ende wech ghevoert ende dye coopman aenden atheenschen zeecant. ende hoese die vianden ontsaen als camerieren.

[4]

DAT. VIJ. CAPITTEL.

O MARGARIETA bloome welsijt vonden. u vader ende u vrouwe moeder sijn in groten drucke om dat verlies van u. ende si hebben ons ghesonden om u te soecken ende u te vinden als wi ghedaen hebben dies wi seer verblijt sijn. comt hier is eenen waghene mit maechden die nae u wacht. wy willen varen weder in uws vaders hof. Margrieta verwonderde ende seyde. vrient wat segt ghy hoe behaecht u dit. willen wi hier op gaen sitten ende varen te hove. Die coopman twivelde ende seyde ic duchte margrieta schoon maecht dat ons dit varen qualic becomen sal. Ten sal seyde margrieta dat hope ic want tsijn mijn camerieren. ende tsijn die voerlieden mijns vaders ic kense seer wel. Mer nochtans twivelde die coopman ende vreesde voor alfs bedroch alst was. ende si ginghen sitten op die wagen. ende daer vielen si beide op in slape. ende die vianden voerdense wel twee hondert mijlen wten wege tot by die haven van athenen. dat si niet

weten en souden waer si waren. ende dit deden die duvels al omme dat sy margrieten bringen souden ter violencien so men noch na wel horen sal. Margarieta ontweckende was verwondert. si en sach camerieren noch waghene noch niemant dan die coopman. doen seyde si ay lacen vrient wi sijn bedrogen waer sijn wi nu twas alfs ghespuys dat ons aldus bedroghen heeft. wat nu te rade. Die coopman seyde ay lacen ic en weet. ic heb dic te lymborch gegaen wt ende in. mer desen wech en ghinc ic noyt. ende tis met mi eenen onbekenden wech god ontferms. ic seidet wel doen wi te wagen ghinghen dat ons niet wel lonen en soude. Aldus bleven si daer sitten onder hem beyden niet wetende waer dat si waren.

Hoe die vianden een casteel maecten daer si margrieten in onfangen sullen die een duvel ghecleet als haer vader ende die ander duvels als iongelingen.

[5]

DAT. VIIJ. CAPITTEL.

GHY duvels te samen baert nu practijken het is tijt want margrieta moet van ons bedroghen sijn so dat wijse bringen mogen tot oncuysheit met practijken oft anders. Die ander duvels seyden hoe sullense wi daer toe gebringhen dat si sloege in desperacien. Dat suldy horen seyde tueter quaet. ghi snellaert sult hier gaen maken een casteel costelic ende rijckelic. ende dat casteel salmen bereyden op sijn alder chierlicste ende costelicste. ende met alderhande speel van herpen/ floeyten/ luyten/ ende ander instrumenten van muysiken om haer te verblijen. ende ic sal mi stellen oft ic haer vader waer. ende salse eerliken ontfanghen met groter blijchap met groter melodijen. ende dat om dat ic quansuys vinde die ic verloren hadde. Dien raet docht den duvels wter maten seer goet. ende si ginghen metsen ende tymmeren daer terstont een casteel dat seer haestelic van hem lieden ghemact was. eer men hier een hoender kot timmeren soude hadden si dat slot getymmert. Margrieta ende die coopman ston-

den op van daer si saten. ende si ghinghen vaste voort. margarieta die claechde van honger mer spijsse ende dranc was haer ongereedt anders dan wilde appelen of wilde peren ende ander wilt fruyt daer si mede ghedoen mosten tot dattet god badt versaghe. Al coutende ende claghende ginghen si aldus voort so verre dat si saghen blincken tegen tschijn der sonnen dat casteel Margrieta seide totten coopman die si vadere hiet. willen wi daer nae gaen totten castele om te besien oft wi daer mochten krijghen eenighe provande dwelc ons van node is. Die coopman seide o dochter het waer seer goet want den honger maket mi al flaen. mer god geve dat gheen bedroch en mach sijn. ende dat wi ongeschent bliven vanden bosen viant Amen seyde margrieta dat moet waer sijn. ende si ginghen stouteliken voort tot dat si quamen voort casteel daer si in hoorden alderhande melodije van spele. dat margrieta ende die coopman verblijden inder sielen doort soete geclanc dat si vergaten te cloppen voor die poorte. so seer luysterden si na dat speel ende den sanc dat die viant dede om een bedrieghen. Ten eynde so clopten si. als si geclopt hadden quammer een viant ghecleet costelic als een schoon ionghelinc ende vraechde wie is daer. Si seiden beide tis al vrient. spijsse ende dranc om wel te betalen seide margrieta soudon wi gaern hebben. want wi verhongert sijn. Mettien keec die viant quansuys wt ende seide. wat margrieta van lymborch sidy ditte comt boven. u heer vader die is daer binnen seer bedroeft om u verlies. Doen seyde margrieta is mijn vader hier dats my een vrucht. hoe mach hi hier comen so verre buyten conden. Die viant die loos was antwoorde ende seide. hi ginc u soecken aldus is hi gheraect in mijn casteel. Dit margrieta horende was seer verblijt. ende so was ooc die coopman. ende seiden beide te samen. och leyt ons bi den hertoghe och ic hebbe verlanghen om hem te sien. Die viant seyde het sal u ghebueren. waer sidy hertoghe otto van lymborch comt hier voor. siet hier dijn verloren goet. Die duvel ghecleet sijnde als die vader gheliet hem seer blijdelic ende seyde o mijn weerdige schone dochter margrieta/ mijn troost/

mijn solaes op derde wel sijt vonden. o lief hoe ist met u. Margrieta antwoorde redelic wel here vader als ic u aen sie in gesonden live mer hoe ist met mijnder liever moeder die schoone ysabele ende met heyndric mijnen broeder hoe varen si beyde. Die viant antwoorde segghende dochter ic lietse beide ghesont ende wel varende als ic u ghinc soecken. Dies si gode ghelooft seyde margrieta. Nu castleyn gaet ende laet mijnder dochtere casteel besien. mer segget mi ierst wie is dese goede man die u hier bracht heeft. vader heere het is een coopman die alle sijn goet benomen is vanden rovers die vant ic claghende. ende hi seide mi te bringhen binnen uwen hove. mer fortunelic sijn wi hier gheraect so ic u int lange noch wel verhalen sal. Die viant dancte den coopman seer ende seide. hi soudet hem grotelic lonen. Die coopman danckte hem seer. Margrieta ende die casteleyn ghinghen dat casteel besien die welcke was een viant ende seide. o margrieta wel scone maecht wat segt ghi van dit schoon castele ist niet plesant costeliken van wercke ende wel ghewrocht. Margrieta seyde iaet. ic en sach noyt gheen schoonder. wat segt ghi van mijnen speellieden mijn muysikers ist niet een ghenoechte om horen die plesance dat schoon gheluyt der instrumenten ende die voysen daer op singhende. iaet seyde margrieta het is een erts paradys. mer die blijscap des hemels gaet hem te boven. mer trouwen tis soet om horen. ende ooc mede het verlicht den droeven sinne. Die viant sprac siet margrieta wel over schone maecht dit goet is aen mi te behuven. hier af ben ic een heer van al dat ghy hier siet ende also verre als ghi oversien moecht. wat sout ghi segghen oft ic u dede versoecken aen uwen vader om u te hebben tot eenen wetteliken wive. souder u herte wel toe gheneycht sijn om mi te nemen. Margrieta die stont verslaghen ende verbaest int ghesichte vanden viant. die so overschone scheen datmen gheen schoonder en soude connen ghevinden dat si werdt bevende ende seide. o iongelinc al dat mijnen heer vader belieft daer ben ick bereet toe niet teghen staende sijnder begheerten. so was si verblint int ghesichte vanden viant dat si haer selven

Hoe margarieta bedroghen was ende wech ghevoert ende dye coopman aen-
den atheenschen zeecont. ende hoese die vianden ontfæen als camerieren.

Dat. vii. capittel

Hoe margarieta haer selven verwandelen ginc inden wijngaert daer Etschytes
bi haer quam.

Dat. xvi. capittel

vergaf. Die viant seyde ghy segt seer wel ic wil gaen bestieren al dat ter maeltijt dienen mach. Comt alst u belieft schone bloeme. ende margrieta bleef staende vertwivelt ende verslaghen.

Hoe margrieta verbaest stont. ende hoese ter maeltijt ghinck. ende hoese die tafel segghende daert al vervlooch. casteel/ vianden/ ende al datter was.

[6]

DAT. IX. CAPITTEL.

OM MARGRIETA hoe stadi verbaest alleene int schouwen van des ionghelincx wesen dat mijn herte ontsteken is in vierigher liefden. ick en weet niet wat dat bedien mach of wat dat mijns is. alle mijn sinnen sijn beroert inwendich ende dat doort tghesichte van desen casteleyn. die so schoone is datmen sijns gelike van schoonheden niet vinden en can in alle die werelt. O maria verleent nu alsulcken sinnen dats te weder staen dat ghene dat contrarie is der maechdeliker reynicheit. ick wil u dienen mijn leven lanc in goeder trouwen. Aldus bleef margrieta vast murmurerende op den helschen viant die hem verschepen hadde als een ionghelinc ende casteleyn. Dese vianden waren wt om die coopman den hals te breken. maer sy en haddens gheen machte. om dat hy eerde die moeder sint Anna. Mer margrieta meenden si te brengen tot haren accoorde mits bedroch van liefden. Sy stelden die tafelen. men riep die dienaers dat al vianden waren. die duvel die als een hertoge was vercleet sandt om margrieten. om ter maeltijt te comen. segghende tot eenen viant. Ghi dienaere haelt margarieta mijn dochter ter maeltijt. wy willen gaen eten. Die dienaer seyde heere gaerne ic looper om al dat ic mach. hi vant margrieten inden boomgaert ende seyde. margrieta wel schone maecht comt tot uwen vader. hy gaet sitten ter maeltijt. hy begheert u te hebbene. Margrieta antwoorde ic wilt gaerne doen. ende si ginc mede tot in de sale daer die bosc vianden saten als heeren. Margrieta die groete haren vader ende hi seyde. dochter sijt wille-

come. comt sidt bi mijnder syden. wy willen gaen leven met blijschapen ende met vruechden. Coopman comt ghy neven mijn dochter sitten. wi willen solaes hanteren. Die coopman dancte den hertoge ende schaemde hem seere. ende die viant die als casteleyn daer sat sach seer op margrieten ende si weder op hem. Die vader seyde margrieta dochter eet ende drinckt maect goede chiere. hyer is wel waer mede. margrieta seide vader tis waer mer laet ons ierst den benedicite seggen dat god gebenedije dit vleesche/ broot/ ende wijn/ ende al datter is te samen. Neen seide die duvel. dochter margrieta daer en leyt niet aen wilt vrolic sijn. Jae seyde dander viant laet ons vrolic wesen margrieta mijn lief die ic aen uwen vader versocht hebbe ende noch versoecken sal als om u in eeren te stellene ende te maken van u mijn eyghen vrouwe. Margrieta sprac ic danc u der eeren mer eer wi eten oft drincken so sal ic ons die tafel seggen Benedicite. Die coopman antwoerde ende seyde dominus. Margrieta seide. nos et eaque sumus sumpturi benedicat dextera cristi. In nomine patris et filii et spiritus sancti. die coopman seide amen. Met dat si die tafel aldus segenden. so wert daer een groot beroerte van vianden. elc nam een fackel vanden casteel. ende dander spijsende dranc. ende si vervoeren te samen met eenen groten stanck. so datter scheen alle die vuylicheyt der werelt vergadert te sijn. Ende doer die groote beroerte viel margarieta ende die coopman ter aerden neder in onmacht in grooter vervaerheden. alsoot wel te vermoeden is. ende dat doert tempeest der vianden diese gaerne bedrogen hadden.

Hoe die hertoghe claechde dat verlies van sijnder dochter teghens sijn heren ende vrouwen. ende hoe haer figure ghestelt was voor die poorte.

DAT. X. CAPITTEL.

MIJN heeren te samen comt helpt my beclagen dat groot verlies van margrieten mijnder weerdigher dochter. Die ick verloos onnoselic in der iacht. ende wat rid-ders wat mannen van wapenen dat ic

gesonden hebbe om mijn schoone dochter si keeren al weder. ende nyemant en hoort oft en verneemt van haer dat mijnder herten hardt om te verdragen is. Ende bi deser saken heb ic doen maken dit over schone beelde. dwelc dat ghefigureert is nae mijnder weder dochter. Ende dese salmen stellen voor die poorte van mijnen hove dat een yegelic sien mach haer maecsele. oftse yemant bi aventueren yewers saghe daer si gedoelt ware dat hise hier beweghen mochte. hi soude voor sinen loon hebben. C. merc silvers. Die heren seyden te samen. o edel hertoghe van lymborch ghi doet seer wel. beteren raet en was noyt gevonden. iae om u dochter te crighen. want alst elc verneemen sal datter so vele toe staet. een yeghelic sal staen om te verwerven die. C. merck silvers dyer op gestelt sijn. Ende heet ic everaert een ridder van aventueren ic salder na gaen sien. Coenraert een ander ridder seide ooc des ghelickx. Dus was dat beelde ghestelt voor die poorte vanden hove van lymborch daer heren ende vrouwen bi stonden diet sagen. ende voort al die gemeente vander stadt quam gelopen om dat beelde te siene. ende een yegelic beclaechde dat verlies van margrieten. ende dat om haer grote duecht ende omme deerbaerhede die in haer was. Die moedere was seer druckich om haer dochter. des ghelickx ooc die vader. ende al die ghemeente vanden lande van lymborch. ende heindric haer broeder boven al. Dus was dat beelde van margrieten seer besien. ende met allen seer beclaecht.

Hoe margrieta ende die coopman ontwoeten wter bedweltheden. ende hoe si hem vonden alleen. ende dat al wech was.

DAT. XI. CAPITTEL.

O MARGARIETA bloome. hoe sijn wi bedroghen vanden helschen vianden. die u ende my garne hadden tot haren accorde bracht met valschen opsette. Wat schoonder casteel stont hier daer wi nu staen. met schonen torren/ cameran/ verciert met schonen tapijete ende gestoffeert met al dat eenen casteel toe behoren mach. waer is dit nu vervaren. Margrieta antwoerde en-

de seide. o lieve vader ende vrient het was al des duvels opset om ons te brenghen tot sinen wille. oft dat wi nae sinen raet doen soudent. ende hoe ghelijc was deen mijnen vader den hertoghe. Tfij viant dijn raet dijn opset is nu al niet. ghy hadt mi gaerne in u nette ghetoghen. mer ghi hadt ghemist. Lof hebbe die moeder maria die mi verlost heeft vanden quaden fellen helschen draken wreet. Dus laet ons knielen ende haer dancken ende loven. Lof maria moeder fonteyne vol genaden. excellente leytsterre die ons hebt by ghestaen in onser alder meester noot. daer ons die vianden ontvinghen als vrienden. ghecleet als mijn vader. ende dat mi den anderen viant becoerde met sijnder schoonheit. Lof geneselike balsame dat ic daer af verlost ben. ende al bi uwer groter gracen die overvloyende is. want en hadde u grote gracie gedaen die viant hadde ons moghen den hals breken. mer ghy moeder ende maecht hebt ons behoet van allen quaden. dies wi u nu ende ewelick loven en dancken moeten. Doe stonden si op ende ginghen so verre dat si vernamen een hoeve staende buten wege. ende dat was bider zee. Margrieta die bleef op den oever vander zee sittende ende die coopman soude gaen na die hoeve om te vernemen waer dat si waren. Margrieta was droeve dat hi haer daer alleen liet ende seide. o lieve vrient keert haest weder. ic sal seide die coopman so ic ierst can. Hier en tusschen was die viant in een scip ghevloghen dat in die zee seylde. ende dede dat schip comen daer margrieta sadt seer bedruckt. Die scippers vanden schepe die verwonderden in hem selven. hoe dat si daer quamen. ende si saghen margrieten sitten seer bedruct ende seiden tot haer. o schone maecht hoe comdy daer alleen buten alle lieden. het moet wat bedieden dat ghi daer so sidt en trueret. Margrieta antwoerde. ic en ben alleen niet mijn vader is ginder verre in ghene hoeve ge-gaen om weten waer dat wi sijn. Die scippers seiden. schoon maecht comt in ons schip. wi sullen nae uwen vader beiden tot dat hi comt. ende sullen u beide voeren biden grave van athenen. Margrieta vreesde ofte si weder bedroghen waer ende seide. o vrienden sidi van gods

weghen hier comen. ende sidi ooc kersten menschen. sidi gheen bedriegers. neen wi voorwaer spraken die schiplieden. wi geloven aenden ghecruysten god Jesus christus van nasarenen. ende aen sijn lieve moeder. Die blide was dat was margrieta. als si dat hoorde ginc si ten scepe waert om te hebben voetsel. want si langhe ge- vast hadden die coopman ende si. Doe si int schip ghetorden was soe quam die coopman diet van verre sach haestelick ghelopen om by haer te sine. ende die schippers die wintten hem mer die viant diet schip dede verstemmen die drayde dat roer om so dat dat scip van lande ginc. ende die scippers en constens niet ghe- keeren. noch si en wisten niet hoet bi quam. Margrieta was in drucke ende riep aenden coopman segghende. O vader nu sijn wi gesceiden ghi van mi. ende ic van dy. dat gode gheclaecht moet sijn. ende sijn lieve moeder maria. Die coopman riep haer vast aen. mer het was al om niet. die vyant dede dat schip al ter zee waert in varen. Dus was margrieta alleen onder vremde lieden. ende buten kennissen.

Hoe die coopman claechde dat verlies van Margrieta. ende hoe hi doe dolen ghinc tot hi quam toe lutzenborch.

DAT. XII. CAPITTEL.

O TROOSTELOOS mensche vol van dol- lasen. waerlic ierst vanden rovers beschaet. dijn goet ghenomen dijn bi leven. dijn welvaert. Daer na ghecomen aen des Her- toghen dochter van lymborch. die ghi vont op eenen boom sittende. bevaen met groten druc verdoelt van vader/ broeder/ ende vrienden. gode sijts gheclaecht dat wi nu versceyden sijn. daer wi te samen so vele aventueren geleden hebben. O viant wreet dit is u bedrijf. ghi hebt ons ghescheyden. allendich man ic mach wel claghen. wat sal ic bestaen. wat sal ic bedriven. in mi en is gheen ruste. ic en sal niet op houden van dolene voor dat ic ben int lant van lymborch bi den her- toghen. ende draghen hem die mare van sijnder dochter. ende hoe icker mede ghevaren hebbe. hi sals verwonderen. als hijt aenhoren sal. Dus ghinc die coopman

al clagende tegen hem selven en doelde so langhe tot dat hi quam int lant van lutzenborch. daer hi bleef dien nacht.

Hoe margarieta ende die schippers qua- men in die havenen van Athenen. ende hoe die grave margrieten onthield. ende hoe sijn sone Etschytes op haer ontstack in liefden.

[7]

DAT. XIII. CAPITTEL.

DOEN die sceppers van verre saghen die stadt van athenen seyden si. schoon maecht sijt blijde. ic sie die stadt daer wi wesen willen. ende ooc die havene. ooc sie ic die grave comende ter poorten wt om sinen tol te hebben die wi hem schuldich sijn. Margrieta seide ay lachen suldi dan eenighe scade lijden dats mi seer leet. neen seiden die scippers dat is sijn recht. Wi sijn hem schuldich dat schoonste iuweel dat wi in ons schip hebben. wel dat sijn recht is dat moet hem welgheschien. Met deser talen sijnse gecomen in die havenen van der stadt. Ende die grave heeft hem lieden ghevraecht wat si geladen hadden. Die schippers seyden here wi hebben alle maniere van specien. voert alle maniere van siden laken. fluweelen lakenen. gou- den en silveren lakenen. voert silvere mijne ende gouden mijne. alle manieren van ghesteenten. wt Arabien goeden wijn. dits dat tghene here dat wi gheladen hebben. ende ooc niet anders. Doe seide een van des graven lieden. ghi messeghe ghy hebt anders gheladen. ghy hout ver- borghen dat schoonste iuweel. ende dat wildi den grave ontsteken ende onthou- den. Die schippers seiden bi uwer weerden here wi en doen. ick heb u ghenoeft allet tgoet dat wi geladen hebben comt in schip ende besietet selve wel. Die grave ant- woerde ic hebt wel ghesien. ick en derft niet meere besien. ghy noemt u specien. u lakenen van siden van silvere ende van goude. u silver. u goud. u ghesteente. maer ghi en noemet niet die over schone ionc- vrouwe die daer staet daer en segdy niet vele af. dat houdy wel verborgen. Die schipman seide. o edel grave by uwer genaden ic en heb aen die ioncvrouw

gheen macht. ic hebse vonden sittende aenden oevere vander zee. ende haer vader die was gegaen in een huys niet verre van daer ende die schone maecht quam in ons scip. Ende wi beiden na haer vader. mer den storm stac ons van lande. dat wi bi fortsen moesten ter zee waert in. ende wi moesten daer laten optlant staen haren vader. dies die overschoone maghet seer bedroeft was so dat wel reden was. Aldus comtse aventuerlick in ons schip. ende hier te lande met ons so ghi mercken moecht. Die grave seyde dese selve maecht die wil ic hebben voor mijnen tol. ende ooc gheen ander goet. Die schipman seyde. o edel grave laet die maecht in haer wesen. ende nemet tcostelickste iuweel dat ic heb van goude. ofte van silvere. ende laet die maghet sonder mesdoen. si is so over schoon ende so lieflic dat schade ende iammer waer dat si soude comen tot eeniger scanden. Die grave seyde ghi spreect duechdeliken ende wel. mer ic en begeer gheen ander iuweel. dan die maecht. Als margrieta dat hoorde datse die grave van athenen begeerde voor sinen tol. so viel si op haer knyen ende seyde. o edel grave wat wildi doen met mi arme teer maghet. ic bid u hier met geboghen knyen doer die maget maria dat ghi mi doch in gheender manieren en laet ont-eeren want ic arm maecht en heb nu anders gheen goet. dan mijn eere. ende verlore ic die so waer ic al geschent. Die grave seyde staet op schoon maecht. u en sal niet messchien. ghi sult dienen bi mijnder vrouwen. ic sal u eer doen ende gheen scande ende dat ter eeren van alle maechden ende vrouwen. ende ooc om dijn wt nemende soonheit. Mer segt mi kint van waer ghi sijt. ende wi u vader oft moeder is want so ic aen u habijt sien can en wast noyt vileyn noch boer dijn vader. dus segt mi dijn af comste. Als margrieta dit hoorde was si verslaghen wat si antwoerden soude ende seyde aldus. O edel grave ic ben wten lande van lymborch eens coopmans dochter die bi quader aventueren sijn goet verloren heeft. ende dolen moet achter lande alsoe dat schijnt. want ons die scippers vonden so si u geseyt hebben aenden oever van der zee buten een grote bosschagye daer wi ver-

doelt waren. Nu weet ghy edele grave wie mijn vadere is. ende van waer ic gheboren ben. Die grave seyde dat si int goede. mer gaerne soude ic weten schone dochter hoe uwen name is. Doen seyde margrieta. o edele grave ic hete margrieta. Margrieta seyde die grave met dien naem moet u god kennen. mer uwen toe naem sal sijn margrieta van lymborch. om dat ghi van daer gheboren sijt. ende voort sult ghi sijn een camerier van mijnder huysvrouwen. diendi haer wel tsal u gheloont sijn. Margrieta dancte den grave seere ende so deden hem die schip lieden ooc om der eeren wil die hi margrieta dede. Ende si namen orlof aenden grave. ende gingen in haer scheepen. om haer goet te lossen ende te vercoopen. Dus was margrieta biden grave onthouden. ende etsijtes des graven soen die leide sijn sinnen aen margrieten somen horen sal eert eynde neemt.

Hoe des hertoghen van lymborchs ridders margrieten alom gesocht hadden ende niet en vonden. ende quamen weder te hove.

DAT. XIIIJ. CAPITTEL.

EVERAERT seyde. gesellen ons soeken is al moyte verloren. wij hebben ses maenden wt geweest ende wi en vernemen nieuwers van margrieten der schoonder maecht wat nu te rade: want waer wi gaen/ rijden/ oft keeren/ tis al om niet. ic waende wel dat wi souden verworven hebben die. vc. merc silvers dier die hertoghe op ghestelt heeft. mer neen wi. Doe seyde everaert. ic rade dat wi reysen biden hertoge weder om thuys. ende laten hem weten hoe wi ghevaren hebben. Dus waren dese. ij. heren te rade ende reden weder om na dlant van lymborch daer si haest ghereden in quamen. Comende voor die stadt van lymborch so quam hem die hertoghe teghen om te weten hoe dat si gevaren hadden. Everaert ende hercoenraet quamen biden hertoge. ende deden hem reverencie soot sijne edelheit wel toe behoerde. Die hertoghe die vraechde mijn heren hoe ist. hebdi yet vernomen van margrieten mijn dochter. hebdy verdient die. vc. merc silvers. Si seiden beide. o edel hertoghe otte van lymborch dat

wilden wi wel. so waren wi verblijt daer wi nu droeve sijn. Hoe seide die hertoghe hebby dan van haer niet vernomen ende ghi so langhe wt geweest hebt dat geeft mi vreemde. want men soude in vi. maenden doer rijden al kerstenrijck. Doe seiden si weder wi kennen here dat dat al waer is. ghi sult horen die landen ende steden die wi doer reyst hebben. ierst in brabant/ hollant/ en zeelant/ vrieslant ende in west valen/ cleeflant/ ende geldre ende het lant van guylke/ ende van den berge. het sticht van colen/ beyeren ende sassen/ brandenborch/ ende swaverlant mede. het lant van oostenrijc al doer. ende ytalien. ende in lombardijen den vencieischen kant. ende rome/ in calaberen/ in polen/ in napels. die stadt dlant van geneven. ende al melanen doer. in switserlant ende in vrancrijc. in avernen ende ooc in spaengien. in betaengien. ende in enghelant comende also doer vlaenderen. in hene-gouwe en hebben wi van haer ghehoort noch konnen vernemen. Hadde si in eenich van dien lande geweest wi hebben al sulcken naersticheyt gedaen wi hadden der wel af verhoort mer lacen neense. Als die hertoghe dit hoorde ende heyndric van lymborch sijn sone. doe antwoorde heyndric ende seyde. o vader here tis verloren gesocht die dieren hebben se verbeten inder bosschage. twaer anders onmogelic. na dat die heren al dese landen doersocht hebben. si soudender af vernomen hebben. in deen lant oft indander. Doe seyde die hertoghe heyndric ghi segt al waer. die dieren hebbense doot. dat gode geclaecht si. ghi heren ic danc u dat ghise gesocht hebt. ic salt u lonen. dat ghijs my bedanken sult. gae wi bancken teeren. Die voorghenoemde her everaert ende coenraet wistens hem danck. ende si volchden den hertoghe ter salen so hi belast hadde.

Hoe dat des graven van athenen claechde van liefde die hi op margarieten droech.

DAT. XV. CAPITTEL.

WATS mijn. hoe heeft mi liefde bedwongen op een die schoonste die gracelicste van wesen diemen vinden mach in alle die werelt. dat is die over schone margrieta

van lymborch des coopmans dochter. wiens edel schone wel volmaecthede mijn herte vierich onsteect. dat men een ure van haer te sine dunct. M.iaer. Venus wat heb di aen mi versien. dat ghi mijn herte aldus doer schiet met uwen hettigen stralen. berovende mi mijn cracht/ sin ende memorie. O margrieta wel schoone bloeme. hoe luttel weet ghi dat ick behangen ben met uwer minnen. gevangen int nette van amoruesheden. O margrieta margrieta u vader en was noyt gheen coopman. mer het was een edelman also dijn habijt/ dijn wesen dijn wercken wel betonen. Want al u doen dat is edelre dan edel. ende alle edelhede die heeftse lief. ende si haet alle vileynicheden. ende bemint alle eerbaerheden. Ende dat sijn die punten die mi doen blaken int vier van minnen. ende schaemte verbiet mi haer mijnen last tondeckene. Hoe sal ict dan maken. Ay lacen ic en weet want ontseytse mi troost ic storve van drucke. nochtans voeghet elcke maecht wel dat weygeren. Dus stont etchytes teghen hem selven ende claechde. beladen met groter fantesijen. hoe dat hijt maken mochte dat hy troost vercrege van haer die hem die sinnen ghestolen hadde.

Hoe margarieta haer selven verwandelen ginc inden wijngaert daer Etschijtes bi haer quam.

[8]

DAT. XVI. CAPITTEL.

HOEMEN hier vruechde bedrijft boven screven. hoe groote ghenoechte dat ic sie bedriven van herpen/ van luyten/ sanctorien/ floyten/ tis mi al verdriet. ick waer vele liever by vader ende moeder dan hier te sine. nochtans so doet mi die grave van athenen al waer ic sijn eyghen dochter. wat ic ghedincken can dat is mi bereet. dies ic gode danc dat ic hier geraect ben. O vader ende moeder ende broeder heyndric ic wilde dat ghi wist dat ic so wel hier ben. Mer lacen neen ghi. dies u vaderlick herte weet ic wel seer tonvreden is Och ofte die coopman dat geluc had dat hi quame te hove bi mijnen vader/ moeder/ ende broeder/ dat waer een vrucht. ende

hy hem lieden vertellen mochte ons ghevarrennisse. Margrieta aldus staende teghen haer selven fantaserende op haer vrienden. ghinc si sitten inden wijngaert om haer te vermaken. Daer si dus sadt inden roose gaert. so quam hem etsijtes al daer wandelen ende vermeyen ende sach margrieta van verren sitten. Hi stont in twifel ende peynsde. ofte hi bi haer gaen wilde ofte niet. hy verstoute hem selven ende ghinc inden roose gaert daer margarieta in sadt, ende hi groetese herteliken met soetmondiger spraken also een edelman is sculdich te groeten een eerbaer suver maecht Margrieta horende die soete beleefde tale dancte hem seer der huesscher groeten segghende. O edel ioncheere etsijtes ghi maect mi beschaemt der eeren ende der weerdicheden die ghi mi doet. die en treckic niet aen mi. Want ickes niet weert en ben. Etsijtes horende dese soetmondighe tale seyde. O margrieta schoon suverlike maecht ghi segt u beliefte. ghi sijt al meer weert. ia veel meer dan ic u wel gesegghen can. O margrieta schoon suverlike bloeme. het is iammer ende schade dat ghi niet en sijt eens conincs dochter. want al waer ic eens keyzers oft eens conincs sone so soudi mi in allen uwen wesen ende manieren wel behaghen. ende mijnen vader des gelijcx. ende mijne moeder mede. Margrieta antwoerde seggende. etsijtes iongelinc ghi segt u duecht ic en doe niet meer dan ic ben sculdich van doen. bi orlove ioncheere. ic sie dat ghi murmureert. wat mescomt u ick hore u suchen. ende ic sie u veranderen van coluere u moet wat letten. heeft u yemant verstoort. oft heb ic u yet te nae ghesproken dat is mi leet. segget mi wat u derende is. Etsytes seyde. o schone bloeme margrieta. hier in desen lustigen roose gaert in desen wijngaert sijn vele manieren van schonen bloemen. Mocht icker een af plucken in eerbaerheden. ick soude vergeten anxsten/ sorghen/ ende suchtent. Mer ic duchte neen ick. Neen seyde margrieta etsijtes waer by. hier staan roosen lelyen/ acoleyen/ violetten/ peynsyen/ kerssouwen/ die haer selven ontplucken doer die soethede der sonnen. die margrietkens die na mi voeren den name. dese wel riekende bloemkens doen ver-

lichten den droeven gheest. ende verconforteren oft stercken dat herte. Doen seyde etsijtes. o margarieta ghi segt al waer. het is melodye te sine inden rooke deser soeter wel riekender bloemkens. die so soete van rooken sijn so dat si verblijden ende vermaken dat herte tot nyeuwer vruecht. Ende noch segge ic mocht ic een van desen soeten blomen plucken ic ware gesont oft den rooke van soeticheden van haer ghecrighen dat waer mijnder qualen voetsle. Margrieta die seide. o etsijtes ioncheere nu verstaet ick u wel u meninghe. al brengdijt in parabolon bi als van een der bloemen. ic ben die bloem dat hoer ic wel die ghi begeert O etsijtes ic waer u vele te neder om u te believen oft te minnen. u vader die is een grave van athenen. u moeder nychiam een gravinne. ende ic lacen en ben mer eens coopmans dochter sonder goet/ erve/ oft sonder landt. ende ghi en soudet mijn eeren niet moghen ghebueren. ick waer u veel te slechte gheboren ende tarme van goede. dus laet dat bliven. Etsytes dit horende sei de ay lacen tis al waer. ghy sijt mi te neder dats dat mi deert. nochtans om dier saken wil en sal ic u niet laten te beminnen ende liefde te draghene. ende dat in eerbaerheden sonder vileynicheyt. Margrieta die sprac. etsijtes god sijs u loon. ick dancx u dat ghi my goede ionste dragende sijt. mer in liefden en wil ic also noch niet terden. ick wil mi daer af wachten al dat ick can. want vlas ende vier is haest ontsteken. licht gheblust. Messchien etsijtes had ghi uwen wille van mi twaer u genoech. ende daer wil ic mi voor wachten. want ic en hebbe niet meer te bewaren dan mijn eere, ende verlore ic die onnoselick so waer ic gheschent ende gheblameert voor ander maechden. Aldus en wil ic niemant trecken in liefden. Noch selve in liefden niet terden. Met deser talen ende antwoerde schiet margrieta van etsijtes ende ghinc ter salen.

Hoe Etsijtes hem selven doersteken wilde, en haddet ghedaen Everaert een ghetrouwe ridder.

DAT. XVIIJ. CAPITTEL.

ETSIJTES etsijtes nu sidy troosteloos alleen hier buten weten van liefden. Margarieta dijn lief en achtet dijns niet. Wat sal ic maken ic moet besterven. want gae ic/ stae ic/ ligge ic/ slaep ic/ waeck ic/ altoes ben ick besich met haerder liefden. Ende liever dan ic dese quellinghe langer gedooghen soude ende verdwinen op niet sonder troost van liefde. daer ick haers niet en begheer dan in reynicheden. ende mi daer en boven versmaet. ic sal mi selven ontliven so ben ic der quellinghe quyte. ende sterve ter liefden van haer die mi versmaet. o ghi amoruese minnaers neemt exempel aen mi. gheeft u liefde over daer ghi liefde vint. ende hangt u sinnen niet daer ghi ongehoort blijft sterft niet duysentich doden. Met deser talen ende woorden track etsijtes sijn sweert wt sijnder scheeden. ende soude hem selven gedoot hebben en hadde ghedaen een ghetrouwe ridder hetende evac. die quam ten aen ganghe ende wranc hem dat sweert wter hant. ende als die lief hadde ende noode soude gesien hebben sijn mesquame. ende seide tot hem. O lieve gheselle wat hebdi voren wat wildy maken. sidy dul oft sot. suft ghi oft raesdy. waer om wildi u selven dat leven nemen. wat dinghe is uwes sins segt mi wat u lettende is. Etsytes comende tot hem selven versuchte. Doe seide evac. o here ende mijn vrient claecht mi uwen noot waer omme dat ghi sijt in deser desperacien. dat ghy u selven doden wilt. oft wat u ghebreect. heeft u yemant yet mesdaen segghet mi. ick sal dat so hoghe- liken wreecken datmen daer af spreken sal over iaren ende daghen. Doe antwoerde etijstes evack. mijn ghetrouwe vrient ten is ghenen noot ic en beghere gheen wrake. waerder yemant die mi vercorte of te na dede ic soudt selve wel dorren wreeken. ten waer ghenen noot dat ander lieden wreken souden mijn mesval. Doe sprac evac. ic kenne lieve heere ende neve dat dat waer is. Mer nu bid ic u over mijn knyen op alle vrientschappe die ic u oyt ghedaen hebbe ende noch doen sal dats dat ghi mi doch segghen wilt dat last uwer herten. Ic sie ende ic mercke aen u

aenschijn ende aen dijn veranderinghe dat ghi ghequelt sijt van minnen. Aldus bid ic u etsijtes mijn lieve weerde neve dat ghi mi doch segghen wilt die rechte sake ic salder u in raden al waerdi mijn broeder. ende u ontlasten van swaren laste die uwer herten verweecht. Als etsijtes dese troostelijcke woorden hoorde van evac sinen neve so seide etsijtes. o evac lieve neve tis ware het is liefde die mi dus tormenteert. ende die my brengt in desperacien. want die ic minne die acht mijns als gebroken scherven. Doe sprac evac. o lieve neve wye is die vrouwe ofte maecht die u liefde versmaet. dat geeft mi vremde ghy die een verbeyder sijt van vele landen ende steden. wie is die vrouwe segt mi doch dat. Etsijtes seyde ende antwoorde. het is margarieta van lymborch die hier int hof onthouden is met mijnen vader ende moeder. dese heeft mi troost ontseyt ende mijn liefde versmaet. ende met pruesschen moede van mi ghegaen. dat mi seere speet ben icx weerdich te versmadene. Doen seide evac neen ghi niet. mer here ghi moet verstaen ende overpeysen dat margrieta gelijc heeft dat si u liefde ontseyt heeft ic sal u die reden waer by segghen. Een maecht die haer selven over gheeft ten iersten versoecke. men seyt gemeenlic dat sijs meer geplo- ghen heeft dan eens Dus excuseer ic margrieten van deser saken. ende segghe dat si wel ghedaen heeft. ende dat si haer eer bemint boven silver oft gout. oft al dat in die werelt is. Mer heere daeromme en suldi niet laten haer goede ionste te draghen. want haer schoonheyt is weerdich dat mense begracyen moet. ende dat doen haer duechdelijcke zeeden ende goede manieren. Ick en can anders niet ghe- mercken si en is van edelen gheslachte gecomen. al seyt si dat een coopman haer vader is. ghy sulter noch anders af vernemen. het leyt mi also inden sinne. Etsij- tes horende dese troostelike woorden van evac sinen neve wert wel ghetempert. ende hi dancte evac van sinen trooste. ende seyde neve ghi segt waer. ic kenne dat ic onghelijc hebbe op margrieten. want hadse haer selven tot mi ghegheven ic hadde gepeyst so ghi mi vertelt hebt. dus wil ic op hoepe gaen leven ende bieden haer

eeere/ salutacie/ ende weerde. Dus ghinc etsijtes ende evac ter salen waert bi sijn vader ende moeder. welcke moeder margrieten niet wel en mochte. omme datse etsijtes lief hadde. Ende twas een quade teve van eenen wive. so men noch horen sal eer die hystorie eynde neemt.

Hoe die coopman te lymborch quam. ende bracht den hertoghe tijdinghe van margarieten, ende hoe hem die hertoghe sijn goet weder om gaf.

[9]

DAT. XVIIJ. CAPITTEL.

HOE heb ic ghedoelt door steden ende landen, ende veel armoede ghehadt eer ic ben comen te lymborch, daer ic bootschap dragen sal van margrieten die ick onnoscliken verloos op die zee. int schip dat nae athenen seyde. noyt scheyden mi so deerde alst dede dat sceiden vander schoonder maecht. Met dese woorden soe is die coopman ghecomen in die stadt van lymborch, hi ginc te hove omte spreken den hertoghe ende die hertoghinne sijn wijf. Als hy quam voor die poorte vanden hove sach hi daer staen die figure van margrieten van lymborch. hebbende in deen hant een gulden roede. ende in die ander hant eenen silveren appelle. Hi bleef daer op staen siende so dat hi hem selven vergat. also lange dat die hertoge ende die hertoghinne quamen mit haren state wter capellen. daer si misse ghehoort hadden. Si saghen den man staen ende ginghen bi hem vraghende. waer om dat hi dat beelde so seer besach Die coopman verschoot ende wert beschaemt, als hi den hertoge ende die hertoghinne sach met allen haren state. ende hi viel op sijn knien seggende, o edel hertoge al bemerc ic dat beelde seer ten is nochtans gheen wonder. Die hertoghe vraechde den coopman segt ons die waer omme. weet ghi eenighe tijdinghe van margrieten mijnder dochter so laetse ons horen. uwen arbeyt sal werden vergouwen. Die coopman verblijde doer die woorden vanden hertoghe ende seide. o edel heere ic heb margrieten uwer dochter gesproken ende ghesien. ende met haer ghedoelt nachten ende

daghen. Als die hertoghe dat hoorde verlichte sinen moet. ende verblijde sinen geest ende seide. O lieve vrient hoe langhe ist leden dat ghijse lest spraect ende saecht ende waer is sy. Die coopman antwoorde den hertoge ende seide, heere ende prince verleent mi audienzie. ic sal u vertrecken al dat gheene dat uwer dochter ende mi ghebuert is, ende wat ons beyden over ghegaen is. Die hertoge die beval dat een yghelic swijgen soude. tot die coopman sijn reden volseit hadde, een yghelc van des hertoghen heeren seyden allen wi doet gaerne. Die hertoghe ghinc binnen sinen sale ende die coopman met hem, ende alle die heren ende die vrouwen. daer wert die coopman gheset tusschen hem allen om dat een yghelic horen soude sijn reden ofte woorden die hi daer begonste te vertrecken ende seyde. O edel hertoghe u gedenct wel die wie/ den dach den tijt/ ende die stonde/ dat ghi voert iaghen in dat wout. ende u dochter margrieta met u. ende heyndric u sone. Ende dat ghi bi quader aventueren verdoeldet dat deen vanden anderen niet en wiste. Sô lange dat den duysteren nacht aen quam. Dies margrieta u dochter in groter varen ende sorghen was voor die wilde dieren. ende clam door die vreesse van haer op eenen hoghen boom. daer si op sadt alle dien langhen nacht tot dat den claren lichten dach aen quam, ende ick gheraecte bi den lichte aen den boom daer margarieta u dochter op sadt. Doe vraechde die hertoghe den coopman. waer wt dat hy dit al gheweten conde. die coopman seide. dats wel ghevraecht. hoe ic dat weet sal ic u certeynneliken segghen al te samen Want op die selve tijt was ich in dat foreest inder nacht van den rovers beschaet. die mi vermoorden wilden. ende die kele afsteken en had ickes niet ontlopen. ende namen mi waghden paerden. ende alle mijn goet so dat ic seer druckich was om mijn verlies ende grote schade die si mi deden. Ende ic doelde so verre in die woestijne dat ic gheraecte aenden boom daer margrieta op sadt. ende hadde gheseten alle die nacht. ic hoer dese roeren ic was verwaert. ic meende dattet die rovers hadden gheweest. Doe sach ic opwaert ende sach margrieten

daer sitten opden boom, die op mi riep seggende, vriend comt doch tot my. ick vraechde haer wie si was ende hoe si daer quam. Si seyde vriend bi quader aventueren heb ic vader/ broeder/ ende vrienden verloren in die iachte. ic dit horende so vraechde ic haer wie haer vader was. Sy antwoorde ende seide die hertoghe otto van lymborch. ende si badt my dat icse wilde leyden te hove bi haren vader ende vrouwe moeder, daer ic op antwoorde dat ict gaerne doen woude Dus quam margrieta vanden boom bi mi. ende wi ghinghen so verre al clagende dat wi vonden een capelle. in die capelle vonden wi een tafel met spijsen. Margrieta ende ic waren verhongert. wi ginghen sitte eten ende als wi dus saten hoorden wi wat ruysschen. wi waren beide vervaert ende liepen ons bergen onder die lovers vanden bossche, ende wi sagen een rover in die capelle gaen. Die in ancxste ende in sorgen waren dat was margrieta ende icke. ten eynde so ghinck die rover wech seer verstoort. ende sochte die ghene die sijn spijsse gheten hadden. Ende als wi saghen dat hi wech was. So ginghen margrieta ende ic lopen so verre dat wi quamen aent eynde vanden bossche. ende daer vonden wi een osbaer ende twee maechden al haddent geweest van margrietkens camerieren. Sy hieten ons willecome seggende. wi hebben u ghesocht. comt op desen waghen wi sullen u voeren tot in dijns vaders hof, die seer om u bedruet is. Margrieta die vraechde mi wat si doen wilde. oft ick mede wilde te waghen. ic wert vertwifelt ende seyde. ic duchte voort bedroch. Margarieta antwoorde mi het is al sonder noot. ende mede so kenne ic wel mijn camerieren dit isser twee af. ende ooc mede sijn dit die wageners mijns vaders. Ende op dese woerden sadt ick mede op den wagen. also gheringe als wi beide op den waghen saten vielen wi in slape. dat wi niet en wisten waer wi voeren. Die hertoge dese reden horende seghende hem ende cruysten hem. ende soe deden ooc alle dyet hoorden ende waren verwondert Doe seide die coopman here hoort noch meer. als wi ontspronghen wten slape vonden wi ons selven alleen buten conden van allen lieden niet verre

vander atheenscher zee. Die bedroeft waren dat was margrieta ende ic want waghen/ osbaer/ maechden/ ende vrouwen was al wech. ende wi twee die waren alleen niet wetende waer wi gaen soudent. Wi verstouten ons selven ende ghinghen om te vinden eenighe ghehuechten van huysen. soe dat wi gheraecten aen een schoon costelic casteel also ons dochte, ic clopte voor die poorte, als ic clopte so seer quammer een ende vraechde wat wi wilden. wi seiden wi soudent wel eten. Doen wasser een die seyde wat margrieta sijt willecome. al dat hier is dat is om u. ende u vader die is hier binnen den hove die u langhe tijt heeft ghesocht in landen ende in steden ende in allen plaetsen, ende hi is aventuerlic hier gheraect. Margrieta verblijde int aenhoren, ende so dede ic ooc, mer altoes twifelde mi mits dat wi eens bedrogen geweest hadden. doe quam die viant die als haar vader gecleet was ende hiet ons herteliken willecome. ende het scheen hi soude mijnen arbeit lonen dat icse hem brachte. Mer als wi soudent gaen eten ende ter maeltijt sitten. wasser een vanden vianden die die casteleyn hiet ende wilde margrieten trouwen, ende daer was groote triumphe van alder hande speel van sange. dat wi ons selven verwonderden doer die melodye. Mer doe wi alle ter tafelen waren gheseten daer van als planteyt op stont. en wasser niemant die de tafel seghende, dat margrieta wonder gaf. ende si hief op ende seyde den benedicite. ende ic antwoorde dominus Ende als si begonst te seggen ende cruycen te maken vervloecht al datter was met eener stanc/ casteel/ vianden/ ende al tghespuys, ende wi vielen ter aerden alsootwel betaemlic was doer tgroot tempeest ende groten stanc die wi rooken. also dat wi niet gedueren en conden. ende vonden ons alleen. Als dit die hertoghe hoorde versuchte hi. ende had hi hem te voren yet ghesegent hi segende hem nu noch veele meer, ende vraechde den coopman hoet voort met hem beiden vergaen was. Die coopman seide, o heere wi ginghen voort door ons weghe. ende seggheden ons metten cruyce ons heren. ende wi belanden acnden oever van der zee. ic sach van verre een huys staende int

velt, ic liet margrieten daer alleen sitten. ende ic ghinc na dat huys om te vragen waer dat wi waren. Ende ter wijlen dat ic wech was so quammer een schip ende verstac daer u dochter margrieta sadt ende wachte na my. Doe ic doen weder om quam sach ick margrieten int schip. ende die wint hief op dat ic int schip niet geraken en conste dies ick seer bedruct was. ende margrieta mede. Ende si riep aen my dat ic u die tijdinghe dragen soude datse nae athenen was. So ic u ghedaen hebbe dus edel hertoghe ende hertoginne heb ick u vertelt wat uwer dochter ende mi over ghegaen is. Die hertoghe otto dit ghehoort hebbende heeft doen scriiven eenen boeck ende seide. coopman vrient uwen waghen ende u paerden. ende al u goet dat ghi verloort ende dat u genomen was vanden rovers is hier al in mijn hof. ende dat gheve ic u weder, voort so gheef ic u hondert cronen iaerlicx. ende dat door die vreesse ende den aneste die ghi geleden hebt met mijnder dochter margrieta. Die coopman dancte den hertoghe seer ende seide, o here ghi maect mi weder rijck daer ic een arm man was die almogende god die sy u loon. Ende die coopman vraechde der hertoginnen ende den hertoge waer om dat si die figure van margrieten gestelt hadden voor die poorte van den hove, ende wat dat bediede. Die hertoghinne seyde mijn lieve vrient dat is gedaen om kennisse van haer. op datmen aent beelde margrieten te badt soude leeren kennen. waert bi also datse yemant vonde dat hise thuys brengen mochte. Die coopman seide die sake is goet, mer vrouwe wat beteykent datse in deen hant heeft een silveren appel, ende in dander hant een gouden roede. dat moet wat bedieden. waert u beliefte ic soudt wel willen weten. Die vrouwe seide coopman die meninge is seer goet, die gouden roede beteekent onderstant van duechden voort tgemeente van den lande. want bi haer so groyde mijn neringhe ende tghemeen profijt. veriagende serpente/wolven/vol nijdicheden. met ter gouden roede die welcke alle vloden bi haerder certeynnichede, want si een sterre lichtende was voor al dat lant van lymborch. Die coopman verstont wel dese reden, ende hi vraechde dat bediet vanden

silveren appel. die hertoge seyde hem al dat bescheet dat den appel bewees. inden iersten haer reynicheit. want alle reynicheit hadse lief. Voort so die appelpkens ghemeene sijn was si bereet den cleyne als den groten. om elcken te helpen daer hi recht ende reden toe hadde. sy en was niet hoveerdich mer hielt elckerlijc tale ende antwoordt. Doen seide die vrouwe coopman nu weet ghi die take vanden appel. ende van der gouden roede dies die coopman blijde was dat hy dat ghehoort hadde. Die hertoghe ginc bancketeren met sijnder vrouwen. ende alle sijn heren. die coopman moste mede gaen. ende daer gaf hem die hertoghe als si gheten hadden weder alle sijn goet. Ende die coopman dancte den hertoge seer. ende voer weder tot sinen wive ende tot sijn kinderen. die hi in langhen niet ghesien en hadde.

Hoe dat Etsijtes moeders etsijtes versprack. om dat hy liefde droech op margrieten van lymborch.

DAT. XIX. CAPITTEL.

NOCH segge ic die duvel die hont die keersse, dat etsijtes mijn sone aldus versodt is op dit sleterken margrieten van lymborch, mi dunct dat ic splijte dat ic sie ende hore dat mijn kint soude beminnen een coopmans dochter. Tfy dat is grote schande. ick sals mi eens wreken ende hem castijen met sulcken schandeliken woorden so dat hem gruwelen sal dat hi mi oyt sach. ick wil gaen sien waer dat hi is. oftse weder te samen sijn. Met desen verstoorde sinne ghinc si nae haren sone sien inden wijngaert. daer hi mit margrieta plach te spreken. Aldus voorwaert gaende quam haer etsijtes int ghemoet. ende hi gruete sijn moeder soot wel behoerlic is. Met dien seyde die moeder. sone sijt wilelcome, ic heb u wat te segghen. moeder seyde etsijtes als ghi wel moecht. wat belieft u mi te segghen. segghet op ic salt gaerne horen. ende sulc maecht sijn ic salder nae doen. Doe seide die moeder sone hoort ic ben verbolghen wter maten seer. ende dat om een sake die ghi bestaet. ende dat u noch qualick lonen sal. oft ghi en sultet

laten. Doe sprac etsijtes tot sijnder moeder, wat is die sake oft letselle laet my die horen, want is si so quaet dat si mi qualic lonen soude, ic salse licht laten. Doe verblijde die moeder ende seyde, o lieve sone woudy dat doen het soude u profijten. Jae seyde etsijtes moeder, wat sal ick laten. Die moeder seyde dat suldi horen, ghy sult laten die liefde van margrieten van lymborch, des coopmans dochter, tfij uwes het is u schande ende blamelijck dat ghi so neder gaet liefde draghen, iae die so neder geboren is, ende ghi soe edel ende een verbeyder van dat conincrijcke van armenien sijt. Schaemt u sone dat ghi dit doet, want het is mijnder herten onverdraechlick, so ist ooc uwen heere vadere latet ick biddes u ende soect uwes ghelike van af comste ende alsoe moechdy volghen den aert van edelheden ende laet bliven dat slecterken. Als etsijtes dit hoorde wert hy gram om dat sijn moeder so blameerde die over schoone margrieta, ende hi seyde ontheyt moeder raesdy ofte suft ghy ende sidy buten sins, dat ghy een die u noyt dan duecht en dede dus schandeleren wilt, het is mi leet om horen, stilt u selven ende laet dese blamelike woorden ende gaet in u ruste, neemt uwen spinrock ende gaet doch henen spinnen, dat waer u veel beter eer ghi yemant veroordelt. Die moeder seide, o sone ic segget wt duechten ende ooc mede kint om dat ghi ons ende alle ons geslachte soudt te cleyn doen, iae noemdy alsulcken slechten meysken. Etsijtes dit horende wert noch quader ende seyde also hi te voren geseyt hadde, moyet u niet ende goet in rusten, ic en sal om u noch doen noch laten, ende noch en sal ic gheen quaet doen. Dus hadden si grote woorden so dattet die grave hoorde, ende quam bi hem beyden ende seide wat is hier gaens, waeromme kijfdy, ist om margrieten ick schatte wel iaet dat ghy dese woorden hebbet. Etsijtes antwoorde heer vader iaet, si slacht den cockoec die altoos eenen sanc singet, ende si quelt my altoes met margrieten, ende hoe si my meer quelt hoe icse liever hebbe. Dus waert beter vader datse sweghe, want hoe men eenen meer betijt met vrouwen hoe hi hittigher wert onsteken. Die vader seyde, sone etsijtes ic ghelove wel dat dat

al waer is, ende ic kenne wel dat margrieta duechdelic goedertieren is, ende eerbaer van zeeden vol alder consten schoone ende volmaect van leden, mer haer afcomste sone die is ons onbekent, dats dat wi niet en weten anders dan dat een coopman van lymborch haer vader is also si selve ons geseyt heeft, soudy dan sulcken slechte deerne nemen tot eenen wive dat waer ons ende aluwen maghen een grote scande. Daer op dat etsijtes sinen vader antwoorde ende seyde vercoren vader wat leyt daer aen wie si is, oft van wat gheslachte alser eer ende duecht in is gheleghen, ende datse van goeder famen is, eerbaer van wesene, seghe van manieren, o vader en sijn wi niet al adams kinderen, al mach die een wat rijcker sijn dan dander. Mer vader een vraghe die ic u vraghen moet, ende oftse rijc ende machtich waer van goede, edel van geslachte, soudi dan wel sijn geneycht my haar te laten trouwen tot eene wive. Die vader die seide sone dat waer dan wel moeghelijc ende redelic dat wi die hoocheit aensien souden, iae seide etsijtes is dat waer, sal ick omme schat om goet laten die ghene die ic vercoren heb, ende verliesen daer bi die welluste mijns levens, daer herte ende sinne op rustende is, neen vader ghi hebt onghelijc, want u argument dat is contrarie der naturen, niet voordat daer twee complexien eens sijn, ende daer volmaecte liefde is, tfij segghe ic die liefde die men copen moet. Ic soude heer vader liever met margrieten om broot gaen, dan welde te hebben met eenre die contrarie mijnder herten ware, ende aldus margrieta en laet ick niet om al dat leeft. Ende met deser spraken schiet hi van vader en de moeder dwerselic, ende ginc sijnder veerden margrieten soeken. Vader ende moeder bleven daer staende als die voort thoof ghesleghen waren, ende die moeder versierden eenen raet datmen eenen bode toe maken soude die etsijtes halen soude tot sinen oom in armenien om al daer te bliven, om dat hi margrieten vergeten soude. Dus sant si den bode aenden coninc van armenien dat hi etsijtes daer ontbieden soude.

Hoe die bode quam in armenien. ende hoe hi antwoorde ontfinck vanden coninck.

[10]

DAT. XX. CAPITTEL.

DUS rydende maectmen die mijlen cort. ic ben in armenien. ooc verneme ic die hooft stede daer wil ic in. Die bode reet dus in die stadt. ende stelde sijn paert in die herberge. ende ghinc te hove bi den coninc. die hi vant staende voor sijn sale. Die bode viel op sijn knyen ende kustte den brief eer hyen den coninck gaf. Die coninck aen verde den brief. ende deden over lesen. daer in stont dat hi sinen neve etsijtes ontbieden soude bi hem. omdat hi so neder minde. Die coninc dede ter stont eenen brief scriven. ende gaffen den bode die daer niet langhe en toefde. mer hi ginc te paerde. ende reet wech na athenen. om te volbrenghe der vrouwen begheerte. Alsoe seere rijdende tot dat hi quam bi die stadt van athenen. die niet verre en is van armenien. Als hy in die stadt quam tradt hy van sinen paerde ende ghinct op den stal setten. ende voort ghinc hi totten hove. daer hi vant den grave van athenen. ende etsijtes sijn sone die hi seer groete. ende hi gaf den grave den brief vanden coninc. Die grave nam den brief ende vraechde den bode. hoe die coninc sijn broeder voer. die bode seide wel. Die grave seide. dat is mi lief. ende hi gaf etsijtes den brief dat hijen lesen soude. om te weten watter in stont. Etsijtes seide vader ic salt gaerne doen. als etsytes den brief open brack ende over sach watter in stont. so vant hi dattet al om hem gedaen was dat den brief daer comen was. Ende hi seyde weder dit heeft mijn moeder al bedreven. om dat si gaerne sage dat ic margrieten vergeten soude dats haer bedrijf ende oock haer opset. Doe seide die gravinne sijn moeder. icke sone. certeyn ic endoe. Neen seyt hi etsijtes ic weet wel dattet also is nemet vader ende leest selve den brief. ende also moechdi weten dat gheen dat hi over scrijft Die vader seide. lieve sone wat scrijft hi. ist goet oft quaet. segget vrijlic. ic maecht wel horen. Dpen seide etsijtes

weder. hi ontbiet my bi hem te comen. ende dat ic dat niet laten en soude. hi wil mi een ridder maken. mer dit en is nyeuwers om ghedaen dan om mi te verseynden. ende dat om margrieten wille als voren verhaelt is Die vader antwoorde ende seyde. lieve sone ghi hebt groot onghelijc. ghi moet onderdanich sijn den boom daer ghy af te badt hebben moecht. dat is u oom mijn broeder. die coninc van armenien dat nae sijn doot op u versterven moet. want hi en heeft gheen kinder te live. Dus etsijtes lieve sone ghi moet den boom buyghen daer ghi af te badt hebben moecht. Die vader seide etsijtes so schonen redenen dat etsijtes te vreden was ende seide. vader ende moeder ic wil doen al dat ghene daer eere in geleghen is. Mer dies beveel ick u vader ende moeder dat ghi margrieten van lymborch in hoeden neemt ende bewaert als uwen persoon. doet haer argher oft beter dan u selven. Die moeder seyde lieve sone men sal haer doen oft si ons dochter ware ende niet anders dat neem ic op mijn edelheit. ick sal haer al doen dat si begheert. ende etsijtes vader seyde ooc des gheliken Aldus sone seyde hy sijt tevreden. ende reyst hy uwen oom mijnen broeder ende laet u ridder maken. So moechdi als ander ridders mede in die bane rijden tot allen steecspeelen. tot allen ternoyen Daer op dat etsijtes antwoorde ende seyde. heer vader ic salt doen. ic wil mi gaen bereyden om al daer te rijden. Ende daer mede schiet hi van sinen vader ende sijnder vrouwe moeder. die margrieten niet veel duechden en gonde. alsoot noch wel blijcken sal ten wt eynde.

[11]

Hoe etsijtes hem reede maecte om te vertrecken. ende hem verborghen hielt ende hoe hi evac sinen neve beval nae margrieten te siene.

DAT. XXI. CAPITTEL.

NU evack neve ghi weet alle die saken hoe dat ic vertrecken moet na armenien. mer ic sal mi verborghen houden op een casteel niet verre van hier daer ghi wel

weet. ende ghy sult vernemen hoet met margrieten vergaen sal. want ick wel weet datse mijn moeder niet wel en vermach. ende dat is om dies wille dat ic haer reyn liefde drage. Bi desen so vrees ic dat mijn moeder margrieten van lymborch eenich boevrye oft letsel speelen mocht Aldus lieve neve en een hertelic vrient verneemdy yet dat haer teghen gaen soude laet mi dat weten. ende soe mogen wi dat perikel beletten oft keeren dat haer hinderen mochte. want men draghet haer haet ende nijt. Doen seide evac. o etsijtes lieve neve mijn. ghy en dorft mi dat niet bidden. ic drage meer sorghen voor haer dan ghi doet. die reden waerom. dats om die liefde van u. Saghe ic datmen haer yet mesdede ofte wilde mesdoen. dat soude ic wreken met mijnen bloede. ende daer aen en twifelt niet ic sal haer bewaerder sijn al en weet sijs niet. ende een toe siender teghen haer mesquame. oft die haer mesdoen willen. Etsijtes verblijde int horen van evacx soete woorden. dus nam hi orlof ende schiet van evac sinen neve.

Hoe etsijtes moeder Margrieten onsculdeliken ende sonder rechte wilde doen dooden den rechter vander stadt.

DAT. XXIJ. CAPITTEL.

VAN quaetheden swel ick ghelijc eender padden die vol fenijns is. alleens soe is mi te moede, om dat ic dese teve margrieta niet en can gebrenghen ter doot. Ic hebt ymmer also ghemaect dat mijn sone wech is. ende is versonden tot sinen oom. om quansuys ridder te makene. Dit heb ic altewel bedreven. ende myn man die grave is ooc van huys, dus heb ict aldrayende op mijn duymken. ende dat om myn valschede te bedriven. ende margrieten te doen sterven een quade doot. Hier is die rechter vander stadt, dien sal icse heymeliken doen van cante speelen want dat is nu wel in mijnder macht. Met dat si besich stont met deser talen soe quam die rechter vander stadt bi haer. die si heymelijc hadde ontboden. ende dat om margrietens bederven Die rechtere groete sijn vrouwe die gravinne

met soeter spraken. ende hi vraechde haer wat dat haer beliefte was dat si hem soe haesteliken hadde ontboden om bi haer te comen. Daer op si antwoorde ende seide. om een lastighe sake die ghi bestaen moet. ende dat seer haesteliken eer dat die grave mijn man. oft etsijtes mijn sone te huys comen. Die rechter antwoorde daer op ende seide. o genadighe vrouwe wat is die sake laet my die horen. ist in mijnder macht ic sal die sake bestaen. Doe seyde die quade vrouwe. wat die sake is dat sulti aen horen. hier is dat wtlands sleterken margrieta van lymborch. die etsijtes mijn sone seerc lief heeft. die wil ic ghedoot hebben. ende verbrant aen eenen stake sonder eenich beyen Daer op die rechtere antwoorde. o vrouwe nychija gravinne vanden lande van athenen. ic moste ierst weten die criminalicheyt ende mesdaet die van haer bedreven is. eer icse brenghen soude van levende live ter doot. nae loye ende recht vanden lande eermen eenen mensche vanghen oft dooden sal. Ende men moet weten sijn ticht. ende dat vervolghen met ghedinghe. dit sijn die rechten ende prevelegien van den lande. twaer sonde eenen mensche partieliijk te dooden. Doen seyde die over quade vrouwe. prevelegien hier prevelegien daer. ende recht hier recht ghinder. ick wilse berooft hebben vanden leven. ic weet saken ende tichts ghenoech om haer te doden. ende dat si dat lijf verboert heeft. want si heeft etsijtes mijnen sone betovert. ende dat met haerder liefden alsoe dat hy rasende loopt achter straten. dits mi tichts ghenoech om haer te doen doden. Die rechter vander stadt antwoorde daer op ende hi seyde. vrouwe ghi sijt qualiken bedacht. die reden waer by wat mach die schone maecht datse u sone etsijtes lief heeft. wijt dat die schieloosheyt sijnder sinnen. Ten waer ooc gheen recht. datmen die schone maecht daer om ontliven soude. Wat machs den wijn dat hem die lieden daer in drincken versmoort. Want droncken si hem bi maten twaer sonder noot. Souden sijt alle betalen moeten metten live. daer die natuerlike sinnen op onsteken in liefden. soe waert al gedaen dat solaes op die aerde. ende alle die vrucht der werelt. Ic segghe alsoo ic te voren

gheseit hebbe. die maechden oft vrouwen die en moghens niet dat die mans in liefden op hem lieden ontsteken. wijtet die verwaentheyt vanden mans ende niet den vrouwen want sijs onsculdich sijn. Doe seide die gravinne. ten baet niet ghi en sultse alsoe niet excuseren ic en salse doen doden. tsy lief oft leet. Als dat die rechter hoorde so seyde hi. ic hore seer wel dat onrecht dat recht verwinnen moet. het is nochtans onghelije dat ghi doen wilt. Die vrouwe seyde onghelije op onghelije neer. ich beveel u bi den eet die ghi gedaen hebt dat ghi margrieten vanghen wilt. ende doet haren lichaem levendich verbarren aen eenen stake. Die rechter seide vrouwe wildijt ghedaen hebben goet ende doettet selve. ick en sals niet doen. want dat is contrarie den rechten. ende teghens gods ghebot. Doen dat die gravinne hoorde doe seide si met verstoorden sinnen. legt neder die roede ic verlaet u gheheel ende al van uwer officien. Ende ter wijlen dat si dus keven so stont evac aent gelente vander salen. ende hoorde haer beyder woorden. mer si en wistens niet dat hem evac soe bi was. die hem verborghen hielt om te horen hoet varen soude. Als die rechter hoorde dat hi verliesen soude sijn officie. soe dacht hi in hem selven dat hem vele schaden ende mesanden soude. Doen sprac hi totter vrouwen. ic sonder liever dooden een hondert. dan ic verliesen soude mijn officie. ic slachte pylatus ic soude hadde noy scheeden van mijn vette brocken. ende hi beloofde die vrouwe dat hijse doden soude. Ende dit hoorde evack die ridder die daer verborghen stont. ende bleef voort horende hoet varen soude. Doen sprac die vrouwe. hoe suldijs maken dat ghijse morghen tijliken ter doot brengt. cert yemant weet oft ghewaer werde. want vernaemt die grave ofte etsijtes ofte evac so soudet al om niet sijn. dus soe moetse verhaest wesen. want isse doot si blijft doot. Die rechtere die haestelic verkeert was seide. vrouwe ick weet raet om haer te doden. ick salse gaen vanghen ende segghen haer aen. als dat si u heeft doen willen vermoorden. ende dat heymeliken bi nachte op u bedde. ende dat wijt alle hoorden. Dien raet

dochte der vrouwen seer goet. ende si gaf hem thien realen om te verdrincken. gaet seide si ende volbrenge dat ghene dat ghi voor hebt. sonder daer op te slapen of te toeven. Die rechter seide vrouwe sijt onbesorcht. eer morghen die clocke achte slaet salse van cante gespeelt sijn ende ooc verbrant ten claren asschen. ic sal den hangman gaen bevelen dat hi alle dinck bereet make. soe daer toe dienen sal. Die vrouwe seide soe doet ic gae wech quansuys nyeuwers of wetende. doet al so ic u toe betrouwe. Aldus schieden si van malcanderen. ende evac bleef alleen verborghen. ende hi seyde bi hem selven. O valsche herten. o nijdighe spinnen. o rechter ghi die pylatus ghelijckende sijt. die god onsen heere ierst excuseerde ende verontschuldichde. ende nae dede hi hem cruycen van den ioden. ende droochde sijn handen van den onnooselen bloede cristi. Des ghelijcx doedy ooc valsche rechter. ghi excuseerde ende verontschuldigde margrieten metten iersten. ende nu om u singulaer ende eygen profijts wille suldi onschuldeliken ende sonder sake doden. ic salder toe sien dat van deser valscher saken gheen noot en sal sijn. O margrieta soudy also onnoseliken moeten sterven dat waer iammer. met deser talen ghinc evac te rusten totten dach aen quam.

Hoe die rechter margrieten vinck. ende inden kercker stack. ende beteechse datse die gravinne vermoorden wilde.

[12]

DAT. XXIIJ. CAPITTEL.

ALS die rechter ghescheyden was vander vrouwen so ghinc hi daer hi margrieten vant alleene ende seyde. gheeft u gevanghen vanden live. Margrieta was verwondert ende seyde. ay laes hoe so. wat is die sake datmen my vanghen doet. ende wat heb ic mesdaen. Die rechter antwoorde ghi theve ghi hebt te nacht willen vermoorden ons gravinne wi hebent ghehoort. ende om dyer sake wille wiltse u ghedoot hebben. Doen seide margrieta die seer bedruet was ghi hebt onghelije van deser saken. ic en hebs

noyt ghedacht/ ghepeynst/ noch wille gehadt/ mer si doet mi valschelec vanghen ende dat met onrechte. waer etsijtes hier oft evac ten waer ghenen noot mer neen sy lacen. dwelc ic beclaghen moet dat ic ontschuldeliken sal moeten sterven ende onverdient. Neen seyde die valsche rechter ghy hebbet wel verdient gaet daer in den kerkere. ende bereet u also ghi sterven ende leven wilt. want morghen broech so naect die ure uwer doot. ende daer met so schiet die rechter van daer. ende margrieta die bleef alleen inden kerkere beclagende dat groot onghelije datmen haer dede ende onverdient dat welcke seer te beclagen was. Want si anders niet en wiste dan sy ontschuldeliken sterven moste also die rechter haer gheseyt hadde Aldus so stelde si haer te vreden so si best conde. ende sette ganselic al haer herte op god almachtich. ende op sijn lieve moeder dat hy haers ontfermen wilde ende bleef screyende alle die langhen nacht in groter droefheit seggende teghen haer selven, adieu vader hertoghe otto van limborch. adieu moeder. adieu broeder vrienden ende maghen. hier blijft u weerdighe dochter ter margrieta die ghi verloost onnoselic in die iacht. aldus weenende ende claghende bleef margrieta in groter sorghen ende in banghicheyt des herten. Ende die rechter dede den hangman alle dinc bereyden om margrieten te verbernen. ende te justificeren sonder recht oft vonnisse. dat hem noch ten quaetsten vergaen sal, als men noch wel horen sal int eynde doen hijse ter plaetsen brocht daer si sterven soude.

Hoe evac aen etsijtes quam ende bracht hem die tijdinghe van margrieten hoe datse ghevangen was.

DAT. XXIIIJ .CAPITTEL.

AL loopt den cloot hy en is noch niet ten eynde, die somighe willen margrieten doen dooden dat hem qualick lonen sal. heet ic evac ick sal in haer hulpe sijn ende etsijtes mijnen neve laten weten wat ic ghesien ende al ghehoort hebbe, hoe datmen margrieten onnoseliken dooden soude dat schade waer en waert niet belet mer

ic hope iaet. Evac aldus al coutende tegens hem selven quam so verre dat hi quam aent casteele daer etsijtes op was. ende etsijtes die quam hem teghen. ende hi hiet evac willecome ende hy vraechde hem ofter wat schuyldte dat hy so haesteliken quam. Evac seyde o neve wat schuylen iaet. daer is wat schuylen dat u ende margrieten teghen gaet ende aen haer lijf gaet. Etsijtes dat horende wert seer tornich ende gram. hoe soude dat by comen dat margrieta sterven soude. dat geeft mi wonder wat is die sake. Evac seyde heere men betichse dat si u moeder heeft willen vermoorden om selve vrouwe te sijn vanden lande. ic hoorde etsijtes neve dats die rechter metten iersten niet doen en woude ende weder seydet uwer moeder die oorsake is ende cause van al. want si woude. margrieten gedoot hebben om dat si u lief hadde ende ghi haer. dese woorden heb ic haer horen spreken dat sijse daer omme dooden wilt. Als etsijtes dit hoorde so werdt hi noch grammer dan hi te voren noyt was. ende hi swoer dattet die rechter becopen soude. ende hadde hi sijn moeder ghehadt si en soudts haer niet beloofd hebben. Met desen tornighen moede so sijn si beyde op gheseten te paerde. ende hebben hem versien van dat ghene dat hem lieden van noode was. ende sy sijn ghereden in een bosschage staende bi dat gherichte. ende daer hebben si hem selven verborghen ghehouden totter tijt dat die rechter daer comen soude met margrieten omme te doodene. Dit was omtrent in die dageraert als die valsche richter vander stadt wt was om margrieten te halen wten prijsoene ende ghevanckenisse.

Hoe margrieta wten prijsoene quam ende die rechter met sinen state om haer te doden. ende hoe datse etsijtes verlostte ende verbrande den rechter.

DAT. XXV. CAPITTEL.

NU comt margrieta den tijt dijns stervens is hier om dat ghi die gravinne vermoorden woudt. ende self een vrouwe wesen van desen lande. dat sal u nu qualic op comen, hangman ontleetse ende laet hout ende stroo bereet maken met brande so

moet si verdaen sijn want tvonnisse is also ghegheven. Margrieta dit horende was seer wee te moede alsoot wel reden was, want si der doot ontschuldich was ende seyde o valsche rechter ghi sult mi hier doden onverdiend, ende dat om die minne van etsijtes, want ic en weet niet dat ic oyt yemant mesdede Die rechter antwoorde ende seide, du valsch wijf wildy loochghenen dat ghi die gravinne vermoorden woudt, ic sach u dat mes op haer kele setten om haer te vermoordene, ende daer mede vinc ic u, dese woorden hoorde margrieta, ay lays si en hats gheen schult. Die rechtere riep totten hangman haest u ende maect dat vier bereet, ende stelt mi margrieten daer in iusticie dye moet volcomen sijn spoet u want het is tijt, Die hangman en wilde die schone maecht niet verhaesten, ende ghincker met goeder moyten toe, ende hi beclaechede margrieten wter maten seere, dat iammer ende schade was datmense verbarnen soude, die rechtere wilde verwoeden dat hem die hangman niet en haeste, Margrieta die badt den rechtere dat si haer ghebet mochte spreken eer si int vier ghinc, die rechter consenteerdet haer, Daer viel margrieta op haer knyen haer oghen slaende ten hemelwaert segghende, O god vader almachtich hemelrijcx ende aertrijcx, staet my nu bi in mijnder groter noot, die onschuldich hier sterven moet also waerlijck heere als Daniel verontschuldichde sussanna, ende brachtse tot haerder onschult, helpt mi ooc heere tot mijnder onschult, O maria moeder der ontfermherticheit sijt in mijnre hulpen in mijnder alder laetster noot, O etsijtes die liefde van u moet ick bequelen, ende om uwen wille sterven, dus neem ic orlof aen u, Adieu vader/ moeder/ ende broeder, vermalendijt sy iaghen dat ic oyt mede voer dat mach my nu wel rouwen, dat ick so iammerliken ende ontschuldeliken mijn schoone ionghe lijf verliesen moet biquader boser ende valscher verraderijen, gode sijts gheclaecht, Met deser droefliker clachten beval si haer seere droefliken te gode waert, ende si was gheleyt ten viere waert om te verbarnen, Evac saecht ende riep etsijtes wel aen slact inden hope tis meer dan tijt, margrieta is in groter

vreesen. Met dien soe quam etsijtes ende evac aen ende sloeghen in den hoop, ende namen den rechtere by den halse hem vraghende, wie dat hem soe koene maecte margrieten te doden sonder eenich schult, Die rechter was seer vervaert doe hy in die handen van etsijtes was ende seide, u moeder die hevet mi dit al doen doen, twas haer bevel, ic en mochte niet vreedem niet sijn, ick en mostese ter doot brengen Daer op dat evac antwoorde ende seyde, du valsche rechtere ghi liechtet, ick hebt al ghehoort ende ghesien, want ghi naemter gelt af dat ghijse doden soudt, Du quade boeve/cokijn/quaet valsch verrader, die die goeden doden soudt om ghelt, Die rechter badt seer sijns lijfs ghenade, maer etsijtes seyde al sulcken genade als ghi ghedaen soudet hebben der schoonder margrieten van lymborch sal u oock gheboeren, Hy beval den hangman, dat hi den rechtere stellen soude daer die schone margrieta ghestaen soude hebben, ic salt u wel lonen, Die hangman was blijde ende hi seyde ionghe linck etsijtes dat doe ic wter maten seer gaerne, ende vele liever dan oft ick verbarnet soude hebben die overschoon bloeme margarieta van lymborch, Dus was die rechtere int vier ghestelt ende selve verbrandt tot pulver van asschen, Soe varen si ten laesten wt eynde die den duechdeliken menschen verongeliken want si crighen al selven tquade loon int wt-eynde, Etsijtes nam margrieten inden armen ende seyde, lief hoe soudt dus gaen soudemen u aldus verradelijcken doden, ter wijlen dat ic wech ware, Ic sweer bi al dat ick van gode houde hadde ick mijn moeder hier si soude smaken dat selve dat die rechter ghesmaect ende besuert heeft, Doc seyde margrieta, o etsijtes lief dat en sul di niet doen, want dat waer grote sonde dat ghi uwer moeder mesdeet, want ghi moecht sonde doen teghen uwer moeder, Mer u moeder en mach gene sonde teghen u doen, dus laet dat lijden ende varen, Sy heeft recht dat si wt is om my te bederven, want si en wilt niet dat ghi liefde aen mi legghen soudt, ick ben u vele te neder gheboren om mi te beminnen, dus ist recht dat si soect ende begheert van herten mijn mesval, Niet te

14 (=27)

Hoe dat den ternoy ghehouden was ende hoe dat etsijtes ende evac den
danck ende den prijs hadden. Dat. xxxij. capittel.

Hoe den ternoy ghehouden was, daer etsijtes ende evac den danc ende den
prijs verdienden. Dat. lxij. capittel.

34 (=21)

Hoe Triere ghewonnen was. ende hoe die bisscop veriaecht was vanden
hertoghe Otto van lymborch. Dat. li. capittel.

Hoe dat die heydenen die stadt van constantinobele bestormden. ende hoe
dat heyndrick ende die coninc evac hem veel schaden deden. ende verbran-
den haer logijsen ende tenten. Dat. xcviij. capittel.

min dat ick dat ghedencken wil tot ghenen daghen. maer doer dijn groote ionste ende groote ghetrouwicheyt die ghi aen mi ghedaen hebt. moet ic u ionste met herten draghen. Ende ic bidde u lief dat ghi dijnder moeder van deser saken doch ghenen overlast doen en wilt. mer latet doch henen gaen. ende peynst dattet u moeder al doet om u profijt. Etsijtes seyde. o margrieta lief ick bemercke dijn grote duecht ende dijn goedertierenheyt die u noch brenghen sal tot groten state iae ist in mijnder macht. alst noch hoepe ic wel wesen sal. Ghi bidt lief voor die ghene die u quaet doen willen. ende u bederven ende qualick varen ghesocht hebben. ende ghy wilt datment hem lone met duechden. Neen nemmermeer en sie icse met goeden oghen aen. ende dat om des stucks wille. Evac seyde o neve sijt te vreden. tempert dijn verstoorden sin. ende peynst u moeder die moet u moeder sijn. latet dese reyse onghemerct. ghy hebt u nu ghenoch ghewroken aenden rechter die verbrant is. soe dats hem een ander wel spieghelen sal. Doe seyde margrieta iae doch etsijtes lief. die ic liefde drage in reynicheden. sijt doch nu gherust. wildy liefde aen mi ververven. ofte wildi mi lief doen. Etsijtes dit horende seyde. o margrieta lief ghi slacht ons lieve heere iesus want doen hi aent cruce hinc doe badt hi voor die ghene die hem cruysten. ende ghy biddet voor die ghene die u grotelic mesdaen hebben niet te min. ick ben wat badt gherust. Met deser talen ende woorden voerde hi margrieten in die stadt mit groter vruecht. ende dede haer tien werf meer eeren aen dan hy te voren haer ghedaen hadde Die moeder maecte haer wten oghen ende handen van etsijtes want si en dorste haer niet laten sien van groter sorghen ende vreesen wille. die si voor etsijtes haren sone hadde.

Hoe die keyser van grieken sandt sinen heraut wt. om eenen ternoy te roepens in Athenen.

DAT. XXVI. CAPITTEL.

GHI heeren mijns rijcx. ghi weet wel hoe dat ic voor mi genomen hebbe. dat ic in

Constantinobele mijn stede wil doen houden eenen costeliken ternoy. om alle edelheyt te ghebruken ende te hanteren der wapenen aert. Dus wil ick onthieden alle schilt boortighe mannen. die edel van af comste sijn. als dat si comen sullen tot eenen vernoemden daghe hier int lant van grieken. in mijn stadt hetende constantinobelen. daer ick houden wil een feeste van veertich daghen lanc. Ende stellen daer twee karbonckelen. den eenen om te winnen met ternoyen. den anderen om te winnen met triumphe vanden schonen vrouwen. Dese feeste wil ick doen beroepen. om dat ie soude kennen mijn edel mannen. Die heren seiden te samen. heer keyser ghi doet wel. ende ooc mede dat wert u een ewige eere dat ghi dese feeste voort stellende sijt. Daer op die keiser antwoorde voort. havere ende hoy is al te voren. voor al dat gaet ende comt Aldus mijn heraut ghi hebt ghehoort mijnen sin. onthouwet wel. ende gaet in alle landen onder mi ghelegghen. ende gheeft dit ghebot te kennen. dat een yeghelijc come op sijn cierlicste. omme prijs te verdienen. Den achsten dach van Junio moet elc ter banen sijn. ende desen dach onthouwet wel. neemt daer sijn veertich bisanten van goude. ende maect goede ciere. Die heraut dancte den keiser seer. ende hi nam orlof ende ghinc hem maken te paerde. om te vollenbrenghen dat bevel des keyzers. Die keiser ende sijn heren die ghinghen ordineren met eresebja des keyzers dochter alle dinghen op tcierlicsten. om alle heeren tontfanghen die totten ternuye comen soudent. Ende men bereede dat perck alsoot daer toe dienende was. ende men maecter ooc stellagen om maechden ende vrouwen daer op te setten. om te sien den triumphe vanden ternoyen.

Hoe die grave thuyt quam. ende hadde alle dinghen vernomen. ende hoe hi die gravinne over ghinc.

ICK rase van thoorne. ic en weet wat peysen dat dese margrieta aldus verlost is. ende die rechter verbrant. ende ic moet mi bedect houden wt mijns soons oghen. ofte hi soude my doen mijnen vister sluyten ende cloppen mi op mijn broot schap-

pray. mer ick prijse een tarde van seven mijlen. hy en sal mi hier niet soecken. Mijn here is comen is mi gheseyt. ende hi weet al. nochtans als hi bi mi comt sal ic selve mijn clachte doen. Met dese woorden ende valscher themen quam die grave daer die vrouwe was verborghen. ende si hiet hem willecome. hij dancte haer seer. mer hi en seide nieuwers af niet. Doe ghinc dese valsche vrouwe haer clachte doen over etsijtes haren sone. dat si haer moste verborghen houwen. oft hi soudese scoffieren haers levens. Die grave haer man dit horende antwoorde ende seyde. vrouwe ghi hebbet quaet gedaen dat ghi margrieten woudet doen sterven. ende si u niet mesdaen en hadde. ende al haddi dat selve sop ontfaen dat dese rechtere ontfaen heeft nyemant en soude u beclaghen. want ghi wout margrieten ter doot brengen sonder sake ofte rechte. Doe seyde die vrouwe. ic hadder wel recht toe. want si wilde mi vermoorden. ende boven dat heeft si onsen sone betovert. alsoe dat hi half rasende wert sijnder sinnen. Hi is haer altoos onder den steert waer se gaet waerse staet hi is haer altoos ontrent. hi en can haers niet derven ende ic moet mi verborghen houwen oft hi soude mi vermoorden. dus seg ic dat si hem betovert heeft. Die grave sprack vrouwe een dinc moet ic u vrighen. ghi segt dat margrieta hem betovert heeft. hadde mi dan ooc betovert. als ic u liefde droech in tijden voorleden. ende dat om u schoonhede dat verlanget mi ooc wel te wetene. Die vrouwe seide. trouwen heere neen ic. mer ghi ende ick waren anders edel van gheboorten. ghelijc van afcomsten. rijk ende machich van goede. dat en is daer bi niet eens te ghelijcken. Ende daer bi segge ic mits dat margrieta van lymborch van nederen gheslachte ende af comsten is. dat si etsijtes onsen sone betovert heeft. ende si heeft hem teten ghegheven dat hi haer aldus na loopt. ende ons versteect. ia sonderlinghe mi die sijn moeder is. Vrouwe seyde die grave. ghi hebt alte groten onghelijc. want natuere gaet altoos voor leeringhe. Liefde die verwint alle dinc. liefde en aensiet gheen hoocheyt. noch daer toe die rijcheyt. noch daer toe dedelheyt. mer si volcht der natueren verlos-

singhe daer therte volmaect consent toe gheeft. ende hoe datment hem lieden meer mesprijst. hoe si hittigher ontsteken in liefden. dus ist moyte voor niet laet barnen die keersse tot si van selfs wt gaet. en laetse ghewerden. tsal van selfs wel vercoelen. ende en moyt u niet meer. Die vrouwe dit horende wert in lanck soe grammer. ende peynsde in haer selven si soudt den keiser van griecken te kennen gheven als si bi hem quame. want si gheseten waren onder den keysere. Met deser opinien schiet si vanden grave. ende die grave ginc te hove bi etsijtes sinen sone. ende bij evac ende margrieten in die sale.

Hoe die heraut van griecken quam in Athenen. ende hoe hy daer sijn beroep dede van des keyzers beveel eenen ternoy.

DAT. XXVIIJ. CAPITTEL.

ICK hebbe gheroepen in landen ende in steden dat beveel des keyzers ende sijn ghebot. also hi my belaste nu wil ic hier in athenen oock beroepen den laet des keyzers. also ic elders heb ghedaen. Ick come hier voor des graven van atheens hof. ooc sie ic den grave ende etsijtes sinen sone ende evack sijn neve. ende vele ander heeren. Dus gae ic roepen. hoort alle hoort. die keyser van griecken doet beroepen eenen ternoy nae wapenen rechte. wie die beste doender is sal hebben voor sinen prijs eenen costeliken kerbonckele. ende inden triumphie der vrouwen ende der maechden ooc eenen kerbonckel weert elck sijnde hondert merck. In Junio den achsten dach moet elc in die bane sijn. veertich daghen lanc sal die feeste dueren. hoy/ haver/ gheeft die keyser te voren. voor alle edele mannen dyer comen sullen. elck spoer na den danc. des keyzers dochter Eresebia sal den prijs gheven. twerter al vol genoechten. elck segt den anderen voort. Die grave en alle die heeren riepen allen de voor. ende elck schencte den heraut al soe der edelheit toe behoort. deen met gouden ketenen. ende dander met costeliken habijten sulc als elc hadde. ende si beloofden allen bi den keyser te sijn ten voor ghenoomden daghe. Dus

schiet die heraut van daer. ende die grave seyde etsijtes sone poocht nu omme eer te behalen in des keisers van griecken hof. want daer nu ghenoch eeren te behalen is. ierst in feyten van wapene. ten anderen ten banckette om die costelicste triumphe. O sone peynst hier omme. mijn vaderlike ionste sal op u bliicken. mijns goets en suldi gheen ghebreck hebben. Etsijtes die dancte sinen vader ende seyde. vader heere ick hoepe dat ic mi daer inden ternoy soe tieren ende so vromeliken hebben sal der liefsten ter eeren. dat ic gheen scande daer af en sal hebben. voorsiet mi van tghene dat mi noottelic is Die vader seyde sone gaerne. ick salt gaen doen. Dus schiet die grave van sinen sone etsijtes. ende ghinc alle dinck bestieren. dat ghene dat hem noottelijc waer om daer te varen tot alsulcken ternoye. Etsijtes ende evack bleven alleene te rade staende ende peynsden in haer beyder sinnen op die schone bloeme margarieten van lymborch. hoe sijt daer mede maken souden. want etsijtes die seyde o evac neve wat raet gheeft ghi my. hoe sullent wi nu maken met margrieten van lymborch die over schone bloeme. want laten wi haer hier binnen den hove. ick duchte ende besorghe in mijn herte datmen haer mesbien. of te corte doen sal. Doen seyde evack heere etsijtes ende neve. ghi sult vriendeliken bidden den grave uwen vadere hoe dat hy consenteren wilde. alsdat margarieta met ons mach reysen in griecken om taensien die hooge feeste ende die costelike triumphe die daer bedreven sal woorden inden ternoye van coninghen hertoghen graven ende baenrootsen. die welcke daer comen sullen een yghelic op syn alder costelicsten. ende daer om so bidt hem vriendelic dat ghijs begherende sijt. ick weet wel die grave u vadere hi en sals u niet weygheren noch ontsegghen. Doen seide etsijtes. o evac neve dien raedt is seer goet. gaet ghy tot margrieten ende segt haer dat si haer toe bereede ende toe make om met ons te reysen in griecken. ic gae tot mijnen vader den grave. Doen seyde evack mijn wtvercoren neve ende heere ic sal. ic sal gaen daer margrieta is in haer camere.

Hoe evac tot margrieten van lymborch ghinc. ende hoe si seer blijde van herten was om dat si mede reysen soude in griecken ten ternoye.

DAT. XXIX. CAPITTEL.

NU gae ic daer ic die schoone ghedane vinden sal in haer camer die verblijden sal in mijnder maren ende tijdinghen die ic haer brenghen sal. sy is weert datmen haer eere doet want alle eerbaerheyt steect in haer ende alle edelheyt. ick segghe noch ende blijver by dat haer vadere een hertoghe/ grave/ oft coninc is. ende dat si aventuerlic verdoelt is nu dats daer Met deser talen so quam hi bi margrieten die hy mindelic groete ende si dancte hem seer. ende si vraechde na etsijtes waer dat hi was want si en sach hem niet noode twas rechte. want hij hadse verlost vander doot. Aldus moste si hem wel beminnen. ende liefde dragen nae sijnder verdiensten ende weerde Evac seide o schoon maecht hi is bi sinen vader. om een bede te bidden. die hem die vader weet ick wel niet ontsegghen en sal. Margrieta vraechde evac wat beden mach dat sijn dye hi aen sinen vader begeert. Evac seide ghi weet wel dat wi allen rijden ten ternoye tot constantinobelen bi den keyser ende ghi soudt hier bliven. nu vreest hy voor u mesquame meer dan ghy selve doet. om dat ghijer eens by gheweest sijt. So wilt hi u mede voeren int landt van griecken. om dat ghi die feeste soudt aensien. Aldus come ic hier om dat ghi u bereet soudt maken om mede al daer te reysen. ende die feeste taensien. so weer di bevrijt hoopt hi van alle nyders tonghen. ende dit is sijn bede aen sinen vader den grave. aldus sijt u daer op bereet makende op u chierlicste. Margrieta dit horende dacht in haer selven. dits een grote getrouwe liefde. ende si ontstac in lancx so meer in minnen op etsijtes ende si seide. o evac getrouwe vriend ic werde haest bereet segt dat etsijtes mijnen lieve. ende ic sal mi stellen op mijn chierlicste nae sijn bevele. Met deser reden schieden si vanden anderen. ende margrieta bleef alleen haer ghereedt makende.

Hoe etsijtes sinen vader badt dat margrieta mocht mede varen, dat hi consenteerde.

[13 = 10]

DAT. XXX. CAPITTEL.

NU es tijt ende meer dan tijt dat ic gae by mijnen vader ende bidden hem een bede. want den tijt naect seer vanden ternoye. aldus so moet ic mi haesten Met desen woorden quam hem sijn vader int ghemoet die hy groete alsoot wel behoorlick was een kijnt sinen vader te doen. ende etsijtes die viel op sijn knyen ende badt sinen vader een bede. dat was om dat margrieta van limborch mede mochte reysen inden voorseyden ternoye. ende daer aensien die hoghe feeste ende die costelike triumphe diemen in des keyzers hof bedriven sal. Die vader dit horende van sinen sone etsijtes gaffer consent toe. ende hi was dies wel te vreden ende seyde. o etsijtes sone behaelt nu eere ende prijs want twerter te doene. Etsijtes antwoorde. beminde vader in mi en sal gheen ghebrec sijn haer ter eeren die ic mede voeren sal. so sal ick daer thonen ende laten blijcken wat mijn cracht vermach. Die vader seyde sone ghi spreect wel. mer ghi moet laten dalen uwen tornighen moet van uwer moeder. al wilde si margrieten doen doden dat is haer nu leedt. aldus sone vergevet haer. o lieve vader god wilt haer vergeven ic vergheeft haer dese reyse. mer wachts haer voort daen. want haer werck was quaet een te doen doden willen dye haer noyt en medede. het was een valsche daet. Met dese woorden schieden si van malcanderen. ende etsijtes maeckte hem ghereet om te rijden ten ternoye. met margrieten ende met evac. ende met sinen vader.

Hoe die keyser ende sijn dochter eresebia alle die heeren ontfingen die totten ternoye quamen.

DAT. XXXI. CAPITTEL.

ORTSA eresebia mijn weerdighe dochter schone. ende ghi edel mannen van mijnen

rijcke. segt mi hoe ist is die ghereetschape al bestelt so datter niet en faelgiert. waer sijn mijn herauten doetse bi mi comen. Eresebia seyde o vader here siet waer si comen ter salen in gestreken. Met deser themen quamen die herauten in die sale. ende sy groeten den keyser ende alle sijn geselschap. Die keyser dedese op staen ende seyde. tsa segt my hebby alle ostelrije bestelt van havere ende hoy. ende bescreven al omme daer die heren logieren sullen dier comen sijn Die herauten antwoorden den keyserlike maiesteyt ende seiden. wi hebben ons beste met den hoofmeesters gedaen. ende al omme die logijssen bescreven want tis onnomelic watter edel mannen vergaderen Die keiser ende sijn dochter verblijden hem seer als sijt hoorden. ende si vraechden wiet waren Doen seyden die herauten. daer is die coninc van armenien met sinen staten. die hertoge van poelgen. die hertoge van calaberen. die coninc van sweden. die coninc van crackouwen. die grave van athenen is ooc op die vaert met etsijtes sinen sone ende veel edelmannen. so dattet tghetal waer quaet te noemen. Die keyser dit horende verblijde seer vanden volcke dat si so ghewillich waren tot sinen dienste. ende hi deet ooc daeromme waert dat hi noot vanden turcken hadde dat si hem te badt hijstant doen souden Doen beval hi den heraut dat hi trompet slaen soude dat als morghen den dach. elc soude comen ter vesperijen. ende hem cierlicx verthonen voor die vrouwen Die heraut seide heere dat doe ic gaerne. ende ghinc dat trompet doen slaen. ter wijlen dat men trompet sloech. soe hoorde men groot gheruchte van paerden ende edele mannen. Die keiser vraechde wie dat dat was. doe seyden dander herauten dattet was die grave van athenen die quam voor aen ghereden. met. cccc. paerden van eenre cleedinge. Daer nae etsijtes sijn sone met. ccc. paerden. alle die edelen ghecleet met gouden lakenen. Ende evac sijn neve met .cij. paerden. die edelengecleet met fluweele ende sernijt. Doe quam des graven wijf etsijtes moeder mit hondert camerieren. al op witte genetten. elck cameriere ghecleet met roden fluweele. die mouwen doorstict met peerlen ende costeliken ghe-

steenten. Margrieta quam achter die gravinne op een witte hackeneye. ende si sadt al int gouden laken. haer pareersel behanghen met costeliken ghesteenten. het en scheen gheen mensche mer een godinne. Si hadde. xij. camerieren ghecleet met brunen fluweele. sittende elck op eenen tellenaer. ende elc hadde een lackaye bi haer lopende. die seere costelic waren int habijt al van eender cleedinghe. ende dit hadde etsijtes al doen doen. ende dat doer die liefde van margrieten Die keyser ende sijn dochter ende vele heren maechden ende vrouwen laghen ter tynnen ende saghen dese triumphe passerende des graven staet van athenen. dat hem elck verwonderde int sien. hoe die grave die grote costelicheit conde ghedoen die daer gedaen was. aen ridders ioncheren ende paygien. maechden ende vrouwen. Die grave ende alle die heren waren beweecht van die herauten also die keiser belast hadde in haer herberghe. Doe si af geseten waren ontbootse die keyser te hove te comen bi sijn keyserlike maiesteyt om te triumpheren Doe seyde die grave etsijtes sone hoe behaecht u dit. ende hoe behaecht u die keyser ende sijn maiesteyt. ende wat segdi en heeft hi niet een schoon dochter lieflijk ende een yegelijk behagende. Daer op dat etsijtes antwoorde ende seyde. si is schone heer vader ende lieflic ongeblameert. mer hi dochte in hem selven margrieta was vele schoonder ende playsanter. mer dat hielt hi voor den vader verholten. Doe seide die vader sone volcht mi met uwen ionghers. ende mit uwen state ten pallayse vanden keyser die ons ontboden heeft om te triumpheren. Etsijtes antwoorde gaerne vader. aldus passeerden si met schonen state. nae tsolaes vanden keyser die grave ende etsijtes ende evac. Daer nae die gravinne met haren state. ende margrieta met haren maechden. aldus quamen si cierlick te hove. daerse die keiser ende sijn dochter met sinen state weerdeliken ontfinc Daer ghinc men wasschen. ende die keiser ginc sitten in sijn maiesteyt. die grave bi hem ende etsijtes. evac ende ander princen die daer waren Des keisers dochter eresia sat metten maechden alleen ende si dede margrieten bi haer sitten. dat be-

haechde etsijtes wel. mer die gravinne niet. want si droech haet ende nijt om datmen margrieten also eerde boven haer. want si margrieten noch quade ionste droech. Si aten ende si droncken ende maeckten goede ciere, ghelijc men in hoven van eeren gewoonlic is. Ende nae die maeltijt ghincmen dansen ende bedriven ghenoechte van allen hofdanssen. daer hem etsijtes so in hadde. dats hem elck lof ende eer toe seyde. Die keyser verblijde in die groote triumphe die daer was bedreven. ende so deden ooc alle die heren ende die princen. ende al datter was in die sale. Des savents ten hancette soe quam te hove die coninc van crackouwen. ende die coninc van armenien. die hertoghe van poelgen ende van calaberen. die coninc van napels. sodat daer bedreven was seer grote triumphe. Ende men sach meer op margrieten van lymborch. dant dede op al datter was nochtans waren daer vele schoone maechden ende vrouwen. mer margrietens schoonheyt nam verre wt boven alle dander. Daer was een grote plasure van heeren ende van vrouwen. daer was bedreven een grote costelicheyt. Daer was alle maniere van venesoene. alle manieren van ghebacke. sukeye/ geleye formechteye/ ende al dat tot sulcken heren hove dient. Die vromde heren saghen seer op etsijtes. omdat hy altoos ontrent margarieten was. si peynsden alst waer was. dat hijse seer lief hadde. ende si vraechden den coninc van armenien etstijes oom. wie si was ende van wat geslachte. Die coninc antwoorde daer op. dats mi te hoge ghevraecht. alsoe mijn suster mi gheseyt ende ontboden heeft is si van lymborch. eens coopmans dochter. mer mi twifelt dat alsoe niet en is. haer wesen ende haer wercken trecken al totter edelheyt Doe seiden die ander heren ghi segt al waer. want alle edelheyt sietmen wt haer blijcken. Aldus so was margrieta van elckerlijc ghepresen ende gheert ende dat om haer seegbaricheit wille Daer bi seyt men. gheen dinck en betaemt den maechden badt. dan eerbaer te sijn ende seegbarich van manieren. vriendelic van ghesichte. lieflic van spraken. hatende alle vileynigheden. also margrieta dede. Dat laet ick daer. ende wil scriven van

die vronlicheit vanden heeren die daer ternoyen sullen. want alst bancket ghehouden was. elc schiet vriendelic van daer. ende si namen orlof aenden keiser. ende aen sijn dochter. ende si ghinghen elc in haer logijs. daer sy ghelogiert waren.

Hoemen die vesperye dede. daer elc edel man brochte sijn wapen der iongher keyserinne. ende margrieta van lymborch lach bi haer opter tynnen. ende met vele ander maechden.

DAT. XXXIJ. CAPITTEL.

DES morphens als den dach af quam. ghinghen die herauten ende haelden die maechden ende die vrouwen om te comen ter tafelen om tontfane die verwapeninghe vanden coningen/ hertogen ende graven. ridders ende baenrootsen die daer ternoyen soudon om den prijs. Inden iersten ghinc ter tynnen des keyzers dochtere. die welcke ontboot margrieten van lymborch bi haer te comen met haren maechden. al so ginghen die herauten om margrieten. ende si haelden haer by der keyserinnen daer margrieta minlijc toe bereet was. ende si quam ter tynnen bi der keyserinnen eresebia diese minnelijc ontfinc. Daer ghinc margrieta sitten bi der ionger keiserinne. ende die herauten stonden bereet beneden op een stellagie. ende dat om tontfaen die wapenen vanden heeren dier quamen ter vesperyen. Doen sloeghen des keyzers trompetten op. ende al daer quam ghereden die coninc van armenien. ende hi bracht sijn wapen ter taveele vanden maechden. als die ternoyen wilde omme den prijs. Margrieta die hinc sijn wapen wten name vanden keyser aent taveel Doen quam aldaer ghereden die coninc van crackouwen. ende die presenteerde den herauten oock sijn wapen. om al daer te hangen ter tynnen bi den maechden. dwelc also gedaen was van margrieten. Doen quam die coninc van napels ende brach tooc de gelike sijn wapen. als die coninghen van te voren Doen quam die hertoghe van calaberen ende die hertoge van poelgen. daer nae so quam die grave van athenen. doen

quam etsijtes seer costeliken te paerde ende hi presenteerde daer ooc sijn wapen ende dat nae wapen recht. hi besach seer die schoone vrouwen. mer meer nae margarieten dan alle die ander. Die herauten namen sijn wapen. ende si gavense margrieten diese seer besach ende si hincse bi des vaders wapen Doen quam al daer ghereden evac etsijtes neve. ende hy presenteerde al daer oock sijn wapen den herauten. ende die gaven se margrieten om te hanghen by die ander wapenen dat also gedaen was Doen quamen alle die baenrootsheren ende brochten ooc elc sijn wapen ten taveele waert. dat seere cierlick om sien was. want die vesperye duerde van den thienen tot des savonts ten sessen toe. eer dat die vesperye gedaen was Mer dies banckenteerden si opten taveele. want die maechden ende die vrouwen waren daer seer eerliken gedient van menigherhande costeliker spijsen dat welcke die mogende keyser alte mael dede doen. Ende als doen die vesperye ghedaen was. so ghinc die keyserinne ende margrieta ter salen bi den keyser. diese seer weerdeliken ontfinc Doen ghinghen si die handen wasschen ende droghen. om te bancketteren met grooter ghenoechten. ende daer bliesen die montfloeyten/ basunen/ claroenen trompetten/ schalmeyen/ ende allet ghene datter muysyken aengaet van spele was daer vergadert. Ter wylen dat die heren ende vrouwen ende die maechden aldus waren int banckenteeren ende in groter vruechden ende blijschapen. So was hem etsijtes ende evac sijn neve bereedende om al daer ten banckette te doene een costelike mommerye. als ghi horen sult. In den iersten waren daer vierentwintich toortsdraghers alle te samen ghecleet met fluweelen wambaysen doorsneden. binnen ghevoodert met gouden lakenen. datmen sach blincken door dat ghesneden fluweele. Die kousen waren root scharlaken. gheboort met swarten fluweele. Etsijtes ende al die mommers waren ghecleet met half silveren lakenen. ende met half gouden lakenen. ende dat silveren laken doorstict met oorfaveryen. Aldus quamen si metten toortsen voor hem lieden gaende tot dat si quamen voor des keisers pallays.

Etsijtes ende evac waren beyde alleens ghecleet. ende die vierentwintich mommers der gelike. ende hebbende alle leens plumaghen/ hoeden ende bonnetten van gouden laken. ende si quamen in die sale daer men dat bancket hielt. Die keyser sachse te wonder aen. door die grote costelicheit dier bedreven was. ende men wiste niet wie datse waren. dan margrieta vermoede dattet etsijtes was. maer niet wel en wiste sijt. Daer ghinghen die speel-lieden spelen alder hande hof dansen. Evac nam die keiserinne. ende etsijtes die nam margrieten. ende si dansten eenen hofdans. Ende die ander heren namen elc een cameriere metter hant. also datter menighen schoonen hofdans was ghedaust. ende die handen te samen geduut wt amouesheden. sodat elc der liefster gaf een teeken van minnen. Dese dansinge ende hoveringhe duerde over middernacht. eer dat si vanden anderen schieden. ende elc ghinc in sijn ruste. Die keiser ginc in sinen vrede. ende die ander heren ende vrouwen ooc des ghelike. also dat si schieden met ghenoechten. Ende elc peysde om deere te behalen inden ternoy.

Hoe dat den ternoy ghehouden was ende hoe dat etsijtes ende evac den danck ende den prijs hadden.

[14]

DAT. XXXIIJ. CAPITTEL.

DOEN den nacht vergaen was ende den lichten dach aen quam so ghinc men misse doen nae die costume ende ghewoente vanden hove. ende elc stelde hem om te horen den dienst ons heren. Als den dienst gedaen was so ginc men ontbijten eten ende drincken elc nae sinen staet. Ende die edelingen die den prijs meenden te verdienen ghinghen hem stellen ende bereyden om cierlicste te comen inden ternoye. om prijs ende eere te behalen. Als die heren ende die vrouwen gheten hadden so ginghen si om te sien wie den prijs verdienen soude. Die keyser ghinc boven op sijn pallays liggen met sinen state. des keisers dochter ghinc met haren state ter stellagien waert. margrieta van lymborch

nevens haer side. daer sloeghen die trompetten ende die herauten riepen elckerlijc ter banen om prijs te verdienen. Daer quam die coninc van crackouwen wel gewapent in die bane. ende die coninc van napels. ende si sloeghen ierst op malckanderen met dallen fellic. dat een herte lusten mocht diet aen sach Die coninc van armenien sloech op den hertoghe van calaberen. Etsijtes die sloech op den hertoghe van poelgen. Evac sloech op den prince van constantinobele. soe dattet duerde wel drie uren lanc. Ten laetsten werden si al slaende over hoop. val goet heb goet want elc sinen man ontdeysde ende vreesde Etsijtes sloech den hertoghe van calaberen vanden paerde dat hi tumelde int sandt. ende evac sloech den prince van constantinobele dat hy lach in onmacht teghen die aerde. Dit wilden die ander wreken. ende si quamen op hem beiden op etsijtes ende op evac. die coninc van crackouwen sloech op etsijtes. ende die coninc van napels op evac. also dat si so lange vochten dat si haer swerden ontstucken sloegen. ende men moste hem ander swerden gheven dat haesteliken ghedaen was Als si aldus ander swerden hadden sloeghen si op malcanderen vele seerder dan te voren. sodat etsijtes den coninc van crackouwen sloech dat hi zeech ter eender siden van sinen paerde. so datten sijn heren op hieven oft hi hadde gevallen Ende men sloech sijn helmet op om hem te vercoelen. ende men gaf hem cruyt inden mont. sodat hi bequam ende seide. wel moet hi varen die mi so dapperliken geslaghen heeft. wel vare sijn herte. hi is weert datmen hem prijst. ende dat om sijn curagye. want ic en vant noyt man die mi verduerde int slaen. dan hi alleen die mi tonder gheslaghen heeft. wie is die man. Doen seiden hem sijn heren. een ionc man. des graven sone van athenen hetende etsijtes. Doe verblijde die coninc van crackouwen in sinen moet dat hem die ionghe grave so tierende was ende bleef voort siende hoet varen soude Evac ende die coninc van napels vochten seer. ende etsijtes ter ander siden weder op den hertoghe van poelgen. die etsijtes oock velde int sandt. so datter nijt began te comen soot costumeliken is. want die

baenrotsen ende ander heren die comen waren metten hertoghe van calaberen ende poelgen begonsten al op etsijtes te slaen. also dat hy verlast was. margrieta dit siende was voor hem beducht. Evac hadde den coninc van napels tonder gesmeten. ende hy sach dat si alle op etsijtes sloeghen. ende die coninck van armenien sijn oom sacht ooc. dese twee quamen ghereden inden hoop als helsche vianden slaende inden hoop Daer werter vele onder die voeten gesmeten. so dat etsijtes ontset wert. ende hi sloecht al ter aerden dat tegen hem quam so dat die herauten tusschen beyde ghinghen ende riepen etsijtes etsijtes. als die den danc ende den prijs verdient hadde. Doen die keiser dit sach dattet also te wercke ginc. dede hi aersepone roepen het is ghenoch. ende dat elck rijden soude tsijnre herberghen waert. ende comen tavent ten banckette. Die herauten deden dat beveel vanden keyser. ende dien ternoy wert daer eerlic ghesceyden. ende elc track int sine daer hi behoorde. Ende margrieta ende des keisers dochter bleven bi een. ende ordinerden om den prijs te gheven den ghenen. dien alder beste verdient hadde inden ternoy.

Hoe etsijtes ten banckette quam daer hem den prijs ghegeven was. ende evac den anderen prijs.

[15]

DAT. XXXIIIJ. CAPITTEL.

DOEN den ternoy gehouden was ghinc een yegelic in sijn herberghen om hem ghemac aen te doen. want die een was vertravelgiert. ende die andere die was ghewont. die derde den arme wten leden gheslaghen. als men tot alsulcker feesten ghewoenlic is Des savonts so quam elc ten banckette om cierlicxste. Etsijtes al was hi vertravelgiert quam mit evac sinen neve seer costeliken ten banckette. daer hem die keyser ende die coningen die daer te hove by den keyser waren seer heerliken ontfinghen. ende hielden hem voor den besten ende vroomsten vanden ternoye. iae die coninghen selfs. ende die hertoghen

die hi af geslaghen hadde. Margrieta dit siende dat elckerlijck etsijtes eere boot ende evac sinen neve mede. verblijde si seer in haer herte. ende ontstac so langhe so meer in etsijtes liefde. Daer quam die ionghe keyserinne eresebia mit haren maechden. ende si presenteerde etsijtes den oppersten prijs als best verdient hebbende in den ternoy. Etsijtes weygherde hem seer ende seide. o schone ionghe keyserinne eresebia ghi doet u eerbaerheit. mer ic kenne mi onweerdich der groter eeren die ghi mi doet dat ghy mi arm ioncker die noch gheen riddere en ben dese eere doet. ic en bens niet weerdich. Doen seide die keyser ende alle die heren te samen die coninc van armenien sijn oom. ende die coninc van crackouwen die hi vanden paerde gheslaghen hadde. ende al die ander coningen die daer waren dat hi den prijs wel verdient hadde boven al die daer waren. Doe ontfinc hy den prijs vander ionger keyserinne. ende si ghinc met margrieten tot evac den ridder. ende gaf hem den anderen prijs. als best verdient hebbende naest etsijtes Evac was bescaemt om der eeren wil diemen hem boot. ende hads liever verdrach gehadt. mer hi mosten ontfangen. want het was den wil des keisers. ende van allen die heren. maechden ende vrouwen. Daer was een grote melodye onder alle die heren. ende een grote blijchap. meer dan ic hyer voor verhaelt hebbe. Dus laet ic dat nu bliven. ende wil gaen verhalen vander quader gravinnen hoese noch wt was om margrieten te bederven als men van mi wel horen sal.

Hoe die gravinne raet sochte. om dat margrieta bliven soude biden keiser om datse etsijtes vergheten soude.

DAT. XXXV. CAPITTEL.

DES smorgens ginc die gravinne al peynsende hoe dat sijt aen legghen mochte. dat margrieta bleve int hof vanden keyser. ende dat sise so ontslagen ware. niet teghen staende datter haer leet af comen soude haddet etsijtes vernomen dattet bi haer schulde toe quaem Dus gaende dochte si in haer selven overmits den

bosen viant diet haer in stac. dat si soude gaen aenden keyser ende bidden hem een bede. want die keyser was haar neve. aldus hadt sijt bat te doene. Ende si wist ooc wel dat des keyzers dochter margrieten behert hadde ende dat sise wel wilde behouden bi haer om alle manieren vander naelden ende vander laden te leeren. daer margrieta meestersche af was Doe die gravinne stont in dese gedachten. so quam die keiser in haer gemoet. ende die gravinne viel hem al knielende te voet. ende si grueten hueschelick. Die keyser ontsaris van grieken dancte haer der huescher talen ende hi seide. staet op. wats u begheren nichte. dat ghi voor mi aldus knyelt. die sake moet swaer sijn die ghi voor handen hebt. Daer die gravinne op antwoorde ende si seide. die sake is swaer ende niet te swaer. ic soude u wel willen bidden om een bede. Die keiser seide wat bedien ist. sulc mach si sijn ic consenteert ende sulc ic en consenteerte niet. segt my wat die bede is O keiser ende neve seide die gravinne. hier is myn sone etsijtes die is also versot op margarieta van lymborch. dat hi niet en weet wat hy doet so raest hi op haer. ende dat om haer schoonheit. ende here si is arm van goede ende onedel van gheslachte. eens coopmans dochter. peynst ofte mi dit wel hant. dat hijse begeert te trouwen wien lief wien leet. Dus soude ick u bidden om dat hy haer vergeten soude. dat ghijse hielt binnen uwen hove. ende bidden den grave dat hise u liete bi uwer dochter om alle edelheyt te leeren. ende ooc om datse etsijtes vergheten soude. Die keiser dit horende dacht in hem selven dat die quade gravinne die maecht margarieta niet wel en vermochte. so si ooc en dede. want haar werken betoondent. ende hi seide tot haer. hoort nichte ghi hebt groot onghelijc. dat ghijt wijten wilt margrieten. ten is haerschult niet Ic heb hier voortijts ooc gemint. ende mijn sinnen geleyt aen die ghene die neerder was dan ic van geboorten. soude men dat ghewroken hebben op die maecht ofte vrouwe diet was. ic hadde mesdaen gehadt. Aldus ghi hebt u eens mesgaen aen margrieten dat u vergeven is wacht u die tweeste reyse van mesdoen. Doe seyde die gravinne. ic en

wil haer niet mesdoen. ic en begheer maer dat ghi margarieten van lymborch bi u houdt. ende datse mijn sone etsijtes niet meer en siet. want men seit. die wten ooghen is. die is ooc gans wter herten. Die keiser seide. ic salder af spreken als wi vergaderen. ende margrieten begeren bi mi te bliven aenden grave om te horen wat dat etsijtes voorhem heeft ende in sinen sin. Dit die gravinne horende dochtet haer seer goet sijn. ende si dancte den keyser dat hi so veel om haer doen wilde. Ende met dien schieden si van malcanderen elc ghinc in sijn ruste.

Hoe dat die heeren elck vertoghen int sine. ende orlof namen aenden keyser ende aen sijn dochter eresebja.

[16]

DAT. XXXVI. CAPITTEL.

DOEN alle dese triumphe ende costelicheit bedreven was. ende den ternoy ghehouden was begheerde elck te wesen int sine. Ende si quamen bi den keyser ende bi sijn heren ende bi sijn dochter om orlof te nemen. ende daer was by margrieta die grave ende etsijtes ende evac die noch bi den keyser bleven tot sijnder begheerten. Die coninc van crackouwen dancte den keyser der groter chieren die hem ghedaen was. ende so dede die coninc van napels. ende die coninc van armenien. ende die hertoghen ende graven dier noch waren bedancten den keyser met allen seer. ende sijnder schoonder dochter. elc seyde hem hadde hi hem lieden van doene teghen gods vianden. si souden hem bi comen in sijnder noot. Die keiser bedancte hem lieden seer. aldus schieden si van daer. ende elc die reet nae sijn lant in sijn rijcke. Etsijtes ende margrieta ghinghen wandelen met der iongher keyserinnen inden wijngaert. daer ginghen si sitten spelen opter floyten. opter harpen. ende opter luyten. bedrivende alderhande genoechten. Doen si daer een langhe wijle gheweest hadden. so sandt die keyser omme sijn dochter evac den riddere ende om margrieten ende etsijtes dat si comen souden ter maeltijt. Aldus ginc evac daer

si saten in groter ghenoechten. ende hy dede dat bevel vanden keiser. daer si alle toe bereet waren. ende ginghen met evac ter salen vanden keyser daer alle die heren vergadert waren om te bankenteeren. ende als si aldus over maeltijt saten. die keyser die grave/ etsijtes/ die keyserinne/ margrieta ende die gravinne. Doen seyde die keyser ortsa her grave. wat segt ghijs oft ic u bade om een bede. Soudt ghijsse my ooc ontseggen. Daer op dat die grave antwoorde ende seyde. o keiser ende mijn over heere. die bede mach sulc sijn ende dattet in mijnder macht is ick salse u consenteeren Doen sprack die keyseriaes. si is wel in uwer machten. ende ten sal u niet schaden. noch ten sal u verlies niet sijn. Als dat die grave hoorde soe vraechde hi wat die bede was. Doen sprac die keyser daer si saten in vruechden etende ende drinckende. hier is margrieta die over schoone maecht van lymborch gheboren. si staet soe wel in mijnder gracen. ende ooc mede in mijns dochters gracie. dat icse daer omme begheer te houden in mijn pallsays. by eresebia mijn alder liefste dochtere. Daer op dat die grave van athenen antwoorde ende seide. o ghenadige keyser ende heere. ghy bidt omme dat ghene daer ick gheen macht over en hebbe. want si is haers selfs. ende ick en hebbe over haer heeten noch verbieden. aldus so is dat buten mijnder machte. Met dien so sprac etsijtes. heer keiser cesseert van dier beden. want margrieta die en staet ons niet af. wi en willense also niet quijt sien. want si is die ghene daer wi ons solaes in rapen. si is mijn hoope ende mijn troost. soudt ghijsse mi dan willen ontrecken ende wten oghen houwen dat en soude mi niet lief sijn. wi willense selve houwen ende voerense van daer icse gebrocht hebbe. Daer op die keyser seyde. ick meene dat ghi en sult. want ic salse houden tsi lief ofte leet laet sien wiese mi nemen sal. Doen seyde etsijtes wil ic u seggen ghi oude grijsaert. siet wel wat ghi doet. soudt ghijsse mi willen fortselic nemen. daer mijn herte op rust. bi den bloede dat soudy becopen. Ende etsijtes die trac sijn mes wter scheeden ende hi woude den keiser slaen. mer die heren schooten tusschen hem beyden. Die keyser

en was niet gram. mer hy woude etsijtes proeven wat hi door margrieten doen soude. doen sach hy wel dat hijse herteliken lief hadde ende liet passeren. Margrieta stelde etsijtes te vreden ende seyde. o lief weder ic hier ben ofte in athenen is dat niet alleens. als ick u ghetrouwe blive. ghi weet ooc wel hertelic lief dat mi u moeder niet wel en vermach. aldus ist beter dat ic hier in des keyzers hof blive bi sijnder schoonder dochter eresebia. ende achter volghen den aert van edelheden. ende aldus payde si etsijtes. Die vader van etsijtes die grave badt den keyser dat hy hem niet belghen en woude. alsdat sijn sone die fortse bedreef. Daer op die keiser seide. trouwen neen ic. ic en belghe mi niet. want dat is die slechte blintheit vanden ghenen die ghedroncken hebben van venus soope. Ic weet al wel. want ic hebber hier voortijts ooc also gheweest. dus gheve ict der ioncheit toe. ende der schieloser minnen Doen dancte die grave den keyser seer. dat hijt also haest vergaf. Ende doe riep die keiser etsijtes dat hi bi hem soude comen sitten. daer op dat etsijtes doe antwoorde ende seyde. neen heer keiser bi uwer werden. ic sitte wel. Die keyser seide. ic wil dat ghijt doet. dus ghinc etsijtes neven den keiser sitten ende salueerde hem. Die keyser seyde ortsa. etsijtes ionghelinc ghi doet quaet dat ghi teghen mi bestaet. want over peynst ende denct die eere ende die weerde die margrieta hier gheschien mach. peynst dat si blijft in een hof van eeren. daer si alle edelheit leeren mach Ende al blijftse hier ende ghy haer liefde draecht. si en is u niet ontverst. want ghi moechter gaen ende comen alst u believen sal. want mijn keiserlic hof staet voor u open. Als etsijtes des keyzers soete woorden was hoorende. doe was hi te vreden. ende hi badt heer keiser nadat si hier bliven moet. so begheer ick dat haer nyemant en mesdoo. oft neen het soude mi leet sijn. ende dat souden die sulcke becopen dier raet of daet toe gaf. Doen sprac die keiser. etsijtes ionghelinc die margrieten mesdoo oft mesdede. in eenigher manieren contrarie der edelheit. dat soude ic selve wreken naest mijnder macht. ende keeren dat also ic schuldich ben. ic salse houden als

mijn eyghen dochter eresebja. si en sal argher noch badt hebben dan mijn dochter heeft. Met desen woorden ende ander beloften die die keiser dede was etsijtes te vreden dat margrieta daer bleef in des keyzers hof. Ende si bancketeerden ende hoveerden en dansen nae die maeltijt. ende daer na ghinc elck in sijn ruste.

Hoe heyndrick van lymborch orlof nam aen sijn vader ende moeder. ende ghinc margrieten sijn weerde suster soecken in vreemde landen.

DAT. XXXVIJ. CAPITTEL.

DIE hertoghinne van lymborch. ende die hertoghe mede beclaechden seer dat verlies van margrieten haerder weerder dochtere. dat si niet en consten vernemen waer dat si was dan in athenen. Daer op dat die sone heyndric antwoorde sinen vader ende moeder. ick en sal niet rusten een ure noch tot gheenre tijt. voor dat ic margrieten mijn schoone sustere vonden hebbe. die wi so onnoseliken verloren in die iacht. iae wildijt mi consenteren. Daer op die vader antwoorde ende seyde. o heyndrick sone ick vreesse voor u messchien. mer niet te min. neemt schats ende goets ghenoch. ende vaert soecken u lieve sustere margrieta. ende wacht u altoos voor die verraders. achtervolghet reynicheyt. eert reyne vrouwen. behoet weduwen ende weesen. vreesst uwen god. sijt rechtverdich in al u doen. den vrouwen doet genade diet begeert. geeft gaerne om gode. hoort misse devotelic. vliet alle vijleynen. betaelt wel waer ghi vaert oft keert. so salmen eer van u spreken. wreect altoos gods lachtere op donghelovighe. In corporeert ende onthoudt dit heyndric sone. so werdy gheeert waer dat ghi comt. ofte in wat landt dat ghi sijt. ende onthout dit wel. Heyndric sprac. vader ic meen dat ic so doen sal. datmen achter mi gheen schande spreken en sal. noch blame den lymborchschen lande. Den leeuwe van kele int velt van parlen sal ic so suver houwen. dat mi in nae comende dagen daer of srpeken sal. Met desen woorden nam heyndric soeteliken orlof aen sijn vader ende moeder. die hem versagen van schatte ende van

goede. ende van al dat ghene dat hem van noode was. Ende reet wech als een coopman onbekent. in coopmans habijte. onder versien van goeder aersemeyre ende wapenrock die hem noottelic sijn soude. Aldus schiet heyndric van sinen vader ende moeder. ende ghinc dolen om te soecken sijn lieve suster margrieta.

Hoe die grave orlof nam aenden keisere. ende hoe dat etsijtes sijn sone schiet van margrieten.

DAT. XXXVIIJ. CAPITTEL.

ALS den dachaenquam so quam die grave bi den keyser. ende wilde vertrecken nae athenen. aldus nam hi soeteliken orlof. ende hi bedancte den keyser seere van sijn chiere ende van sijn miltheyt ende van sijn goede ionsticheit die hem die keiser gedaen hadde. Doen sprac die keiser al dat ic ghedaen hebbe. dat heb ic gaerne gedaen met goeder herten. ende wat ic vermach dats al om u. Des ghelijcx so seyde die grave. heer keiser waert ghi oft u lant in eenighen noode ghi soudt eenen vrient aen mi vinden. Ter wijlen dat die keiser ende die grave aldus spraken. so was etsijtes bi margrieten om orlof te nemen daer si te samen hadden vele amoreuse woorden. Ende etsijtes gaf margrieten den karbonckel die hy verdient hadde als prijs tot eender gedenckenisse. ende si gaf etsijtes een costelick exsele aen sijn bonette te hanghen. ende dat hy dat daghelicx aensien soude ter liefden van haer. Aldus schieden si vriendelic van malcanderen. ende hi beloofde haer corts te comen besien om te weten hoese daer woenen ende varen mochte. Aldus sceyde die grave vanden keyser. ende etsijtes van margrieten sijn alder weertste lief. dat hi seer noode dede. Daer die gravinne etsijtes moeder seere blijde om was. alsdat margrieta achter bleef. Ende si voer metten grave haren man. ende etsijtes haren sone met groter blijenschappen nae athenen. mer etsijtes en was niet seer blijde.

Hoe heyndrick van lymborch verdoelde int woudt van ardennen. ende hoe hi eenen ridder verlost vander doot. ende hoe hi die rovers versloech.

DAT. XXXIX. CAPITTEL.

DIE barlike duvel die speelt hier mede, datter met een vincxken en comt gevlo-ghen, wel aen mijn knechten, elc stelle hem op sijn hoede, hier int wout van ardenen daer pleghen te passeren coop-lieden wt vrancrijc, wt lymborch, ende wt brabant, laet ons alle passagen ver-spien. Die ander rovers seyden totten cappeteyn vanden rovers wi hebben wat vernomen, siet ghinder in die valleye daer comt een ghereden het sal wat vets sijn, gaewij hem aen also si deden, als hi bi hem lieden quam so namen si hem ende worpen hem vanden paerde, ende si na-men properlic alle sijn ghetuych af van sinen live, ende wilden hem binden aen eenen boom, ende laten hem daer staen sterven van hongher. Die ridder badt seer sijns lijfsghenade, mer ten help niet. Met dien so quam heyndrick aenghereden, ende hoorde dat geruchte ende sach dat si desen riddere dese fortse deden, doen trac heyndric sijn swert wt ende sloech dapperlic inden hoop, also dat hijer een ofte twee velde, eer dat si hem ter weer consten stellen. Ende hi seyde vrient neemt een mes ende slaet mede inden hoop, ende sloech doe so fellic mede datter een deel rovers doot bleven, ende die ander liepen blijdeliken wech om dat si tijf ont-draghen mochten. Die ridder die dancte heyndric seer om dat hi hem verlost hadde vanden rovers, die hem ghedoot soudén hebben. Heyndric seide ic hebt herteliken gaerne ghedaen mer bi orlof moet ic u vragen van waer dat ghi sijt, oft wt wat steden ende hoe uwen naem is, ende waer ghy heenen wilt. Doen antwoorde die riddere ende seide, ic heete Arnout van ardenen, ende gheboren wt brabant, ende ic soude varen te baten den bisschop van Triere, die beleggen is vanden her-toghe van loreynen die welcke den bis-schop verongheliken wilt, ende hem af-winnen sijn bisschopdom. Ende wil hem verdriven, ende om te corrumperen ende tot niet te brenghen dat recht der heyligher kercken ende om te setten den bis-schop van sijnder officien sonder eenighe saken oft reden Als heyndric dese woor-den hoorde so seyde hi, dats quaet gedaen,

ende teghen dat ghebot gods, maer wie sijns die metten hertoghe aenspannen om hem te verdriven. Doen seyde arnout die ridder, daer is bi den hertoghe van loreynen die cominc van beemen, die her-toghe van beyeren, ende die hertoge van oostenrijcke, die grave vanden baren, dese ligghen al te samen met groter menichte van volcke voor die stadt. Als heyndric dat hoorde so seide hi, herridder ic danc u dat ghi mi dit verclaert hebt, ende ic sal u bi bliven ende met u varen tot bi den bisschop, ende helpen hem sijn onrecht keeren, ende stercken die heylighe kersten kercke, also een yeghelic schuldich is van doene. Arnout verblijde als hi dat hoorde, maer bi orlof her ridder, waer waert ghy op den wech heenen als ghi hier quaemt, ende hoe is uwen name Mettien sprac heyndric ic ben van lymborch geboren, ende ic hete heyndric van lymborch, ende die hertoge otto dat is mijn vader, ende ysabeele is mijn moeder. Doen seyde die ridder arnout, sidy dit heyndric mijn toe comende prince, ic ben in brabant geboren mer int lant van lymborch woonachtich, ic bidde u segghet mi wat ghi voor handen hebt, ende waer om ghi dolende sijt. Doen seyde heyndric ic soecke een maecht ge-naemt margrieta, ende is mijn suster, die verloren is also ghi wel hebt horen ver-tellen, ende nu hebben wi tijdinghe ghe-hadt datse sijn soude in athenen. Aldus gae ic dolén om daer te sijn, mer ierst wil ic by den bisschop van triere, ende helpen hem keeren dat onrecht datmen hem doet, ende dan so gae ick voort mijn suster soecken die schoone margrieta. Arnout seide, god geeft u gracie dat ghijse vinden moet, ic meende datse over lange tijt gevonden hadde gheweest, mer ick hore wel neens. Aldus quamen si al coutende tot dat si so verre quamen dat si saghen die stadt van triere daer, mer si ginghen die een side vander stadt om daer theyr lach om dien wech te schuwen, ende quamen aen die ander side vander stadt daer si in gelaten waren, mer ierst vraech-den die wakers wie si waren. Ende doen seyden si dat si quamen den bisschop te hulpen ende dat tot sinen rechte. Die wakers waren blijde, ende si leidense tot des bisschopen hof, daer die bisschop

was, die hem lieden teghen quam int ghemoet om heyndric ende sinen gheselle arnout te ontfanghen. Heyndric groete den bisschop met huesscher grueten nae sijnder weerden. ende so dede ooc arnout van ardenennen. Die bisschop dedese beyde opstaen ende hi seyde. o vrome ridders god ende mi sijt willecome. tweert morghen eenen dach dat ic strijt ende velt sal moeten leveren teghen den hertoghe van loreynen. ende teghen alle syn medepleghers die mi te samen verongeliken Doen seyde heyndric van lymborch heer bisschop. hebt eens leeuwen herte in uwen buycke. maect eenen goeden moet. god sal den rechtvaerdighen bistaen. ende victorie verleenen teghen sijn vianden. Ende wi sullen nae ons macht u helpen keeren die fortse. of ghewelt diemen bedriven wil in u landt. Die bisschop dit horende sach op heyndric ende hi sach dattet een vroom man scheen seide hi. ic danc u der woorden van troost. ende hoe is uwen name. ick heete heyndric van lymborch seyde hi totten bisschop des hertoghen ottens sone. Doen verblijde hem die bisscop boven maten. om dat hy geboren was van so edelen gheslachte. ende hi maecte heyndric van lymborch generael capeteyn van alle sinen heeren. Heyndric sprac ende dancte hem seer ende seyde. ic en bens niet weerdich. mer eer morghen den dach eynden sal hope ict te verdienen in feyten van wapenen. Doen seyde die bisschop. ghi edel ridder volgt mi in die sale. wi willen gaen eten ende drincken ende vrolic sijn. ende als den dach opgaet ons bereyden om vromelijc te vechten teghen onse vianden. Ende si deden beyde also die bisschop hem lieden beval. ende si volchden hem binnen totter hoochster salen. daer si twee willecome gasten waren.

Hoe die coninck van beemen ghevanghen wert, ende die hertoghe vanden baren. ende die hertoghe van oostenrijcke verslaghen was. Ende noch vele ander heren ghewoont. dwelc heyndric van lymborch alleen dede.

[17]

DAT. XL. CAPITTEL.

NU sal ic u scriven hoe die hertoghe van loreynen sijn oordene maecte. ende sijn heyr bestierde om den bisscop van triere te bevechten. Den coninc van beemen gaf hi die riergaerde ende den grave vanden baren. ende den hertoghe van oostenrijc die vaen gaerde. ende die hertoghe van loreynen stelde hem in dat middele vanden volcke. Ende elc van hem lieden hadden omtrent vijftich duysent volcx. xx. duysent paerden. ende xxx. duysent voetknechten. aldus stelden si haer orde. ne. die bussen ende artelrije tusschen beyden. aldus stonden si gheordent om te verwachten haer vianden. Die bisscop desen groten hoop volcx aensiende was vervaert. ende hy hadde wel ghewilt. dat sijn volc niet wt ghetoghen en hadde. Heyndric seide heer bisscop en verslaet u niet. want die victorie en leit inden groten hoop niet. mer in die hant gods. wilt hi sijn benedictie over ons slaen. wi hebbent goet ghenoech. laet vrijlick aen tasten. ende laet ons bussen lossen alst noot ende tijt is. god sal ons helpen. Met deser talen quamen die vianden aen. lossende haer lieden gheschutte. dat al over ghinck. dwelcke die gracie gods was die daer in wrochte. ten hadde anders nie mogelic geweest. daer en soude veel volkes van des bisscops lieden ghebleven hebben. Als doe al dat gheschutte ghepasseert was. ende daer niemant ghewoont en was. doe quam heyndrick ende arnout vromeliken aen. ende sloeghen metten trierschen des bisscops volc in haren hoop. also dat sijn vele versloeghen. Heyndric van lymborch die riep al lymborch lymborch. ende hi sloech die grave vanden baren dat hi ter aerden doot viel. ende daer nae den hertoghe van oostenrijcke sinen arm af. aldus braken si die vaengaerde. Arnout riep al brabant brabant. want hi was vanden gheslachte van brabant ghecome aldus roepende elc sinen roep. quamen si int middel vanden heyr. ende die riepen loreynen loreynen. Als heyndrick dat hoorde ende arnout so riepen si lymborch brabant. ende sloeghender vele loreynschen doot. ende dreven den hertoghe in

die riergaerde. daer die coninc van beemen was. Die bisscop volchde altoos achter aen. daer was seer gevochten. meer dan een ure lanck. also dat daer bleven meer dan. 1. duysent mannen te voet ende te paerde. iae sonder die ghevanghen waren gewont ende ghequetst. ende al van des hertoghen van loreyns volcke daer bleven omtrent twee duysent van des bisscops volcke. Aldus was dien strijt ghevochten. daer heyndric ende arnout grote eer behaelden. ende heyndric alder meest. dat hem qualic geloont sal sijn int leste als men noch wel horen sal. mer arnout sal hem vertroosten wt sijnder noot. mer dat laet ick noch bliven ende sal u wat scriven van etsijtes. ende van evac sinen neve.

Hoe etsijtes claechde het derven van margriten teghen evac sinen neve. ende hoe hi daer sende eenen bode.

DAT. XLI. CAPITTEL.

ICK hebbe u gheseyt ende ghescreven een luttel vander orloghe van trier dat mer een beginne en is. nu wil ic verhalen van etsijtes. die in lanck so meer ontstack in liefden. op die overschoone margarieta van lymborch. ende hi en haecte niet so seer om te weten hoe si voer. si en haecte wel also seere om te weten hoe hi hem thieren mochte. daermen nu af horen sal. Etsijtes seyde o evac lieve neve mijn. hoe is mi quellende mijn fantasijen. denckende altoos op die schone margrieta mijns herten lief. of si wel varende is. ende in goeder ghesontheden zijn mach. want mesquame haer yet. dat soude mi aen mijn leven gaen. ofte ic soudet wreken met mijnen bloede. Doen seyde evac heere ende prince van athenen. dat is sonder noot. want si is wel bi den keyser ende seer liefghetal. ende die keiser heeftse in groter werden. Ende ie weet ooc wel die haer mesbode dattet die keyser selve wreken soude. mer wildi wel doen so suldi haer eenen mindeliken brief scriven om te weten hoe dat met haer is. ende hoe dat u seer verlanget. om tijdinghe van haer te hebbene. Dien raet dochte etsijtes seer goet. ende hi ghinc ordineren

eenen brief om haer te senden ende om tijdinghe van haer tontfangen. hoet met haer was. aldus ghinghen si beyde in rusten. Ende etsijtes sende eenen bode in grieken aen margrieten. om te hebben een troostelike tijdinge van haer

Hoe die loreynsche bestormden die stadt van Triere. ende hoe heyndric den coninc van beemen vinck. ende veel van des hertoghen volcke versloech.

DAT. XLII. CAPITTEL.

[18]

DES sondaechs nae onser vrouwen dach half oocxt. hadde die hertoge van loreynen ghereetscap gemaect om die stadt van triere te bestormen aen die een side. also si ooc deden Daer hem die bisscop ende die gemeente vromelic weerden datter veel van des hertogen van loreynnen volcke bleef int stormen. Ende ter wijlen dat si aldus stormeden so was heyndric ende arnout in die were aen die ander siden vander stadt. ende reden mit een deel volcx wt ende sloeghen van achter int heyr. daer die coninc van beemen lach met sinen volcke. Heyndric die sloech al toe ende aen. ende hy riep lymborch lymborch. also dat si den coninc af sloeghen veel volcx. dat die coninc wijken moste int ander heyr. daer hem heyndric van lymborch nae reet met sinen volcke. ende hy greep den coninc van beemen bi den torsseele ende souden verslaghen hebben. Doen riep die coninc genade mijns lijfs. neemt mi ghevanghen. ic ben die coninc van beemen. ende ic sal u schats ende goets genoeg geven Heyndric die nam hem ghevanghen. ende hi bracht hem in die stadt. die tijdinge quam aenden hertoghe van loreynnen. dat die coninc ghevanghen was. daer hi seere droevich om was. ende alle sijn lieden die stonden verwoet. omdat hem heyndric van lymborch die grote schade dede. ende overpeysden hoe dat si hem in eenigher manieren bederven mochten. ende pays maken teghen den bisscop. ende aldus was dat heyr seer in beroerte Heyndric die bracht den coninc gevangen vanden bisscop arnout die grave vanden baren. ende

die hertoge van beyeren was doot int velt bleven. dat heyndric ende arnout gedaen hadden met haerder hulpen die met hem waren. Nu dat laet ic daer bliven. ende wil verhalen van margrieta. ende van den bode die etsijtes aen haer seynde.

Hoe margrieta den brief vanden bode oversach. ende hoe si weder een antwoorde seynde aen etsijtes.

DAT. XLIIJ. CAPITTEL.

DOEN margrieta den brief ghelesen hadde die van etsijtes quam was si verblijt. want si vanter in dat sijn liefde noch niet vercoelt en was. mer in lanckx so meer groyende was. daer op dat si hem weder schreef een mindelijc grueten. ende een soetmondige antwoorde. also twee gelieven die malcanderen lief hebben gaerne doen. Si sloot den brief toe die si gescreven hadde. ende si gaf den bode den brief. ende voort begifte si den bode met goud ende silvere ende si beval hem. dat hi etsijtes seer grueten soude. ende daer met schiet die bode van haer ende seide. ic salt doen. ende die bode liep sijnder veerden. Margrieta die ginc bi des keyzers dochter in die sale. ende die vraechde margrieten van waer die bode quam. si seide wt athenen van etsijtes. Des keyzers dochter seide dats goet. ende so hebdi troost van liefden ontfanen dat weet ic wel. ende si coosden wat met margrieten. Ende als si aldus saten ende boerden mit malcanderen. so sandt die keiser om sijn dochter ende om margrieten. dat si comen soudent ter maeltijt so si deden. ende quamen bi den keyser dan si vrolic waren in goder ghenoechten met malcanderen.

Hoe die coninc van beemen. ende die bisscop raet hielden. om heyndric van lymborch te bederven.

DAT. XLIIII. CAPITTEL.

DIE coninc van beemen seyde. herbisscop ic ben u gevanghen man ende heyndricx gevanghen man. ende also is die grave vanden baren ooc. ende wi hebben

vele edele mannen verloren. dat noch sal ghewroken sijn. dese orloghe is al niet. bi die ghene die u noch aenstaen sal. Die reden waer bi. die vrienden vanden verslagen heren sullen comen met groter macht. ende fortselic om u te bederven. ghi hebt hier desen vreemden ridder heyndric van lymborch. die ons allen desen schade ghedaen heeft. wildy ghi sult bisscop bliven. ende u landt in vreden houden. ende u gemeente in payse opdat ghy wilt leveren in handen den riddere heyndric. die ons desen schade gedaen heeft. Daer op dat die bisscop antwoorde ende seide. hoe soude ick dat connen ghedoen. dat ic hem leveren soude die mi vertroost heeft. ende mijn vianden wederstaet. so soude ic doen als iudas dede. die god verriet. Neen seyde die bisscop heer coninc. ic en ben van dier meninghe niet. dat ic den ridder verraden soude. die my so vromeliken bi ghestaen heeft. Doen seide die coninc van beemen. heer bisscop ghi moet overpeynsen ende dencken dattet beter ware een man te verliesen dan een geheel landt. Ende ist dat ghijs niet en doet. so sijt ghi seker u bisschopdom te verliesen ende allen u volc inden noot iaghen. Ende ist dat ghijt doet. so blijft ghi een gheweldich bisschop over al u landt. ende u ghemeente sal pays ende vrede hebben. ende ghi sult groten danc van beyden siden hebben. ende over peynst wel. dwelc dat u best ghedaen waer. Die bisscop die horende en wiste niet wat hi doen oft laten soude. ende hi overdacht in hem selven dattet waer was dat die coninc seide. dat beter waer een man te verliesen. dan een gheheel landt. ende peynsde ick sal liever den ridder leveren. dan mijn bisschopdom verliesen. ende hi vergaet alle die ghetrouwicheyt. die hem heyndric van lymborch gedaen hadde. ende hi seyde. ortsa heer coninc. oft ic u den ridder levere. sal ic dan blive int besitte ende sal dan mijn volc. ende mijn landt dan pays hebben eweliken duerende. Daer op dat die coninc doen antwoorde ende hi seide. ic verseker u pays u leven lanc. ende bisscop blivende wiet lief ofte wiet leet si. ende levert den man in die handen van uwen vianden. ende laet hem haren wille daer mede doen.

Die bisscop seyde. heer coninc ghi sult gaen in dat heyr. aen den hertoghe van loreynnen ende hem segghen, dat ic morghe sal te velde comen metten ridder heyndric van lymborch. ende ic sal hem u lieden dan brengen in u handen metter vaengaerden. Als hi dan onder u handen is. so slaet hem doot. ende wi sullen dan al te samen weder omme in die stadt rijden. ende laten hem alleene onder u handen. ende doeter dan uwen wil mede. Als die coninc dat hoorde. doen was hy seer blijde ende seyde. nu verseker ic u pays ende vrede. ende al u volcke. ende ick sal die heeren gaen draghen dese tijdinghe. ende daer met schieden sy van malcanderen. Ende dese schandelike verradenisse ende boose opsette hoorde arnout van ardenen. ende seyde tegens hem selven. noyt valscher werc ende opsette. salmen den ghetrouwen heyndric aldus deerliken verraden. ende overleveren in die handen van sinen vianden. dat is groot iammer. ende ic soude hem gaerne waerschuwen. mer ic en weet niet waer dat hi is. Ende ic sorge dattet over mi ooc so varen soude. aldus wil ic gaen rijden buyten int heyr. ende mi daer presenteren als soudeniere. ic en wil niet bliven daermen verraetscappe doen souden. ende can ic heyndric helpen ende dattet in mijnder machten is. ic salt doen Aldus reet die ridder arnout wter stadt. nae den heyr toe onbekent. daer hi ontfanghen was als soudenier.

Hoe dat etsijtes den bode ontfinc die van margrieten quam ende evac te samen.

[19]

DAT. XLV. CAPITTEL.

DOEN etsijtes den bode sach comen verblijde hy harde seer ende seide. o lieve bode groot willecome sijt wat tijdinge. hoe vaert die over schone margrieta. Die bode seide. etsijtes ionghelinc si vaert al wel. ende si doet u duysent fout seer gueten. ende sendt u desen brief. ende daer suldi in vinden alle haer meninghe. Etsijtes nam den brief ende custen ende hi seide. o evac lieve neve siet hier van mijn alderliefste tghescrifte. doen seyde

evac. wel here hoe sidi nu ghemoot met desen brief. ist eenen brief van trooste so ist al goet. Etsijtes oversachse ende hi seide. iaet het is confortatijf der bedructer sinnen. ende is een verlichtinghe der memorien. ende een balsame der herten. want lieve neve si scrivet over dat si wel wilde. dat wi eens daer quamen spelen. ende ick heb wil dat ic mijnen vader eens bidden sal. om daer te reysen twee ofte drie daghen om te triumpheren. Dat docht evac seer goet si waren beide blijde om ander saken wille. ende si ginghen ter salen bedrivende alderhande ghenoechte.

Hoe die verradenisse geschiet was om heyndric van lymborch te dooden. vanden coninc van beemen. ende van den hertoge van loreynen. ende ander heren.

DAT. XLVI. CAPITTEL.

DOEN die coninc van beemen die tijdinghe brachte datmen heyndric leveren soude. doen ginghen si ordineren hoe si hem doden souden. die een wilden villen. die ander wilden braden. die derde sieden. ende die vierde wilden hem in cleyen stucken houwen. Aldus ordineerden elc sijn doot. ende dit hoorde arnout ende peynsde. en blijft hi niet doot in die hitte. hi soude hem verlossen ende helpen. also hi ooc sal eert eynde neemt Als si aldus te rade stonden. ende haer orden ghestelt was. verwachten si heyndric wter stadt comende met groten volcke ende die bisscop quam achter Heyndric en wiste nieuwers af. maer hi sloech vast in den hoop vanden vianden. Die bisscop reet weder in die stadt. ende alle sijn volc. ende lieten heyndric van lymborch alleen onder die vianden. Die hertoghe van loreynnen die schoten aen vander eender siden. ende die coninc van beemen vander ander siden ende si vinghen hem. heyndric die sach wel dat hi verraden was. ende hi en wist niet hoe. Daer ginghen si heyndric van lymborch binden aen eenen tentboom binnen der tenten met coorden ende met ketenen. ende si namen hem sijn wapen. ende lieten hem daer staen sonder eten ende sonder drincken al den dach ende

al den nacht, den morgen quam aen. ende doen ginghen si noch eens ordineren om heyndric te doden. Doen seyde die coninc van beemen. men sal hem inden iersten raybraken. ende dan daer nae vierendeelen. ende dan salmen in elc lant een stuc senden vanden heren die hi verslaghen heeft. ende dat hooft salmen op eenen stake setten. ende dit was den raet vanden coninc van beemen. Die heren waren des wel te vreden. ende seyden als wi gheten hebben nae middage so salt geschieden. aldus ginghen si tot haren logijse waert in haer tenten, ende dat heyr was doe al gheceyden. mits dat pays was. ende elc trac nae sijn lant. behalven die heren die daer bleven om heyndric te dooden.

Hoe dat arnout heyndric verlost, ende gaf hem helm/ schilt/ harnas/ ende swert. ende hoe heyndric den coninc van beemen thoof af sloech. ende den hertoghe van loreynen quetste, dat hi ter aerden viel ende daer af sterf.

DAT. XLVIJ. CAPITTEL.

DOEN arnout van ardennen dat vernomen hadden dat si heyndric gevanghen hadden, ende hem doden wilden. so nam hi heyndric wapen die si hem wt gedaen hadden al heymeliken. ende hi ginc in die tente daer heyndric gebonden stont ende seyde tot hem, o heyndric sijt blijde. ic sal u vertroosten, ghi hebt mi eens vertroost. ic moet der geliken doen. ende hi ontbant heyndric. ende gaf hem sijn wapen. harnas/ schilt/ ende swert/ ende seyde. hoe sidy nu gehert. Heyndric die sprac tot arnout herde wel. ende ic dancke u der vrouwen die ghi mi hyer doet. comt dit noch eens te pas dat sal u geloont sijn. Doen seide arnout. tis gaerne gedaen want ic en doe niet anders dan ic schuldich ben van doen. mer ic wil vertrecken van hier tot lymborch bi uwen vader. ende gheven hem te kennen die verraetschap die die bisscop aen u getoont heeft. ende ghi hem grote ghetrouwicheyt gedaen hebt. Doen seyde heyndric. o lieve arnout gruet my mijn vader ende moeder seer. ende segt hem dat ic ben nae athenen. mer ierst sal

ic orlof nemen aenden coninc ende aenden hertoge eer ic vertrecken sal. Doen seide arnout dat waer grote sotheit. si souden u verlasten. mer heyndric en was dat niet tontraden. hi en woude ierst doen. Aldus scieden si van malcanderen. arnout die reysde nae lymborch ende heyndric ginc in die tente, daer die coninc van beemen. ende die hertoge van loreynen saten. Doen spac heyndric hier ben ic ooc. ghi woudt mi al vierendeelen ende doden. ende diestucken wech senden. dat ic nu beletten sal. Heer coninc weert u. si riepen te wapen. mer twas te laet. heindric sloech den coninc dat hooft af. ende den hertoge die quetste hi also. dat hi bleef ligghen op die aerde dat hijer af sterf Aldus nam heyndric een paert ende sadt daer op. ende hi reet wech. Dat gerucht quam int heyr. ende in die stadt van triere. dat dese heren verslagen waren. Die bisscop en was niet wel te vreden. also en was die ghemeente ooc. want si seiden wi hebben alte qualiken gedaen. ende noch salder ons quaet af comen. dat wi den ridder die ons duecht dede hebben quaet ghedaen. Ende hem verraden ende geleverd inden handen van sinen vianden. plaghe ende orloghe salder ons noch af comen alst sijn vader vernemen sal. die hertoghe van lymborch. ende wi sijn seker een groter orloghe. dan wi gehadt hebben Aldus waren si in sorgen. ende in laste. daer si hem selven inghebracht hadden. verwachtende groote orloghe.

Hoe arnout quam te lymborch by den hertoge. ende hem alle die geschienisse van sinen sone heyndric vertelde.

DAT. XLVIJ. CAPITTEL.

DOEN arnout quam tot lymborch in die stadt. so ghinc hy opt hof daer die hertoge was ende sijn vrouwe ende alle die heren. die hi vant in die sale. hi booch ter aerden. ende gruete den hertoghe ende alle sijn ghesinne met soeten woorden ende huescher spraken. Die hertoghe van lymborch namt danckelic ende seide. herriddere rijst vander aerden. weest gode ende my willecome. wats u begheren ende van waer comdy. Arnout seide her hertoghe ic come

van Triere, daer ic ghedient heb den bisschop, met heyndric van lymborch uwen sone, die wonderlike aventure ghehadt heeft also ic u verhalen sal believet u te horen Die hertoghe ende die hertoginne seiden te samen, o lieve vrient iaet, hebdi onsen sone ghesien, segt ons doch hoe hi vaert. Arnout seide, hi doet u te samen seer grueten, ende hi heeft in vreesen der doot geweest, ende dat verradelic. Doe vraechde die hertoghe verradelic hoe laet mi dat horen, heeft hem yemant willen verraden si sullent becopen ist in mijnder machten Daer op antwoorde arnout ende seide, here iaet, hi was verraden ende gelevet, daer is die bisschop van trier die wi te samen dienden als mannen van wapenen. Heyndric u sone door sijn vromicheyt die hi daer thoonde, was generael capeteyn gemaect, also dat wi wt toghen ende verwonnen ons vianden. Ende heyndric u sone vinc den coninc van beemen, ende den hertoge vanden baren, ende hi versloech den hertoge van oostenrijc Doen hi al dese feyten gedaen hadde, so ghinc die coninc van beemen, ende die bisschop van triere, ende overdroeghen met eenen valschen raet datmen uwen sone heyndric leveren soude den hertoghe van loreynen sinen wille mede te doen, die bisschop ende al sijn volc soude pays hebben, daer die gemeente ooc wel mede te vreden was. Ende metten cortsten was daer den raet gesloten, ende die bisschop seyde dat hijt doen soude. Des anderen daghes bracht hi heyndric te velde, daer hi gevangen was, ende die bisschop trac met sinen volc weder in die stadt, mer eert gheboerde so reet ic wter stadt by die loreynschen om heyndric te helpen, also ic ghedaen hebbe, want daer si hem gebonden hadden aen den tentboom, ontbant ic die coorden ende ketenen, ende gaf hem sijn harnas weder, dat ic met subtilheit vercreech, ende wapende heyndric ende nam orlof aen hem. Mer eer hy wech trac, nam hi orlof aen den coninc van beemen ende aen den hertoge van loreynen, want hi sloechse beyde doot in die tente, ende is voort ghereden na athenen, om sijn suster te vinden. Die hertoge dit horende wert seer verstoort, ende hi swoor bi sijn hertoochdom, dat hi dat wreken

soude op den bisschop van triere, ende hi seide her ridder hoe heet ghi ende wie si di, ende van wat geslachte. Arnout seide, o edel hertoghe geraert van ardennen dat was mijn vader ende ic hete arnout van ardennen u ondersate wonende in u lant. Doen seyde hi arnout vrient, ghi sult wesen die beleider van mijnen volcke, ic wil den bisschop bethonen dat hi een verrader is, ende niet weerdich, dat hi voert den naem gheestelic Hi beval dat hem alle sijn edelen bereiden souden, ende alle sijn ondersaten, ende dat men bussen bombaerden laden soude, hi wilde nae triere. Sijn gebot was daer ghedaen, ende men ghinc terstont alle dinc bereyden, ende die hertoge ginc ter maeltijt ende arnout moste bi hem gaen sitten, ende daer ordineerden sijt hoe si die stadt van triere belegghen souden.

Hoe heyndric ghereden quam int lant van melanen, daer hi eenen camp dede ende een maecht verlost.

DAT. XLIX. CAPITTEL.

DOEN heyndric wt den handen was van sinen vianden, so quam hy int lant van melanen daer hi vant een schoon maecht sitten truerende. Heyndric gruetese met soeter spraken, doe seyde dese schone maecht, herridder hebbet danc der huescher grueten die ghy mi biedt. Heyndric verstoute hem ende vraechde haer waer omme dat si weende ende truerde, ofte haer yet mesdaen was, si antwoorde iaet ende neent, Doen seide heyndric verhalet mi, ist in mijnder macht ic salt keeren wiltmen u veronrechten, daer sal ic mijn lijf voor waghen. Die maecht dantes heyndricken seer ende seide, ic ben des hertoghen dochter van melanen, ende mijn vader is ghestorven, ende nu ben ic een weese ende sonder vader, ende nu is comen mijns vaders broeder fromont, ende hi wil mi dat hertoochdom van melanen ontrecken, ende mi fortselic steken van mijnder orijen, mijn patermonyen goet, ende noch vermeet hi hem dat mijn vader dat lant beseten heeft tonrechte fortselic, dat alle die ghemeente ende edelen des lants contrarie wel weten.

Aldus wilt hi my fortseliken nemen. ofte ic moet hem leveren twee campioenen die teghem hem vechten sullen. ende verwint hijse so houdt hi dlant ende wert hi verwonnen so blijf ic int besitte. dit is die sake heridder daer ic om trueret ende droevich ben. Heyndric van lymborch seide. schoon maecht en trueret niet maer sijt blijde. ic sweer u als een man van eeren dat ic uwen oom selve bevechten sal. ende wreken die fortse die hi u doen wil Die maecht europa dancte heyndric seer ende seide. o edel ridder mijn oom waer u veel te sterc hi en vrees niemant. al waerder ooc ses hi soudese bevechten. Nomfortse seide heyndric gods hulpe is meerder dan die sine. ende elc ridder is sculdich weduwen ende weesen te verantwoorden ende te beschermen ende so sal ic ooc doen. ontbiet uwen oom dat hi als morghen ten crijte come. hi salder ghemoet vinden Europa dit horende verblijde in zijn stoute woorden ende si sandt haren camerlinc aen haren oom. dat hi hem bereet maken soude. ende si leyde heyndric in haer pal-lays. om hem te rusten ende om goede chiere te maken. Ende die camerlinc die ghine daer hi fromont vant haren oom. ende hi gueten weerdichliken. fromont seyde hebt danc. wats u begheren Die camerlinc seyde. hier is europa die maecht van melanen. si ontbiet u dat ghi haer thertoochdom laet met vreden. want si rechte oore vanden lande is. ende si be-veelt u ende ghijs niet en doet. dat ghi dan comt vechten morghen vroeck tegens haren campioen. Doen seide fromont haer oom trouwen dat moet wel sijn. nae wt wijsen den rechte. mer segt mi camerlinc wie is haer campioen. ende wat mans ist. Doen seide die camerlinc het is een ridder van aventueren. een schoon frisch ionc-lustich van daghen. fier van moede. ende wel gefaetsoneert. Als dat fromont hoorde seyde hi. al waert die duvel wter hellen ic en ontsaghen niet al quamer seven van sulcken venus ianckers ic en soudtse niet ontsien. gaet ende segt dat hi hem bereet make. ic sal hem morghen vroeck comen Aldus ghinc die camerlinc van daer. ende hi droech heyndric die tijdinge dat hy hem gereet maken soude om morgen te campen.

Hoe den campe ghesleghe was. ende hoe dat fromont verwonnen was ende hoe dat die suverlike maecht europa verlost was.

DAT. L. CAPITTEL.

DOEN den dach aen quam so vergaderden die heren van melanen. om dese twee camp vechters wille. ende si dedense bi hem comen. om dat elc sinen eedt doen soude op een cruys. dat haer saken recht-verdich waren. Fromont leide sijn twee vingeren opt cruyce. ende hi swoer ten heyiligen dattet thertoochdom van melanen sinen vader toe behoorde ende dat hi douste sone was. ende dat sijn broeder dat landt tonrecht hadde beseten. Daer op dat heyndric van lymborch swoor wten monde vander maecht contrarie van dien. ende dat dat lant der maecht toe behoorde van rechts weghe. ende hoe dat haer vader rechtverdich hertoghe was. Die heeren seiden het is ghenoch gesworen. ende gaet ten crijte. ende elc verwere hem selven. Daer waren vier crijte werders aent crijt daermen campen soude. Ende dese camp vechters waren beide te voet. ende si ghinghen malcanderen ierst aen metter lancien. dat niet langhe en duerde. want heyndrick sloech Fromonts lancie aen twee stucken. Doen ghinghen si ten swerde daer hem heyndric van lymborch so vromelic hadde. dat hi fromont sloech dat hy ter aerden viel in onmacht. Heyndric die dede sijn edelheit. ende dede hem den helm open dat hi lucht hadde also dat hi bequam. doe stont hi op ende quam weder aen. ende hi en wilde hem noch niet verwonnen lijden. daer ghinghen si malcanderen weder dapperlic aen also dat hem een yeghelic verblijde diet aen sach Die crijtwerders haddens lust ende si riepen al op den vreemden ridder dat hi die eere verwerven soude. maer vele waser die met fromont waren. mer noch vele meer met europa der maecht. also dat die meeste menichte heyndric goede ionste droeghen. Heyndric van lymborch wert moede. want dat duerde seer lanck. ende fromont was noch moeyer. Si ghinghen weder aen. daer sloech heyndric fromont den arm ontstucken. ende hi viel ter aer-

den. ende heyndric die sloech hem dbeen af dat hi niet weder opstaen en conste. Doen vraechde heyndric oft dlant sijn hoorde. fromont seide neent. het behoort die maghet toe. mer ick hadt gaerne aen mi ghetoghen. ende haer onterft van haren goede. Doen dat die heren van melanen hoorden seiden si tot heyndric van lymborch. doet hem nu dat hi u gedaen soude hebben. ende gaeter mede door. ende slaet hem doot. Doen nam heyndric sijn sweert. ende hi sloech hem sijn hooft af. ende hy quam wten crijtte totter maecht. ende daer was heyndric groot eer gedaen omme dat hy die maecht verantwoordt hadde. Ende si hadden hem wel willen hebben tot eenen heere. ende dat hi die maghet ghetrouw hadde. maer heyndric die en wasser niet toe ghesint. ende si ghinghen goede chiere maken eten ende drinken. ende als den avont aen quam. doen ghinc elc in sijn ruste. Heyndric die was ghelogiert in der maecht camere. ende dese maecht europa van melanen was in liefden op heyndric ontsteken. ende si stont des nachtes op van haren bedde. ende si ghinck bi heyndric onder in sijn bedde. Ende doen heyndric wten slaepe ontspranc verwonderde hi hem. hoe die maecht bi hem onder was comen. mer natuere die wrocht also. dat heyndric haer bevruchte. ende wan aen haer eenen sone. daer men noch wel afhoren sal. Maer dat laet ic nu bliven. ende wil verhalen van heyndricx vader die hertoge van lymborch. die mit sijnder gheheelder machte van sinen volcke voor Triere lach. om wrake te doen van sinen sone heyndric.

Hoe Triere ghewonnen was ende hoe die bisscop veriaecht was vanden hertoghe Otto van lymborch.

DAT. LI. CAPITTEL.

[21]

DIE hertoghe otto van lymborch liggende voor die stadt van trier met grooter machten van volcke om triere te winnen. Die hertoghe dede die stadt bestormen ende beschieten met bussen / bomboerden/ ende kartouwen also dat hi die stadt seere schandeleerde. ende veel lieden binnen

der stadt quetsten. datter die ghemeente af wert beroert onder malcanderen ende seyden. dit hebben wi te lijden om des bisscops willen. Ende daer om dat hij verriet den ghetrouwen ridder heyndric van lymborch. die nochtans ontquam. ende sloech den coninc van beemen doot. ende den hertoghe van loreynnen. ende reet doen sijnder veerden. ende nu comt die vader ende wilt die wraecke op ons verhalen Doen seyden die sommighe vander ghemeenten. wi wijtent den bisschop mer wi waren allen raders totter saken. ende wi gaven daer ghelije ons consent toe. om dies wille dat wi pays ende vrede hebben soudon. ende doen kenden sijt allen eendrachteliken dattet waer was. ende si waren in swaren laste ende in groter sorghen. Die bisschop ordineerde syn heyr. ende hi wilde strijt leveren den hertoghe van lymborch eer dat si stormden. Ende doen ghinc die hertoghe ende ordineerde sijn heyr. ende hi gaf arnout van ardennen die vaengaerde ende den standaert in sijne bewaringhe. ende die hertoghe otto hielt die riergaerde. ende aldus stelden si haer bataelgen. Die bisscop toech wt met sinen heyr. ende hi bestelde dat die mueren vander stadt ten iersten besedt waren van volcke. ende die trommelen ende die trompetten ghinghen op. ende si quamen aen malcanderen. ende daer bleef een grote menichte van des bisscops volck Arnout van ardennen die dreef den bisscop te rugghe. also dat hi wijken moste nae die stadt. ende sijn volc wert seer ghewont. ende aldus dreven sise tot in die stadt toe. Die lymborgers hadden die victorie. ende die triersche die schade. ende die bisschop was sonder moet. ende hy hadde wel willen pays hebben aenden hertoge van lymborch. ende hi en wister niet aen te gheraken. Hi seynde sinen heraut aen den hertoghe. ende sijn ambassaten. om een maent bestant te hebben. ende om te tracteren binnen dier tijt van payse. Inden iersten die commelduer van triere. ende die domproost van triere die waren dambassaten. ende si namen den last aen. ende si ginghen metten heraut int heyr bi den hertoge diese weerdeliken ontfinc. ende hi vraechde wat dat haer lieden meninge

was. Si seyden. wi comen hier bi uwer ghenaden ende bekennen dat wi groteliken mesdaen hebben. ende wy begheren een bestant van drye maenden tijts. ofte wi daer en tusschen consten vinden een middele ofte een maniere van payse Die hertoghe van lymborch die verstont seer wel haer lieder tale. ende hi seyde. ghi heren u wercken die sijn seer quaet ende valsch. mer niet te min ic consenteer u dat bestant van drie maenden ende ordineert daer en tusschen alsulcken beteringhe. dat ic gepayt ende te vreden ghestelt ben. als vander verraetscap die ghi lieden. ende u bisscop aen mijnen sone heyndric bedreven hebt. Ende doen seyde hi noch meer. hi was u schermshilt in uwer noot. ende ghi ghinckt hem daer en boven scandeliken verraden tfy u ende u allen diet bedreven hebben Die doomproust antwoorde ende seide o edel hertoge. wy bekennen datter ons wijsheit in faelgierde. ende van alle dat gheene daer wi ons in mesgaen hebben teghen u moghentheyt. dat setten wi ganselijc ende gheheel tot uwen wille ende neemt ons in uwer ghenaden. Die hertoghe seyde gaet by uwen bisscop ende segt hem dat hy sijn beraet neme. ende dat hi wijsheyt soecke aen hem selven ende dat hi beteringhe doe van mijnen sone heyndric. ofte ic sal sijn landt ende sijn steden vernielen ende bederven. ende hem alle sijn macht benemen. Doen seyden die heren heer hertoghe. wi danken u der eeren die ghy ons bewesen hebt. ende wi sullen onsen bisscop also informeren ende onderwijsen. dat hi vollenbrenghen sal al u begheerte Ende met desen woorden schieden si vanden hertoghe van lymborch. ende si ginghen bi den bisscop in die stadt van triere daer si den bisscop alle die woorden seyden die si gehoort hadden vanden hertoghe van lymborch ende seyden. Heere hoe wildijt aen legghen. ende wat beteringhe suldy den hertoghe toe schicken voor dat mesdaet dat wi bedreven hebben aen sinen sone heyndric. Peynst doch in u selven. syn macht die valt ons veel te swaer om die weder te staen. want hy heeft onse stadt seer deerliken gedestruert. ende heeft ons grote schade gedaen met sijnder macht. ende hoe sullent wi maken ende

aen legghen Daer op dat die bisscop antwoorde ende seyde. ghi heren allen ic bekenne mi grotelic schuldich in die saken. ende ghy allen met mi. want eer ic tfeyt vander verraderye van heyndric van lymborch wilde doen oft aen vuerden. doe vraechde ic u allen oft ghijt mede doen wildet ende pays hebben. daer op dat ghi doen antwoorden ende seiden. moghen wi pays hebben. so waert beter een man verloren dan wi allen. Si en loochenden dit niet. ende seyden dat is waer. ende seyden totten bisscop wat presentacien dat si den hertoghe van lymborch toe souden schicken. om sinen tone heyndrick daer mede te versoenen. Doen sprac die bisscop. men sal hem presenteren sijns soons lichaem op te wegen met goude ende met costelike gesteente Die heeren seiden die presentacie is schone. ende believet u wy sullen morghen vroeck bi den hertoghe gaen. ende openen daer hem ons presentacie. ende dat docht den bisscop seer goet. ende alle die heeren ghinghen doe in rusten.

Hoe die presentacye gheboden was den hertoghe van lymborch. ende wat dat hi daer op antwoorde.

DAT. LIJ. CAPITTEL.

DOEN den dach aen quam. ende den nacht verganghen was. so ghinghen die ambassaten naedat heyr daer die hertoghe van lymborch lach. met sinen volcke. ende si quamen aen sijn tente daer hi sadt in sijn maiesteyt. ende si ghinghen in die tente. ende vielen hem te voeten. ende si baden den hertoghe dat hi horen wilden haer woorden. ende dat wten monde van den bisscop ian van triere. Die hertoge otto van lymborch die sprac. ghy heeren staet op vander aerden. ende spreect cloeckelijc wt al u lieden meninghe ende uwes heeren sin. ende wat sijn goet duncken is Doen sprac die doomproust wten monde vanden bisscop. hoort hoort edel hertoge otto van lymborch. moghen wy pays ende vrede hebben van u. ende van die u aengaende sijn. ons bisscop ian van triere is also gedelibereert. als dat hy in beteringe van soenen van sijnder

mesdaet van uwen sone heyndric van lymborch sal op doen weghen sinen lichaem mit goude ende mit ghesteenten al even swaer. ende hi bidt u oetmoedelijc om al dat liden dat ons heer iesus christus leedt op den goeden vrijdach. dat ghi hem vergeven wilt die daet die bedreven was aen uwen sone heyndric. want dat bi rade vanden coninc van beemen was. O edel hertoghe hebt compassie op die wtstortinghe des bloets. ende der gheenre die onschuldich daer af sijn, ende wiltet vergeten ende vergheven. ende peynst dat god selve badt aen den houte des cruycen hanghende. Vader verghevet hem. want si en weten niet wat si doen. ons heere die en wilde gheen wrake. Oft hi en begheerde gheen wrake, aldus edel prince ende hertoghe van lymborch bedent u selven. Die hertoghe horende die weemoedighe tale. ende den groten oetmoet die si sochten seyde hi. vertrect wat. ie sal mi met mijnen heren daer op beraden. Die heeren deden datmen hem hiet. ende ghinghen wt sijnder tenten. in een ander tente. tot dat si van hem een antwoord horen soudien. Die hertoghe van lymborch riep arnout van ardennen. ende alle zijn edelen. dat si bi hem comen soudien. also si ooc deden Ende doen si allen in sijn tente vergadert waren so vraechde hy hem allen. wat haers sins was. ende hoe datment aen leggen wilde metten triersche. aengesien die schone presentacie die si boden, ende dat sijn sone noch te live bleven was. Arnout van ardennen die antwoorde ende hi seyde. al presenteert dit die bisschop van triere, die lieden vander stadt van triere die sijn ooc daer in sculdich. laet horen wat si u ooc toe legghen sullen tot uwen costen die ghi ghedaen hebt met uwen volcke. ende beter ist dat si die scade hebben dan ghi. Die hertoghe van lymborch horende arnouts woorden ende sijn reden. seide hi ende over dacht ooc dat die reden goet was. om sijn costen ende sijn verleet gelt weder om in te crighen ende hi dede weder in comen die ambassaten van triere in sijn tente. Dat also ghedaen was tot sijnder begheerten ende si quamen bi hem. ende si deden hem ende reverencie. ende si vraechden hem moghende hertoghe wats u

begheerte. Die hertoghe seyde. ghi heren ghi ambassaten. u presentacie van uwen bisscop die is seer wel verstaen. ende si dunct ons goet. Men daer is noch een mare aen. die heeren vraechden hem. wat is die mare. Die hertoghe seyde. dat sal ic u segghen. u bisscop die doet presentacie doen van sijnder mesdaet die hi ghedaen heeft. Waer blijft die presentacie vander stadt van triere. die daer alder meest in schuldich sijn, want hadde die stadt ende dat volc van triere ghewilt die verraetscap en hadde niet gesciet. want si hadden moghen segghen totten bisschop. wi en syn daer toe niet beraden. om den ridder te bederven die ons vertroost heeft Als dit die gouvernuer van triere hoorde so seide hi. heer hertoghe wi sullen ons op dat stuck beraden. metter ghemeenten die daer ooc raet ende daet toegaven. ende u daer af een antwoord brenghen Die hertoghe van lymborch was dat wel te vreden ende die heren schieden van hem ende ginghen in die stadt van triere.

Hoe die heeren die ghemeente ontboden. ende seyden hem lieden des hertoghen aensprake. ende wat si daer op antwoorden ende presenteerden.

DAT. LIIJ. CAPITTEL.

[22]

DOEN si in die stadt gecomen waren die domproost ende die governuer. ende si den bisscop ian ghesproken hadden. so ontboden si die ghemeente dat si horen soudien die aensprake van den hertoghe van lymborch. Doen die ghemeente gecomen was. so hoorden si die woorden vanden hertoge. Daer op si antwoorden ende seiden. wi kennen dat wi der daet sculdich sijn. ende in beteringhe van desen. so sullen wi wt elcker nacen maken dat hi hebben sal. x. duysent cronon. ende elc sal gheven nae sijn macht ende nae sinen staet. ende si waren al tsamen te vreden datment also dede Aldus reysden si weder int heyr bi den hertoge ende gaven hem te kennen den last der gemeenten als die hertoge hoorde die presentacie die si boden, als vanden. x. duysent cronon doen seyde hi. her arnout van ardennen

wat segt ghij nu af. Arnout seyde. heere neemt die. x. duysent cronen. ende ooc mede die presentacie vanden bisscop tsal u profiteliker sijn dan lange te orloghen. Die hertoge dochte dattet waer was. ende hi seide totten ambassaten gaet in u stadt. ende doet also ghi geseyt hebt ende maect u presentacie bereet. ic sal u lieden besegelen eenen vasten pays. Die heeren namen blijdeliken orlof. ende si droeghen die tijdinghe in die stadt. daer grote blijchap was. om dat si pays hebben soudon. Ende Arnout hadde vanden hertoghe doorsijn getrouwicheit. v. duysent|cronen. daer hy op leyde sinen staet ende bleef bi den hertoghe van lymborch. Ende aldus was den pays ghetraecte ende gesloten tot des hertoghen wille. ende die presentacie van den bisschop ghegheven. Ende also laet ic dat bliven. ende wil scriven van heyndric van lymborch ende van europa die hertoginne van melanen.

Hoe heyndric van lymborch schiet van europa die hertoghinne van melanen. ende hoese bevrucht bleef van heyndrick met kinde.

DAT. LIIJ. CAPITTEL.

DOEN heyndrick van lymborch langhen tijt tot melanen geweest hadde. ontrent drie ofte vier weken. so peynsde hi. dat hi sijn saken vorderen moste. ende margrieten sijn suster gaen soecken. Ende aldus ghine hi daer europa was ende seyde. schoon bloeme den tijt is hier ic moet vertrecken. ende soecken mijn suster margrieten. die ons ondoelde inder iacht in die woestijn. ghelijc ic u int lancste wel vertroocken hebbe. Doen dat europa die maecht hoorde. so was si wter maten seer bedruct ende si seyde. o heyndric lief wildy mi ontvaren. ende ghi weet doch wel dat ghi mi seer bedruct laet. want ick bevrucht ben met uwen kinde. suldy mi dan noch ontvaren. Doen seyde heyndrick. o weerde bloeme ghi weet wel. dat mijn vader mi ghesonden hevet om mijn suster margrieten te soecken. ende haer thuyt te brenghen. aldus sijt pacientich ende verdullich. ende stellet u herte te vreden. is belove u also gheringhe als ic mijn

suster margarieta ghevonden hebbe. so sal ick bi u comen ende u vertroosten nae mijnder macht Daer was een alten grooten drucke tusschen hem beyden. eer heyndric van haer schiet. ende aldus reet hy sijnder veerden ende lietse alleene. Heyndricrijdende lanx den weghe quam also verre tot dat hi quam int landt van calaberen. Daer die grave van prijsant een verrader was. die die hertoginne van calaberen beteghen hadde. als dat si haer mesdragen hadde met haren camerlinck. Ende dat was wt haet ende wt nijt. om dat hi sinen wille van haer niet en conste vercrighen. ende also versierde hi dese scandelike looghene op haer. ende haer camerlinck die wert daer om verbrant. ende dat tot sinen onrechte. Ende die hertoghe van calaberen die woude die hertoghinne ooc doen verbranden tonrechte in die stadt thaboor in calaberen. Heyndric van lymborch die quam ghereden voor die stadt van thaboor. ende hy vant daer staende een ridder claghende. ende metten handen wringhende. Heyndric van lymborch die vraechde den riddere. waer om dat hi claghende was ende waer om dat hi so truerich stont. Die ridder seide o edel man. ic mach wel seer clagen. ic hebber reden toe. want daer is die hertoghe van calaberen. die wilt morghe verbranden laten sijn wijf die hertoginne. dat iammer ende schade is. Doen vraghede heyndric waer omme. wat heeft si mesdaen. Doen seyde die ridder daer is een verrader. ende heyt die grave van prijsant. ende die heeftse betegen met haren camerlinc. dat si haer mesdragen heeft. ende daer die camerlinck om verbrant is. die op die doot nam die hi daer dede. dat hi noyt die vrouwe en bekende in oneerbaerheden. ende ic sach hem daer op sterven. Als heyndric dat hoorde seyde hi. ist also gheboert dat is een onrechtverdelike sake. ende seer deerlijc ende onnatuerlic. die hertoge en doet niet wel dat hi sulcken saken doet. ende die verraders ghelooft. ende ist also als ghy daer segt. ic sal die vrouwe can ic brenghen tot haerder groter onschult. iae believet gode van hemelrijcke. Doen seyde die ridder. condit ghi dat deden so suldi een werck van caritaten doen ende dese ridder die

leyde heyndric van lymborch met hem daer hij woonde. ende onthaelden seer eerliken. tot dat den morghen aen quam.

Hoe die hertoghe van calaberen die hertoghinne wilde doen verbranden overmits die valsche verraderie die die grave van prijsant die verradere haer valschelijck over seyde. ende hoese heyndric vertrooste.

DAT. LV. CAPITTEL.

DOEN den morghen aen quam ende den nacht overleden was. so quam die verrader die grave van prijsant aenden hertoghe ende hi seyde. siet here ghi doet onghelijc. dat ghi so langhe sparende sijt. dat quade valsche wijf. Wreect die blamae ende die vileynicheyt. die si u bewesen heeft met haren camerlinc. elckerlijc die sprekes u schande. dat ghijse so langhe laet leven. die schandelose poppe Als dit die hertoghe hoorde. so wert sijn bloet verwermt ende hi seide. gaet wech ende haelt se hier. ende laet den hang man comen. ende laetse verbranden. Die grave was ghewillich daer toe. ende hi dede die hertoghinne halen wt die gevanghenisse Ende als die hertoghinne quam bi den hertoghe so seyde si. siet heere ic neme op die doot die ic sterven sal. dat ie der saken ende dat mesdaet datmen my aen leyt ont schuldich ben. Die hertoghe seide swijcht ic en wilder niet af horen. want die grave van prijsant die heeft u bevonden in u oneerbaerheyt. daer ghi bedreeft u vilonye. Mettien dat si dese woorden hadden so quam heyndric van lymborch bi den hertoghe. ende hi grueten nae sijnder weerden Die hertoghe dancte hem der grueten. ende hi vraechde wat hi begheerde. Doen seide heyndric. heer hertoghe mach ic spreken bi orlove. Die hertoghe seyde. iae ghi behouden ere ende eer. Doen seide heyndric van lymborch. heer hertoghe van calaberen. ghi doet groot onghelijck uwer vrouwen der hertoghinne. want ghi befaemse met vileynnighe saken ende ghy blameert u selven. ende dat is u grote schande dat ghi ghelooft eenen verrader. ende wilt door sijn valsch aen brengen. u schone wijf die hertoghinne dooden. Doen seide die hertoghinne. o lachen dat is waer.

ende om dat ick sinen wille niet en hebbe willen doen. ende daer om heeft hi dese valscheyt op mi versiert. ende mi beteghen met mijnen camerlinc. die daer om verbrant is. ende dat onverdient ende sonder sijn schulde Doen seyde die grave. du arghe theve ghi liechter aen. ic vant u te samen ligghen bi een int bedde. ende dat ick meer sach. dat weet die hertoghe wel. alsoo ic hem gheseit hebbe. Die hertoghinne seyde. du valsche verrader dat is gheloghen. ende si sloech den grave dat hem noose ende mont bloede. wt groter desperacien ende bangicheyt. om dat hijse alsoo deerliken ende sonder schulde belooch. Doen seyde die grave. siet here om dat ic u die waerheyt geseit hebbe. ende om dat ict haer noch segge. daer om so slaet se mi. dat mi noose ende mont bloet. ende het is een quade theve. laetse verbranden. Daer op dat heyndric antwoorde ende hi seyde. ghi sijt een quaet cockijn ende ghi sijt een valsch verrader. ende dat sal ic u doen lijden in een crijt. ende ick biede u den hantschoe. om dat ghi dese vrouwe valschelic belooghen hebt ende dat sal ic u doen lijden eer dat den dach vergaet. Als dit die verrader die grave hoorde. seyde hi totten hertoghe hoe heere. en soude ic u niet moghen waerschuwen. ofte wat segghen. ic en soude daer omme moeten campen oft vechten. so ist u quaet wat te segghen ende voort mede. dese ridder die gaet al den dach op syn vechten. ende so en doe ic niet. Doen dat heyndrick hoorde so seyde hi. du valsche verrader. het sijn die ancxst vloyen die u bijten. ende aldus hertoghe. noch eens so eyssche ic den campe te doen teghen hem nae wapenen recht. oft ic segghe dat ghi u vrouwe ontslaet vanden aenlegghe. ende dattet die verrader al halen moet door sinen hals. Als dat die hertoghe hoorde. so seyde hi totten grave. tsa hergrave daer en is niet af. ghy moet campen. ende u selven verantwoorden nae camps recht. alsoot die ridder begheert heeft Als dit die grave hoorde. so seyde hij totten hertoghe. ic wil gaerne campen ende aen verden den hantschoe. maer hertoghe ick bidde u om een bede. die hertoghe vraechde hem. wat beden salt sijn. laetse mi horen. Doen seyde die gravedie

verrader, ick begheer twee iaer wt te stellen. ende dat ic binnen dier tijt mach leeren speelen metten swerde ende metter haetsen. ende metter lancien. ende metter corter dagghen. om te weder staen mijn partij. want ic en can niet schermen als hi doet. want hi gaet op sijn vechten. Die hertoghe horende dese woorden ende reden seide. ick bens te vreden ende content. Heyndric dit horende seide. heer hertoghe ghi doet groot onrecht. laet den verrader nu campen want ten is niet anders dan den groten anxt diet hem doet. Neen seyde die grave. des hertoghen woort dat en mach niet lieghen. ic houts mi aent consent vanden hertoghe, ende ic en wil niet eer vechten. dan voor heden over twee iaer alsoot ghesproken is. Doen seide die hertoghe. heer ridder sijt te vreden. ende van heden over twee iaer so comt hier ende voldoet uwen campe. ende mijn vrouwe die hertoghinne en sal binnen dier tijt gheen ghebreck hebben. mer van als ghenoech. anders dan si ghevanghen sal bliven. aldus siet dat ghy dan hier sijt. ofte sendet dan hier eenen die voor u vecht. Doen heyndrick dat hoorde so en was hi niet wel te vreden. ende hi seide. heer hertoghe uwen wille die moet wel gheschien. mer dat en is gheen recht. want een van ons beiden mach daer en tusschen doot sijn. niet te min. dat u belijft dat moet wel sijn Ende aldus so nam heyndrick orlof. ende hi schiet van daer. ende die hertoghe dede sijn vrouwe weder gevanghen legghen als te voren. ende die verrader die grave was wter maten seer blijde. om dat hij also ontslagghen was vanden campe. ende hi peynsde dat heyndric van lymborch niet weder om comen en soude. mer hi ghinc hem selven stellen om te leeren schermen. om dies wille watter hier nae afgeboeren mochte. Mer hi was een valschaert. ende een cockijn. ende een bose verrader. ghelijc datmen daer noch veele vindende is in alle plaetsen ende hoecken van allen landen.

Hoe heyndrick van lymborch aen cupido quam. ende hoe dat hy hem in venus berch leyde bi venus.

ALS heyndric ghesceyden was wt calaberen. so quam highereden aen een schone bosschage. ende daer vant hi iaghende eenen schonen ionghen riddere die heyndric aensprac ende seyde. o heyndric van lymborch sijt willecome in mijn warande. Als dit heyndrick hoorde so wert hi verwondert. hoe hem die ridder kende. ende sinen naem noemde. want heyndric hem noyt meer en sach. of gesien en hadde dan op die ure. ende heyndric vraechde hem wie dat hi was. ende hoe dat hi hiet. Doen seide die ionghelinc. ic ben een iager die altoos iaecht ende ic heete cupido. ende mijn moeder is venus die goddinne. ende al die gheene die hem ghenereen in noy-aelder minnen ende in amoruesheden die sijn onder ons bandoen. ende ic ben een schieter der herten. edel ende onedel beia-gende met mijnen honden. om tebrenghen in den strick van minnen. Doen seide heyndric. ghi sijt van edelre complexien dat hoor ick wel. mer waer leedy mi aldus henen. Doen seyde cupido. by mijnder moeder in den berch. ende daer moet ghi eenen tijt bliven. Ende met deser talen sijn si ghecomen inden berch. daer venus heyndric teghen quam ende si hieten feestelic willecome ende si seyde. comt hier in mijn sale. die van claren karbonckel verlicht is. ende daer suldy aensien die amoruese gesichten. die een werelt verblijden soudent van haerder wtnemender schoonheden. want eenen tijt lanc so moet ghi hier bliven tot datmen u noot sal hebben int lant van grieken. ende daer ghi vinden sult u suster margrieta. die welcke begrasijt is van eenen iongelinc hetende bi namen etsijtes. des graven sone van athenen. ende die ooc een verbeyer is vant conincrijcke van armenien. ende desen moet ghy hyer verwachten tot dat hi bi u comen sal. dat cortelingen wesen sal. Doen seide heyndric wat u believet dat doe ic gaerne. mer ic heb beloofd eenen camp te doen binnen twee iaren. ende dien moet ic doen. ofte ic soude meyneedich sijn ende versworen. Doen seyde cupido. sijt sonder sorghe. den camp die sal wel gedaen sijn sonder u toe doen.

ende ghi wert ghequeten ende daer van ontslaghen Ende noch meer heyndric. int lant van grieken daer staet een roosken en groeyt. dat ghi beschermen ende behoeden sult vanden onghelovighen. die dit rooseken sullen willen schandeleren ende bederven. ende ghy met uwer hulpen sullet beschermen. ende in nae comende tijden plucken dit rooseboomken met eeren ende met weerden. ende werden gheweldich keiser van grieken. Als heyndric dese woorden hoorde. so was hi seere verblijt. ende dancte venus ende cupido der woorden die si so soeteliken spraken hem mede gaende Ende als dit al gheproffteerd was. so ghinghen si dansen/hoveren/ ende goede chiere maken met venus ende haer camerieren. daer si in groter vruechden waren ende in groter genoechten. Ende daer laet icse bliven. ende wil scriven van etsytes vader ende moeder. ende hoe margrieta etsijtes ontboot bi haer te comen. also men noch wel horen sal.

Hoe dat etsijtes moeder claechde teghen sinen vader. dat hi so quaet was. ende hoe dat si eenen brief sonden aen margrieten van lymborch.

[24]

ETSIJTES moeder wert in lancx so meer verstoort. omme dat etsijtes margrietens liefde niet vergheten en conste. ende si ghinct claghen haren man ende seide. o heere en ist niet te beclaghen dat ons sone etsijtes ymmer trouwen wilt margrieten van lymborch een coopmans dochtere. daer hy staet te werden hier namaels een coninc van armenien. ende si seide heere en soude u dat niet spijten. Die grave antwoorde daer op ende seide. ic gheloove wel iaet. nae den state der edelheit en soudt niet behoren. want hoocheyt van state die soudes hem schamen. nochtans waer beter die duecht aen gesien. dan die edelheit. oft een goet exempel. Dwelc ons bewijst die coninck asswerus. die vol duechden ende weerdicheden was. also dat hy festa verstiet door haer hoverdicheit. ende hi verbief hester die arm was door haer oetmoedicheyt. ende die duecht die was haer edelheyt. ende also comt edelheit

ierst wt duechden. ende dits twoort van die lieden die van verstandt ende consciencien syn. Daer op die vrouwe antwoorde ende seyde. waer duecht voor edelheit ghepresen. ende dat costume waer. ic liets my ghenoeghen. mer nu moeten wi achter volghen den staet van hoocheden ende edelheden. also wi sculdich sijn tachter volghen. Doen antwoorde die grave tot sinen wive. ende hi seide haer een proper parabole. Dat was dat die sulcke climpt na hoocheit hi en weet waer met ofte hoe. ende dan moet hi dalen also lucifer dede int diepste vander hellen. Peynst vrouwe dat die sculden vele u sijn dat etsijtes aldus fel ende quaet is want ghi hebt hem ontrocken sijn lief margrieta. ende si is absent wt sinen oghen. aldus is hi te felder ende te wreeder. hadt ghijse binnen onsen hove gelaten. sijn liefde waer lange vercoelt. want dat gebruycke van liefde dat maect verledinge. Die moeder seide ic kenne dat u woorden waer sijn. ende ic sal eenen bode gaen senden aen margrieten. dat si mijnen sone etsijtes ontbiede bi haer te comen. ende dat si hem castije van sinen quaden zeeden Dien raet docht den vader seer goet ende seide. vrouwe also soudt comen dat etsijtes ons sone sal te vreden sijn. ende hem selven voeghen tot edelheden. ende tot werken van eeren. Met deser themen riep si den bode. ende si gaf hem den brief ende seide. bode loopt in grieken ende draecht margrieten van lymborch desen brief. ende si gaf hem drinck ghelt Aldus liep die bode sijnder veerden na dat landt van grieken. om margrieten te gheven den brief.

Hoe etsijtes ende evac te samen spraken. ende dat vander liefden van margrieten van lymborch.

DAT. LVIII. CAPITTEL.

HET gheviel op eenen tijt dat etsijtes ende evac sijn neve ghinghen wandelen inden wijngaert om hem te vermaken. ende om te vergheten alle sware ghepeysen. Etsijtes hoorde die voghelkens singhen. als die in vruechden waren. Hi sach die bloemkens ontluycken bi der crachten

der sonnen. ende des douwes viertuyt. als die gene die ghebruyckende waren haerder lustigher iuecht. Doen seyde evac tot etsytes. o neve en ist hier niet lustelic ende vol melodijen. wi horen die vogelkens singhen. die bloemkens ontluycken ghevende eenen soeten roecke ende vol melodijen. ende wie soude hem hier in niet vervruechden ende sijn herte vermaken Daer op dat etsytes antwoorde ende sprac. o evac neve ende vrient. ic kenne dattet hier ghenoechlick is. wellustich ende een soeten roecke. mer ic en raper gheen vruecht noch solaes van herten in. want het is mi een vernieuwinghe van droefheden hier te sine. Doen sprac evac heere segghet mi die cause ende die waer omme. dat u hier te sijn is een vernieuwinghe van droefheden. Etsijtes seyde. neve dat sal ic u seggen. ic sie hier die plaetse met oghen aen. daer ick ende die liefste opter aerden levende waren in groter melodijen. ende in groter ghenuechten. vriendelic siende op den anderen. vergetende alle swaerheit. singhende ende spelende op hantfloyten / luyten / ende herpen bedrivende musyke ende dit is mi nu al te samen benomen dwelc mi gedaen heeft mijn moeder. mer het mocht haer eens wel leedt sijn Doen seide evac etsytes neve. ghi hebt onghelije dat ghy uwer moeder daer mede betijt. si en heeft gheen schult in. mer sijt tevreden. eer vier daghen so suldi horen nieuwe tijdinghe van margrieten. ende ic hope eer thien dagen dat ghijse spreken sult. Aldus was etsijtes te vreden ghestelt van evac den ridder ende si ghinghen ter salen bi den grave sinen vader bancketeren.

Hoe die bode aen margrieten van lymborch quam. ende hoe si hem wederom sandt aen etsijtes.

DAT. LIX. CAPITTEL.

[25]

ALS die bode comen was aen margrieten van lymborch. ende haer den brief over ghegheven hadde die si over sach en lassen. doe ghinck si antwoorde scriven. ende onthoot etsijtes al so die moeder dat begheerde by haer te comen int landt van

grieken. Als den brief ghescreven was ende ghesloten so gaf si hem den bode ende si seyde. bode en geeft desen brief niemant dan etsijtes des graven sone. ende houdt verdrinct dat Die bode was blijde vanden dringhelde ende hi seyde. schoone maecht ic salt gaerne doen. ende hi nam orlof aen haer ende liep sijnder veerde. mer margrieta bleef noch studeerende inden brief die die moeder ghesonden hadde. ende si verwonderde haer om dies wille dat hi altoos mindelike luydende was tot haer waert. ende si peynsde dat die moeder seer verkeert moste sijn. mer watter af was. sy was selve blijde dat etsijtes bi haer comen mochte. want si hadden boven maten lief. ende dat in reynicheden Met desen gepeynse so ghinc margrieta bi der iongher keiserinnen die sijt al te kennen gaf. want si twee waren groote karen een doen ende een laten. Alst eresebia die ionghe keyserinne hoorde verblijde si om dies willen dat etsijtes daer comen soude. ende dat si dan ghenuechte bedriven souden in dansen / in spelen / ende in hoveren. met deser talen ende met genoechlike coutinghe van veel ander woorden waren si beyde besich. Doen quam haer camerlinc ende haeldese beyde ter maeltijt bi den keisere onsarijs van grieken om te bancketeren daer si mindelic toe bereet waren ende si ghinghen ter stont.

Hoe die bode quam aen etsijtes daer hy sadt ende schaecte teghen evac. ende bracht hem tijdinghe van margrieten van lymborch. ende watter afgebuerde.

DAT. LX. CAPITTEL.

TWAS eenen schonen somerschen dach dat die locht claer was. ende die velden waren groene ende seer lustich om taensiene. Evac ende etsijtes ghinghen inden wijn gaert intgroene nae edelheys aert sitten schaecken. ende als si een poose int schaecken waren dat evac den coninc schaecken soude metten druckere. so deckte hi hem metten riddere. Ende met desen schaecken so quam die bode. ende hi sach etsijtes schaecken. mer hij en dorste hem niet toe spreken voor dat hi

hoorde hoe dattet metten speele van hem heyden was. Ende doen hoorde hi evac segghen. ic schaeck uwen coninc ende mat Etsijtes seyde waer mede. Evac seide doe metter coninghinne. dat moet ic kennen seyde etsijtes. Als die bode dit hoorde so seyde hy. etsijtes ionghelinc ick sprake u gaerne. ende ick brenghe u bootscappe. Etsijtes sach omme ende hy nam sijn vuyst ende hi woude den bode slaen ende seide. ghi boeve comdy mi nu ooc quellen. gaet van hier in alder duvel namen oft het sal u berouwen. ende loopt aen een galghe. ende laet mi in vreden. Die bode dit horende so was hy seere vervaart. ende hi ghinc achterwaert. Evac die riep hem weder om ende seyde. bode wat ist comt naerder ende doet u bootschap. mer niet wel en dorste die bode comen want hi vreesde etsijtes handlinghe. Maer hi verstoute hem ende hi quam naerder. ende viel op sijn knyen ende hi seide. o etsijtes ionc heere. ic brenghe u bootschappe van margrieten van lymborch. Als etsijtes dat hoorde. so schoot hi den bode aenden hals. ende hi seide. O lieve bode god ende mi sijt willecome. wat tijdinge. ende hoe vaert margrieta. is sighesont. ende noch wel varende. Die bode antwoorde ende seyde. heere iae sy. ende si sendt u bi mi dien brief dat ghi hem oversien ende lesen soudt. ende doen also gelijc daer in staet ghescreven sonder eenich vertrec ofte af laten. ende sonder yet te verbeyen Etsijtes verblijde hem wter maten seere als hi den brief aen sach ende hi seyde. bode neemt dien duysant van goude. dien schencke ic u voor uwen arbeyt. Die bode danctes hem seere ende was wter maten seer blijde. ende hi liep doe sijnder veerden. Doen seyde etsijtes tot evac ic wil desen brief gaen overlesen. om dyes wille dat ghijt horen moecht. ende wat tijdinghe ende vertroostinge si my onthiet ende scriven mach. Evac die seyde. heere so doet ick salder nae horen.

Den brief.

SALUYT aen u etsytes lief met natuerliker ionsten ghescreven. U absencie was mi herteliken leedt. dijn bi wesen waer mi een melodije in mijnder herten. aldus

is ionstige liefde in u ombesweken. so comt also ghi alder ierst moecht bi mi te constantinobele daer wert u gheclaecht alle mijnen noot. ende mijnen druc. ende wat lastichs daer mijn herte bi tonvreden is. Sal ick u int secreet vertrecken. die wercken van edelheden aen gaende. ende dat u profiteren sal. Ende also volbrengt mijn scriven ende mijn bede. want twert u profitelicken. God sterck u in duechden ende ooc in gracen. ende in ghesontheden. Doen etsijtes dit hoorde so was hi die blijtste van allen menschen. ende hi seide vaer wech den gier / vaer wech mesval vaer wech tegenspoet. ende al dat droef was is nu verblijt. In spijte van allen nijders sal ic gaen besien mijns liefs roden mont. wiens edel wesen verblijt alle dat mijns is. ende eeuwelic verblijen sal. o evac neve hoe behaecht u ditte. Evac seyde met allen wel. ende ic bidde u hier een bede. dat ghi mi wilt laten mede reysen tot in grieken te constantinobele in die stadt bi margrieten van lymborch. Doen dat etsijtes hoorde seide hi ist uwen wille ick salt u consenteren. ende wi sullen gaen maken ghereetschap om al daer te reysen. also si deden met groter blijscap ende met groter vruechden.

[26]

Hoe etsijtes ende evac quamen in grieken. daer hem die keyser ende des keisers dochter eresebia seer mindeliken ontfinck. elc nae sijnder weerden.

DAT. LXI. CAPITTEL.

ALS den dach aen quam. ende etsijtes ende evac te samen bereet waren so ginghen si te paerde. ende si namen orlof aenden grave ende aen die gravinne. die seere blijde was omdat etsijtes daer varen soude. ende omdat hi laten soude sijn quade maniere. ende sijn quade felle zeeden. Aldus schieden si van vader ende van moeder. ende hi reedt met evac nae Constantinobele. Al coutende ende al rijdende quamen sy tandernobele opeen dachvaert nae constantinobele der stadt. ende si bleven daer dien nachte welcken nachte etsijtes dochte thien nachten lanc sijnde. also verlangede hem nae den schonen lichten

dach, want hi quam hem veel te late, ende margrieta die verlangede wel also seer om hem te siene, als hi dede om haer te siene Doen den dach quam so reden si van tanderbonel daer si ghelogiert hadden dien nachte, ende al coutende ende al iockende so quamen si voor die stadt van constantinobele. Die keyser vernam dit, ende sijn dochtere eresebia, ende die ontvinghen etsijtes ende evac seer weerdichliken, ende si deden hem groote eere alsoot wel betaemde mer etsijtes en sach margrieten niet dies en was hi niet wel te vreden, ymmer ten lesten si quam ende si bieten feestelic willecome, also twee ghelieven ghewoenlic ende costumelijc sijn malcanderen te ontfanghen, Ende nae desen ontfanckenisse van willecome so ginghen si ter salen waert bi den keyser ende sijn dochter ende evac Daer was een grote triumphhe, ende die keyser om dat dese twee heren daer comen waren so liet hijse triumpheren ende hi ghinck alleene tot sinen heraut ende hi ontboot sijn dochter dat si by hem comen soude. Die heraut ghinck om eresebia des keyzers dochter, ende hy brochse bi haren vader daer hi alleen was in die sale, Eresebia seyde, weerdighe vader ende heere, wat dinghe believet u. Die keyser seyde, weerdighe dochter dat suldy horen, hier sijn dese edele heeren van athenen etsijtes ende evac, die hier eens den danc ende den prijs hadden in den ternoy, wat soudt ghy nu segghen dat ghi eenen prijs op hinghet, om eerlijc eenen ternoy te slane, ende die best dede dat hy den prijs verdiende. Die dochter seide, o vader ende here dat waer seer goet, ende so souden wi weten oft die van athenen nu so vroom sijn, als si waren inden ternoy voorleden, ende ic sal believet u vader, eenen gouden sperwer ophanghen, met twee silveren bellen, voor den hoochsten prijs, ende den na prijs eenen gouden rinc met eenen dyamant Als die keiser dat hoorde, so was hi daer seer wel mede te vreden, ende si gaven den heraut den laste dat hijt beroepen soude alle sijn conincrijcke door. Dwelc den heraut also dede, ende hy begonste ierst in constantinoble, daer hij riep hoort alle ghi edele mannen ridders ende schilt knechten, die ionge keiserinne

Eresebia, die doet beroepen eenen ternoy in des keyzers hof in constantinobele, aen gaende binnen den derden dach nu in Julio, ende die daer best slaen sal, die sal ontfanghen voor sinen prijs eenen gouden sperwaer, met twee silveren bellen. Ende die daer nae best slaet, die sal hebben eenen gouden rinc, met eenen schoonen costeliken dyamant. Ende voort des keyzers dochtere eresebia die sal den prijs presenteren mit haren maechden, den ghenen dien alder best verdienen sal, ende elc segt den anderen voort, ende ic gae noch elders beroepen nae des keyzers bevel. Als etsijtes ende evac dat hoorden, so waren si wter maten seer blijde, ende etsijtes seide tot evac o evac neve gaet ende maect ons bereet al datghene dat ons dient, ende versiet ons van wapenen, van paerden, ende van swerden die fijn sijn, om inden ternoye eere ende prijs te behalen Evac seide hi soudt doen, ende hy schiet van etsijtes, ende etsijtes die ghinc nae margrieten sien, om te weten wat die sake was, dat sy hem onthoden hadde, ende wat haer begheerte was.

Hoe dat etsijtes ghestraf was van margrieten van lymborch, ende hoe si hem gaf haers vaders wapen.

DAT. LXIJ. CAPITTEL.

ETSIJTES met groter verblijdinge doort beroep vanden ternoye, so ghinchy bi margrieten van lymborch in haer camer daer si in was, ende hi gruete mindelijck, ende hy nam haer inden armen, ende margrieta die hiete hem feesteliken willecome, Etsijtes die dancte haer seer, ende hi seyde, o schone margarieta, wat is doch die sake, dat ghi mi hier bi u hebt doen comen, ende wat drucke ende wat lijden heeft u herte bevanghen, ende segt mi wat u deeren mach, Heeft u yemant mesdaen, oft te nae gehsproken, ic sal dat so hoochlijc wreeken, dat hem leedt werden mach den ghenen diet ghedaen heeft, ende al dus segt mi wat u ledt, Margarieta horende dese woorden seide si, mi ledt ghenoech int secrete ende int hemeliken ghesproken, hier tusschen u ende my, so moet een vrient den anderen vrient wel sijn lijden

claghen. Want door des vrients raet. so wert dicwille meskief beledt. ende aldus en sal vrient voor vrient gheen lijden verborghen houden mer als vrient den vrient sinen noot claghen onde te kennen gheven. ende dit is die sake. waer omme dat ic u als vrient ontboden hebbe. Doen seyde etsijtes weder tot margrieten. so bid ic u herteliken seer op alle vrientschappe. dat ghi mi doch segghen wilt. wat dinghe dat uwer herten deert. ende claecht my uwen noot. Margrieta horende syn vierighe begheerte. so seyde si hem. siet etsijtes dat is waer dat ic hadde eenen schonen valcke vercoren in wercken van eeren ende in edelheden. ende desen edelen valcke die is verkeert in die gedaente van een fenijnt serpent. ende door sijn fenijnthede verbijten vader ende moeder. dies alle blijchap des lants verdwijnt. so felliken spuwet hi sijn fenijn der quaetheit. also datter niemant hi gedueren en can. ende al dat edel wercken hantierende is. vliet van desen serpente dat iammer ende schade is. dat een edel valck ghewerden is een absulcken fellen dier datter alle die werelt af weet Als etsijtes dit hoorde wert hi versuchtende ende hi seyde. dats wel wt gheslaghen die caetse is mijne. ben ic seyde hy der edelheden also af ghesneden. als dat ic ghelikende ben een serpent. dat si gode geclaecht. Doen seide margrieta ghi treect u deser woorden aen. ende dies niet te min. ghi sijt daer seer mede besmet. want ghi volcht die quaethede. ende latet die edelheyt. dat u grote scande ende blame is. Doen antwoorde etsijtes. het is quaet voor den cropelen hincken. ende ic weet wel dat ghi my meent. mer over peynst. hoe dat u mijn moedere met haet ende nijde woude brenghen onschuldich ter doot. en hadde ickes niet beledt. ende dit moet ooc overdacht sijn want men tert wel ooc eenen hont op sinen steert. dat hi om hijt. men mach ooc wel tijlic op staen. ende verdienen dat werc der quaetheit. ende hoe soude ic dan gheachten op eenighe duechden. Doen seide margrieta. etsijtes wilt u wreetheyt laten. ende u selven keeren van uwer quaetheyt. want ic hore daer so veel af dattet mi verdriet. Eert u vader ende u moeder. want si hebben recht dat si u houwen van

my. want si niet en weten mijn af comste. ofte mijn gheslachte. mer waer ick in mijns vaders rijke die sommighe die mi nu versteken. die soudens mi dan wel nijghen ende bughen. Ende wilt ghi mijn vrientschap verwerven. so suldy vergheten ende vergheven u moeders quaetheit. ende laten sincken uwen evelen moet. ende persevereren in duechten. ende volghen die wercken van edelheden. ende laten u rebelheyt. in feesten van eeren ghenen cost sparen. so moecht ghi die ionste van mi verwerven. want dat ic u sie in deze felheyt. dat is mijnder herten seer hart Staet nae die ere ende laet varen die scande. ende aenveert die ridderlike eeren ende duechden also u die keiser bevelen sal. ende achter volcht die. so wert ghi gheeert in allen hoven. Doen seyde etsijtes. u ter eeren ende u duechdelijc onderwijs. so sal ick helm ende schilt aen veerden. ende volghen die wercken van eeren ende van edelheden. ende mijn mandaet thoonen inden ternoy dat ic hope eer ende prijs te verwerven believet gode. Doen seide margrieta op die voorwaerde. dat ghi u beteren sult. ende u stellen als een ridder so ghe love ic u reyne noyale minne. op dat ghi u stellen wilt ter aventueren. ende aventueren feyten van wapenen. so geef ic u daer die schonen schilt den leeu van kele int velt van silvere ghecroont gheclaet ende ghetonct van finen goude. voert dien ter eeren van mi. Etsijtes seyde. o margrieta lief. ic dancke u der eeren ende ooc der leeren die ghi mi geeft. ende ic hoopse ooc tachter volghen als ridder van eeren. dat ic hope dat ick eerlanc wesen sal. mer ic bidde u. dat ghi mi segt wat wapene dat dit is. Margrieta seide dat blijft verholten. maer alst tijt ende pas geeft. so sult ghijt noch wel weten. want die liefste draechse die ic weet levende naest gode op daerde ende aldus houtse in eeren. Etsijtes seyde dat salmen wel sien inden ternoy. ende met desen woorden so schieden si vriendelic van malcanderen. ende etsijtes ghinc bi evac ende vertrac hem alle saken. die seere verblijft was int aen horen. Ende margrieta ghinc te hove waert bider keyserinnen. ende ordineerden den prijs om inden ternoy te gheven den verdiendere.

Hoe den ternoy ghehouden was, daer etsijtes ende evac den danc ende den prijs verdienen.

DAT. LXIIJ. CAPITTEL.

[27]

ALS den avont gepasseert was, ende den dach aen quam, so sloeghen die trompetten dat hem elc bereyden soude ter banen te comen, om prijs ende eer te behalen nae den dienst. Als dat die heren hoorden ghinghen si misse horen ende aenbaden gode, so elck schuldich is van doene, eer hi yet bestaen sal. Ende doe den dienst gedaen was, doe ghinghen sy onthynen ende goede chiere maken. Die keyser ende die keiserinne des keisers dochter, ende margrieta van limborch ende ander maechden, heeren ende vrouwen ghinghen ter tynnen, ende hinghen den prijs voor hem lieden. Doen deden die herauten die trompetten slaen, dat elc comen soude ter banen, ende doen sijn beste om prijs ende eer te hebbene. Als dat die edele hoorden so quamen si elc om chierlicste in ghesleghe, inden iersten den gouvernuer van constantinobele, die pallatyn van gernobele, daer nae die markijs van griecken, ende veel ander edelingen. Doen quam etsijtes in gesleghe ende evac sijn neve, ende si waren beyde alleens int harnas, ende haer paerden behanghen met gouden laken, ende met silveren bellen ende gouden bellen, ende wter maten costelike haer helmmetten vol plumagen hanghende ende met vol gouden paelgen. Daer sloeghen die trompetten op, dat hem elc soude bereyden om ternoyen. Daer sloech die pallatijn op etsijtes, ende etsytes weder dapperlick op hem, ende evac die sloech op den gouvernuer. Ende daer vloeghen die plumagen int sandt, die bardeersels vanden paerden werden met stucken af ghehouwen. Daer hadde hem etsijtes als een hongherich lijbaert, ende evac sijn neve ooc dier ghelike, so wat teghen hem beyden quam dat sloeghen si vanden paerde, mer etsijtes boven al, so dat elc die bane ruymde, ende lietense hem beyden alleen houwen. Doen was den roepe vanden herauten, etsijtes ende evac als verdienders van den prijse. Sy reden

wter banen, ende die herauten reden voor hem beyden, ende si convoyeerdense in haer logijs, ende si seyden hem dat si comen soudent ten banckette, bi die heren ende bi die vrouwen, daermen u lieden presenteren sal, elc prijs ende eere nae sijn verdiente. Doen seyden die heeren si dedent gaerne, ende met dien traden si van haren paerde, ende ghinghen hem ontwapenen, ende si stelden hem lieden in costelike habijtuweringe so si alder chierlicste consten, ende also ghinghen sy met haren knapen ende paeygen ten banckette wert, bi den keysere ende bi sijnder dochter ende bi margrieten daer si vriendelic ende eerlic ontfangen waren. Ende die ionghe keiserinne eresebia die gaf etsijtes den gouden sperwaer metten silveren bellen. Ende margrieta van lymborch die gaf evac den rinc metten dyamante, ende aldus waren si beyde begheft, etsijtes metten oppersten prijs ende evac met den anderen prijs, ende daer waren si in groter ghenoechten ende in ontsprekeliker blijenschappen. Ende daer was een bode gesonden van margrieten van lymborch aenden grave van athenen ende aen die gravinne, hoe dat etsijtes verkeert was, ende hoe hy die edelheyt hantierde, dies die grave ende die gravinne seer blijde waren, ende sprakens margrieten groten lof, dat si hem daer toe ghebracht hadden, dat hi edele wercken aen veerden wilde. Aldus was sijn vader ende moeder seere verblijft alst reden was. Doen thancket ghehouden was, ende elc sijn ghenoechte bedreven hadde, so ghinct daer aen een scheyden, ende elc ghinc tot sinen logijse waert ende in sijn ruste. Margrieta was ut om etsijtes te senden in aventueren, ende si informeerde etsijtes met schoonen woorden, dat hi haer beloofde dat hi niet keeren en soude, hi en soude prijs ende eere behalen in feyten van wapenen, Maer eer dat hi van haer scheyde badt si hem eer hi hem stelde ter dolasjen om te soecken aventuer, dat hy gaen soude aen sijn vader ende moeder, ende bidden die verghiffnisse van dat gene daer ghy hem lieden in verthoornet hebt, god soude u te badt helpen. Etsijtes die beloofde haer dat hyt doen soude, ende aldus so schiet hi ende evac vriendeliken van haer, ende si reysden weder nae athe-

nen by sinen vader ende bi sijn moeder.

*Hoe etsijtes ontfanen was van sinen vader ende moeder. ende hoe hy heymeliken ver-
trock ende wech reysde.*

DAT. LXIIIJ. CAPITTEL.

ALS evac ende etsijtes ghescheyden waren vanden keiser ende van sijn dochter erese-bia ende van margrieten van lymborch. so sijn si weder ghecomen in athenen bi den grave sinen vader die hem weerdeliken ontfinc. ende hi vrachde hem lieden hoe dat si ghevaren hadden. om te horen oft waer was dat hem margrieta ontboot metten bode. Doen seyde etsijtes. o lieve vader ende moeder alle eere ende edelheyt is mi bewesen. ende dat door in gheven vander schoonder maecht margrieta van lymborch. die my gheinformeert heeft ende gheleert heeft dat ick mi stellen sal tot wercken van eeren. ende bi haren toe doen heb ic verdient den oppersten prijs in den ternoy. ende evac mijn neve den anderen. Als dat die vader ende die moeder hoorden so waren si blijde. iae boven maten alst reden was. want elc vader ende moeder hoort gaerne duecht ende eere vermanen van sinen kinderen. Met dat si aldus in deser talen waren so seyde evac. etsijtes neve volbrenghet nu margrieten begheeren. ghi weet wel wat ic meene. Daer op dat etsijtes seide. dat wil ic gaerne doen. ende hi viel op sijn knyen ende seide. o vader ende moeder heb ic u noyt yet mesdaen. in woorden oft in wercken oft in daden oft in achter sprake. ic bidde u herteliken dat ghi mi dat vergeeft om gods willen. Die vader ende die moeder dit horende seiden o sone staet op het is u al vergeven. Ende die moeder seide doe weder om. o lieve sone heb ic u oft margrieten yet gedaen. dat u oft haer te nae gegaen is dats mi leet. Etsijtes ontvielen die tranen wt sinen oghen ende seide. o moeder het is u al vergeven. ende dat om margrietens wille die mi gheschoncken hevet dese wapene. die ic eeuwelic dragen sal ter liefsten van haer. ende wercken van wapenen hantieren. Die vader seyde sone wat wapen macht wesen. het is eenen rooden leeu den stert ghespleyt thoofft ghe-

croont mit goude in een silveren velt. si is seere schoone mer si is mi onbekent. Doen seyde etsijtes. vader si seyde my datse die liefst droech naest gode die si noyt sach. ende daer in murmereer ic seere. ofte si een ander liever heeft dan mi. Doen seyde die moeder van etsijtes. lieve sone het mach licht haers vaders oft haer broeders wapen sijn die si draghen. Doen seyde die vader ende evac. u moeder seyt al waer. Met deser talen ghinghen si te hove om te banketeren. ende etsijtes die ghinck mede om hem te vermaken met sijn vader ende moeder in die sale. ende alst gheten was so ghinc elc in sijn ruste. mer etsijtes die bleef op sittende in sijn camer. omdat hi heymelijcken sonder yemant te weten wech rijden woude. dats sijn vader ofte sijn moeder ofte evac niet weten en souden ofte die ghene die int hof waren.

Hoe dat etsijtes ghinck dolen. ende hoe dat hem sijn vader ende sijn moeder ghemisten. ende evac sijn neve.

DAT. LXV. CAPITTEL.

ALS den dach hem verbaerde ende die claeerheit aen quam. so sadt etsijtes met sijnder wapenen op sijn paert ende hy reedt sijnder veerden. eer dat die heren ontwaeckten. ende hy wilde hem stellen ter aventueren daermen noch wonder af horen sal. eer dat hi heyndric van lymborch vinden sal. Doen hem den dach met schonen lichte overtrac ende die sonne aen den hemel clae scheen so waren die heren ende die vrouwen al op ghestaen met groter vruechden ende genoechten. welcke blijschap haest verkeerde in drucke. also gheringhe als si vernamen dat etsijtes wech was. Die grave van athenen quam in die sale ende vraechde sijn heren nae sinen sone etsijtes. Die heeren seiden. o edel grave wi en weten van etsijtes niet. ende sint gister avond en hebben wi hem niet ghesien. Ic gelove seyde die grave dat hi noch rust ende seide totten camerlinc. gaet in sijn camer ende siet hoet met hem is. Die camerlinc ghinc derwaert. als hi aen die camer quam so ghinck hijer in. ende hy sach dat bedde noch gemaect. mer hi en vant etsijtes niet. Doen ghinc hi

totten grave ende vertrock hem hoe hi ghevaren hadde dat etsijtes daer niet en was. ende men deden doe al omme soecken mer twas al verloren. niemant en wister af. Evack quam in die sale ende hi gruete den grave seer mindelije. die grave seyde evac hebt danc. een vrage wilt my berichten. en weet ghy niet waer dat etsijtes mijn sone sijn mach hy en is nieuwers te vinden. Doen dat evack hoorde peysde hi wel watter schuyldede ende hi seyde. o edel grave neen ick voorwaer ick en weet niet waer dat hi sijn mach. mer gaet in die stal ende besiet nae sinen moor sijn paert. ende is dat in die stal niet so weet ic wel watter af is Die grave deet also doen. ende men ginc den stal besien daermen sijn paert niet en vant. noch in sijn camere sijn wapen oock niet en vant. Als evack dat hoorde dat hi dat mede hadde. so seide hi totten grave. siet here aldus sijn die saken ghelegghen. hi is hem gaen stellen ter doringhen om aventuer te soecken. want hi belooft heeft margrieten van lymborch dat hy niet keeren en sal hi en sal feyten van wapenen ghedaen hebben. daer cere in sal ghelegghen sijn. daer op heeft si hem ghegeven die wapen die hi voert. Als dit die grave hoorde so was hy verwondert ende beclaechede sinen sone duchtende voor hindere /schade/ oft schande. Als evack dat sach dat die grave so druckich was seide hi. heere sijt te vreden. ick en sal niet rusten dach /ure/ noch spacie/ ic en hebbe etsijtes mijnen neve ghevonden. al soude ic hem soecken door alle die werelt. Als die grave dat verstont so was hy verblijt ende seyde. o lieve neve neemt gelts ende goets genoch met u. ende gaet soecken mijnen sone. ende brenghet hem weder thuys. ic salt u so hogheliken lonen dat ghijs mi eeuweliken dancken sult. Evack beloofdet den grave ende hi nam orlof aen hem. ende hi ghinck sijn paert sadelen. ende reedt also wech door bosschen ende door haghens etsijtes sinen neve soecken.

Hoe dat etsijtes reedt over een velt daer hi vant eenen ridder. die hem waarschuwede van twee ruesen. die daer bi den weghe laghen.

DAT. LXVI. CAPITTEL.

ETSIJTES aldus alleen rijdende in groter fantasijen door bosschen door haghens /en over velt soeckende sijn aventuere. ende peynsende altoos op die over schoone margarieta van lymborch sijn amoreuse. Ende om sijnder groter liefden wille die hi tot haer waert droech aldus sittende te paerde. met desen ghepeynse soo quam hem teghen een schoon ionghelinc die etsijtes seer vriendeliken gruete ende was maer etsijtes die sadt also verwermt in sijn ghepeynse. ende sijn herte also becommert ende ontsteken was mit vieriger liefden tot margrieten van lymborch waert. dat hy den ionghelinc en sach noch en hoorde. dies hem die ionghelinc wter maten seer verwonderde dat hi niet en sprac. noch eenich ander teiken en bewees om te antwoorden. so riep die ionghelinc weder aen den ridder etsijtes tot drie reysen toe. mer het was alle leens. want etsijtes die peynsde veel te seer op die over schone bloeme margarieta van lymborch. dat hij den ionghelinc den ridder gheen gade en sloech. Die ionghelinc riep noch dardewerf wel herteliken luyde ende seide her ridder spreek teghen mi want u lijf hanghet daer aan. Mettien so werdt hem etsijtes siende ende seide. vrient en belcht u niet. want ic en hoorde u noch en sach u niet. also vast sadt ic in mijn gepeynse. wat is u begheren. Die ionghelinc seyde dat sal ic u segghen. ghy rijdet hier in vreesen uwes lijfs. ten si sake dat ghi weder om den wech keert van daer ghy comen sijt. Als etsijtes dat hoorde so werdt hiheturbert ende beroert ende hi seyde. waaromme soude ich weder keeren. ende wat is die sake dat ick mijn lijf verliesen soude. Doen seyde die ionghelinc. her ridder dat sal ick u segghen. Hier by int woudt staet een casteel dat wter maten sterck ende seere groot is. ende daer wonen op twee ruesen ende sijn twee gebroeders. ende si eten die lieden als copen ende schapen. Die een van hem beyden die heet morant ende die ander sijn broeder heet broadas. ende haer beyder lieden stercte is boven maten groot. dat mense niet wt spreken en can. Ende beider vreetheyt ende felheyt die is sonder gronden ende ooc mede die

grote persecusie ende tormenten die si den kerstenen daghelicx aen doen en can gheen mensche versinnen so onghenadeliken si daer mede om gaende sijn. Ende morant is die outste ende die heere van dezen woude. ende daer en mach niemant voor bi lijden. hi en laetter sijn leven. Aldus rade ic u die plaetse te schuwen ende te vlieden. Doen seide etsijtes ic moet die ghebroeders aensien. ende proeven of si also sterck sijn als ghi u gelaet. Doen seyde die iongelinc. iae si ende vele stercker dan ic u wel gheseggen can. want haer lieder macht is elcken te swaer om te verdragen. Etsijtes die seide al warent duvels op die hulpe gods. ende ter eeren van mijnen lieve sal icse gaen bevechten. laet sien hoe dat ic sal varen. want ic moet wesen daer ic sal sterven Daer met nam hi orlof. ende reedt nae tcasteel toe. die iongelinc ghinc eenen anderen wech. ende hi ginc van verre sien hoe dattet varen soude met etsijtes ende den twee rusesen die opt casteel waren.

Hoe dat etsijtes die twee rusesen verwan. ende hoe hi den eenen ruese sandt aenden keiser van grieken metten hoofde.

DAT. LXVIJ. CAPITTEL.

[28]

DEN ruese morant lach boven op eenen torre. ende hy sach etsijtes van verre aen comen. Hi liep haesteliken beneden ter valbrugghen waert vanden casteele om etsijtes te wachten. ende hy swoor sinen makomet ende sinen apolijn sinen ternogant dat hi etsijtes braden soude. eer den avont leet. Etsijtes die quam vast aen. ende hy sach den ruese staen op die valbrugge. ende etsijtes die waende voor bi te passeren. Doen seide die ruese. ou ghi biese boutken wat soect ghy hier. ic moet u noch tavont braden ende eten metten loocke. knielt neder ende laet mi u hooft afhouden. Etsijtes die antwoorde daer op ende seyde. du fel tyran ic ben hier ghesonden om te calengieren dit woudt ende u casteel. ende voort mede so moet ic hebben u hooft. ende dat moet ic gaen seynden den machtigen keyser vanden

lande van grieken. ende dat tot eenen presente Als dat die ruese hoorde so woude hi verwoeden van spijte. ende hi seide. ou ghi guytken comt ghi hier om met mi te ghecken. loopt wisselinck ende eedt een teele vol pappen. wat soudt ghi al sulcken woorden spreken. want knypte ick u eens ghi stoft van vare. ende ghy en sijt doch mi maer eenen in bijt. Doen dat etsijtes hoorde so seyde hi. her ruese wilt u weren teghen dit pap eterken. ende besiet wat hy vermach. ende etsijtes die sloech sterckelick op den ruese. Ende die ruese die gheete daer vast mede ende hi seyde. die vlieghe willen die spreeuwen verbijten. Etsijtes en achte sijn segghen niet ende hi ginc hem dapperliken tot sinen leder also dat hy den ruese quetste. Die ruese die weerde hem seer. ende hi sloech etsijtes paert doot. ende doe vloech etsijtes van onder. ende stack den ruese in sinen groten pensacke dat hi ter aerden viel. ende hy riep moort ende seide. broadas broeder laet ghi mi dus vermoorden Etsijtes die nam sijn sweert ende hy sloech hem thoof af. ende hy namt in syn hant ende worpet ter aerden. Des rusesen broeder broadas die hoorde dat geruchte. ende hi liep ter valbrugghen waert om te sien was sinen broeder was. als hi ter brugghen quam so sach hi sijn broeder doot ligghe teghen die aerde. Hi waende wel te verwoeden als hi dat sach. ende hi vraechde. wie duvele heeft mijnen broeder doot. Doen seide etsijtes wildijt horen. een cleen vlieghe die heeft hem verbeten. ende hi ghecter mede. Doen sprack die ruse broadas ende hi swoer bi sinen mamet ende ternogant. dat sult ghi becopen. ende hi nam sijn baerdaecx die. XV. voeten lanck was. ende hi sloech nae etsijtes. ende etsijtes die spranc wten weghe. ende hi gaf den ruese van achtere eenen swaren slach tusschen hals ende hooft. dat hi sijn tonghe wt stack. Die ruese seyde. wat duvelscher slach is datte. sidy een dwerch oft een tovenaer dat ghy alsulcken slaghen slaet. oft sidy van apolijs gheslachte. Etsijtes seyde ic en weet van mamet noch van apolijn noch ternoghant. ic ben een kersten mensche. ende ic ghelove aen den almoghende god vader sone ende heylighe gheest. ende daer suldy ooc aen gheloven.

iae wildy dat lijf ontdraghen eer ic van u scheyden sal. Die ruese waende te verwoeden ende hi seide ghi sprinc haenken. soudt ghi mi daer toe bedwinghen dat waer die duvele haerlick. ick sal u ierst in sloecken voor eenen garnaet Als dit etsijtes hoorde so werdt hi seer nijdich op desen ruese om dies wille dat hi hem also vijleynliken toe sprac. ende hy heeft sijn sweert op gheheven ende den ruese broadas gheslaghen eenen alsulcken swaren slach. dat hem dochte dat den hemel op hem lieden viel. Ende die ruese meende nae etsijtes te slaen. ende hem te wreken vanden slaghe die hy hem gaf in sijn schouderen. Etsijtes siende den slach comen schoot doe aen dander side van hem. ende hi ontdrayde hem dien slach. also dat die ruese broadas sijn baerdaecx sloech wel VI. voeten diep in die aerde. ende doe hijse waende wt te trecken so was etsijtes in die were ende verrasten hem. ende hi gaf hem eenen slach op daensichte dat die ruese neder viel ter aerden in onmacht. ende hi was gans machteloos. Ende etsijtes die soudon doorstecken hebben. mer hy riep ghenade sijns lijfs. ende dat hi kersten werden wilde. ende doen al dat ghene dat etsijtes aen hem begheerde te doen also verre alst in sijnder machten was Als etsijtes dat hoorde so was hi seere blijde. ende hi seyde doe staet op her ruese. ic gheve ende verseker u dat lijf. mer een sake die moet ghi doen so gheringe als ghij ghenesen sijt. die ic u belasten sal. Die ruese broadas seyde doe. ionghelinc wat ghi aen mi begheert. ende wat dat ghi mi heet doen. dat sal ic volbrenghe in alle manieren ghelijc ghi dat van my ghedaen wilt hebben. Etsijtes die seide ghi segt seer wel. gae wi ic ben vermoyt ende ick moet mi wat rusten. Die ruese seide. her ridder comt binnen uwen castele. want ghijt metten sweerde gewonnen hebt. ick sal u gaen doen seere goede chiere. ooc heb ic een olye daer ic u ende mi mede genesen sal. Ende aldus gingen si te samen int casteel bancketeren. ende hem selven rusten.

Hoe die verrader van viertuyt in melanen was hertoghe. ende hadde europa getrouwet. Ende hi wilde haer kijnt verbarren dat si hadde van heyndrick van lymborch.

DAT. LXVIIIJ. CAPITTEL.

TER wijlen dat heyndrick /etsijtes/ ende margrieta waren in rusten so troude die grave van viertuyt europa van melanen. ende si droech een kijnt als si van heyndric van lymborch schiet Dese verrader was wt by nachte ende bi daghe om dit kijnt te bederven. ende hi seyde totten heeren dat een overwonnen hoeren kijnt was ende een bastaert. ende hi woudt verbernen in een vier. Daer die heren des lanta op antwoorden ende seyden. dat waer onrechte. die vader licht dien gewonnen heeft is van edelen gheslachte ghedescendeert. ende si en woudens niet gedooghen dat ment kint so verbarren soude. ende die somighe van sijnder afcomste ende gheslachte die wildent hebben. Ende die moeder europa seide doot mi. mer mijn kint niet. waer die vader hier dien wan. ghi soudet u wel ontsien alsulck werck te doen als ghi nu doen wilt. ende u nydicheit thonen aen een onnosel bloet Die heren die dit hoorden haer aen gaende vanden lande en warens ooc niet wel te vreden. ende die van sinen gheslachte waren wildent met hem gedaen hebben. also datter om rees eenen groten twist. Doen wasser een out bedaecht man. een overste van melanen die seide. men zal nemen. XL. daghen wt stellens deser saken aen gaende. ende ghi grave van viertuyt heere van melanen ghi sult u verbinden te wachten eenen campioen die voor dit kint vechten sal in een crijt. ende hem verantwoorden vander saken die ghi hem aen legt. als dat gheen overwonnen bastaert en is. mer een edelmans kijnt. Daer op so antwoorde die grave van viertuyt ende hi seyde. dats mi een cleyn sake. ic wil dat verantwoorden ende doen blijcken dat overwonnen is. mer wie salt verantwoorden. Doen seyde die moeder. het is misseliken wiet verantwoorden sal. die hier licht bi aventueren gheraken sullen ghelijc die ridder heyndric van lymborch. die mi verantwoorde teghens mijnen oom. ende mi vertrooste

ende help mi tot mijnen rechte. Als dat die grave hoorde wert hi bloedeliken gram. ende hi seyde iae iae dats een van uwen puytieren. ghi hebter al vele meer so dat si daer vele woorden hadden. Ende die heeren van melanen namen dat kijnt in hoeden metter moeder. om te verbeiden den tijt vanden. XI. daghen. hopende datter een campioen soude comen. Ende die grave ende sijn maghen die ghinghen al knorrende wech als die seer vergramt waren.

Hoe etsijtes vanden ruese schiet. ende hoe hy hem sandt met sijns broeders hooft in grieken bi den keyser ende sijn dochter. ende margrieten.

DAT. LXIX. CAPITTEL.

DOEN etsijtes wel gherust was ende genesen. so wilde hi scheyden van broadas den ruese. ende nam orlof. ende hi beval den ruese te gaen met sijns broeders hooft int landt van grieken. ende hem daer presenteren als een ghevanghen man den keyser van grieken ende dat hy al daer ontfangen soude dat kersten ghelove. ende doen hem doopen. Die ruese beloofde etsijtes dat hijt doen soude also gheringhe als hy conste ende mochte. ende daer met schiet etsijtes van hem ende ghinck dolen. Ende die ruese bleef dien nacht noch op sijn slot. ende maecte ghereetschape om nae grieken te reysen den iersten daghe. Etsijtes aldus gaende op den wech peynsde dicwil om margrieten wat hy om haer bestont. ende sijn lijf so aventuerlic stelde. ende dat om die liefste van eender vrouwen. die hi niet en wiste van wat af comste ende gheslachte dat si comen was. dan hi alleen hoopte bi der wapenen die si hem ghegeven hadde. dat si van edelre afcomste was. Aldus al peynsende so gheraecte hi int lant van melanen. so verre passerende dat hi quam aen die stadt van melanen. daer vant hi sitten claghende europa die hertoginne van melanen tegens haer selven in een prijel. Etsijtes ginc achter dat prijel om te horen haer clachte. ende si seide. o moederlic herte breec nu van rouwen door die onnatuerliche die mijn man die grave wilt bedriven aen mijn kint.

ende dat so onschuldeliken doden O heyndric van limborch ghi verlostte mi van mijnen oom die mi verongeliken wilde. die ghi int campe verwont. ende nu wilt dese verrader ende tyran u kint doden onverdiend. ende betijt mi met overspele. als dat hi sijn soude een overwonnen bastaert. O heyndric van lymborch oft ghi dit wiste. ghi soudt haest hier sijn. ende keeren dese overdaet. mer ay lacen neen ghi. daer om ons beyder kint sterven moet. Als etsijtes hoorde. hi bedroefde ende hi verblijde. hy was droeve om die vrouwe ende om dat kint. ende hij verblijde int horen noemen des naems heyndric van limborch. ende hi stont op ende ginc bi der vrouwen ende guetese mindelic. ende hi vraechde haer hoe dat si so bedruct sadt. Sy dancte hem der gueten ende seyde. ic hebbe recht dat ic truere /weene/ ende claghe. al hadt etsijtes gehoort. hi woudt nochtans anderwerf horen. Ic truere seide si om dit ionghe bloet. dat toe behoort een edel man hetende heyndric van lymborch. die mi verlostte in mijnder groter noot ende hi versloech mijnen oom int campen Als etsijtes dat hoorde so liep hy met eenen dullen hoofde daer die verrader stont. ende hi eyste hem te campe Die verrader sach toe ende hi seyde. wat meent dese gast. ghech ghi met mi daer ic hier stae om iusticie te doen. ende hi seyde tot sijn maghen. haelt dat kijnt ende werpet int vier. den dach is comen van sijnder doot. Etsijtes seyde verrader dat en sal niet sijn. ic eysche u in campe. ende ic wil verantwoorden dit onnosel bloet. dat onschuldich der doot is. Die verrader leydet vast af. ende hi en wilde niet campen. mer die heeren seyden hem nae recht ende nae statuten deslandes also moet ghy den camp doen. ende den ridder bevechten. Ende als hy dat hoorde dattet sijn moste so was hy half vervaert. niet te min hy wapende hem ende seyde. moet ick vechten teghen eenen boeve ende eenen landt loper. ick schatte licht dat hi is een van haren puytieren ende dat hijse om dies wille comt verantwoorden om dat hijer weder hi slapen soude. Als etsijtes die blamelike woorden hoorde so wert hy verstoort ende seyde. o du valschaert ghi die die duech-

delijke vrouwe befamende sijt met on-
 eerbaerheden dat suldi becopen. ende met
 dien so sloech hi sijn sweert op sinen schilt
 dat den schilt spleet Die verrader seyde
 hoe duvele slaedy also op eenen edelen
 man. dat sal ick wreken ende hi sloech
 etsijtes schilt vanden halse ende hi waende
 etsijtes den hals ganseliken af te slaen.
 maer etsijtes schutte dien slach. ende hy
 sloech eenen schermslach dat hi den grave
 den verrader sijn been croocte. dat hi viel
 neder ter aarden. ende hi riep genade sijns
 lijfs. Doen seide etsijtes een blameerder
 van vrouwen. ghy blameert ende schande-
 leert u selfs wijf. twaer iammer ende
 schade soude u ghenade geschien. ende hi
 nam sijn sweert ende sloech hem zijn
 hooft af. ende voort so nam hij tkijnt ende
 hi seyde nu sidy mijn want ic hebbe u ghe-
 wonnen. ende hi stont ende besach dat
 kijnt. ende doen loecht op hem en het
 dochte hem so wel gheliken margrieten
 van lymborch dat hijer in verblijde. Alle
 die heren vander stadt waren blijde dattet
 so vergaen was. ende des verraders magen
 dropen allen aen deen side. als die ghene
 die droeve waren. Als etsijtes aldus opt
 tkint sach. so quam die moeder des kints
 by hem als die verblijt was. ende dat om
 haer kijnt ende vraechde. waer om dat hi
 dat kijnt so seer besach. Hi seyde en belcht
 u niet. neemt daer u kint ende en truert
 niet meer. ende ic besiet recht om dattet
 mijn lief also wel ghelijc is. Aldus bid ic u
 dat ghi mi segget van dien heyndric het
 rechte bescheet. hoe dat hy hier quam
 ende u vertrooste. ende wat hi ghinc soec-
 ken. Die vrouwe europa die seyde. ion-
 cheere hy ghinc soecken sijn suster die hi
 onnoseliken verloren hadde also hi mi
 seyde. Als etsijtes dat hoorde verblijde hi
 wtermaten seer. ende hi hoopte dat heyndric
 van limborch margrieten broeder
 was. dat welcke hy noch niet claerlic en
 wiste. Doen seyden die heren ende europa
 te samen. her ridder comt ende wilt u
 rusten. wi sullen u doen goede chiere nae
 ons macht. want ghi hebbet verdient
 Etsijtes dancte hem der eeren die si hem
 deden. ende si ginghen tesamen ter salen
 daer bedreven was een grote blijdschap.

Hoe dat evack etsijtes vant in die stadt van

*melanen. en hoe si te samen wech toghen
 ende reysden.*

DAT. LXX. CAPITTEL.

ALS evac langhe gedoelt hadde nu hier
 ende daer. deen landt op ende dander lant
 neder. ende die een stadt voor besien ende
 die ander nae. ende also is hi ghecomen
 int lant van melanen daer hy in die stadt
 van melanen in een schoon herberge ge-
 gaen is. om daer te rusten ende goede
 chiere te maken. Die weert van den huysse
 dede hem een schoon camer, ende hi
 bracht hem spijsse ende wijn. ende doen hi
 wat gheten hadde. so riep hi die weert bi
 hem. ende hi vraechte hem ofter niet
 nieus en was in deser stadt van eenighen
 saken van vreemdicheden Die weert ant-
 worde doe. ionc heere iaet. hier is wat
 vremdes gheboert in corten daghen. dat
 niet seere lanc leden en is. Evac vraechde
 doe ende seyde. lieve heer weert wat is dat.
 laet my dat horen. want wi ionghers als wi
 wten lande reysen. so horen wi alte gaerne
 wat nyenwes. ende als wij dan in ons landt
 weder omme comen dat wy dan dat ver-
 tellen mogen voor goede exempelen. ende
 dat wi daer door den tijt van recreacien
 moghen mede toe brenghe. Die weert
 horende evack tale ende begheerte seyde.
 ionck heere en belcht u niet. ic sal u ver-
 tellen een vremdt stuc. opdat u niet en
 verdriet int aen horen Evac die seide.
 neen segt op ic bids u. Die weert seyde.
 hyer is ons vrouwe vanden lande europa.
 ende haer oom wildese verongheliken ende
 versteken vanden haren ende van dat her-
 toochdom beroven. Ende doen quammer
 een ridder ende hi verlostese vander saken.
 ende si werdens eens also dat hi aen haer
 wan eenen ionghen sone. ende hi ghinc
 voort dolen om te soecken sijn suster. Het
 leet eenen tijt ende ons vrouwe troude
 eenen anderen man. ende als si een wijle
 ghehadt hadde. so woude hi dit kint doden
 ende hi seide dattet was een overwonnen
 bastaert. Metten corsten geseyt twas op
 eenen camp gestelt te doene binnen veer-
 tich daghen. ende also isser ghecomen
 een vreemt ridder ende heeft den camp
 gedaen. dat kint verlost. ende den grave
 ghedoot. dies al melanen verblijt is. Als

evac dat hoorde doe was hy verblijt. ende hi vraechde die weert wat ridder dattet was. Die weert seyde. hy voert eenen rooden lybaert met eenen ghespleten sterte. Als evac dat hoorde so was hi wter maten seere blijde. ende hi seyde her weert. laet ons gaen slaepen. ende ghy moet my morghe vroeck wijsen waer dat ich die ridder vinden sal. ende waer hi is. Die weert sprac dat sal ic gaerne doen. ende aldus ghinghen si in haer ruste. ende verheyden den dach van morphen.

Hoe etsijtes sceyden wilde van europa die hertoghinne van melanen. dies si seere droeve was. ende alle die heren. ende hoe dat hem evac sijn neve vant ende kende.

DAT. LXXI. CAPITTEL.

ALS etsijtes van heeren ende van vrouwen wel ghetracteert was ende si hem goede chiere ghedaen hadden. so wilde hi van hem lieden scheyden. mer die heren ende vrouwen baden hem noch om bliven vier oft vijf daghen. om met hem noch te triumpheren. Etsijtes en dorstet niet wel ontseggen. mer hy en deets niet gaerne. omdat hem europa gheseijt hadde. dat margrieta van lymborch was heyndricx suster. ende dat hijse al omme sochte. ende dat hem geseyt was dat si in athenen was. also hadde Etsijtes veel liever gheweest nae lymborch om te weten. oft die hertoghe otto van lymborch oock waer margrieten vader. ghelijc hem europa gheseijt hadde. Ende als hi aldus staende was in desen ghepeynse. met dien so quam aldaer te hove evac die ridder. ende hi ghinc also hem die weert daer hi ghelogiert was geseyt hadde in die sale. wantter al open hof was. so mocht hy wel ombegrepen ende sonder yemant te vraghen in comen. Als hi int hof quam ende ghinc in die sale. so sach hi daer veel edel mannen. ende menich schoone vrouwe ende ioncfrouwen. ende omtrent dat middel van hem lieden so sach hy staen etsijtes sijn neve desgraven sone van athenen die hi sochte dies hi wter maten seer verblijt was Ende etsijtes die sach omme ende werdt hem siende. ende hi schoot wt dat middele van hem lieden. ende hy hiet evac sinen neve met

groter vroecheden ende weerdicheden willecome. Die heren ende die vrouwen ende alle die ioncfrouwen die dit saghen verwonderden hem wter maten seere van etsijtes. om dat hi hem so mindeliken was van woorden int aen spreken. ende si seyden. o etsijtes wie is die riddere die ghi so vriendeliken ontfanghet. ist u broeder /u neve/ oft is hi van uwen gheslachte. Doen seide etsijtes. het is mijn vleesch ende mijn bloet. ende hi is mijn nae neve. Als dat die heren van melanen hoorden. ende europa haer lieden vrouwe. so hieten si evac feestelijcken willecome nae edelheits maniere. ende si ontfinghen hem eerliken Doen seyde europa. waer nu hier heyndric van lymborch mijns kijnts vader. so waren wi hier nu in duysentich vroecheden. Etsijtes seide dat wilde ic wel om dat schoonste ende om dat costelijcste paert dat ic noyt met oghen aen sach oft noyt bescreet. mer dat en mach niet sijn. Doen seide europa ende die heren van melanen. comt etsijtes ridder met uwen neve evac den ridder. hebben wi hier te voren int triumpheren ende int bancketeren ghenoechlijc gheweest. ende met ganser herten u bemint. ende vrientscap bewesen. ende met onsen oghen op u vroliken ghesien. wi willen nu meer vroecheden bedriven dan wi noyt deden Daer bliesen die montfloegten /schalmeyen/trompetten/ clarenen ter maeltijt te comen nae die costume ende ghewoente des lants Daer was gedaen eenen groten kost. als men tot sulcken hove van eeren ghewoenlic is. si aten ende si droncken. si waren vol melodyen. daer was van alle venesoene bereet. Als die maeltijt ghedaen was. ende elc god gelooft hadde. so ghinghen si wandelen inden wijngaert alle ghenoecht bedrivende. van dansen ende van springhen. van morellen van scaecken ende kaerten. als sulcke lieden ghewoenlic sijn te doen Evac ende etsijtes werden te samen coutende. ende si vertrocken malcanderen haer aventueren die hem gheschiet was int dolen. Ende als si allen aldus waren in blijchapen. so viel wat nats also dat si liepen wten reghen. ende ghinghen ter salen solaes hantieren. ter tijt toe datmen ghinc hoveren. ende een solaeslic bancket houwen. daer etsijtes ende evac hem heerliken hadde. want

sijns wel ghewoenlic waren. Als si aldus ghebancketeert hadden. ende dat bancket gedaen was. so schieden si vriendelic ende eerlic van malcanderen. ende elck die ghinc int sine. ende nae sijn ruste verwachtende den claren lichten dach Dat wil ic nu laten varen. ende scriven van etsijtes ende van evac hoe si van melanen schieden. ende ierst vanden ruese hoe dat hi bi den keiser quam als ghevanghen man. daer hem etsijtes toe bedwanck.

Hoe dat broadas hem selven presenteerde den keyseren van grieken, met dat hooft van sinen broeders. ende hoe hi kersten wert.

DAT. LXXIJ. CAPITTEL.

ALS die ruese broadas suver ghenesen was van sinen wonden. die hem etsijtes hadde ghegheven. so stelde hi hem te gaen nae dlant van grieken Ooc so droech hy met sijns broeders hooft. om den keiser te presenteren also hi gheloofd hadde. Desen ruese waer hi quam. omdat hi so groot was. elck liep wech ende si vervaerden hem van den maecsele van sijnder staturen. Aldus is dese broadas so verre ghecomen dat hi ghenaeckte dat landt van grieken niet verre sijnde van constantinobele. daer hi hem henen stelde te gane. so langhe dat hi ghinc als dat hi sach die poorte vander stadt. hy clopte saer aan. ende men liet hem in. ende twas vroeck dat die poorte noch ghesloten was. Doen hi in was so vraechde hi waer hi gaen soude na des keyzers hof. doen wasser een ende hi seide. gaet met mi ic salder u leyden. ende dat was een van des keyzers lieden een aert-sier. aldus ghinghen si te samen tot des keyzers hof. daer die keyser ende sijn dochter ende margrieta ende ander heeren ende vrouwen in waren. Sy quamen in die sale daer die keyseren sadt. die welcke dat verschoot als hy aen sach den groten vervaerliken ruese. ende hi vraechde hem wat sijn begheren was. ende wat hi sochte. Doen seide broadas die ruese heer keyser dat suldi horen. mijn saken sijn duechdelick. ende ic en soecke gheen quaet. ic ben u hyer ghesonden als een prijsionier een ghevanghen man. ende dat hooft mijns broeders moet ick u presenteren tot eender

ghiften. Als dat die keyser hoorde ende sijn dochter ende margrieta van lymborch ende alle sijn heeren. so waren si verwondert wie dat den groten rusee verwonnen hadde. Doen vraechde hem die keiser. wie dat hem also bedwonghen hadde. Doen antwoorde die ruese ende seyde. een proper frijsch ionc ridder gheheten bi namen etsijtes. ende hi is des graven sone van athenen. Inden iersten sendet hy u mijns broeders hooft. die hi verwonnen heeft. nochtans so was hy wel. XIJ. cubijten lanc. Ic waende mijns broeders doot te wreken. ende hem in baten te comen. mer met fortsen so heeft hy mi verwonnen ende bedwonghen hier te comen in uwen handen om kersten te werden. Ende al swaven landt sal mede kersten werden. ende dat door hem die etsijtes heet. nochtans en quammer noyt man so vroom /so cloec te sweerde die ons bedwingen conste dan hi alleen. Aldus her keyser here begeer ic dat doopsel te ontfanghen. ende kersten te werden. Als dat die keiser hoorde was hi boven maten blijde ende hi seide. her ruese men sal u dopen ende kersten maken. ende ick sal selve u peteren sijn. Ende doe margrieta van lymborch dit verhoorde was. dat etsijtes dese groote vroomheit van wapen bedreven hadde. daer om so was si wter maten seer verblijft int herte. ende si wert in lancx so meer ontsenken in etsijtes liefde. ende het was haer herteliken leedt dat hy soo langhen tijt wech bleef. Met deser redenen en noch met veel meer ander woorden die daer gheseyt waren so leyde die keyser den ruese broadas ter salen waert omme te bancketeren. daer hi ghewillich toe was. want hi hadde goeden appetijt. ende een luttelken en mocht hem niet vele helpen. Die heren ende die vrouwen volchden den keiser nae ter maeltijt om te bancketeren. ende nae der maeltijt so ghinc men ghereetschappen maken om des sanderdacehs smorghens den ruese te doopen. ende hi was om sijn grootheid geheten cristoffel nae sinte cristoffel. Aldus so bleef hi daer een poose bi den keyser. ende bi sijn heeren eer hi tot sinen lande waert reedt. Ende hi geloofde ende verbant hem met sinen eedt den keyser ende alle sijn heren. dat hi alle sijn volck kersten maken soude. also gheringhe

als hi thuys quame. ghelijc hi oock dede sonder eenich verheyden.

Hoe etsijtes ende evac scheyden van europa die hertoginne. ende hoe si trocken nae dlant van lymborch.

DAT. LXXIIJ. CAPITTEL.

[29]

ALS etsijtes ende evac een poose gheweest hadde in melanen ter begherten van heeren en de vrouwen. so namen si orlof ende wilden vertrecken. ende hem lieden bedanckende der goeder chieren die si hem beyden ghedaen hadden. ende al die ghe-noechte die si bedreven hadden om haer lieden wille. Als europa sach dat si vertrecken wilden ende niet langer bliven. so badt si hem beyden. waert dat si heyndric van lymborch yewers vonden oft saghen dat si hem seyden dat hi quame besien sijn kint hier in melanen Etsijtes ende evac beloofdent haer dat sijt doen souden. ende met deser soeter spraken schieden si van daer. ende si reden nae lymborch toe. Europa die ghinc met haren heren ende princen ter salen ende met haren ionghen sone die twee iaer oudt was. Die twee iaeren was heyndric van lymborch al in venus berch ende meer daer toe. Dat laet ic staen. ende wil scriiven hoe dese twee in lymborch quamen bi den hertoghe ende der hertoghinnen. Doen evac ende etsijtes langhe ghereden hadden drye ofte vier daghen lanck door steden ende landen. so sijn si ghecomen int landt van lymborch. daer si eenen man vraechden nae den wech. om te comen in die stadt van lymborch. het welcke dat hem die man wees. Ende onder weghen seyde etsijtes tot evac dat margrieta des hertoghen dochter was. dies evac verblijde ende vraechde hem hoe hi dat wiste doen seyde hy. europa van melanen die hevet mi gheseyt dat heyndric van lymborch haer broeder is. ende hoe si verloren was in eender iacht. ende aldus reden si al sprekende teghen malcanderen. sodat si quamen in die stadt van lymborch Die hertoghe otto die hadt vernomen datter twee vreemde ridders wt vreemde landen quamen. hi dede sijn edelheyt ende ghincse met sinen state teghen

ende met sijnder vrouwen ende hi ontfinc etsijtes ende evac heerlic nae haerder werden. ende si gruetense beyde huescheliken met soeter spraken Doen seyde die hertoghe. ghi ridders beyde sijt god willecome hier in mijn landt. ende hy vraechde hem lieden waer dat si henen wilden ende wat si sochten ende van waer dat si gheboren waren Doen antwoorden si beyde. wij sijn wt den lande van grieken. wt der stadt van athenen. Doen dat die hertoghe hoorde verwonderde hi in hem selven hoe dat etsijtes sijn wapen aen sinen hals droech. ende hy vraechde hem hoe dattet biquam. ende nae dat hi van athenen gheboren was. oft hi aldaer niet en hadde ghesien een schone maecht wt desen lande geboren gheheten margrieta. Etsijtes die antwoorde ende seyde heer hertoghe iae wi. wi hebbense ghesien ende ghesproken. want si woende bi den grave van athenen. mer die keiser van grieken outsarijs om haer schoonheyt wille. ende om haer edel wesen. so badt hijse den grave af. ende aldus so is si nu ter tijt woenachtich te constantinobele in die stadt bi den keyser ende bi sijnden dochter eresebia. om dat sijn dochter soude leeren aen haer alle edele werken. Doen dat die hertoghe otto ende die hertoghinne hoorden doe waren si wter maten seer blijde. ende si seyden is dat waer ghelijc ghi ons segt. dat is ons seer lief. Etsijtes seyde die reden waer bi laet ons dat horen. Die hertoghinne seide doe. het is mijn weerdighe dochter. haer dolen mach ons wel leedt sijn. want hadde si hier gheweest si soude ghetrouwet hebben den coninc van vrancrijcke. die nu heeft mijn suster getrouwet tot eenen wive. Als dat etsijtes hoorde so was hi wter maten seer blijde ende hi seyde. vrouwe hertoghinne sijt te vreden. al ist dat si dat verseten heeft. haers sal nochtans goet raet werden. want men seyt in athenen. ende int landt van grieken. dat si trouwen soude des graven sone van athenen. Ende hadde men gheweten haer afcomste. het waer langhe gheschiet. ende ooc mede des graven sone is een verheyder van dat landt van armenijen. ende dat conincrijc moet op hem versterven. Ende voort dat ick dese wapen drage die gaf si mi tot eenen lijtteyken dat ic hier gaen soude. ende si

seyde datse die alder liefste droech die si wiste opter aerden levende. Doen seide die edele hertoghe otto van lymborch. si seyde u die waerheyt dat was ick die vader diese wan. ende heyndric haer broeder die ooc doelt om haren wille. ende hi is wt om haer te soecken. Etsijtes die was blijde dat hi wiste margarietens afcomste. ende hi seide hertoghe ende hertoghinne van heyndric sal ic u ooc verhalen ende verrecken wat hem over gegaen ende vervaren is int landt van melanen. daer hi een maecht bevrucht hadde. welcke vrucht een verrader wilde verbranden. maer bi der hulpen gods ende mijnder cracht so versloech ic den verrader. ende verlostte dat kint vander doot. dat daer noch is bi die moeder in goeden doene. ende noch wel varende in goeder vroomer ghesontheden. Als die hertoghe otto dese woorden van etsijtes verstaen hadde so verwonderde hi hem wter maten seer van dat ghene dat hem beyden vervaren was in haer verdoeltheden. ende hi en wiste wat peynsen. Ende als etsijtes dat mercte dat hi al peynsende stont. doe seyde hi voort. her hertoghe ende hertoghinne voor u dochter margrieta en dorft ghi niet sorghen want si is wel ende al ist bi also dat die maechdelike bloeme het huwelic van vancrijeke verseten heeft. het is noch misseliken waer toe dat si gheraken sal. Aldus sijt blijde die maecht sal noch wel aen comen. ende tot groten houwelic aen des graven sone van athenen dat weet ick wel. Die moeder vraechde ionc heere hoe condt ghi dat gheweten dat gheeft my vreemde. Etsijtes antwoorde ende seyde. die ghene diet is die claecht my dicwijl alle sijn secreten. ooc bemin ic hem als my selven. ende ic weet ooc wel alst die keyser van griecken weet. dat hijse noch thien werf meer verheffen sal ende eere bewijzen dan hi noyt dede Als dat die hertoghe hoorde so was hy wel te vreden. ende hi seide tot sijnder vrouwen. wijsten wi nu waer heyndric mijn sone waer. so waer ic te vreden ende in goeden doene. Doen sprac etsijtes hertoghe ende vrouwe sijt verblijt. heyndric u sone die is in venus berch hi hadde gheweest in melanen daer hi enen camp dede voor die dochter die hertoghinne van melanen die hy verlostte. ende ooc wan hi

aen haer een manlike vrucht. die welc als heyndric verrocken was een verrader doden wilde. die die dochtere die hertoginne van melanen nae der hant getrouwt hadde. Ende ic hebbe dat kijnt verlost vander doot. ende den verrader verslaghen. dies die maecht seer blijde was. aldus segghe ic u seker tijdinghe van heyndric uwen sone. ende sinen sone den bastaert van melanen. Als dat die hertoghe ende hertoghinne verstonden waren si seer blyde van gheeste ende seyden. edel ridder comet ter salen. gaet metten hertoghe mijnen man men sal u goede chiere doen ende dat door dijn edelheden die ghi ghedaen hebt om mijnen sone heyndrick ende sijn kijnt. Als etsijtes haer soete woorden hoorde. so peynsde hi op margrieten dinckende die moeder ende die dochter sijn van eender natueren. ende hi volchde den hertoghe nae. Die hertoghinne bleef wat staende in die sale. ende si vraechde evack die si aen deen side nam wat ridder dat hy was. ende van waer dat hi gheboren was die haers soons kint verlost hadde. Evack seyde eerweerdighe prinsesse sijn vader dat is die grave van athenen. ende hi is een verbeyder vant conincrijeke van armenijen. Als die vrouwe dat verstont so was si seer wel te vreden om dat si wiste dat etsijtes des graven sone was. ende si ginghen hanceteren ende alle ghenoechte bedriven nae costume ende ghewoonte vanden hove.

Hoe die coninc van arabijen wilde hebben sybilla die coninghinne van arragoen. ende hoe hi den coninc van arragoen ontsegghen doet.

DAT. LXXIIIIJ. CAPITTEL.

ALDUS was etsijtes ende evack in lymborch daer si eerlic ghetraecteert waren. ende binnen dier tijt dat si daer waren. so quam over zee die coninc van arabijen. ende hi woude hebben te wive die coninghinne van arragoen. Aldus so nam hi raet met sinen heren ameralen ende soudanen. die welcke seyden tot hem. siet heer coninc waer ic als ghi. ic souder seynden enen bode ende doen hem die wete. oft hijse u senden wille met ghemake ende willich-

liken. ofte wi sullen alle sijn landt bederven. ende dien raet dochte den coninc seer goet. ende hi riep sinen bode dat hi tot hem quame. Die bode die quam ende vraechde wat hem beliefte. hi seide bode gaet lopen in die stadt van arragoen. ende segt den coninck dat hy doe nae inhoudt des briefs. ende ist dat hi dat laet so sal ick al sijn landt afbarnen. ende sijn steden ende sloten bederven Die bode nam den brief ende hi seide here ick salt doen. ende hy liep lichtelic nae die hooft stadt van arragoen. daer hi niet verre af en was. ende hi liep so seer tot dat hi quam aen die stadt van arragoen. Als hi in die stadt quam so vraechde hy nae die sale ende pallays vanden coninc Doen wasser een ridder die hem daer leyde totten pallayse. Als hi aent pallays quam. so quam hem die coninc terus van arragoen teghen met sinen state ende met sijnder coninginne. Die bode die viel ter aerden. ende hy gruete den coninc nae sijnder talen. ende hi seide hem van sinen mamet apolijn ternogant ende belloen. Ende voort so vraechde die coninc terus van arragoen van waer dat hi quam ende wat nieuwe mare ende tijdinghe dat hi brochte. ende wat hi begheerde. Die bode seyde ic come van mijnen meester den coninc alant van arabien die u sendet desen brief. ende hi bevelt u dat ghy dinhoudt des briefs volbrengt. op die verboorte uwes lijfs. ende u landt dat hi te nieute doen sal. al dus oversiet den brief watter in staet ende gheeft mi een cort antwoorde wat ghi doen oft laten wilt. Als die coninc desen brief op brack ende las. so vandt hijer in hoe dat die onghelovige hont sijn vijf begeerde. als voor sijn amye oft sijn boel. Ende als sijn wijf die coninghinne dat hoorde was si seer onpacient ende onverdullich ende seyde. ick ware mi vele liever doot dan dat my een hont soude ghenaken. Die heeren ende princen vanden coninc van arragoen seyden. het waer groot iammer ende schade dat dat geboeren soude. dat een hont ghebruycken soude een also schoonen vrouwe. Als die coninc dat hoorde dat die heeren dat seyden so riep hi den bode ende hi seide. bode u meninghe die is wel verstaen ende ooc u conincx begeren. dat hem onghereet is. ende segt dan hont

dat ic mijn wijf niet also en wil guijte sijn. Mer ist sijn begheerte om dat hi so heet is. men sal hem senden een souch ende daer mach hy sijn begheerte mede bedriven ende sijn ghenoechte. mer mijn wijf en is so niet te senden. Als dit die bode hoorde doe swoer hy bi mamet ende ontstack met thoorne ende seyde. het sal u allen leedt sijn. want sijn macht die sal u veel te swaer sijn. want hy is u naerder dan ghi meent wel met drie hondert duysent mannen. Aldus oversiet den last die u is nakende. ende ic ontsegge u van des conincx wegghen ten viere ende ten swerde. oft ghi en sendt hem die over schoone sybilla tot eender amyen. Doen seyde die coninck. gaet wech ende draecht dijnen heer dese tydinghe. als dat wi nae hem noch nae die sine niet en vraghen. ende maect u van hier ter poorten wt oft men hanget u aen eenen bast Als dat die bode hoorde maecte hy hem van daer met groter naersticheyt. ende hi liep lanx den weghe nae dat heyr toe daer die heeren waren. die hi vandt staende voor haer tente. die coninck stont alder vorst. ende daer nae sijn ameralen ende sijn soudanen. Die bode groete dan coninc van mamets wegghen ende alle sijn heren nae der heydenen costumen ende ghewoenten. Die coninck hiet den bode willecome ende hi vraechde hem wat tijdinghe ende wat antwoorde brenghet ghi my ende hi seyde. sullen si mi die over schone coninghinne sybilla senden also ic hem over ghescreven hebbe. Die bode seide her coninc alant dies en hebben si noch ghenen wille. mer daer is seyt hy een grote souch die ruych ende schorft is. ende wilt ghi die hebben die salmen u senden. Ende om dies wil dat ic u verantwoorde ende voor u spreken dorste. daer om so wouden si mi hanghen aen eenen bast. maer die vrouwe en crijcht ghi alsoo niet. ten si sake dat ghijse haelt fortseliken met crachte ende met ghewelt. maer die souch was seyden si tuwen besten. Doen die coninc dat verstont swoor hi bi alle sijn goden. dat hijse fortseliken halen soude wie dat lief oft leedt waer. ende hy seyde tot sijn ondersaten tsa mijn soudanen ameralen soudaten mameloucken ghi edele barberienschene maeckt u bereet. ic wille voor die stadt

mijn tenten slaen. ende wreken daer dat gheen dat hi mi ontbiet. soude ic een souch schoffieren tfy den vijleyn. dat sal ghewroken sijn met alle mijnder macht. ende ic sal die aragoenschen also boosseliken castijen datter hem een ander aen spieghelen sal. Die soudanen ende ameralen die deden laden al haer gygaren ende busschen mit menigerhande instrumenten van orloghe. ende reysden nae dlant van arragoen daer sijt al verbranden ende doot sloeghen Ende darm volc en wist waer loopen. ende quamen in die stadt ende si claechdent den coninc die grote iammerlike fortse ende overdaet die si deden. Die coninc van arragoen dit horende en wist niet hoe dat hijt maken soude die heren rieden hem. dat hi in vrancrijc senden soude om troost ende bistant. het welcke dat hi dede. ende sandt sinen bode aen den coninc van vrancrijc. Ende ter wijlen dat dese heydenen laghen voor die stadt. so nam etsijtes ende evac orlof aenden hertoghe van lymborch ende aen sijn vijf hem bedanckende der groter chieren ende der groter triumphen die hem lieden gedaen was Doen si aldus orlof namen so badt die hertoghe ende die hertoginne als si margrieten haer dochter sagen dat si haer doch seer groeten wilden ende ghebieden aen haer. Die ridders seyden si soudent gaerne doen. ende aldus schieden si van daer. ende si reysden nae parijs bi den coninc van vrancrijcke lodewijc. daer si eerlic ende wel ontfanghen waren met groter blijscap Die coninc lodewijc dede hem beyden grote chiere. als men costumeliken is in suleken hoven van eeren. ende also sulcken ionghen princen wel toe behorende is.

Hoe die bode quam aenden coninc van vrancrijc. ende hoe etsijtes ende evac mede toghen metten bode. om den coninc van arragoen tontsettene.

DAT. LXXV. CAPITTEL.

ALS die coninck lodewijc dese ridders goede chiere dede dat si hem bedancten. so quam die bode van arragoen in die sale van den coninc lodewijc ende hi bracht hem eenen brief. mer eer hi hem den brief

gaf. so gruete hy seer den coninc de fluerdelijs met schoonder grueten. ende hi custe den brief. ende hi gaffen doen die conincklike maiesteyt. ende hi seyde. heer coninc over leesten ende gheeft my een antwoort op die sake. want ic haesteliken wederomme moet bi onsen coninc van arragoen die beleggen is in sijn stadt te voucekuer. Als dat die coninc lodewijc van vrancrijck hoorde was hi seer bedruct. ende hi dede den brief leesen daer men in vant bescreven. als dat die coninc van arabijen wilde hebben sybilla die coninghinne van arragoen tot sijnder amijen. ende aldus begheerde hi hulpe ende bijstant aen den coninc lodewijc van vancrijc Als die coninc verstont dinhoudt des briefs. so seyde hi tot etsijtes ende evac. Chi vrome ionge ridders woudt ghi wel doen. ghy soudt te baten reysen ende te hulpen comen den coninck van arragoen. mijn conincklike maiesteyt die sal u met ghelde ende met volcke bijstant doen. om te weder staen die sarasinen die heydensche honden. Als etsijtes ende evac dat hoorden. so waren si daer seer wel toe gheueycht tot dier saken. Ende aldus gaf die coninc lodewijc etsijtes ende evac ghelt ende volck mede. om te reysen metten bode nae arragoen. om te ontsetten den coninc terus van arragoen ende die coninghinne. Als si ghelt ende volc al ghereet hadden. so namen si orlof aenden coninc lodewijck. ende si reysden nae arragoen metten bode. so lange reysende ende so seer dat si quamen int landt van arragoen daer theyr lach. Die bode wilde se leyden besiden omme wter wege vanden heyr. mer etsijtes ende evac seyden. gaet ghi voor aen den coninc ende segt hem dat hi ons waerneme ende op ons wachte. want wi moeten besien wat die honden vermoghen. Die bode seide. ghi heren ic salt gaerne doen. ende hi liep in die stadt voucekuer int hof vanden coninc daer hijse vant al in die wapenen bereet om te vechten ende seide die bootschap van etsijtes ende evac dat hi hulpe vercrighen soude. mer dat hi waer nemen soude op hem lieden ter poorten. want si hadden voor hem die turcken te bevechten al wasser seer vele. Die coninc nam sijn volc by hem. ende hi dede also hem die bode seyde.

ende ghinc ter poorten om die heeren al daer te verbeyden die daer quamen om hem bistant te doene Ter wijlen dat die coninc ter poorten was so sloech etsijtes ende evac int heyr dat bi dier poorten lach met haren volcke. so dat si daer met dallen seer vochten. ende si sloeghen doot den amerael van cordes. ende si vinghen den avijstant van palerne. Die mare quam int heyr vanden coninc van arabijen dat die amerael van cordes doot was. ende den avijstant van palerne ghevanghen. dies hy seer droeve was. ende sloech met sinen heyr nae dat heyr toe so datter seere vele lieden bleven aen beyde siden. Etsijtes ende evac sloeghen veel payienen doot. int eynde so sach die coninc van arragoen dat si verladen waren. so sandt hy hem te baten een deel mannen van wapenen. als die payienen saghen dat volc wter stadt comen weeken si achter waert op haer sterckte ende in haer leghers. Ende evack ende etsijtes quamen met haren volcke nae die stadt ende mit haren ghevanghen Die coninc ende die coninghinne die hieten evac ende etsijtes herteliken willecome. ende sy danceten hem seer van haren bijstande. Etsijtes schencte den coninc den avijstandt van palerne als sijn prijsonier ende sijn ghevanghen man. Aldus dancete hem die coninc seere ende die coninghinne. ende si leyden hem ter salen waert om te bancketeren. ende om goede chiere te maken. want si seer vermoeyt waren. Die heyden waenden verwoeden van thoorne ende van groten rouwe om dies wille dat si die schade vercreghen hadden van eenen hoop kerstenen. die met also cleender machte quamen in haren hoope gheslegghen. Doen sprack die soudaen al van monbrant ende seyde dat hy sach daer twee ionghe ridders in den hoope die welck ons volck al vernielden ende te niet deden met haerder mandaet. ende met haerder ghewelt. bi den welcken dat ic duchte dat ons die twee noch meer sullen hinderen. ende ons schade bewijzen. Doen sprac die coninc alant van barbarijen. schade hier oft hinder daer. ic en sal van te voren van voucekuer niet scheyden ic en hebbe mijnen wille daer van. oft ic sal daer voor sterven. Ende soude ic mi versaghen ende ontsien om

eenen oploop die wi ghehadt hebben. ende om tvolc dat ic verloren heb. neen ick niet. want ten is noch maer ghedobbelt om den steen. ende dat speel en is noch maer begonnen. Als sijn heren dat hoorden so antwoorden si allen ende seyden. heer coninc alant heere van barbarijen. wi blivens u by. ende sullen u die arragoensche helpen minderen ende onder die voeten brengghen also dat hem gruwelen sal dat si noyt gheboren waren. Doen sprac yvorijn van monbrant. ic salse also vernielen met mijnen volcke datmen over hondert iaren af sal weten te spreken. Des ghelicx so seide ooc ferant van persen ic swere u dier gheliken te doen. Ende voort so seyde doen die ionghen corborant van tateren. ic sal u alsulcken bistant bewijzen mit mijnen taterensche dat ghijs mieeuweliken bedancken sult Doen dat die coninc hoorde dancete hy die heeren te samen. ende hi beval yvorijn van monbrant die schaer wake. ende dat sy hem elck bereyden souden om den coninc te bevechten. daer si alle willich toe waren. ende elck ghinc om te rusten in sijn tente. Ende yvorijn van monbrant die bestelde die wake dien nachte. ende hi verwaerde dat heyr. ende hy hielt selve die schaerwake.

Hoe evac ontsteken wert in liefden op die coninghinne sybilla. Ende hoe si die honden bevochten. daer etsijtes ghevanghen wert vanden heren van persen.

DAT. LXXVI. CAPITTEL.

ALS die wechter den dach geblasen hadde. ende die claerheyt aen quam. so wert evack wacker. ende hi stont op ende ghinc wandelen in den roosegaert. daer hi teghen hem selven wert claghende. dat hem leedt was dat hy noyt in arragoen quam. ende dat om der coninghinne wille die hem ontsteken hadde met haerder minnen. dat nochtans dwaesheyt was van hem. dat hi liefde droech op een gehoude vrouwe Mer dat is omme niet. als die liefde comt soo comt sie onversiens. ende si en siet aen hoocheit edelheit noch wijsheyt noch staet van eeren. mer volcht recht dier natueren verkiesinghe. Met dat evac aldus stont en fantezeerde. so hoorde hi dat

trompet slaen. ende doe dachte hi wel dat mer vechten soude. hy ginc hem wapenen ende stelde hem te paerde om dierste te sijn in die bataelge. Etsijtes ende die coninc ende sijn ander heeren stonden al in die ordene. om te bevechten die sarasinen. ende si namen orlof aen sybilla der coninghinne. ende si reden ter poorten wt teghens die vianden. Die coninc alant van barberijen stelde sijn bataelghe om te weder staen die kerstenen. Inden iersten yvorijn van monbrant die hadde die vaengaeerde met vijftich duysent sarasinen. daer na ferant van persen. XXX. duysent. ende daer nae corborant ooc. XX. duysent. ende die coninc alant van barberijen met. I. duysent hielt die riergaerde. Daer sloegen die basunen ende trompetten vanden kerstenen datmen nauwelijc en hoorde. Ende die heydenen bliesen alle haer horens. Doen quam evac aen gheslaghen met sinen volcke op yvorijn van monbrant. also dat hy met sijnder machte die turcken dede wijcken. Die coninc van arragoen terus ende etsijtes sloegen op ferant van persen ende op corborant van tateren. Daer was drie uren lanc seer gevochten. dat si vele honden doden. ende etsijtes bleef al even gierich op die honden slaende. Corborant die sach dat hi so vroom was ende also vele heyden doode. so sloech hy met sinen volcke op etsijtes. dat si hem verlasten ende vinghen ende der heyden macht wert also groot dat die kersten wijcken mosten nae die stadt toe. Daer was aen beyde siden veel volcx verlaghen. mer die kersten vergaderden hem selven in die stadt. Ende die heyden trocken weder in haer perc daer si beclaechden die schade ende dat verlies van haren volcke. Corborant seide die vrouwe is qualic wert datter so vele edelpayenen om sterven. mer niet te min al heb ic schade. mijnen prijsionier mijn ghevanghen man die salt al versoenen. Daer ghingen si ordineren wat dooden dat si hem aen doen souden in spijte vanden kersten ghelove. deen woude villen. dander raybraken. die derde. quartieren die vierde sieden. ende twaer onsegghele die pijn die si hem aen doen wouden. Etsijtes was seer bedruct alst reden was ende hi seyde. adieu vader ende moedere. ende boven al die over

schoone margrieta van lymborch die ick nemmermeer sien en sal. adieu mijn wtvercoren vrienden alle gader. adieu ay lacen ick sie die doot voor mijn oghen. want dese vermalendide honden en weten niet wat doden dat si mi willen aen doen. mer niet te min ic sal sterven voort kersten gelove O evack lieve neve wist ghi mi in deser noot. ghi soudt my vertroosten also verre alst in uwer machten waer. Evac ende die coninc over saghen haer volck. mer si en vonden etsijtes niet. dies si alle te samen seer bedruct waren. ende si en wisten niet weder hi doot ofte levende was. Doen wasser een ridder die seyde. ghy heeren te samen ende heer coninc te voren. ick segghe u ende ic laet u weten dat hi niet doot en is. mer hy is gevanghen van corborant van tateren ende in sijn tente gevoert. want ic wasser bi. ende ic saecht. Als dat evac hoorde so was hy verblijt om dies wille dat hy niet doot en was. aldus so ghinc hi ordineren metten heeren hoe datment maken soude dat men hem verlossen mochte. Die coninc van arragoen en wiste gheen raet noch die ander heren. Doen seyde die ridder evack ghy sult mi doen eenen hoop volcx te voet ende te paerde. ick wil te nacht int heyr ende verlossen mijnen neve etsijtes. oft selven daer voor sterven. want die dieven sijn so wreet. bleef hijer tot morghen hi soude ghedoot worden. Doen seide die coninc twaer grote dwaesheit dat ghi bestaen'wilt so aventuerlic te trecken metter nachte om te slaen op die heydensche honden. Doen seide evac daer en leyt niet aen. mer op den troost van god almachtich sal ict bestaen. ende ter eeren van allen schonen vrouwen ende mijnen lieven neve etsijtes. Doen dede die coninc aldat hi begheerde ende dede hem also veel volcx te voet ende te paerde alst hem beliefte. ende nootliken was om mede te vechten.

Hoe evac etsijtes sinen neve verlost ende den coninc van barberijen doode ende noch twee coninghen vinck.

DAT. LXXVIJ. CAPITTEL.

ALS evack aldus sijn volc hadde te voet ende te paerde. so reedt hy al heymeliken

ter poorten wt sonder eenich groot ghe-
ruchte te maken. ende hi liet sijn volc al
soeteliken nae comen Hi reedt so verre dat
hi vandt twee sarasinen die die wake hiel-
den. ende hy sloech daer op ende namse
ghevanghen ende hi dwancse daer toe dat
si hem segghen moesten den roep van den
heyr also si ooc deden. Als hi den roep van
hem lieden wiste so was hy te vreden. ende
hi liet sijn volc aen comen. ende hi seyde
hem lieden den roep van die sarasinen.
ende den roep was mamet en elbore. Si
bonden den eenen aen een paert. ende
den anderen bedwonghen si dat hijse ley-
den moste daer etsijtes ghebonden stont.
also si ooc deden. ende dancten hem lieden
dat si dat lijf ontdraghen mochten. Etsij-
tes die stont ghebonden in corborants ten-
te. ende dat was int heyr dat naest der
stadt lach. ende daer nae die coninc alant.
ende die coninc yvorijn van damast. Evac
liet sijn heyr in dorden staen. ende hi
streeck met sijn twintichster nae die tente.
als hi daer quam so laghen die wakers en
slieden. ende si staken hem die kele af.
ende si ghinghen in die tente daer corbo-
rant lach ende sliet. Etsijtes stont daer
ghebonden. ende evac nam terstont een
mes ende sneedt die corden al te samen
ontwee ende seyde. neve nemet schilt
ende swert ende behelpt u selven. Daer
namen si den coninc van tateren ghevan-
ghen. ende bonden hem op een paert. ende
stopten hem den mont dat hi niet roepen
en soude. ende also senden si hem in die
stadt aen die coninghinne Doen ghinc
etsijtes ende evac voort metten volcke.
totdat si quamen aen des conincx tente
daer si die wakers ooc bestelden ghelijc si
die ander ghedaen hadden. ende staken
hem allen ooc die kele af. ende si ghinghen
in die tente ende si sloeghen den coninc
alant sijn hoofd af Ende si ghinghen daer
mede wech. ende si sonden thoof in die
stadt. ende si ontboden den coninc dat hi
teghen die dagheraert soude bereet sijn
by hem lieden te comen. daer hi ghewillich
toe was. Aldus quam etsijtes ende evac bi
den hoop van haren volcke. ende si saten
op haer paerden ende reden achter dat
heyr om te verbeyden den dagheraert. Als
den dach begonste te comen. so quam die
coninc ter poorten wt met alle sijnder

macht. ghelijc si hem ontboden hadden
ende hi sloech van voor in die sarasinen.
si saghen nae haren heere corborant in sijn
tente. mer hi was wech. ende die wakers
waren allen doot. ende doen waren si seer
verslaghen. Etsijtes ende evac met haren
volcke sloeghen op yvorijn van achtere.
ende yvorijn sandt om den coninc alant.
ende die vonden si in sijn tente hoofdeloos
ligghen. ende die wakers alle vermoort.
Als men yvorijn dese tijdinghe brachte. so
was hi wonderliken seer verslaghen. ende
hij en wiste wat peynsen. ende hi gaf den
moet alle mael verloren. Die kersten hee-
ren sloeghen vast toe ende aen. so dat die
payienen van die heydenschen honden
vele doot bleven. ende si verdroncken hem
selven in die riviere daer si loopen wilden
nae haer scheepen. Die coninc van arra-
goen sach dat si die vlucht gaven doe
volchde hi dapperlic nae met alle sijnder
machten Ende daer werdt die coninc yvo-
rijn ghevanghen van evac den ridder. die
welcke hem sandt met eenen ridder in die
stadt aen die coninghinne so dat si wert
versinnende desen evac in reynicheden.
ende dat door sijn vromicheyt. Aldus dre-
ven si die sarasinen te bande. ende si
sloegense alle meesten deel doot sonder
die soudaen van damast die vloet in een
schip met een deel van sinen lieden. mer
daer bleef een ontallic volc doot ende ghe-
vanghen. ende al dat si brochten dat lieten
si daer. ende twee coninghen ghevanghen.
ende avystant van cordes. Die coninc
terus ende die coninginne sybilla waren
seer verblijft ende si dancten ende loofden
god almachtich vander victorien dye hem
lieden ghehoert was. ende by der hulpen
van evac den ridder ende etsijtes Die
coninc van arragoen was seer oudt van
daghen. ende die coninghinne was seer
ionc. so dat venus wrochte aen evack ende
aen die coninghinne. also dat si malcan-
deren seere lief hadden in eerbaerheden.
ende si dede evac alle die chiere die si
conste ende verdencken mochte Doen si
aldus waren in blijchappen ende in groter
vrucheden. so ordineerden si dat si die
drie ghevanghen souden laten ransoene-
ren. ende hem verbinden laten dat si tot
ghenen daghen van haer leven lanc nu oft
nimmermeer teghen kerstenheyt oft kers-

ten heeren steken sullen metten live. ofte met ghelde van eenighe bistant te bewij-sene daermen tkersten ghelove mede crencken ende te niet doen mochte. Dit dochte hem allen seer goeden raet wesen ende overdroeghen dat also toe te laten geschien ende aldus so waren dese drie heeren ghestelt ende gheransoeneert op. XV. mylionen gouts. ende also gheringhe als dat van hem lieden ghegheven ware. dat si dan los ende vry gaen soudentot haren lande waert. Dese drie heeren prijsoniers ende ghevanghen screven over in haer landt om haer ransoen. daer hem die coninc ende zijn ander heeren op gheschat ende gheset hadden. dat haestiliken daer vergadert was in haer lieden landen. ende voort ghebracht sonder enich delae ende sonder langhe te toeven in arragoen in die stadt te fouckuer. dat die coninc terus van arragoen ontfinc. Ende hi gaf etsijtes vijf mijlioen. ende evac vive. ende hi hielter self vive. Ende aldus schieden dese drie prysonieren van den coninc terus van arragoen ende van sijn heeren. ende si swoeren hem lieden dat si nemmermeer tot ghenen daghen haer leven lanc teghen kerstenheyt te steken. tsy metten live oft met ghelde. Als die heeren wech waren. ende die orloghe al ghedaen was so ginc men steken ende breken. ende alder hande genoechte bedriven. Nae alle die triumphe die daer gheschiede so bleef nochtans evac altoos ontsteken in liefden op der coninginnen dat etsijtes hem strafte ende seide neve ghi en doet niet wijslick dat ghy wilt doen breken den houweliken bant. want si heeft eenen goeden man. ende het is teghen tghebot gods dat mi een ghehouwede vrouwe blameren oft schoffieren wilt. ende teghens trecht der heylicher kercken. bedwinckt dyn sinnen ende trecser af. laet varen die liefde ende kiest een ander. want dese is blamelic Als evac dat hoorde so seyde hi weder omme. o etsijtes neve wat dinghe hebt ghi voor u. dat ghi mi blameert ende belastert die liefde vander coninghinne sybilla ende segt. dat ick mijn sinnen bedwinghen soude. ende voeghen mi aen een ander liefde. Ortsa etsijtes neve hadt wel moghelick gheweest dat ghi margrietens liefde van lymborch soudet ghelaten hebben. ende

een ander liefde bestaen ende haers vergheten hebben. Etsijtes seyde neent ende hi seyde voort siet evac mijn wtvercoren neve. ic wil van hier voort reysen in aventueren want mi is te nacht in mijnen drome vercondicht vanden god cupido. dat mi wat vreemdes ende wonderlicx voor oghen ende in handen comen soude. aldus so wil ick nu van u scheyden ende laten u hier. doet wel ende leeft voort daen wyselic. Ende met dien so nam hi orlof ende hi schiet van evac sinen neve dattet die coninck noch die coninghinne niet af en wisten. Evac bleef daer int hof ende die coninghinne wert ooc also seer ontsteken in liefden op evac den ridder dat si nae die doot van haren man evac troude. ende hi werdt doe coninc van arragoen. dat al te lanc soude sijn om scriven hoe dat te wercke ghinc. daer die hystorie in walsche veel af roert. mer ic laet dat bliven om beters wille. Ende wil voort gaen met etsijtes hoe dat hi in calaberen quam ende verlost die hertoghinne. also ghi horen sult dat seere vreemde om horen werdt.

Hoe dat etsijtes quam aen een schaepherder int lant van calaberen die hem seyde dat leedt vander hertoghinnen. ende hoe datse etsijtes verantwoorde sonder campen.

DAT. LXXVIJ. CAPITTEL.

[30]

GHI hebt wel gehoort hoe die grave prijsant die hertoghinne wilde doen dooden. daer heyndrick van limborch voor campen woude dat een iaer wt ghestelt was. ende heyndric liet dat iaer over gaen. iae tot twee iaren toe so was hy in venus berch eer dat hi daer wt schiet. Mer ten docht hem niet lanck dat hi daer was. den tijt en verdroot hem niet. want daer was van als planteyt. ende ooc so ghinc hi alle daghe iaghen ende vliegghen wten berch vier ofte vijf uren also men noch wel horen sal. Nu dat laat ic daer ende wil voort scriven van desen valschen verrader prijsant hoe dat hi quam aen die ghevangenisse. ende versocht aen die hertoghinne van calaberen woude si sinen wille doen hi soudtse wt laten. ende gaen met haer strijken wten lande. Die vrouwe seide verrader ic sage u

liever verworghen dan ic my gheven soude tot uwen persoon. al hebt ghi mi veradelick beloghen aen den hertoghe ende mijnen camerlinc doen doden. god salt noch wreken daer en twivel ic niet aen want ghi sijt valscheit ende valscheit sal u gheboeren. Als dat die verrader hoorde so waende hi te verwoeden. ende hi seide eer morghen sal ic u doen verbarnen in een vier ende haddy myn begheerte vol bracht ghi hadt der vrouwen vrouwe gheweest daer men u nu verbranden sal ten claren asche sonder ontfermen. Die vrouwe seyde doe in als dat mijnen live deren mach wil ic gaerne om gods wille lijden ende daer in verduuldich sij. ende nemmermeer tot ghenen daghen en doe ic mijnen man ontrouwe al wilt hi mi nochtans aldus ontschuldichliken doden. ende veel liever sterfick onverdient dan ic hem doen soude sulken blamacie ofte bescaemtheit. Als die verrader dese woorden verstont doe streeck hi van daer. ende hy ghinc met haesten aen den hertoghe van calaberen ende seide. her hertoghe ghi doet mi onrecht want dat iaer is ghepasseert dat die ridder soude comen campen. iae twee iaer oft meer. ende ic ben ghewillich ende bereet den camp te doen sonder achter te bliven. waer omme en doet ghi mi gheen rechte. ick presenteer mi een werf ander werf iae derdewerf den campe te doen wie dat wilt. ende het is mi alle leens oft levert u vrouwe ten brande also dat ghesloten is. want het is langhe ghenoech ghebeyt. ic wil datmen mi recht doe. Als die hertoghe dit hoorde so was hi seer bedruet van herten om dat hi sijn schone wijf dooden soude ende hi seide. her grave van prijsant ic kenne dat waer is. ende tiae is over. iae twee iaer also ghi segt. ende die ridder en comet niet. aldus so ben ick te vreden dat ghy gaet totten karcker daer si leyt ende haeltse. men salder iusticie over doen. doet den hangman die ghereetschape maken. Als die verrader dat hoorde was hi seer blijde. ende hi seyde. heere is gae den hangman die stake doen stellen. ende houdt ende stroo derwaert doen voeren. ende dan sal ic haer brenghen wten karcker in die handen van iusticien. ende daer met ghinc die verrader wech. Die heren vanden hertoghe diet hoorden waren seer

tonvreden. ende si beclaehten seer die edele vrouwe seggende. die grave van prijsant dede als een verrader. dat hi een so schonen vrouwe wilde ter doot brenghen. Ende veel wasser die seyden dat sijn gheen schult en hadde van dies men haer op leyde. als si oock en dede. Aldus wasser een grote beroerte in die stadt van tabor onder die ghemeente. ende dat om der vrouwen wille die iammerliken beloghen was. dat den verrader noch te quade vergaen sal. als mi wel horen sal int eynde. ende dat bi etsijtes den ridder.

Hoe etsijtes aen eenen schaepherder quam die hem seide vander hertoginnen. ende hoe datse etsijtes verlost vander doot

DAT. LXXIX. CAPITTEL.

ETSIJTES seyt. wat heb ic wonderlike passagien door ghewandelt sint dat ic van evac schiet. die ic in arragoen liet bi der coninghinnen die hi besint hadde in groter liefden. god latet hem te goede vergaen. so dat wy met vrucheden moghen versamen. Aldus dolende quam hy int lant van calaberen daer hi sach een schoon stadt voor hem staen ende hy vandt eenen schaepherdere op tvelt. die hi vracchde hoe dat die stadt hiet seggende. vrient hoe hiet dese stadt Die schaepherder seyde. heere si heet tabor. ende is die hooft stat van calaberen Etsijtes sach datter vele lieden buyten quamen gelopen ende ghegaen. hi vracchde noch eens den schaepherder watter schuyldte dattet volc also liep. Doen seyde die schaepherder. ay lacen ionc here mi gaet verbranden die hertoghinne van desen lande. Etsijtes seyde. waer omme wat heeftse gedaen. Die schaepherder seide. daer is een grave hi heet prijsant die heeftse beteghen met haren camerlinc. dat si haer daer mede mesdraghen heeft. mer die camerlinck storf daer op dat hijs ontschuldich was. so dat hi der vrouwen noyt en ghenaechte in oneerbaerheden. Maer die grave blijfter bi. doen quam daer een ridder ende hy verantwoordese. ende wilde den grave becampen. die grave begeerde een iaer wt te stellen. die ridder moste gheloven als tiae omme quame daer te comen ende

den verrader bevechten. ende dat iaer is leden ende die ridder en comt niet. aldus salmen die vrouwe verbranden dat iammer ende schade is. want alle die werelt seyt dat sijs onschuldich is. Als etsijtes dat hoorde so gaf hy den herder eenen drinc penninc. ende hi schiet van hem ende ghinc eens ganck ter steden waert daer die hertoge was ende alle sijn heren bi sweech al stille tot dat die verrader die vrouwe daer bracht. daer hy omme was nae den karker daer si in ghevanghen lach ende hi deetse sijn knechten voort brenghen. Aldus so was die vrouwe voor den hertoghe ende sijn heeren ghebrocht om te doden. die vrouwe viel neder op haer knyen voor den hertoge haren man ende seide. O heere wilt mi vergeven oft ic u oyt wat mesdaen hebbe. dwelc ick niet en weet dat ic u noyt mesdede in woorden oft in wercken. al ben ic aldus verradelic belogen. aldus bidde ick u hier op beyde mijn knyen dat ghi noch een luttel tijts vertoeven wilt oft die ridder yet quame. Die verrader seyde salmen altoos beyden. het is langhe ghenoch gebeyt. ic begheer iusticie. ende dat u vrouwe sterve door dat ontamelike feyt dat si bedreven hevet met haren camerlinc. Die hertoge dit horende seyde. gaet ende steltse aen den stake ende laetse verbarren. iusticie die sal volbracht sijn. Doen quam etsijtes ende hi seyde. neen noch also niet hertoghe ontbeyt ende laet staen u vrouwe. ic come hier als campioen wten naem vanden ridder die dese bloeme verantwoorden soude. dat wel twee iaer gheleden is ofte meer. ic come in sijn stede als voor vechtere van hem. Als dit die grave die verrader hoorde so seyde hi tot etsijtes wat noot ist my teghen u te vechten. ic en hebbe teghen u ghenen camp aengenomen ic en wil niet vechten iae ymmer teghen u. Doen seyde etsijtes verrader ghi sult ofte ghi sult loochenen allet tgene dat ghi der vrouwen aen legt. ofte ic slae u teghen die aerde. Die verrader sach wonderliken toe als etsijtes also sprack ende hi seyde. Ick en wil teghens u niet vechten. ende dat bi redenen die ick u segghen sal. al waert dat ic schone u int campen verwonne ende u doot sloeghe so waert also vele als niet. want quame die ander ridder hi soude mi willen bevechten

ende den camp voldoen also wi verbonden staen Etsijtes antwoorde ende seydc. ghi sult mi nu bevechten goets moets oft quaets moets ende u verweren eer ick u onversiens ende wereloes int sandt verslae. Doen seyde die verrader. ic en wil niet campen. oft neen ghi en sult mi toghen seker brieven als dat ghi hier comt van des ridders weghen. daer ic den camp teghens aenverde. oft ic en wil teghen u niet vechten ingheenderley manieren. ende ten waer oock gheen rechte noch redene. Etsijtes dit horende seyde totten hertoghe. siet heere ende prince ic come hier om u vrouwe te verantwoorden ende haer onschult te doene van dat ghene daermense mede befaemt. ende dat die verrader haer op segghende is. ende ick segghe noch voort meer bi wel te weten dat si daer gheen schult toe en hevet. mer het is gheloghen also ic sal doen blijken eer dat desen dach vergaet. aldus begheer ic dat hi campen sal nae costume ende ghewoente vanden hove. Als die hertoghe dit hoorde so was hi seer blijde ende seide. ortsa ghi grave van prijsant ghi moet vechten nae dien dattet die ridders begheert so moet voldaan sijn. Doen seide die grave dats waer heere waert dat hi ware die selve riddder die mi ierst bevechten woude ofte dat hi brieven hadde van machte van sijnder hant. Neen seide die hertoghe dats alle leens. want ghi seydet te voren dat u alle leens ware wye datter quam ofte wie dat hi ware. aldus bevelde ic u als dat ghi u stellen sult op u verweren. ende becampen desen ridder also hijt begheert oft neen het staet u te berouwene. daer om kiest ende deylt Als dat die grave van prijsant hoorde en wiste hy nyet hoe dat hijt maken soude. maer alle sijn loos opsettinghe om den campe ontslaghen te sijn ende te ontgaen was al om niet ende verloren want hi moste campen. Doen ghinc hi hem wapenen ende dat om te bevechten den ridder etsijtes. ende als hi gewapent was so quam hi ten crijte. ende daer ghinghen si malcanderen ten lere. Etsijtes sloech grote sware slaghen op den grave. ende die grave weder op etsijtes. so dat die hertoginne noch in vresen was. ende dat omme etsijtes wille sorghende ofte hi den campe verlore dat sijt be-

sterven soude. Mer etsijtes die gaf den grave een alsulcken slach dat hi viel teghen die aerde. ende dat hem sijn mes ontviel. ende hi en cost niet op gheraken Etsijtes die wouden doorsteken ofte hi soude segghen die rechte waerheyt hoe dat die vrouwe aen dese grote blaemte ende schande quam Die verrader seyde ic salt al segghen wildy mi beloven niet te dooden. Etsijtes seyde ic belove u dat ic u niet dooden en sal. Doen was die verrader blijde ende hy meende sijn lijf te behouden. ende hi ginc segghen voor den hertoghe hoe dat hy die vrouwe beloghen hadde. ende dat hijt al op haer versiert hadde. ende van den camerlinc ooc dat hi ontschuldich ghedoot was. Doen dat etsijtes hoorde so seyde hi. heer hertoghe wat segt ghi van deser valscher saken. is dit niet een grote valscheit van eenen verrader versiert op alsulcken schonen vrouwe. die so ontschuldighen al dese grote bescaemtheyt gheleden heeft. ende also patienteliken den swaren bitteren doot gheleden soude hebben. ende dat tot haerder groter onschult. Die hertoghe dit horende so viel hi op sijn knyen. ende hi badt sijnder vrouwen ghenade ende vergiffnisse van der confusien die hi haer aen gedaen hadde Die vrouwe nam haren man op vander aerden. ende was seere blijde dat si verlost was vander verraderie. Etsijtes vraechde den grave. waer om dat hi dese verraetscape versiert hadde. ende watter hem toe porrede. Doen seyde die verrader. her ridder ick hadse gaerne eens ghevioleert want icse lief hadde mer si en wildens niet ghedoghen. ende wt deser causen so heb icse beloghen. Doen dit die hertoghe hoorde seyde hi tot etsytes her ridder steeckt den verrader den hals af. want het is schade ende iammer dat hy leeft. Doen seyde die verrader neen hertoghe hi heeft mi beloofd dat hy mi niet dooden en soude. ende ic houts mi aen sijn woort. Doen seyde etsijtes ic kenne dat waer is ic en sal u niet dooden Mer dese ghereetschape vanden houte en sal hier niet om niet gecomen sijn. men sal den verrader verbarnen. ende doen hem dat hy der vrouwen wilde doen doen. Die hertoghe seyde het sal ghesien. ende hi gaf den hangman den last. Doen dat die ver-

rader hoorde seyde hi. her ridder is dit u belofte dat ghi mi doden wilt. dats contrarie uwen eedt. ic en sal u niet doden seyde etsijtes want dat vier sal u doden want ghijt wel verdient hebt. Die verrader en was niet wel te vreden. mer die hangman nam hem ende seyde. verrader nu sult ghi drincken dat ghi een ander woudt doen drincken. Mettien stac hi tvier in. ende hi verbrande den verrader Ende als die verrader verbrandt was so woude etsijtes wech. mer die hertoghe ende die hertoghinne hielden hem dien nacht daer. ende si deden hem goede chiere.

[31]

Hoe die soudaen carodos van babilonien met allen sinen heeren raet nam om eresebia te hebben voor amenijus sinen neve.

DAT. LXXX. CAPITTEL.

DIE soudaen van babilonien carodos hadde ontboden alle die edelen van sinen lande. ende dat om te reysen in landt van griecken. om te hebben des keyseers dochtere eresebia. Daer was inden iersten die coninc caspus van libra. ende flauskus die coninc van galileen ende cleophus die coninc van cossedrin ende die coninc salant van cleen india. demofoen des soudaens broeder van babilonien. Ende die coninc van capedocien met veel ameralen ende soudaten. dat tghetal der turcken met allen veel was. Ende dese wilden al op dlandt van griecken. ende si maecten grote ghereetschappe also dat si met craken huylluken/ carvelen/ crakoenen/ berghen/ galeyen / ende galyooten overtoghen met groter heyr cracht int landt van ander nobele by den lande van grieken. Ende als si daer quamen so ordineerden si eenen bode met eenen brief. ende die sonden si int landt van griecken aen den keiser ende aen alle sijn heren Die bode nam orlof aen die soudaen carodos van babilonien ende aen alle die ander heren ende hi seyde. ic sal die bootschappe van desen brieve wel beschicken. ende een antwoord hier van desen brieve brenghen. datmens my bedancken sal Aldus so liep hi wech sijns weghe so langhe ende so verre tot dat hi quam voor die stadt van constantinobele. ende also gheringe

als hi daer binnen quam so liep hy ter stont nae thof daer hi den keyser vandt. die hy gruete nae sijnder weerden. Die keyser die sach wel aen zijn habijten dat hi een heydens bode was. ende hi vraechde hem wat hi begheerde. Doen nam die bode den brief ende hi gaffen den keyser ende seyde hoe datten hem sandt die soudaen carados van babilonien. ende die coninc caspus/ die coninc van libra/ende die coninc salant die coninc flauskus. die coninck van capedocien/ende cleophus die coninc van cossedrin. ende demofoen des soudaens broeder/ ende amenysus zijn neve bevelende u dat ghi cort antwoorde gheven wilt van dat ghene dat si u over scriven nae in houdt des briefs sonder eenich toeven. Als dat die keyser hoorde van den bode so was hi beducht ende in sorghen van orloghen die hem toe comen mochten. hi ontboot zijn heeren ende zijn dochter ende margriete dat si souden comen horen den brief lesen die hem die coninghen ende die soudaen hadden ghesonden. si waren den keiser ghehoorsaem ende si quamen om te horen des briefs in hout. welcken brief die keyser selve las. ende daer vant hi in hoe dat die soudaen van babilonien begheerde voor sinen neve amenijus des keisers dochter eresbia. Daer die maecht op antwoorde ende seide. vader heere slaet mi liever doot dan ick soude eenen hont nemen. die welck dat contrarie is onser wet ende teghen tghebot gods. Alle die heeren ende vrouwen die daer bi waren ende diet aenhoorden si seyden ooc dier ghelike. Doen dit die keyserlijke maiesteyt verstond. so seyde hi roepet den bode ic sal hem cort antwoorde geven endesi deden dat hem die keyser beval. die bode wert geroepen om voor den keyser te comen. Als die keyser den bode sach so seyde hi. bode u meninghe die is wel verstaen. gaet ende segt uwen here carodos van babilonien ende al zijn familie dat my myn dochter noch niet af en staet. ooc en is si van avijse noch vander meninghe niet. als dat si soude willen trouwen eenen heydenschen hont. ende contrarie tghe love van christus. Segghet hem voort meer dat ic also ghesint ben. als dat icse veel liever den hals af wronghe dan si onder syn handen comen soude. ende ic soudese

noch vele liever gheven eenen snoden rabaut die kersten ware dan alsulcken prij. iae argher dan prijen so zijn si allen. want si versmaden den heere iesum christum die ghecruyt is voor alder menschen salicheyt. ende die alle dino gheschapen ende ghemaect heeft. ende weder ontmaeken sal ten ioncsten daghen alst hem belieft. Die bode dit horende seyde. is dit myn antwoorde ende respons die ic mijnen heeren draghen sal. Die keyser seide bode iaet. ende en comet hier niet meer om alsulcken bootschappen te doene of dat soude u berouwen. ende ten lesten so soudet ghi met uwen live becoopen Ende aldus so liep die bode wech als hi alder ierst mocht. want hi hadde vreese in zijn koekene oft hi in die hitte ende verstoortheyt des keyzers ghebleven hadde. Die keyser ende alle zijn heeren ghingen te rade hoe dat sijt maken souden. doen seiden die heeren al te samen met eenen accoorde ende met voorsichtigher wysheit. heer keyser wi zijn seker dat wi verwachtende syn grooten last van orloge vanden hont den soudaen van babilonien. ende daer om so laet alle u ondersaten vergaderen. want wi allen duchten dattet ons van node zijn sal. Die keiser dachte in hem selven dat dien raet seer goet was ende hi dede zijn boden comen ende zijn herauten. ende sandt se alle syn rijke door dat si zijn steden ende sloten wel voorsien souden tegens der macht der turcken die over comen waren met groter macht. Die boden ende herauten namen den last aen ende si deden dat hem die keyser bevolen hadde. Ende binnen desen tijt so is die bode ghecomen int heyr by den soudaen carodos. ende bi alle die coninghen ende princen. Die bode groete den soudaen carodos van mamets weggen ende alle zijn goden. Die soudaen carodos hieten willecome. ende hi vraechde den bode wat antwoorde dat hy brochte. ende hoe hy ghevaren hadde. Die bode seide hem niet alte wel. Niet wel vraechden doe alle die heren hoe comt dat bi. laet ons dat horen. Die bode antwoorde ende seide heer soudaen si ontsien seere cleyne u macht. ende ooc zijn dochter en is niet ghedelibereert. als dat si soude willen trouwen eenen heydenschen hont. si seit wi zijn alle argher dan honden. Voort

seyde die keyser hy soudese vele liever den hals af wringhen dan hijse u gave. ghi die een prijē sijt versmadende der kerstenen wet. ende si hieten mi haestelic van daer gaen. ofte si soudē mi doen sterven. spijgher volc en sach ic noyt dan si en sijn. Als die soudaen ende die heeren dit hoorden waren si seer tonvreden. die een swoer bi sinen mamet. ende die ander swoer bi sinen apolijn. ende die derde bi ternogant die kerstenen soudent becoopen. Si vergaderden haer lieden macht ende si reysden nae dat landt van andernobelen. ende sy stichten daer roof ende brant. ende si sloeghent al doot dat si daer omtrent hem vonden. mer dat ghemeen volc was veel gevluht in sloten ende in steden. dat si die so haest niet over lopen en mochten. Aldus sloeghen si haer tenten ende pauwelioenen tusschen andernobele ende constantinobele omtrent den middeweghen. ende daer maecten si haer perck. ende reden dat platte landt meest al af. also dat si dat arme volc seer vele schaden deden also men wel horen sal. daer sijt claghen sullen den keyser van griecken. ende alle sinen raets heeren.

Hoe die arme gheemeente quamen claghen aenden keyser van griecken over die heydensche honden.

DAT. LXXXI. CAPITTEL.

DIE landt lieden van ander nobele ende van den lande van grieken leden groote persecucie van den heydenen diese allen verbranden / dooden ende veriaechden so deerliken dat si niet en wisten waer te schuylen ofte bliven. ende die sommige van hem lieden vlooden tandernobele in dye stadt. ende die sommige liepen in constantinobele. bi den keyser ende bi sinen hoghen raet Als die keyser hoorde dese groote carminghe ende dat grote iamerlike claghen der gheenre die daer veriaecht ende verdreven waren. so ghinc hi ende stelde sijn volck al te samen in die ordene. ende besach hoe sterck dat hij was van sinen volcke. Doen vandt hi omtrent. LXXX. duysent mannen tot sijnder noot. ende hi dede hem lieden al bereet maken. want hi woude een reyse doen op

die heydensche honden. ende si waren daer allen ghewillic toe. Die keyser die nam. LX. duysent van den vroomsten. ende hi lieten. XX. duysent in die stede. ende daer mede so trock hi heymelic inder nacht wt constantinoble. ende hi beval sijn dochter eresebā ende margrieten van lymborch ende den heeren die daer in die stadt bleven dat si waer nemen soudē teghen sijn comste. Eresebā des keisers dochter en was niet wel te vreden. dat haer vader also danighe reysē bestont ende aen ghinc. ende si vreesde seer voor eenighe ongheluck oft mesquaemheit die hem daer af comen mochte. ende also dede oock margrieta van lymborch. ende alle die heren. mer die keyser en wouts niet laten. Ende aldus so nam hy orlof aen sijn dochter / margrieten / ende aen al sijn heren. ende hi reedt mit sinen stragootten ter poorten wt. Die wakers vander stadt bleven vierende op die torren ende poorten. omdat si sien soudē hoe dat si varen soudē. Ende aldus so reedt die keiser door tot dat si quamen aen eenen berch. ende aen gheen side vanden berch sach die coninc cleophus van cassebrin ende die coninc flauskus van galileen. dese twee coninghen hadden onder hem ligghende wel. LXXX. duysent sarasinen. Die keiser die sandt eenen verspijē op den berch om te vernemen wat si int heyr deden. die verspijē was behendich ende subtyl in sijn saken. hy ghinck om den berch besiden omme tot dat hy quam int heyr. ende daer sach hy datse som sliepen. ende som by den viere saten half wereloes sonder tuch oft ghewer Die verspijē liep weder om den selven wech die hij comen was. mer dat was een weynich omme. mer het was eenen platten wech Hi quam totten keyser ende seyde hem hoe datter gestelt was. ende wat tijdinghe dat hy al ghehoort ende ghesien hadde. ende ghemerckt hoe dat si laghen ende saten. Die keiser verblijde hem wter mater seer als hi die tijdinghe hoorde van den verspijē. ende hi vraechde hem hoe dat hy over den berch quam. want die keyser en peynsde niet dat hy den neer wech ghegaen was. Maer doen die verspijē stont hi den keyserē doen begonstet over middernacht te gaen omtrent twee uren. so die somersche

nachten cort sijn. Die keiser nam. XX. duysent mannen. ende hi liet die ander daer buten der stadt in die orden staen besiden den berch. oft si den berch over ghecomen hadden dat si dan verlaecht ende in die valle gheweest hadden. Aldus so seyde die verspij den keiser met sinen volcke den selven wech in die hi ghegaen hadde. so langhen tijt tot dat si om den berch waren daer die honden laghen. daer si ter stont in den hoop sloeghen ende riepen met luyder stemmen grieken grieken Die sarasinen dat horende waren verslaghen ende seer tonvreden. die een liep hier om sijn gewer ende die ander daer. mer eer si haer ghewer consten ghecryghen so sloeghen die kersten heeren wel. VI. duysent doot. ende namen die edelste ghevanghen. Die coninghen werden metten gheruchte wacker ende vraechden wat dinghe datter was. die honden seiden het sijn die van grieken si slaent al doot. Die twee coninghen waren vervaert. ende si weken nae dander heyr daer die coninc caspus lach. Die keyser met sinen volcke ghincker mede door. ende si sloegent al doot dat si vonden. ende staken dat vier in die tenten ende logijsen ende lietense staen barnen. Doen alle die ander heren dat saghen die daer laghen bi den soudaen. so schoten si aen haer wapenen ende blicsen haer hornen ende basunen. Die keiser hoorde dat gheruchte ende hi seyde. kinderen wi hebben eeren ghenoech. laet ons vertrecken in tijts want den dach comt aen. ende si sijn alle in roeren. ooc hebben wi hem lieden schaden ghenoech beraden ende ghedaen desen nacht. want si hebben vele dooden ghelaten. ende al haer tenten verbrant. Aldus so laet ons rijden met onsen ghevanghen bi ons ander volc. dat is ons tsekerste. ende si sullen qualiken desen wech vinden die wi passeren mer sullen willen over den berch comen ende eer si dan over sijn so sullen wi allen met onsen gevanghen sijn in die stadt van constantinoble mit behouwen der reyse. Des keisers mannen van wapenen die wares wel te vreden. ende aldus reden si heymelic besiden den berch omme tot dat si quamen aen dander volck dat daer in dorden stont hem lieden verwachtende diese blijdeliken ontgingen. aldus reden

si gelijc weder om nae die stadt daer si wt comen waren. Die wakers op der mueren saghen den standaert vanden keiser. dies si seer blijde waren ende ooc saghen si veel heydenen ghebonden aen malcanderen comende voor theyr nae die stadt. Sy ontsloten die poorten. ende si lieten den keyser met sinen state vriendeliken in ende met groter werden. Eresebia des keyzers dochter ende margrieta die quamen metten heeren vander stadt den keyser te ghemoete. ende si hieten hem vriendeliken wille come mit groter blijchapen ende vruechden. Die keyser dancte hem lieden seere ende hi schanc sijn dochter ende margrieten vier gevanghen heren. die een was die amerael van babilonien. die ander die avystant van palerne. die derde die amerael van cordes. die vierde was faluskes neve corsabrin. Dese viere waren hem beyden ghesconcken vanden keiser ende van tghemeen heyr. Si dancten den keyser ende alle die ander herteliken seer. ende daer nae so reedt elck tot sinen logijse ende herberghen woert om te rusten ende goede chiere te maken. want si vermoyt waren. Die keyser ende sijn edele reden te hove bi sijnder dochter ende margrieten. ende daer maecten si goede chiere. ende die vier ghevanghen met hem. mer die ander ghevanghen waren alleen ghelegt in eenen torre daer si bewaert waren. Die keyser ende sijn heren dancten god almachtich vander victorien die hem lieden gheschiet was. ende si hadden tghewin ende die overhant. mer die payienen ende die heydenesche honden hadden den schaden.

Hoe die heydenen beclaechden den schade die si hadden vanden keyser van grieken. Ende hoe etsijtes ende heyndric vergaren sullen bi venus berch.

DAT. LXXXIJ. CAPITTEL.

ALS die keyser ende al sijn edele aldus in rusten waren ende in groter blijchapen. ende dat by der victorie die hem gheschiet was. so was die soudaen carodos van babilonien seer tonvreden ende dat door die schade ende lachtere dat hem die keyser beraden hadden. ho swoer bi alle sijn go-

den ende mametterijen dat hijt wreken soude. Die twee gevluchte coningen beclaechden die schade van haren volcke, ende die schade dat alle haer tenten ende pauwelioenen verbrant waren, ende elc beval den anderen dat si die doden ter aerden doen soudent, ende dat om des stanck wille dat also ghedaen was. Die soudaen ende die heeren hielden raet om weder te krijgen die gevanghen dier ghevanghen waren die vier machtighe princen, ende si ordinerden eenen heraut die si senden soudent aenden keiser van constantinobele, oft hijse soude willen raentsoeneeren, ende nemen ghelts ende goets ghenoech daer af. Aldus ordinerden si eenen brief, ende gaven den brief den heraut om te draghen in die stadt van constantinoble aenden keiser, ende aen alle sijn edele. Die heraut nam den brief ende hi seide, mijn heeren ic saelt gaerne doen, belijft u yet anders. Die soudaen seyde neent, dan dat hy ons antwoorde sende van dien brief, wat hi doen oft laten wilt, ende daer mit liep die bode nae die stadt van constantinoble, daer hi niet verre af en was, ende hi vandt onder weggen veel van sinen volcke doot ligghen, dat die grieken ghedaen hadden, daer hy seer droeve om was, al claghende quam die bode voor die stadt daer hy in liep. Die wakers van der stede vraechden waer hi wilde wesen, die bode antwoorde ende seide bi den keiser, ic come vanden soudaen van babilonien. Als dat die wakers hoorden so ghincker twee met hem, ende si verbonden syn oghen omdat hi treghement vander stadt niet sien en soude, ofte over draghen sinen heeren hoe dat in die stadt stont, oft wat si deden, aldus en sach die heraut niet, maer hy hoorde wel groot ghepuchte van volcke. Die wakers brochten hem int hof vanden keiser tot binnen der salen, daer die keiser sadt in synder maiesteyt, sijn heren ende princen allen bi hem ende margrieta ende ooc sijn dochter. Die wakers groeten den keyser met soeter spraken. Die keiser dancte hem lieden, ende hi vraechde waer om dat si dien man also blindelinge bi hem brochten, ende wattet bediede Die wakers seyden het is een sarasijn een heydens heraut van den soudaen van babilonien, ende hi wilde by

u sijn, ende doen verbonden wi sijn oghen omdat hi niet sien en soude ons ordinancie oft ons regiment vander stadt, ende dat sinen heren over te draghen. Die keyser seyde ghi hebt seer wel gedaen, ontbint sijn oghen ende laet ons horen sijn meeninghe, ende wat hi begheert Die wakers deden dat hem die keyser beval, ende si ontbonden hem sijn oghen. Als die heraut siende was den staet vanden keyser so was hi verwondert, ende dat door die groote costelicheit die hi daer sach, ende hi groete den keyser nae sijnder talen ende seyde oft hem belijfde te horen den last sijns heeren. Daer die keyserlike maiesteyt op antwoorde met sinen monde spreck op heraut, ende gheeft mi te kennen den last dijns heren ende sijn begheeren. Doenghinc die heraut sijn relaes doen ende seide, daer is die machtighe soudaen van babilonien carodos ende sijn broeder demofoen aminijus sijn neve, ende die coninc caspus van lybra flauskus den coninc van galyleen, cleophus van cosorin, ende die coninc salant, ende van capadocien die coninc machtich, dese heeren voornoemt al te samen, ende den soudaen te voren, wien si al te samen obedieren ende onderdanich sijn senden mi aen u keiser outsaris ende dat hooft der grieken met dien beslotenen brief, begherende dat ghi daer op scriven wilt antwoorde, wat ghi doen oft laten wilt, ende mi die antwoorde gheven. Die keiser dit horende seyde totten wakers, leyt den heraut in die camer ende doet hem goet chiere, men sal hem cort antwoorde geven. Die wakers ghinghen metten heraut ende si deden hem goede chiere. Die keyser ende sijn heeren oversaghen den brief daer si in vonden ghescreven, oft hi soude wille ransoeneeren die vier ghevanghen ende die ander mede. Daer op dat die keyser seyde, ghi heeren wat segt ghi daer toe, die vier gevanghen hebben wi ghegheven mijnder dochter ende margrieten aldus en hebben wi daer gheen machte aen Die heren seiden dat is die waerheit mer wi sullen uwer dochter ende margarieten vragen wat haers sins is, ende hoe si daer toe gemoveert sijn oft si hem willen laten verrantsoenen oft niet. Dat docht den keyser seer goet, ende hi vraechde sijnder dochtere ende margrieta

segghende. ortsa ghi maechden hoe sidy ghesint. hier is die soudaen van babilonien die hadde seere gaerne u vier ghevanghen. wat soudt ghi segghen oft ghijse liet ver-rantsoeneeren en naemter dat ghelt af. dat soude u meer profijteren dan dat si hier gevanghen ligghen. Doen seyde eres-bia des keisers dochter. vader heere ghi hebt onrechte. ende dat bi redenen die ick u sal aviseren. ten schaet niet dat si noch ghevanghen bliven. ende dat bi goeder cansen ende reden oft schier oft morghen in eenighen strijt oft in baelgen yemant van den onsen afgevanghen ware. si mochten hem doden oft andersins quali-ken hantieren. Aldus heer vader ende key-ser bliven dese ghevanghen hier. si sullent daer omme laten ende peynsen dat wi desen doen sullen dat sullen si den onsen doen Margrieta die seyde ooc dergelike ende si seyde noch meer. heer keyser laten wi dese vier ghevanghen gaen. wi hebben also veel vianden te meer. ende die vier souden ons licht meer hindere doen dan alle die andere. ende aldus ist dat beste dat si noch hier bliven als prijsionieren ende ghevanghen. want si sullen altoos tijts ghenoch comen om te rantsoeneeren. Die keyser ende sijn heeren horende dese tale van dese twee maechden. saghen op den anderen te wonder. ende si seyden allen dat is ooc dat beste dat si hier bliven. Men dede den heraut comen tot bi den keyser. die wakers brochten hem daer. ende als hi bi den keyser quam. so seyde die keiserlike stemme bode oft heraut. gaet tot dijnen heeren ende segt hem. dat wi noch vanden avijse niet en sijn dat wi yemant willen stellen ten rantsoene. maer wi willen ons vianden noch badt proeven draecht uwen heeren dese bootschappes. Als dat die heraut hoorde meende hy wech te gaen. mer die wakers verbonden hem weder sijn oghen. ende leyden hem totter poorten daer hi in quam. Ende als hi buten der poorten was ontbonden si hem sijn oghen. ende si lieten hem gaen nae sijn heyr toe. daer hi niet seer verre af en was. Doen hy int heyr quam so liep hi nae die tente van den soudaen om sinen laste ende boot-schape te verclaren. Die soudean endesijn heeren ssgen hem comen. ende 1 hoop-ten dat hi die gevanghen mede soude ghe-

bracht hebben. daert noch verre af was. Die heraut gruete den soudaen ende alle sijn edelen. die soudaen hieten willecome. ende vraghede hem hoe hi ghevaren hadde. oft si die gevanghen ontslaen souden oft niet Daer op die heraut antwoorde ende seyde. dies en sijn si niet beraden. si willense noch houden. ooc so meenen si u lieden corts weder te besoecken dat u gruwelen sal ende dit was haren last. Die sou-daen seide dat soude die duvel doen heb-ben si alsulcken macht binnen dat si ons weder bestoten willen ende seiden. hebt ghi niet ghesien hoe die stadt binnen ghe-stelt is. Die heraut seyde neen ick dat was mi benomen. want also haest als ic aen die poorte vander stadt quam so quamen die wakers ende vraechten mi van waer dat ic quam. ic seide hem lieden dat ic den keiser spreken wilde. si namen mi ende verbon-den mijn oghen dat ic niet en sach. ende also leyden si mi bi den keiser door die stadt al blindelinghe. Ic hoorde groot ghe-rucht van volcke ende ic en sach niet dan dat icse hoorde spreken. ende also broch-ten si mi bi den keiser. ende daer dede ic mijn boottschape. ende sach daer den staet van den keiser also costeliken dat ic noyt dier gheliken en sach Ende doen ic mijn boottschap ghedaen hadde ende ic weder om een antwoord hadde. so brochten si mi weder om blint buyten der poorten ende lieten mi doen lopen. Als dat die soudaen hoorde ende die coninghen so seiden si dat sijn subtylle heeren. ende dat si die prin-cen niet rantsoeneeren en willen dat heeft wat anders in. Met deser talen so ginghen si raedt nemen in haer tenten hoe dat sijt maken wouden. mer dat laet ic daer ende wil scriven van etsytes hoe hy orlof nam aen die hertoghinne ende ghinc soecken aventuere. Etsijtes die bedante der her-toghinnen der groten chieren ende den hertoghe van calaberen die si hem ghedaen hadden. ende nam soetelic orlof ende hi wilde vertrecken. Die hertoghe ende die hertoginne waren seer droef ende dat om sijn scheyden. ende die hertoghinne gaf etsijtes een iuweelken dat alle fenijn versloech. ende dat was ghelijc een cruci-fixe al van goude. mer in dat midden stont eenen costeliken steen. ende die veriaechde dat fenijn. Etsijtes die dancte

der hertoghinnen seere der giften. ende daer met schiet hi van daer wten lande van calaberen. also dat hi quam int rijke van romenijen. ende daer hi so verre wandelde tot dat hi gheraecte te comen aen een boschage. ende daer hoorde hi iaghers iaghen. ende dat was heyndric van lymborch. maer etsijtes en kende hem niet. want hi hem noyt met oghen gesien en hadde. Aldus gaende met desen ghepeynse so quam hem heyndric verby ghestreken. mer hy en sprac niet. daer of etsijtes seer verwonderde want hi sach dat heyndric die self wapen voerde die hi droech Ende heyndric sach etsijtes sijn wapen draghen. dyes hi ontsteken wert met thorne. ende hi vraechde etsijtes waer omme dat hi die wapen droech ende hy seyde. legt af die wapen ende en draecht niet dat u niet en is. Etsijtes antwoorde ende seyde ic en salse niet af legghen want die liefste die ic weet opter aerden die gafse my. ende hi seyde. legt selve u wapen neder oft ic salse u vanden velle slaen. Aldus so hadden dese twee groote woorden so dat si ten eynde op malcanderen werden slaende. ende si sloeghen op malcanderen menighen groten herden slach. iae so langhe duerende tot dat heyndric sijn sweert wter hant sloech dattet vloechint daerde. Etsijtes die sloech heyndric ter neder so dat hi doe seyde adien suster margrieta die ic so lange gezocht hebbe. sal ic hier nu dijn broeder moeten bliven. Hi creech sijn sweert weder in sijn hant ende hy creech eenen moet heffende eenen swaren slach op etsijtes dat hy hem neder ter aerden sloech dat hi nalicx van hem selven was Doen seyde etsijtes adieu margrieta lief. door wiens begeerte ic my gestelt hebbe ter aventueren. ende nu hier so blive ick in schanden. adieu heyndric van lymborch wiens kint ic verlost vander doot. ende den verrader versloech. ende verlost daer nae die hertoginne van calaberen daer ghi voor campen soudt. dat ic voor u gedaen hebbe. Als heyndric van lymborch dat hoorde so was hi seer verblijt. ende hief etsijtes met beiden handen vander aerden ende seyde o etsijtes siet hier die broeder van uwen lieve margrieta van lymborch. ic ben heyndric van lymborch vergeeft my die ruut-hede ende wreethede die ick aen u bedre-

ven hebbe. Als etsijtes dit hoorde verblijde hi wter maten seer ende seyde. o sidy dit heyndrick van lymborch broeder mijns liefs. nu is vergheten alle mijn lijden. Als si aldus laghen coutende so quam cupido vander iachte ende seyde. ghi ridders beyde. staet op ende gaet met mi ic sal u genesen van uwer beyder quetsueren. venus mijn moeder die sal u beyden vermaken. Etsijtes ende heyndric ghinc met cupido weder inden berch daerse venus feesteliken ende eerweerdichliken ontfinc nae haerder weerde. ende si gaf hem elc eenen dranck te drincken dat si ter stont ghenesen waren. Als si aldus ghesont waren ende haer wonden ghenesen ghinghen si hoveren ende goede chiere maken mit venus ende haer ghesinne sulc als inden berch was. Ende daer vertrocken die twee ridders elc den anderen haer aventuere die hem lieden gheschiet ende vervaren was in die dolinge. Ende si bleven daer inden berch bi venus ende haer geselschap een weeke ofte twee ofte drie min ofte meer eer dat si daer wt schieden ende ghinghen also men noch wel horen sal.

Hoe evac den coninc van arragoen ende lodewijc die coninc van vranckrijcke te hulpen quamen den keyser van grieken.

DAT. LXXXIIJ. CAPITTEL.

DIE coninc van vranckrijcke ende die coninc van arragoen hadden die tijdinghe ontfanghen als dat die keyser van grieken belegghen was van den soudaen carodos van babilonien ende met grooter menichte van volcke der heydenscher honden. Aldus bereyden si lieden hem selven om daer te reysen. ende om den keyser tonsettene van den heydensche honden. Sy namen elc met hem. I. duysent mannen ende si seylden met craken ende crakoenen ende ander schepen nae grieken toe. ende so verre seylende tot dat si quamen in die havene van grieken. daer den eenen arm vander zee loopt nae ander nobele. ende den anderen arm nae constantinobele. Die kersten coninghen beide vonden daer ligghende der heydenen schepen. ende niet veel lieden daer binnen Sy sloeghen daer aen ende si cregender een deel die si

voeren soudē in die havenen van constantinobe. ende die si niet ghecrighen en consten daer staken si dat vier in ende si lietense barnen. Die heydenen siende haer schepen barnen waren verwondert hoet bi comen mocht ende si liepen nae die havene. ende doen saghen si dattet die kerstenen ghedaen hadden. ende si saghen die standaerden van vrancrycke ende van arragoen. Sy liepen totten soudaen ende aen die coninghen ende droeghen hem die tidinghe als dat die coninc van vrancryc. ende die coninc van arragoen ghecomen waren met vele schepen in baten den keyser van grieken. ende hoe si haer schepen ghenomen hadden. ende tvolc verslegghen ende mede ghevoert. ende dander daer si by consten comen verbrant meer dan tot honderden toe. Als dat die soudaen hoorde so wildy verwoeden van queatheden. om dat hem die kerstenen dien spijt ende toren beraden hadden. hi swoor bi sijn goden hi soudt wreken eerdat hy vander stadt van constantinobe scheiden soude. hi seyde totten coninghen dat si op breken soudē ende leggen theyr naerder der stadt, want hi woudtse beschieten ende dan bestormen. Aldus braken die heydenen op van daer si laghen ende quamen ligghen op een half mijle nae die stadt van constantinobe. Ter wijlen dat dese heydenen aldus verpercten ende haer begroeven ende haar perc sterk macten. so quamen die twee coninghen voor die stadt met haerder macht ende met haren volcke. Die keyser dat vernemende was seer verblijt ende ghinck met sijnder dochter ende margrieta van lymborch om te ontfangen die twee machtighe coningen die voor die poorte waren. die keyser dede die poorte ontslyuten. ende liet die heeren in comen mit haren volcke Des keyzers dochter ereschia ontfinc den coninc van arragoen ende margrieta ontfinc den coninc van vancrijc elc nae synder weerden. ende si bewesen hem lieden vele eeren ende grote weerdicheyt. Dese twee machtighe coninghen dancten die maechden seer ende ooc den keyser vanden vriendeliken ontfanghen. Men leyden die coninghen int keyzers pallays. ende allet ander volc wert ghelogiert ende gheforeert elc int sine sonder XX. duysent die in die

schepen bleven. om die te bewaren teghens den oloop vanden honden die voor die stadt waren ghecomen. Als dese heeren te hove waren so ghincemense vriendelick tracteren ende goede chiere doen. want si vermoyt waren vant water. die trompetten ende claretten ghinghen op ende het wasser al vol vruechden. Margrieta van lymborch vraechde den coninc evac waer dat hy hadde ghelaten sinen neve etsijtes. Evac antwoorde ende seyde. wi waren te samen in arragoen bi den coninck. daer wi die heydenen verdreven wten lande. hy was daer ghevanghen mer ic verlostē hem. ende ic werde ontsteken in liefden op die coninghinne dat etsijtes wel wiste. ende my blameerde omme dat si ghehouwet was. Des anderen daechs verloos ic hem. ende hi schiet van mi dat ic niet en wiste waer dat hi ghevaren was. ende ic hebbe oyt sint ter tijt in arragoen gheweest. so langhe dat die oude coninc sterf. ende daer nae trouwede ic sybilla die coninghinne van arragoen. daer ic als coninc ghecroont ben. Als margrieta van lymborch dit verstont so en was si niet wel te vreden. ende dat was omme dies wille dat si niet wel en wiste waer dat etsijtes ghevaren was. ende dat si ooc in menigen langhen tijt van hem niet vernomen en hadde. met deser talen so waren si besich ende seer metter herten becommert Die heeren die vermoyt waren over mits der schepen varinghe begeerden te rusten. ende aldus so waren si ghewesen elc bi sonder in een schoon frissche camer daer elc in rusten soude. Aldus so track elckerlijc in sijn ruste. die keyser int sine. ende die ander heeren ooc der gelycke. Des keyzers dochter ereschia ende margrieta van lymborch die verblijt waren dat die heeren comen waren tot haren trooste. ende om te ontsetten van die vermaledyde honden der heydenen.

Hoe etsijtes ende heyndric van venus schieden. ende hoe si te samen reysden na dlant van grieken. bi redenen die welcke dat hem venus seyde.

DAT. LXXXIIII. CAPITTEL.

ALS den schonen dach hem selven ver-

baerde venus die goddinne die quam tot heyndrick ende tot etsijtes ende seyde. ghy ridders u blivens en is hier niet langer. ende reyst nae constantinobele want het is grooten noot. hoe soo seyden si laet ons dat aen horen. Doe seide venus die goddinne. hoort etsijtes ende heyndrick te samen. daer is die soudaen carodos van babilonien die heydensche hont die wilt hebben des keyzers dochter eresebia voor aminijus sinen neve. ende daer sijn vijf coninghen die metten soudaen aen spannen. also dat ghi daer van groten noden sijt want si doen den keyser groten overlast ende groten hinder ende scade. Als dit heyndric ende etsijtes hoorden so waren si seer bedroeft. ende dat omme des keyzers teghenspoet. ende si swoeren beide als ridders van eeren den keyser te helpen tot sinen rechte ende hem tontsettene van den vianden. Venus die goddinne seyde. heyndric van lymborch u is verschenen een bloeme int landt van grieken na dijnre weerden. ende die sal u ghebueren bi uwer groter verdiensten. so moecht ghi wel huechliken derwaert reysen Ende ghi etsijtes hoort nae mi u ghetrouwe liefde die sal u ten eynde ooc wel gheloont sijn ende dat sonder twivele Aldus ghi ridderlike gherden gaet ende verstercket christus wet. ende verniet ende helpt crencken die sarasinen. want het is in u macht. ic weet dat van te voren wel. Aldus schieden si vriendeliken wten berghe van venus. ende cupido haer sone die geleydese totdat si quamen aen die havene van athenen. ende daer schieden si van cupido. ende si vonden daer schepen die voeren nae athenen Etsijtes ende heyndrick saten daer in. si hadden wint ende goet ghetije so dat si binnen dien avont quamen voor athenen daer hi binnen menighen tijt niet gheweest en hadde. Als sijn vader ende sijn moeder vernamen dat etsijtes comen was so waren si seer blijde. ende si ghinghen ende ontfinghen hem met groter weerden. Als etsijtes sijn vader ende sijn moeder aensach so viel hy neder ter aerden. ende boot hem eere ende werde. ende hi gruetese mindelijc. ende heyndric van lymborch ooc der gelike. Die grave ontfinc sinen sone weerdelic ende die gravinne ooc der gelike. ende si vraechden etsijtes wie dat die an-

der riddere was ende dat nyeuwers anders waer om dan dat hi die selfde wapene voerde die etsijtes voerde. ende van waer hi gheboren was. Doen antwoorde etsijtes sijnder moeder ende seyde. hi is van lymborch des hertogen van lymborchs sone. ende margrieta van lymborch dat is sijn suster. die ghi in tijden voor leden veel scandaliker smaden ende hindere ghedaen hebt met woorden ende wercken die ghi volbrocht soudt hebben en haddet gedaen door dbeledt van mi ende van evac mijnen ghetrouwen neve. god si daer van ghelooft. dat also gedaen wert Als die moeder dat hoorde so seyde si. o etsijtes sone dats mi nu seer leet dat ic haer nooyt boot smade of hinder van haren live. mer dat moederlike herte sone dat en mach niet lieghen. ic vreesde mi altoos voor darchste. maer ghi hebt mijn moederlic hert verblijft om dat ghi segt. dat die over schoone margrieta is een hertoghen dochter. my is seer leedt met alle mijnder ghedachten dat ick haer oyt mesdede. Doen seyde etsijtes. iae moeder ist nu tijt als ghy weet haer af comste ende haer edelheyt Maer die grave vraechde sinen sone wat hi voren hadde dat hi met heyndrick daer quam. Doen seyde etsijtes. hoort vader heere ghi moet ons versien van mannen van wapenen ende ander volc dat nootliken ende profiteliken is ten strije ende om toorloghen. Wi willen te samen nae constantinobele dat nu seere ghequelt is vanden honden. ende willen den keyser nemen sijn schone dochter eresebia. ende believet god al machtich schepper alder creaturen. wi meenen dat te belettene. ende die honden also te castijen dat hem lieden gruwelen sal van onser handelinghe. Als die grave dat hoorde was hij seere blijde ende hi seyde. etsijtes sone ende heyndrick van lymborch. ic hebbe gelts ende goets ghenoch ende daer toe volc om u lieden te sustineren. ende u bijstant te doene ende mi is seer lief dat ic weet als dat margrieta van lymborch eens hertoghen dochter is. dies ic u heyndric ter liefden van haer bewijzen moet alle eer ende duecht die ic can ghedincken. Heyndrick die danckte den grave seere van der groter eeren die hi hem boot Ende die grave dede vergaderen. XX. duysent mannen om met etsijtes

ende heyndric te varen nae constantinobe-
 le Die gravinne ende etsijtes ende heyndric
 ginghen ter salen om te banckenteren.
 ende daer was bedreven een grote triumphelijcheyt.
 ende dat van coste van spijsse ende van drancke.
 Daer was alle maniere van wilt brade.
 alle maniere van ghebacke alle maniere van suyckereye
 ende geleye alsoot tot alsulcken hove behooric is.
 ende alder hande maniere van speellieden.
 Heyndric van lymborch dochte dat hy was
 int aertsche paradijs. Ende die triumphede
 dede etsijtes moedere ter liefden van heyndrick
 van lymborch om haren plas danc te maken
 van dat ghene dat si margrieten gedaen hadde.
 Als die maeltijt gheleden was ende dat
 bancket gedaen was. so ghinc ele in sijn ruste.
 tot dat hem verbaerde den lichten dach.

*Hoe die soudaen van Babilonien met sinen
 state van volcke bevachte den keyser van
 grieken met sijnder moghentheit. ende hoe
 dat die keyser ghewont was.*

DAT. LXXXV. CAPITTEL.

[32]

DIE soudaen van babilonien mit sinen
 coninghen. die coninc van capedocien
 ende flauskus van galyleen cleophus die
 coninc van cosdrin. die machtighe coninc
 salant van afrijken ende die coninc caspus
 elck hadde wel. L. duisent mannen onder
 sinen standaert ende elck heyr stelde hem
 int ordene op hem selven. Die soudaen
 stelde in die vaengaerde die coninc caspus
 van lybra. ende salant van afrijken. die
 riergaerde dat was die coninc cleophus
 ende demofoen des soudaens broedere. Die
 soudaen metten coninc van galileen hiel-
 den hem ter siden gheschaert. omme te
 sien hoet varen soude. aldus stelden die
 heydenen haer ordenen. Die keyser van
 grieken vergaerde sijn edelen bi een ende
 al sijn volc. Die coninc lodewijc van vran-
 crijc ende evac die coninc van arragoen
 ghinghen haer ordene stellen inden naem
 des vaders des soons ende des heyligen
 gheests. Inden iersten evac van arragoen
 die hadde die vaen gaerde. lodewijc die
 coninc van vrancrijc die tweede. ende die
 keyser die derde. ende elc stelde sijn volc

in die ordene. om te bevechten die ver-
 maledide honden. Die keyser woude die
 ierste sijn. mer die twee coninghen en
 wouden dat niet ghedoghen Evac die
 coninc van arragoen hadde deerste ba-
 taelge mit. L. duysent mannen daer nae
 die keyser. ende daer nae die coninc lode-
 wijck van vrancrijc. Aldus was haer lieder
 bataelge ghestelt. ende si reden nae haer
 vianden. ende namen orlof aen die keyse-
 rinne ende aen margrieten. die welcke seer
 droevich waren. ende dat om alle die edele
 mannen die daer toghen ten strijde waert
 om taventuieren haer leven voor tkersten
 gelove. Die vrouwen metter ionger keyse-
 rinnen vielen op haer knyen ende sloegen
 haer oghen ten hemel waert ende baden
 god om gracie ende genade. als dat die
 princen mochten keeren met lieve weder
 in die stadt ende behouden reyse mochten
 doen. ende stercken christus wet. Met
 desen ghebede stonden si op ende ghin-
 ghen op eenen torren vander stadt om te
 sien hoet int heyr gaen soude Als aldus de-
 se vrouwen waren bedect in eenen torren.
 elc dede sijn ghebet voor die sine. si saghen
 dat die honden sterc aenquamen met gro-
 ter macht. ende die kerstenen ooc der ghe-
 like. Die coninc caspus quam aen met
 sinen heyr seer sterck versien van alderley
 wapenen. Daer teghen quam die coninc
 evac van arragoen mit sinen standaert
 ontwonden. ende elc leyde sijn lance int
 arreest. so dat si malcanderen reden int
 sant aen beide siden Evac die hadde hem
 seer cloeckelijck. ende alle sijn volc. so dat
 si veel van des conincs caspus volc ver-
 sloeghen. so dat die coninc caspus weke
 nae dat ander heyr toe. dat hem als doen
 in baten quam teghens evac. also dat
 evack verlast wert. Doen quam hem die
 keyser met sijnder macht te baten. ende
 si sloeghen die honden als dat si ersselden
 totter siden waert daer die soudaen stont
 met sinen volcke. Die soudaen dat siende
 dede slaen sijn hornen ende met groten
 ghecrijssche quamen si in geslaghen ende
 met groten rumore. Die coninc lodewijc
 die dit sacht reedt met sinen heeren aen.
 ende hi dede slaen sijn trompetten. die
 groot gheluyt maecten. ende hy quam van
 achter ende sloech op des soudaens volc
 wel dapperlic roepende christus ende

vrancrijcke Die soudaen horende dat ru-
moer wert versaecht. ende si drongen al bi
een. ende in dat gedranghe eer si bi een
consten ghecomen creech die keiser een
wonde in sijn side van eenen amerael. die
welcke evac die coninc van arragoen ter
stont doot sloech. ende noch vele vanden
honden. Aldus vochten die kersten conin-
ghen mit haerder macht seer teghens die
vermaledijde turcken so dat si veel edelen
van des soudaens volcke dooden. also dat
den laetsten die heydenen weken op haer
sterckte. ende lieten die kerstenen dat
velt Die vrouwen die dit saghen op
den toren vander stadt waren seer blij-
de. ende si vielen neder op haer knyen
ende dancten ende loofden gode van-
der groter gracen ende genade. Die
keyser aldus gewont sijnde wert wten
heyr ghevoert in die stadt met een deel
van sinen edelen. ende die ander heeren
bleven noch opt velt. om te weder staen
die macht der honden. die doe gheweken
waren op haer stercte. Als die heren sagen
dat si niet wt en quamen so pilgierden die
knechten van wapenen die heydenen dyer
bleven waren. Ende si namen haer doden
die si hadden ende groevense inder aerden
also si best consten. Die knechten ende
mannen van wapenen creghen daer een
tresoor van rijdomme ende si voerden
den schat in die stadt van constantino-
bele. Die heeren ende ander mannen van
wapenen bleven dat velt houdende. tot
dat alle die voetknechten in die stadt wa-
ren. ende doen reden si ooc in die stadt.
Die keiser bleef ter poorten verwachende
dat grote heyr. ende daer was hi vermaect.
Sijn dochter ende margrieta ende ander
ioncfrouwen ontfinghen die heeren met
groter weerden mer si waren droeve dat
die keiser also deerliken ghewont was
Men brocht die keyser in sijn pallays ende
si brochten hem te rusten. ende die heeren
ghinghen bi hem sitten bancketeren. si
waren blijde vander victorien. mer droeve
omme den keyser ende dat om sijnder
quetsueren wille Ende si waren allen seer
vermoyet alsoot wel reden was. ende si
hadden ooc veel ghewonden ende die ghin-
ghen ende deden hem vermaken. elck
vrouwe was blijde vanden sinen. men dede
hem allen goede chiere also si best moch-

ten. ende elc versach sinen vrient van dies
hem noot was Die soudaen ende die conin-
ghen beclaechden haer groot verlies ende
haer grote schade die hem die kerstenen
heeren gedaen hadden. ende si meenden
dat noch te wreken. ende si deden haer
doden over sien. Ende doen si op dat velt
quamen daer den slach ghebuert was. so
vonden si haer doden al ghepilgiert ende
al naect op tvelt ligghen. dies si seer ton-
vreden waren. si maecten grote putten.
ende dolvense daer in Daer wasser ver-
slaghen meer dan. XXX. duysent vanden
heydenen. dies die soudaen seer verstoret
was. Doen ordineerden si als dat si varen
souden aen die kerstenen schepen. ende
die verbranden. met desen rade ende ordi-
nancie ginghen si elc in haer tente ende
rusten hem. want si ooc seer vermoeyt
waren. ende si hadden vele ghewonden
iae veel meer dan die kerstenen.

*Hoe etsijtes ende heyndric schieden van den
grave van athenen. ende hoe si door des
soudaens heyr in die stat quamen.*

ALS aldus die grave al sijn volc vergaert
hadden tot. XL. duysent mannen toe. om
sinen sone ende heyndric van lymborch.
dat si reysen souden nae constantinobele.
om bijstant te doen den keyser ende syn
dochter ende ooc margrieten daert etsijtes
meest om gedaen was. Sy saghen dat allet
ghene dat si begheerden bereet was. so
quamen sy bi den grave van athenen ende
si bedancten hem seer. ende sonderlinghe
bedancten etsijtes sinen vader om des
bijstans wille die hi dede sinen persone
ende heyndric sinen lieven geselle. ende si
namen orlof ende wilden reysen metten
volcke dat die grave etsijtes vader hem
ghedaen hadde. Doen seide die grave sone
segt den keyser mijn heere dat ick u daer
sende in die stadt van mijnent wegghen.
ende dat ick noch selve wille hebbe om
daer te comen so verre alst noot werdt.
Etsijtes antwoorde sinen vader. hi soudet
gaerne ende mindeliken doen. Doe seyde
die gravinne. o etsijtes sone ende heyndric
van lymborch lieve vrient. gruetet my
doch seere margarieta u schoone suster.
ende segt haer dat ic mi seere ghebiede
aen haren persone. Alst heyndric verstant

so seyde hi. hi soudt gaerne ende mindeliken doen. Aldus so schieden si van daer ende reden met haren volcke ter poorte wt nae ander nobelen toe. die wegghen waren hem lieden seer wel bekennt. ende si reden so verre tot dat si quamen bi ander nobelen. Die heren van ander nobelen waren op die poorte ende op die mueren vander stadt ghestaen. ende si saghen dattet des graven heyr was van athenen. Doen wasser eenen hoop volcx in die stadt die met hem lieden door wilden ende dat waren alle victaelgiers met al derhande victaelgien om constantinobelen te victaelgieren. Aldus namse heyndric ende etsijtes mede. ende si sonden een vaengaerde voor om te vernemen ende te sien hoe dattet int heyr stont. ende waer dat si neder gheslagghen waren. so quamen die vaengaerde aent heyr. ende daer waren acouters wten heyr die si vinghen. ende daer afhoorden si hoe dat si den slach verloren hadden teghen die kerstenen. Doen reedt een paer mannen wter vaengaerde weder omme bi etsijtes ende heyndric. ende si brochten hem die tijdinghe daer si seere blijde om waren ende seyden. wi willender teghen slaen ende laten ter wijlen die victaelgiers passeren metter provande nae die stadt so comen si daer in onbeschaet. Het docht alle die heeren goet dat sijt also doen souden. ende si reden aen metten ghemeenen hoope tot dat si quamen aent heyr der heydenen. Etsijtes ende heyndric deden die trompetten slaen. ende si deden die victaelgiers passeren metten victaelgien nae die stadt toe. ende si bevochten die sarasinen. Die coninc caspus ende die coninc flauskus die hem vermeten hadden die stadt te winnen quamen teghen heyndric ende etsijtes te velde. mer heyndrick met sinen volcke hadden hem vromeliken ende si sloeghen menighen slach op den coninc flauskus. ende flauskus weder op hem dattet wel gheduerde een ure lanc Etsijtes sloech caspus van sinen paerde dat hi den hals verstuycte. ende doen vlogen die heydenen. ende heyndric sloech flauskus die schouwer af dat hy doot stortte ter aerden. Een ridder die dese vrome feyten sach van dese twee ridders. reedt nae die stadt toe. ende he droech die mare margrieten van lymborch ende seyde

haer hoe datter twee ridders in baten quamen den keysere met grooter macht. Margrieta vraechde wat ridders dat waren ende hoe si heeten mochten Die ridder seide haer. die een kent ghi wel. want dat is etsijtes des graven sone van athenen. ende die ander heetmen heyndric van lymborch des hertoghen sone van lymborch. ende si hebben twee machtighe coninghen verslagghen van des soudaens volc. ende wel vijf hondert victaelgiers met victaelgien hier ghebracht in onse stadt. aldus soo gaet ende haelt des keisers dochter. ende ontfanct die heren met groter weerden. Als margrieta dat hoorde so was si seere verblijt. ende si fanteseerde teghen haer selven wie dat die heyndric wesen mochte oft oock haer broeder was oft niet. Doen vraechden si den ridder wat wapen dat heyndrick voerde. Die ridder seide eenen rooden lijbaert in een silveren velt den stert ghespleyt. Als dat margrieta hoorde so was si seer wel te vreden. ende si hoorde wel dattet haer broeder was. mer doe was si alder meest vertwivelt ende begaen in haer selven wien dat si ierst willecome heeten souden haer broeder ofte etsijtes haer lief. ende heet ick mijn lief etsijtes ierst willecome so sals hem mijn broeder verstoren ende heet ic mijnen broeder ierst willecome so sal mijn lief meenen dat ic hem versmade. Aldus stont margrieta en arguweerde wast teghen haer selven eenen langhen tijt. Ten laetsten docht si hola ic weet ghemaect. ic sal mijnen broeder ierst willecome heeten metten mont ende ontfanghen hem. ende duwen etsijtes mijn lief metter hant. so dat hi sal mercken dat ic hem meene ende anders niemant. dien raet was seere goet ende si ghinc ter salen waert bi des keyzers dochter. ende si gaeft haer al te kennen. ende aldus maecten si beyde grote ghereetschappe om hem lieden eerliken te te ontfanghen. Ter wijlen dat si ghereetschappe maecten vochten etsijtes ende heyndric noch teghen die sarasinen ende heydensche honden die si vluchtich maeckten ende verdrevense tot in haer sterckte. ende daer nae quamen si nae die stede toe ongheschaet ende ongheschent. god almachtich was hem mede. ende die victaelgiers waren allen in die stadt comen

dies tghemeen volck seer verblijt was. Des keyzers dochter / margrieta ende veel ander maechden ende ioncvrouwen waren ter poorten waert ghegaen om te ontfangen etsijtes ende heyndric die voor quamen ghereeden met schonen state. Als margrieta haer broeder sach verblijde si boven maten. ende noch meer etsijtes als hy margrieta gesont sach Die twee heren traden van haren paerde ende ghinghen die maechden int ghemoet. Margrieta seyde o heyndric lieve broeder gode weest willecome ende mij. ende si douwede etsijtes bi der handt het welcke dat een teeken van minnen was, also men noch naemaels wel horen sal. Ende des keyzers dochter die hiet die heeren al te samen herteliken willecome ende seyde laet ons gaen ic sal u leyden bi mijnen gewonden vader daer hi leyt te bedde. Doen seyde etsijtes. o laes is die keyser ghewont dats mi herteliken leedt. mochs hem te badt sijn. aldus al coutende quamen si in die sale vanden hove. ende men leyde dese twee ridders in die camer vanden keiser Haer lieden volc van wapenen was gheforceert ende gheleet elc ten logijse alsoot behoorde .Doen dese heeren in die camer vanden keyseren quamen so lichte hi sijn hoofd oppe. ende hi besach wie si waren. etsijtes dien kende hy wel. mer heyndrick niet. hy vraechde wie die frissche ridder was. Doen seyde etsijtes. o keyser ende heere. god sterc u in goeder gesonheden. ende belcht u niet dat wi by u comen. ons is leedt dat dus met u is god betert. maer om te weten wie dese ridder is. is eens hertoghen sone van lymborch. ende hi heet heyndric van lymborch. margrieta van lymborch die is sijn suster. Nu weet ghi her heyser here wie dat hi is. Als dat die keiser hoorde verblijde hi seer ende seyde. o margrieta is dat ooc waer. is dese riddere u broeder. Sy antwoorde totten keyser here iaet. het is mijn broeder van vader ende van moeder. Jae seyde die keyseren doen margrieta is dat waer. ghi seydet dat u vader een coopman was van lymborch gheboren. hadde ickt gheweten ick hadde u in meerder eeren ghestelt dan ic ghedaen hebbe. Heyndric ende margrieta dancten den keyser seer van sijnder groter ducht die hi haer gedaen hadde. Die keyser die was

so seere verblijt door dese princen dat van groter blijshapen sijn wonden ontspronghen ende werden bloyende Doen seyde die keyser gaet weerde dochter ende doet den ridders goede chiere. Ende doet mijn meesters comen dat si mi mijn bloedige wonden vermaken. dwelck also daer ghedaen was. Ende aldus so lieten si den keiser in sijn ruste. ende si ghinghen te samen ter salen waert om goede chiere te maken also si ghewoonlijcken waren te doen. Daer bedreven si een grote triumphe van alderhande speelen van musyken. als floeyten / trompetten / basuynen / claren / schalmeyen / ende van alles datmen versieren mochte der speelen aengaende En si triumpheerden so costeliken als si verdencken ende versieren mochten Daer quam die coninc lodewijc van vrancric bi hem. ende evac die coninc van arragoen die etsijtes seer willecome ende daer vertrocken si malcanderen haer aventueren die hem lieden gebuert was. elc feesteerde den anderen also hy alder best coste. Nae die maeltijt ginc mi daer dansen ende triumpheren. ende men bestelde daer die wake op der mueren teghen die honden die daer voor laghen cleen tot haerder baten.

Hoe die coninc van armenien siec lach te bedde. ende hoe hi sterf. ende hoe die heydenen bestormden constantinobe.

DAT. LXXXVIJ. CAPITTEL.

[33]

DIE coninc van armenien cloudus die seer oudt was van daghen. wert slaende in een natuerlike sieckte so dat hy te bedde moste gaen ligghen. Hi maecte sijn testamente ende begheerden aen die heeren des landes dat si etsijtes sinen neve daer hi oom af was ontfanen wilden nae sijn doot als gheweldich coninc van armenien Die heeren beloofden den coninc cloudus dat si dat doen souden also haest als hi over leden ware souden si om hem scriuen. Die coninck was doen wel te vreden. ende sijn huysvrouwe die coninghinne begheerde een clooster ende daer in te gaen van sinte claren orden. datmen haer dat wilde doen maken ende hi besette daer toe alle iaer

eeuwelijc duerende hondert mere voor. XIIJ. susteren. Die heeren waren allen daer in wel te vreden. ende si droeghen daer allen consent toe. ende si vraechden die coninghinne oft ooc haer begheren was oft si oock in een clooster wesen wilde. Sy antwoorde den heeren ende seyde. ic bidder om. want nemmermeer en sal ick nae mijns heeren doot nemen eenigen man. Die heeren dit horende verblijden hem allen te samen dat die coninginne also ghesint was. ende si droeghen in allen saken haer consent. Als die coninc hoorde die goetwilligheyt vanden heren was hi seer wel te vreden ende seide. doet comen mijnen capelaen ende mijn kerkelijcke gherechte. mijnen tijt is hier ic en sal niet langhe leven. Die heeren ghinghen te samen om den capelaen. ende om dat weerde heylighe sacramente ende om dat heylighe olycen. Ende men gaf den coninc alle sijn kerkelike rechten alsomen schuldich is elc goet kersten mensche te ghevene. Als die coninc alle sijn kerkelike rechten hadde. so offerde hi hem selven in den handen gods. ende nam orlof aen sijn wijf. ende aen alle sijn heeren. ende hi verspooch die lose bedriechlike werelt. ende al haer geselschap haren schonen tooch ende haer valsche bedrog. ende hy riep sinen hemelschen vader god almachtich aen ofte hy hem oyt sijn leef daghe in woorden ofte in wercken ofte in ghedachten vertorent hadde dat hijt hem vergave door sijn waerde heylighe passie ende door sinen swaren bitteren doot. die hi smaecte aen die galghen des crucen. Met desen woorden sloech hy sijn oghen ten hemel waert met grooten berouwe ende leedt wesen sijnder sonden. ende leyde sijn handen te samen ende seyde. In manus tuas domine commendo spiritum meum. Ende daer met schiet hi vander werelt. daer om dat groten druc was int hof. ende die coninghinne was onsprekeliken seer bedrukt. also men wel dencken mach om haren heere die si verloren hadde. Men suverde den doden lichame. ende men balsaemde hem met costeliker balsamen nae sijnder weerden. ende daer lach hi drie daghen op een bedde met conincliken cleederen ghecleet. dat hem alle die werelt soude comen besien also si oock deden.

Ende als hi al dus drie daghen gheleghen hadde so was hi seer chierlic ende eerliken ter aerden ghedaen in een loden vat. ende dat ghestelt in een tomme van albasteren Daer was een schoon wtvaart ghedaen nae sijnder coninckliker weerden. Als dwtvaart ende alle sijn kerkelike rechten ghedaen was. so dede men maken dat clooster alsoot die conincklijcke maiesteyt begheert hadde. ende dye coninghinne die trac daer in. ende si begaf haer daer in. Binnen desen tijde so quam die mare aen eenen ruese die Polyphenus hiet. ende woende in barberijen ende was een maech van desen coninck. ende hi woude dat conincrijcke van armenien aen hem trekken. ende hi ontboot sijn ondersaten wat si hem rieden. Si seyden waer ic als ghi si souden mi ontfaen als coninc oft het soude hem lieden leet sijn. Doen ghinc hi ordineren eenen brief om te senden aen die van armenien oft si hem als coninck obedieren wilden. Doen den brief ghescreven ende geordineert was so ghinc hi bi die heeren ende lieten hem lieden lesen om te sien ofte hy wel gheordineert was. Die soudaen ende die ameralen lasen den brief over. ende doen si hem over gesien ende ghelesen hadden so seyden si het is seer goet. roept uwen bode ende doeten draghen int landt van armenien. Men riep den bode ende men gaf hem den brief om te draghen aen die heeren van armenien. ende dat hy antwoorde brenghen soude vanden brieve. Die bode seide ic salt doen. ende daer met schiet dye bode van hem lieden. ende ghinc nae die haven om al daer over te schepen Nu ic laet den bode daer. ende wil scriven vanden turcken hoe dat si constantinobele bestormden ende meendent te winnen. mer die kersten heeren die waren op haer hoede so ghi horen sult Daer was die coninc van asia. ende die coninc cleaphas wilden den soudaen die stadt van constantinobele leveren ghewonnen in sijn handen. Doen seyde demofoen ghi heren siet wel wat dinghe dat ghi doet haer macht die sal u lieden veel te sware sijn. want daer is in die stadt die coninc van vrancrijc. die coninc van arragoen. ende dan die macht vanden keyser. ende die twee ridders die ons die scade beraden hebben. Doen seyde die coninc van asia ic

acht dat al cleene. die coninc ende ic met onser beider macht sullense bestormen. comer datter af comen mach. Aldus so ghinghen si met groten gheschutte aen die mueren. die si een deel afschooten ende meenden die stadt te winnen. Etsijtes ende heyndric die maecten haer volck ghereet. ende die coninc van arragoen. ende si sloeghen tot een ander poorte wt. Der wylen dat die heydenen die stadt bestormden so quam etsijtes ende heyndrick van lymborch ende evac die coninc van arragoen ende sloeghen van achter inden hoop der heydenen die si seere te niet deden. ende vermoordense als honden. Dese twee coninghen dyt siende dat haer lieder volc van achter bestoten was saghen bijsterlic toe. ende si en wisten niet wiet hem lieden dede. Si lieten dat stormen staen. ende si meenden die kerstenen te weder staen. maer haer lieder macht wasseer gheschent. ende dat bi den kerstenen heeren die hem vromeliken ter weer stelden. want die sarasinen en consten tot gheender weren ghecomen Daer bleeffen wel. XX. duysent. ende beyde die coninghen die hem lieden so hoghe vermeten hadden die blevender beyde doot Aldus hadden die kerstenen die victorie. ende si trocken met groter blijshipschapen in die stadt. ende quamen by den keyser die seer cranc was endelach op sijn sterven. Mer eer dat hi sterf somaechte hi heyndrick van lymborch bewaerder vant landt van griecken ende van sijnder dochter eresebia. Heyndric dancte hem der groter eeren die hem die keyser dede. mer het was hem een verblijdinghe. want hi des keyzers dochtere groote liefde droech. so men noch wel horen sal. Aldus so liet die keyser sijn leven. ende beval sijn siele gode van hemelrijcke. ende maria die moeder gods. ende dat hemelsche heyr seggende. Heer in dijnen handen beveel ic mijnen gheest ende daer met seyde die siele vant tlichaem. dies alle die heren seer bedroeft waren. ende ooc sijn dochter boven al. Men balsaemde den lichaem. ende deden chierlic ter aerden in sinte soffijen kercke daer was hi eerlic ghetommet alsoot sulcken princen wel behoorlick is. Die heeren die vertroosten des keyzers dochter. ende margrieta steldese te vreden met soeten woorden Ende al waren si

bedroeft door den keiser nochtans waren si verblijft bi der victorien die hem gheschiet was teghens die heydenen. ende dat si haer vianden also ghemijneert hadden dies dancten si god der gracen.

Hoe die soudaen deerlike beclaechede sijn verlies van sinen volcke. ende hoe dat demofoen sijn broeder riet datmen een bestandt maken soude om haar doden te begraven.

DAT. LXXXVIIJ. CAPITTEL.

DIE mare die quam voor den soudaen dat sijn volc al bleven was voor constantinobele dies hi verwoeden wilde van quaetheden. ende hi vloecte sijn goden dat si hem desen spijt beraden hadden. ende dat sijn volc also gheplaecht was vanden kerstenen Sijn broeder demofoen die seyde. siet heer soudaen broeder. twas grote dwaesheyt van hem lieden bestaen. meenen si also een stadt af te loopen daer sulc volc binnen is. neen vry broeder dat waer onmoghelick. wat waendy die kersten hebben ooc handen ende voeten om weder te staen ons macht. iase vrylic. ten sijn gheen voegels sonder wanten te rovene. mer believet den goden het sal noch ghewroken sijn. oft mi en sal faelgieren armen ende cracht. Als die soudaen dat hoorde verblijde hi ende seyde daer hoor ic eenen man spreken Mer broeder demofoen wat te rade. dat wi ons dooden begraven mochten. die daer ligghen opt velt. ende die coninghen halen ende doense voeren in haer rijcke. Doen seyde demofoen soudaen broeder ic soude raden datmen sonde aen die kersten heeren om een bestant om dat si haer doden begraven souden. Die heeren ende die ameralen dier noch bi stonden seyden al te samen dien raet is goet. ende het is wel onser lieden raet datmen also doen sal. Doen seyde die soudaen wie sal die man sijn die in de stadt gaen sal om dat bestant te halen. Doen seyden die ameralen ende soudalen nyemant badt dan u broeder her demofoen die wert noottelic totter saken. Als die soudaen dat hoorde so seide hy broeder demofoen wat segdijs. wildy gaen in die stadt als ambassaet ende verwerven ons het bestandt. Demofoen antwoorde ende

seyde. broeder ist u begheeren so sal ict doen. ende mi bereeden omme al daer in die stadt te gaen bi den kerstenen heeren. Aldus nam hi orlof aen den soudaen sinen broeder ende aen die heeren die bi hem waren si bevalen hem haren mamet en astrahot dat si hem bewaren wilden van quader aventueren. Aldus schiet demofoen van daer. ende hy quam voor die poorte vander stadt daer hi sach liggen vele dooder lichamen van sinen volcke. hy riep aen die poortiers vander stadt dat si hem in laten wilden. Die poortiers vraechden wat hi begeerde. ende wie dat hi was. Hy antwoorde ende seyde. ic ben demofoen des soudaens broeder. ende ic come hier als ambassaet om te spreken die kersten heeren. Doen antwoorden dye poortiers ende seyden vertoeft hier wy sullent onsen oversten te kennen gheven. Sy liepen int hof daer si heyndric van lymborch den ruwaert vonden ende seyden den last van hem. hoe hi comen was als ambassaet om te spreken den oversten. Heyndric seide laet hem in comen. wi willen horen sijn tale ende sinen sinne. Die poortiers ghinghen ter poorten waert ende si lieten hem in. ende si brochten hem bi heyndric etsijtes ende ander heren die daer waren. als die coninc van vrancrijc ende evac die coninc van arragoen Hy gruete alle dese heeren nae sijnder spraken ende nae sijnder wet. Die heren die danc ten hem seer ende heyndric boven al. ende hi vraechde hem wie hi was ende wat sijn begheeren was daer omme dat hi daer quam. Demofoen seyde. ghy heren ic hiete demofoen des soudaens broeder die u stadt beleghen heeft cleen tot sijnder vromen ende baten Aldus is sijn begheeren aen u lieden dat ghi ons consenteren wilt een maent bestandt dat men die dooden dier verslaghen sijn aen beyde siden ter aerden doen mach. ende elck sinen vriend begraven. Heyndrick van lymborch dit horende was dies seer wel te vreden. ende so waren ooc alle die ander heeren die daer bi waren. ende een maecht eens conincx dochtere der keyserinnen cameriere stont daer bi ende seide. salicheit moeder wt spruyten. ende datter af comen mach eenen salighen pays. ende doen besachse demofoen Ende demofoen besach haer ende

seyde. schoon maecht dats wel ghesproken. dijn soetmondighe tale door vliecht mijn herten. ende hi werdtse begraciende. Met dat si aldus besich stonden. so quam die bode van armenyen in die sale daer hi etsytes sach. hi viel op sijn knyen ende hi gruete etsijtes ende alle die heeren. ende hy gaf etsijtes den brief die hem die heeren ghescreven hadden Etsijtes las den brief over. doen vant hy daer in dat sijn oom doot was die coninck van armenijen. ende dat polyphenus die ruese van arabijen dat lant af winnen woude. ende hadde hem lieden ontegbrieven ghesonden. ende hi was over comen int landt daer hi roofden ende brant stichten. Als etsijtes dit hoorde was hi seer tonvreden ende bedroeft om die doot van sinen oom Die heren stelden hem vast te vreden en seyden wy sullen u allen helpen naest onser macht. Doen seyde etsijtes hoe soudy my helpen ten is niet doenlic. want die soudaen leyt met macht voor die stat ende wy en hebben mer een maent bestandt. Demofoen seyde ortsa ghi heren sijt te vreden. ic salt maken aen den soudaen mijnen broeder dat ghy sult hebben een iaer lanck gheduerende een goet seker vast bestandt. Ende ic belove u der edelheyt ter eeren. dat ic self met u sal reysen ende helpen u om weder te staen polyphenus den ruese. die u landt af winnen wilt. ende u verdriven ende beroven van uwer coninccliker cronen. Die kersten heeren ende princen danc ten wter maten seere demofoen der presentacien die hi hem lieden boot Ende door sijn groote beleeftheyt ende edelheyt wille droeghen si hem allen ionste ende seyden al te samen. dattet schade waer dat hi gheen kersten en is. Ysonya des conincx dochter horende sijn grote beleeftheit werten begraciende ende dat om sijn grote schoonheit wille. ende al was hi heyden hi was een schoon vroom man. Ysonia wert in lanx so meer in liefden op hem ontsteken ende demofoen der gelike so dat si malcanderen aen spraken ende dat vander ionste die si malcanderen waren draghende. Ysonia seyde her ridder waer dy een kersten het waer wel weerdich dat ic u liefde droech mer nu sidy een heyden dats dat ic beclaghe. Als demofoen dat hoorde seide hi.

o ionge coninginne van salenten leeft hopelic mijn herte is u eyghen. ende dat mach so comen dat ic licht dat kersten gelove aen veerden sal Mer ierst wil ic bi mijnen broeder den soudaen om dat bestant te maken een iaer gheduerende also ic den heren belooft hebbe. sijt mi gestadich ic blive u ghetrouwe. ende daer met schiet hi van haer. ende track bi sinen broeder.

Hoe demofoen bi sinen broeder quam ende maecttet bestant een iaer gheduerende. ende hoe hi weder quam bi die kersten heeren in die stadt.

DAT. IXXXIX. CAPITTEL.

DIE soudaen van babilonien ende alle sijn heeren haecten seer om te horen tijdinghe vanden kerstenen heeren. daer hi sijn broeder aen hadde ghesonden om dat bestant. Met dat si aldus stonden te rade. so quam demofoen in die tente van sinen broeder ende alle sijn heeren. hi gruete sinen broeder den soudaen ende sijn ameralen nae sijnder wet. Die soudaen dancte hem seer ende seyde. broeder hoe hebby ghevaren. ende wat seggen die kerstenen heren hoe sijn si ghemoet. ende hebby ons bestant vercreghen om ons doden te begraven. Demofoen seyde iae ick ende neen ic. Iae ic ende neen ic seyde die soudaen hoe verstaec ick dat laet ons dat horen. Demofoen seyde broeder ende soudaen. si en willen gheen bestant consenten ten is van eenen iaer gheduerende. ende daer op sijn si ghemoet. besiet wat ghi doen oft laten wilt. twert ons een eeuwighe schande salmen die edele liven vanden coninghen dier verslaghen syn daer laten ligghen op tvelt. ende die ameralen ende soudanen seyden ooc der ghelike. Tis dat beste seiden si dat wi dat bestant van eenen iaer aen nemen vry varen vry keeren. so moghen wi ons doodden balsamen ende voeren elck int sine. Die soudaen hoorde deser heren sin ende peynsde ic moet doen dat si willen. ende hi overdacht dat hem dat beste was dat hi doen mochte. aldus gaf hi een iaer lanc consent. ende men sandt hem dat bestant over. Aldus waren die doode lichamen

gehaelt vanden velde. ende elc ghevoert int sine. dats in haer landt daer groten rouwe ende druc bedreven was vanden vrouwen dier haer mans ghelaten hadden. Demofoen schiet van sinen broedere ende amynnus sinen neve. ende hi trac bi den kerstenen heeren die haer gheretschap maecten om bi den ruese te sine. ende hem te veriaighen wt armenijen. Als dan demofoen quam bi die kerstenen heren so verblijden si allen als si hem aen saghen. ende wille coemden hem. ende si dancten hem wter maten seere dat hijt bestant ghemact hadde een iaer geduerende. Aldus so namen die kersten heren orlof aen des keyzers dochter cressebia ende aen die over schone margrieta van lymborch ende aen den coninck lodewijc van vrancrijck die daer bleven in die stadt van constantinobele. ende si reysden te samen nae armenien toe. Evack die reysde nae arragoen tot sinen wive waert daer hy wel ontfanghen was ende groote eere bewesen ende ghedaen wert. Dese kerstenen heren ende princen comende int landt van armenien so saghen si eenen groten brant op gaende. ende dat deden die van barbarijen ende van arabijen die die ruese met hem hadde ghebracht. Doen sprack heyndric van lymborch. tsa etsijtes wat segt ghi daer toe. ende ghi her demofoen willen wijse met onser macht bestoten ende hem verbieden dien brant te stichtene ende wreken den overlast die si doen. Si seiden alle te samen dattet wel onsen wille is. die heren sloeghen op te lande. ende si lieten die schepen liggen ende sonden eenen bode in die stat van armenien dat si daer waren dat sise waer nemen souden als si quamen. Die bode liep ende droech die tijdinghe den heeren van armenien die seer verblijt waren vander comste. Aldus quamen die kerstenen princen etsijtes heyndric ende demofoen met haer lieden macht daer si die arabiensche ende barbarijschen vonden rovende ende pilgierende. Sy sloeghen haer trompetten ende reden inden hoop. ende si dodent al dat si ghecrijghen consten. die ierst wech liep dat was die beste. si en wisten niet van ware dat hem dat volc op den hals quam ende aldus vloeden si nae den ruese toe ende deden hem die clachte vanden kerstenen. Die kersten

heeren reden in die stadt daer si wel ontfanghen waren van den heeren ende vrouwen vander stadt men leyde etsijtes ende die ander heeren te hove. ende tgarnesoen was elders gelogiert in die stadt. som hier ende som daer. ende si bedreven alle ghenoechte. daer was groote blijchap ende groote vruecht vander ghemeenten vander stadt. Die ruese hebbende die tijdinge dat sijn volc aldus verslaghen was. hi waende dulle te werden ende sijn ameralen vertroosten hem ende seyden sendt uwen bode in die stadt ende laetse ons eyschen te velde. Die ruese dochtet seer goet dien raet. hy riep sinen bode. ende gaf hem den last dat hi gaen eyschen soude die heeren te velde. als op morghen den dach. Die bode was bereet ende hy liep ter steden waert daer etsijtes ende heyndric ende demofoen waren. hi quam voordie poorte men liet hem in. Die heeren leyden hem by etsijtes ende heyndric ende demofoen die hi groete nae sijn sprake. si vraechden wat sijn begheren was. si seyden allen tsamen spreect wt u meenen ende toocht uwes heeren last. Die bode seyde ghi heeren ic sal. daer is polijphenus die ruese van barberijen ende arabijen die ontbiet u lieden dat u een groote cleynheyt is dat ghi comet verradelic op sijn volc gheslaghen die ghi iammerliken vermoort hebt ende ter doot ghebracht dat hi wreken wilt. ende hi vraecht u oft ghi so coen sijt dat ghi als morghen ten daghe wilt leveren strijt int velt hier buyten der poorten op den rooden ackere. Dit is den last ende dat beveel mijns heeren. ende aldus so gheeft my daer op een antwoorde wat ghi doen ofte laten wilt. Etsijtes dit horende seyde bode gaet henen ende segt uwen heere polijphenus van barberijen dat ic als morghen ten iersten daghe sal comen te velde. ende bevrijen mijn landt ende beschermen mijn crone die mi van orijen ende afcomste verstorven is. ende houdt neemt daer mijn opperste cleet. dat schencke ic u van blijchappen. om dat wi uwen heere bevechten sullen. Die bode bedante etsijtes wter maten seer. ende hi liep ter poorten wt bi sijn heeren ende bi den ruese die hi seyde den laste ende dat antwoorde dat die kersten princen hem ontboden Als die ruese dat hoorde van-

den bode dat si ghierich waren om vechten dede hi grote ghereetschape maken omme die kerstenen te bederven. ende hi stelde sijn ordinancie vanden heeren. ende als hijt al ghestelt hadde so ghinghen si in haer ruste in haer tenten ende in haer logijsen verbeeydende den dach van morghen om te vechten.

Hoe etsijtes sijn ordene stelde. ende hoe dat si den ruese bevochten. ende van der victorien.

DAT. XC. CAPITTEL.

ALS den morghen stont aen quam so ghinc etsijtes sijn volc stellen in drie scharen. inden name des vaders des soons ende des heilichs gheests. die ierste heyndric. die tweede demofoen. die derde hi. Aldus waren sijn scharen gestelt. elc schare was. XL. duysent sterce nde aldus reden si hem aen. daer was met dallen seer ghevochten datter in beyden siden veel volcx bleef. mer meest aen die heydenen side. want die ruese moste wijcken met sinen heyr. want veel van sinen edelen waren verslaghen dies hi seer droevich was ende seer tonvreden Die kersten heeren reden in die stadt daer si wel ontfanghen waren. ende oversaghen haer volc. ende doen saghen si dat si daer veel schaden geleden hadden ende veel volcx verloren hadden. mer si hadden die eere met dat die ruese geweken was. so trocken die kerstenen wt ende si haelden haer dooden in die stede. ende si begroevense elc na haerder weerden Die heydenen wachten tot dat die kerstenen wech waren ende si begroeven haer dooden dier veel bleven waren meer dan. XL. duysent. Die ruese beclaechede den groten schade. ende hi peynsde dat hi soude gaen ter mueren ende eyschen die twee vroomste vander stadt te campe. ende als hi dit stont ende peynsde seide hyt sinen heeren hoe dat hi voor hadde om den minsten schade te lijden. Alst die here soudanen ende ameralen hoorden waren sijs wel te vreden. ende si lieten hem gaen ter poorten waert. als hi ter poorten quam so riep hi aen die poortieren dat si souden doen comen haer overste ter mueren dat hijse spreken mochte Die poortiers liepen om

etsijtes ende si seyden hem dat die ruese daer was. ende dat hi hem spreken wilde. Als dat etsijtes hoorde so ghinck hi ende heyndric ende demofoen derwaerts om te horen sijn begheerte. Als si ter mueren quamen so saghen si den grote ruese daer staen. so vraechden si wat sijn begheren was ende wat hi hebben wilde. Die ruese seyde tsa ghi her etsijtes die u scrijft naest oor der cronon vanden lande. ende wilt ghijse bevrijen so moet ghi mi bevechten in campe lijf om lijf ende kent ghy u niet cloeck ghenoech so neemter noch eenen tot u. ick bens te vreden. ende wie van ons beyden te boven gaet die sal besitten dat conincricje vanden lande van armenien. ende die tonder gaet die sal ruymen dat landt. wat segt ghi daer toe. sidijts beraden so gheeft mi een cort antwoorde hier op wat uwes sins is te doen oft te laten. Als etsijtes dat hoorde so seyde hy om den minsten schade vanden volcke so sal ick doen. ende ic aen veerde den hantschoen nae camps recht. ende segt mi her ruese wanneer dat ghi campen wilt ick sal u te velde comen ghespaert mi god. Daer op die ruese antwoorde ende seyde. binnen drie daghen maect u bereet om te campen. ende dan sal ic uwes verwachten hier buyten aen den roden acker. Etsijtes seide ic bens wel te vreden. ende daer met schiet die ruese van daer. ende hi trac weder in sijn heyr onder sinen hoop volcx dien hijt te kennen gaf ende seyde. siet gae ic tonder so suldy alle ruymen dat landt. ende gae ic te boven so besitten wi dan dat conincricje Met deser talen ghinghen si ter tenten bancketeren. ende daer wasser vele die blijde waren dattet tot eenen campe ghestelt was. want si vreesden der kerstenen handelinghe. want sise seer wel gheproeft hadden.

Hoe die kerstenen heeren triumpheerden. ende hoe dat demofoen etsijtes ende heyndric badt om den campe te doen.

DAT. XCI. CAPITTEL.

DES sanderdaechs als die ruese daer gheweest hadde so quam her demofoen daer etsijtes ende heyndric triumpheerden. ende hi badt hem beyden als dat hi den

ruese bevechten mocht ende den campe doen. Etsijtes seide dat en is niet behoorlic. waert ghi een kersten mensche als wi sijn dat consente dat soude u wel ghebueren. mer nu so waer dat grote scande dat ick alle mijn landt soude stellen in den handen van eenen heyden. mer niet te min ic betrouwe u alder eeren ende duecht. mer ten is niet behoorlick. ende heyndric van lymborch die seyde ooc des gelijcx. Demofoen dit horende viel op sijn knyen ende hi beloofde daer bi sinen goet ende bi sijnder wet daer in te doene iae inden camoe als oft hi ware een gedoopt kersten ende nemmermeer anders ter eeren ende ter liefden van ysonye des coninx dochter van salenten. dat si mocht verhooren van sijnder mandaet ende hem begracien licht watter af ghebuerde Als etsijtes ende heyndric dit hoorden so seyden si beyde. demofoen here rijst vander aerden ende quijt uwen eedt. door uwen ghetrouwen dienst wert u gheconsenteert den campe te doen Als demofoen dat hoorde so wert hi seer verblijt. ende hi dancte die heren dat si hem weerdich kenden den campe te doene. Hi verhief hem selven daer in. ende hi ghinc ghereetschap maken omme den ruese te bevechten die daer buyten lach ende hem verbeyde. ofte den ghenen dien becampen soude. Aldus so quam den dach aen. demofoen nam orlof aen etsijtes ende heyndric. ende hi badt dat si ter mueren gaen souden om te siene hoe hi varen soude. si seyden si soudent doen. Aldus schiet hi van hem lieden ende hi ghinc daer die ruese was. ende des ruses volck lach ooc ende sach hoet varen soude. Als hi bi den ruese quam so stont die ruese op ende vraechde wat hi wilde oft wat hi sochte ende waer omme dat hy quam. Demofoen seide ick come hier om u te bevechten. ende den campe te doen dier ghestaect is Die ruese dit horende wert lachende ende seyde. lief bloyken lopet in die stadt ende haelter noch ses oft seven. ende edt noch drie oft vier schotelen pappen. ende comt dan weder. dan sal ick u bevechten. anders waert mi nu schande want ghy en sijt mer een kint. Demofoen dit horende wert vergramt om dat hem die ruese so cleyne achte. ende hi nam sijn sweert ende hi sloech den ruese op sijn harse becken dattet

droonde. Doen die ruese den slach ghevoelde seide ontheit en slaet noch niet mer segt mi sidy een kersten oft heyden. Demofoen antwoorde ic ben een heyden ende die sal u bedwingen. Polijphenus die ruese seyde. sidy een heyden ende wie bestady dan ghi schijnt van eenen edelen geslachte ghecomen sijnde Doen seyde demofoen. die soudaen van babilonien dat is mijn broeder die als nu leyt voor constantinobele. Doen seyde die ruese iae is dat waer. is die soudaen u broeder gaet in dijnen vrede. ter eeren van hem en sal ic u niet misdoen. Neen seide demofoen. daer om en ben ic hier niet gecomen. ghi ende ic moetens een eynde maken. aldus sonder langher te beyen stelt u om weeren Doen ghinghen si malcanderen aen dats een mensche lusten mochte diet aen sach. Steke om steke. slach om slach. dattet harnas vanden live int sandt vloech Die heeren vander mueren diet saghen verblijden hem. als dat hem demofoen so vromeliken hadde teghen den ruese die hem seer cloeckelic ter weeren stelde teghens demofoen. So langhe die een op den anderen slaende dat si beyde al so moede waren. dat si hijchden nae haer lieden aeseme. ende si rusten hem beyden wat. Als si hem wat verblasen hadden so ghinghen si malcanderen weder dapperliken aen slach omme slach. dattet tvier wt dat harnas spranck. Demofoen die brocht op den ruese al so swaren slach inden slaep van sinen hoofde dat hi neder viel ter aerden Die heeren dat siende vander mueren waren seer blijde als si aen saghen dat die ruese ter aerden lach. Demofoen nam sijn swert ende hi sloech den ruese den hals af. ende hi nam thoofte ende hi stackt op sijn swert ende droecht also ter steden waert in. Die heeren ontfinghen hem mindelic ende bedancten hem seer. ende si boden hem eer ende weerde ende dat door sijn grote vromicheyt ende door die ghetrouwicheyt die hi gedaen hadde voor die kersten heeren. Die heydenen ende arabijnschen ende barberijschen saghen dat die ruese doot bleven was. so namen si haer sack ende pack ende liepen te scheepe waert. ende si lieten haren ruese daer ligghen. ende si voeren weder in barbarijen haren mamet lovende dat si dat lijf ont-

dragen hadden. want si daer seer wel gheweest hadden tot cleenen profijte. Die ghemeente vander stadt die waren seer blijde. ende si bedreven alle manieren van ghenoechten. si behinghen die straten met tapijte. si toochden personagen. si vierden elc om tcostelicsten. ende dat ter liefden vanden coninc etsijtes die nu die croone ontfanghen sal. daer men horen sal wattet tconement van eenen coninc in heeft. Die bisscoppen des lants waren ontboden ende alle die edelen. dat si comen souden ende helpen croneeren den nieuwen coninc in die stadt van armenien op die marckte. Daer was gemacct een groot costelike stellage. ende die over decket met tapijte. ende behanghen met gouden lakenen daer men den coninc croneeren soude. Daer waren ghestelt vele setels elck nae sinen staet. mer des conincx setel boven al verchiert met goude daer die coninc in soude gecroont sijn. ende dat nae sijnder weerden. Die ander setels daer souden in sitten die heeren des landts. die ontfanghen sullen des conincx eedt. ende hem eeden ooc der ghelijcke. Aldus so was die coninc gebrocht ter stellagen waert met costeliken instrumenten van spele ende met schonen state. alsoot eenen coninc toe behoort. Een bisschop die droech sijn croone ende sinen septer voor hem. heyndric van lymborch sinen schilt ende sijn sweert. demofoen die droech sinen helm. Doen quam die coninc etsijtes tusschen twee bisschoppen. ende achter hem XXIIIIJ. pagien al van eender cleedinghe ende over beyde siden vanden pagien ghinghen. IX. artsiers. ende daer nae quamen alle die edelen des landes. so dat die triumphie costelick was om taenschouwen. Als dan aldus die coninc etsijtes op die stellinghe quam so deden hem die bisschoppen sitten in sinen coninccliken setele. ende allé die edele des lants. elc sinen setele nae haerder weerden Als si allen geseten waren so brocht hem heyndric van lymborch sinen schilt ende sijn sweert. ende hinc hem die aen sinen hals Demofoen bracht hem sinen costeliken helm van stale. Doen seyde hem die bisschop uwen schilt heet stout wederstaen u sweert dat heet scherpelic snydende uwen helm heet vast ghelove. dat bediet dat ghi den helm

voeren sult teghen die onghelovighe honden. ende daer op wreken christus lachtere verstekende tghelove van kerstenhede. vliende alle heresije / toverije / en de ketterije. dits thewijs dyns helms die sterc is weder staende den helschen viant. Hier sijn u sporen wat si bedieden dat suldy vaten. u sporen die heeten achter dencken. dat een teeken is her coninc dat ghi alle dinck doen sult met wijsheide ende met wijsen rade. Dits thewijs der sporen. want achter dencken doet ons wijsheit leeren ende alle dinc met scherpen rade te doen so salt duechdelic voort gaen wat ghi doet. Etsijtes seyde alle u leeringe die hoope ic wel tonthoudene. ende die tachter volghene ten profijte vanden lande. ender ter salicheyt mijnder sielen. Die bisschop seide god laet u wel houwen ende hi gorde hem sijn sweert aen sijn side ende seyde. siet daer gegort u sweert dat heet scherpe wrake op u vianden. daer suldy mede slaen die met lachghende kakenen u lammerkens vaen ende bederven. want die wolf rovet tvlies der armer schapen. Ende ghi als herde sult die behoeden ende beschermen. ende uwen schilt stout staen vaste getrouwicheit. so den schilt is een beschut der slaghen. so is vaste getrouwicheit een behoet van destructien daer plagen wt rijsen souden. want die ghetrouwicheit eens conincx is voor een gemeente eenen schilt die crachtich is. daer goede hoede is daer is goede vrede. want een herder die wel sijn schapen bestiert regiert sijns selfs wel varen. bestiert hij se qualiken hi heves hinder ende schade Aldus sal een coninc den schilt der ghetrouwicheit vastelic bi hem hebben ende scherpe wrake sijn sweert sijn. hem hebbende als een lijbaert ghetrouwe van herten. Etsijtes seyde alle die poenten die ghi verhaelt danc ic u seer. ende ic meense also tachter volgene datmens mi eeuweliken eere spreken sal in nae comende tijden. Doen seyden alle die heeren ende heyndric mede god gheefs u gracie dat ghi so doen moecht. Die bisschoppen namen die crone ende steldense op sijn hooft als een coninck des lants ende si seyden. ghelijc die crone u hooft al gheheel bedecket. so moet u lichaem gheheel bedecken u landen ende

u steden houdende altijt in payse ende in vreden ende in goeder eendrachtigheyt. Wy croonen u hooft met goude dats een teeken van victorien. also mi voor tijts die ridders croonde met palmen so christus door ons mesdaet was ghecroont met doornen sonder eenighe hoverdighe condicie. Doen gaven si hem die septer in die hant Hi vraechde hoe des septers name was. Doen seide die bisschop. hi heet rechtverdighe iusticie. daermen alle duechden bi hantiert verstaet dat wel. het is eenenghetacten stoc om mede te slaen den quaetdoenders. die teghen tgebodt des heeren doende sijn. Die salmen slaen metter rechtverdiger iusticien. ende dat niet latende door gifte of middel van vrienden van maghen draghende gheen partije Laet den septer der iusticien blycken. recht doende den armen als den rijcken want die rechtverdiechheit is dat wel varen des landts. ende eens princen eere. Aldus beloofdy her coninc ende sweert hier ten heylighen. ende op u man waerheyt. ende bi uwer edelheit dit conincric van armenien te vermeerderen ende niet te verminderen haer statuten ende haer rechten. als een coninc van eeren Doen seide etsijtes allet tghene dat ghi verhaelt hebt dat sal ic achter volghen naest mynder macht. sijt mi goede kinderen. ick sal u een goet heere sijn. Sy riepen alle iae wy. ende si songhen van blijchapen noe noe. Daer dede die coninc beroepen een hof van. XL. daghen dat elc mocht comen eten ende drincken vrucht ende ghenoechte hantieren. ende dat sonder sinen coste. Aldus was die coninc gheleyt als een gecroont prince in sijn hof. ende elck dede hem eer. Daer was bedreven een groote costelicheit die. XL. daghen duerde van steken van ternoyen. also men costumelic pleecht in alsulcken heren hoven van eeren.

Hoe etsijtes vader ende moeder hem te hove quamen besoecken om te besien hoe dat hi voer. ende hoe sijn moeder etsijtes badt dat hi haer wilde vergeven haer mesdaet.

DAT. XCIJ. CAPITTEL.

ALS etsijtes vader ende moeder verhoorden dat hy des lants van armenien mach-

tich was. ende gheweldich coninc ghecroont int lant. so saten si op ende si reden derwaert met seere schoonen state van heeren ende van vrouwen. so lange ende so vele rijdende dat si quamen int landt van armenien. etsites die coninc vernam dat sijn vader ende sijn moeder quamen. hi sadt op met sijn edele. ende heyndric der gelike. ende sy reden hem teghen. Als si quamen een half mijle buten der stadt sach hy sijn vader ende moeder comen met schoonen state. ende hi hietse herteliken willecome. nae haerder weerden. Daer reden si ter steden waert in. ende doen si in die stadt waren so leyde men den grave opt pallays vanden coninc. ende hadden si te voren ghetriumphheert. si triumphheerden nu thien werven meer. ende dat door die comste van sijn vader ende moeder. Margrieta die was in groten verlanghen waer dat etsijtes bleef. ende si hadde vreesse dat hem qualiken gaen mochte etsijtes oft heyndrick haer broeder. Des gelijcx so sorchde eresebia des keisers dochter. ende dat om heyndric van lymborch. want si hem begracijt hadde boven al dat leeft. Ysonia des conincx dochter van salenten die sorchde voor demofoen den riddere. oft hem yet mesquame. al was hij een heydene si hoopte dat hi noch een kersten werden soude. ende dat ter liefden van haer. aldus was elck besorcht voor die sine. Die coninc van vrancrijc hadde oock verlanghen hoet met hem lieden stont ende het naecte seer den tijde dattet bestandt vanden iare wt gaen soude Ende met dien dat si aldus besich stonden so quammer een bode ende bracht hem lieden tijdinghe. als dat etsijtes gheweldich coninc ghecroont was in armenien. ende dat demofoen den ruese verslagen hadde. ende dat si waren opter vaert om herwaert te comene. Als die coninc van vrancrijc dat hoorde. ende die coninc die daer weder ghecomen was wt arragoen. so waren si alle verblijt dattet al so vergaen was. ende si begiften den bode eerlic. ende dat om die goede nieuwmare. Binnen dien selven tijden dat si dus vrolic waren heeren ende vrouwen so quam die gravinne bi heyndric ende etsijtes ende badt hem beyden vergiffenisse der mesdaet die si gedaen hadde Doen antwoorde etsijtes. iae

moeder ist nu tijt dat ghi bekennt u mesdaet. als ghy weet haer gheboorte ende haer afcomste. Doen seyde die moedere. sone had ic dat ierst gheweten. ic hadtse duysend werf meer eeren gedaen dan scanden. het welcke dat mi seer leedt is. ende heyndric van lymborch ic bidde u ooc dat ghijt mi vergheeft. ghi weet doch wel onkennisse die maeckt onminne. ende elck moeder siet gaerne eere aen haer kijnt. Heyndric die seyde. ic kenne dat waer is. ende hi seide gravinne vrouwe rijst vander aerden. tis al vergeven. Met deser talen waren si besich ende men ghincker hoveren. daer was oneyndelike vruecht bedreven die. XL. daghen lanc. Als die. XL. daghen leden waren so seide heyndrick van lymborch. ortsas etsijtes her coninc den tijt die naket vanden bestande. het waer groot tijt dat wi weder waren in constantinobelen. om ten securse ende ten trooste der iongher keyserinnen. Demofoen seyde heyndric seyt waer. ende myn broeder die soudaen van babilonien sal seer verlanghen nae mijn comste. Aldus was den raet ghesloten dat si haesteliken vertrecken souden. ende reysen nae die stadt van constantinobelen. also sy ooc daden. want elck maecte sijn ghereetschape so hi chierlicsten ende eerlicste mochte. Als si alle bereet waren so ginghen si doen slaen die trompetten omme te vertreckene. aldus saten si allen op ende namen orlof aen die heeren vanden lande. ende si reden nae constantinobele Onder wegghen in wat steden dat sy quamen so was hem groote eere ghedaen ende groote weerde. ende si reden so langhe tot dat si quamen voor constantinobelen. Die keyserinne margrieta ende ysonia hieten dese heeren groteliken willecome. ende die coninc van vrancrijc ooc der ghelike. ende demofoen mede Si ghinghen al te samen te hove daer si bedreven grote melodije. si aten ende si droncken ende waren wter maten vrolick. daer was van als planteyt. elck die dranc der liefster een droncxken toe Als si gheten ende ghedroncken hadden so ginghen si hem rusten die ghene die vermoeyt waren vant reysen. Mer etsijtes die bleef by margrieten sitten coutende van amoreusheden ende van reyndr liefden die si malcanderen droeghen Heyn-

dric ende eresebia die ionghe keyserinne ooc dergheleijcke. ende demofoen ende ysonia die spraken malcanderen oock toe van der mutsen. ende ysonia die preecte demofoen al om kersten te sijn Heyndric ende die ionge keyserinne eresebia en spraken anders niet dan van houwen. Hier met so waren die amoruesen besich wel den halven nacht daer nae ghinc elc in sijn ruste. ende si namen elc vriendeliken orlof aen malcanderen. ende ghinghen te ruste.

Hoe die soudaen van babilonien ende amynijus haecten nae dat bestant wt soude sijn. ende hoe si verspiers sonden in die stadt om te vernemen oft die heren comen waren dier wt reysden

DAT. XCIIJ. CAPITTEL.

DIE soudaen van babilonien hadde groot verlangen om te weten ofte die heeren al weder comen waren in die stadt Amynijus seide heer oom wijldijt weten certeyn ende sonden faelgieren. so sendet eenen verspier in die stadt van constantinobelen. die sal ons wel bringhen een seker tijdinghe hoe dattet in die stadt staet ende wat si doen Dyen raet dochte den soudaen seere goet. ende hi riep sinen verspier die ter stont bi hem quam ende vraechde wat hem beliefte. Die soudaen seide loopt in die stadt van constantinobelen. ende besiet hoe datter staet. ende wat heeren datter sijn. ende wat demofoen mijn broeder doet. ende comt haestelic weder ende segt mi den sin. Die verspier die nam den last aen. ende hi ghinc loopen nae die stadt daer hi haestelic binnen was. als hi binnen der steden was so liep hy al omme ende sach watter schuyld. Hi hoorde groot geluyt van speele. hi sach datmen op alle plaetsen triumpheerde ende ghenoechte bedreef. ende waer hy quam hi sachter vol volcx ende al mannen van wapenen Ende doen sach hi demofoen des soudaens broeder rijende te paerde met heyndric ende etsijtes bedrivende groote triumphe ende blijschap in die stat Niemant en sloech gade op den verspier. maer die verspier overmerckte alle die gheleghenthede vanden heeren ende vander

stadt Als hijt over ghesien ende ghemerct hadde. so ghinc hi weder ter poorten wt. ende liep weder na theyr toe daer die soudaen lach. Als die soudaen sinen verspier sach so vraechde hi hoe dat hi ghevaren hadde. ende hoe dattet binnen der stadt ghestelt was. ende wat mer bedreef. Die verspier seyde. heer ende soudaen hoort mi spreken. wat wil ick u veele lieghen daer is die macht van kerstenhede. den fluer van allen princen. Ic sach daer drie machtighe coninghen. ende noch veel ridders ende groote heren seer wel ghemonstert ter wapenen. ende demofoen u broeder die reedt hem vermeyen achter die stat met eenen coninc ende met eenen prince. die voerde des keyzers wapen. Si bedreven alle manieren van ghenoechten ic en sach daer anders niet bedriven dan melodije ende triumpheeren. Si achten cleyn al u lieden macht. Ooc hoorde ic seggen dat si die barbarijschen verdreven hebben wten lande van armenien. ende die ruese die is doot. ende etsijtes is daer ghecronceert Als dat die soudaen hoorde so seide hi dats wel ins neckers namen sullen ons die kerstenen altoos plaghen. Amynys sijn neve seyde. heer oom ende soudaen sijt te vreden. wi hebben noch vercreghen acht coninghen groot van macht XL. ameralen om te wederstaen der kerstenen macht. Leeft hopelic. ic hope die goden die sullen ons gracie geven ende victorie verleenen waer dat bestant leden. wi sullen dan toghen die macht die in ons is. Die coninghen dier comen waren seiden ooc der ghelike. laet sien wat die kersten heeren ende princen vermoghen met haer lieder god. Die coninck van asia sprack doe met op gheblasender herten. ende met eenen fellen toornighen moede. ick sal wreken die doot van mijnen broeder Ende die coninc van capadocien seyde. ic sal wreken mijnen vader. elc swoor daer te wreken sinen vrient die si hier voor tijts verloren hadden. Met desen rade ende ordinancie so ghinc hem elc versien van wapenen ende ghereetschape maken ende versierden eenen raet om der kerstenen qualick varen dat hem lieden allen te quade vergaen sal somen noch wel horen sal eert comt ten eynde van desen.

*Hoe margrieta van lymborch het coninck-
speel ordineerde. daer sy vele schoone raet-
selen wt gaf.*

DAT. XCIIIJ. CAPITTEL.

O Herte verhuecht baert nu ioyhueshey
Want die soete roose amorueshey
margrieta met ionstigen douwe behangen
Suldy nu hier schouwen
Baert ghi vogelkens melodieushey
Ende sayt den guer der precieshey
Ghi bloomkens dies ic mach troost ont-
(fanghen)

Mijns liefs vol trouwen
Ic sie die weerste boven alle vrouwen
Vioetkens plucken ende ooc kersouwen
Om een verhoghen der princieren
Die hier versacmt sijn
Van vruechden willet therte verflouwen
Mer ic moet een vastichey in mi houwen
Al verandert natuere in vele manieren
Oft ic soude beschaemt sijn
Gods gracie die laet mi ongeblaemt zyn

Margrieta.

Sijt willecome mijn vruecht
ende ooc mijn troost

Etsijtes.

Danc hebt die betert al dat mi noost
Die mi verlost wt allen weene
Ghy besluyt in uwen persoon alleene
Al sidy cleene een zee vol gracen

Margrieta.

Etsijtes coninc van daden reene
Comt en verhuecht u bi ons gemeene
In dit prijel vol iubilacien
Wy sullen tot eender recreacien
Van duechden om een volmaect acoort
Hier wat ghenoechlicx bringhen voort

Die coninc lodewijc van vrancrije

Comt etsijtes edele coninc fier
In desen rosier
Ende hoort die soete vogelkens singen
Nu margrieta reen maget goede cier
Wat mochten wi hier
Van amoreusheden vruechdelicx voort
(bringhen)

Dats daer die herten na hebben verlingen

Margrieta.

Wilt u handen deen op dander leggen

Aldus verscheeden dan sal ic u segghen
Hoe wij solaeshey sullen verwecken
Wie dat die tienste hant sal wt trecken
Die so sal coninc van desen spele sijn
Ende elc die moet tot sinen bevele sijn
Wanneer hem die coninc te hove daghen

(sal

Ende vander questien die hi hem vragen
(sal

Moet elc responcie ghevene u saen
Oft tot des conincx correctie staen
Wat seg dijs wildy u hier aen houwen
Ghy heeren ghi princen

Alle die heeren.

Jae wy in trouwen

Margrieta.

Nu elc trecke sijn handen met herten blij
Ic salse tellen dats een twee ende dats drie
Viere vive sesse sevene dat is tsinste

Heyndric.

Achte negen ou margrieta is de tienste
Dus es sy die coninginne van ons allen

Margrieta.

En lacen moestet emmer mi gevallen

Demofoen.

Laet fortune hevet u ghegheven
Coninghinne te wesene

Margrieta.

Vruecht moeder aen cleven
Her coninc van vrancrije comt dan te hove

Die coninc van vrancrije lodewijc.

Hier ben ic tuwen dienste ende tuwen love
Vrou coninginne in alder manieren

Margrieta.

Wat condy maken

Die coninc lodewijc.

Aen bosschen rivieren
Vlieghe iaghen nae wilde dieren
Wimpele bemueren. te velde stellen
Ende ons vianden ter neder vellen
Daer wi in eeren bi u verschoont sijn

Margrieta.

Dat sal u noch hogeliken geloont sijn
Als dat ghi ons allen bevrijt van thorne
Op den ban beveel ic u taen horne
die questie de u van mi wert gevraecht

Oft een schoon suverlike maecht
Hadde, in amoruescher daet
Drie minnaers hem thonende sulc gelaet
Dat een yegelic waende die werste wesen
Ende si werden alle namaels gheware van

(desen

Ende begeerden van haer te weten puerlic
Wie si meest minnen mocht natuerlic
Daer si te samen droncken ende aten
die maecht antwoorde in deser maten
Ic sal die liefste een teken van minne togen
Sy aen sage den eenen met soeten oghen
ende den tweesten doude dese maget vroet
Metter hant, den derden si op die voet
Terde, doet nu die waarheit bekinnen
van drien, twelc tschoonste teken van minne
Es, daermen eere af mach scriven

Die coninc lodewijc.

Ic soude bi den soeten gesichte bliven
Boven die teeken en van handen ofte voeten
(ten
Want een herte mach sijn lijden versoeten
In liefs gesichte met ionsten crachtich

Margrieta.

Ghi sijt verdoelt her coninc machtick
Die oghen sijn dicwils loghenachtich
Want der oghen soetheit drayt wel op den
eenen. Daer dooghen int herte eenen an-
deren meenen. Mer tvoetken te tredene
dats donbetaemlicste Voor suver maech-
dekens en dalderschamelicste Waer sca-
melheit van lieve creech volle vloet. Ende
tarde noyt minnaer op den voet. Ende
wiet doet die tuycht secreet al stille.
Cloeckelic liefs herte staet nu te wille Als
die nae tgebruycen ter hant gheset sijn.
Ghelijc die voeten het versmaetste ledt
sijn. Ende duyterste dat aenden lichaem
mach wesen. Metter hant te nemene dat is
gepresen. Voort scoonste teeken her
coninc verheven. Want die handen die
mogen die belofte geven Tvelc die oghen
niet gedaen en connen Noch ooc die voeten.

Die coninc lodewijc

Ic gheve my verwonnen
Jae metter hant te dwene is dat best
Dat moet ic onthouwen

Margrieta.

Nu ghi hebt ghemest
Die questie te solveren dies u correctie

Sal wesen her coninc van reender sectie
Dat ghi niet eten en moecht noch drincken
Voordat liefs oochskens op u vlincken
van siliadone die ionstich int betrapen
(staen

Die coninc lodewijc.

So mach ic dan wel hongerich slapen gaen
Ende hebben cranc iolijt te seyse

Margrieta.

Hoort etsijtes coninc comt ten palayse
Daermen solaesheyte mach vermeerden

Etsijtes.

Eerweerdighe coninginne vol eeren
Al u beliefte wil ic volbrincken

Margrieta.

Wat condy maken

Etsijtes.

Dansen ende springhen
Metter soeter amoruesen dieren
Jo asteren tornueren alle manieren
Diemen in venus pallays mach maken

Margrieta.

So suldi mi dienlic sijn ter saken
Bericht mi her coninc met soeter spraken
Dwelc so is die meeste vruecht
Die den minnare meest verhuecht
Ende dan in reender duecht
Ghebueren mach sonder vilonije

Etsijtes.

Dat sal ic u segghen met herten blij
Tis waar reen wtvercoren maecht

Margrieta.

In wat manieren

Etsijtes.

Dats wel ghevraecht
Dat een minnaer die op sijn bedde lage
Sijn alder liefste lief aen saghe
Jonstich in liefde op hem verhit
Haer ontleede tot in haer hemdeken wit
Ende hi niet en wiste wilt hier verstant
(wt rapen

Dan datse bi hem soude comen slapen
Ende si sette deen voeten op den cant
Vander sponde, ende name dan bider hant
Die deken of si int beddeken sou springen
Ende si dan wederkeerde dat vierich ver-
(lingen

Heyndric.

Nae mijn versinnen
Sal ict u segghen wilt onverflout sijn
den soeten roosboom soude nat bedout sijn
Metten rooskens die crachtich van ver-
mooghe sijn. Sonder het roosken alleene
dat soude drooghe sijn. Dat in mijn camer
des snachs hadde gestaen
Daer soudict aen kinnen

Margrieta.

Ghy hebbet gheraen

Heyndric.

Heb ic dan voldaan

Margrieta.

Jae ghy ridderlic graen

Die coninc lodewijc.

Nu laet ons dan gaen. tes meer dan tijt
In ons iolijt. tes dmeeste profijt
Daermen int crijt hefc troost van lieve
Ic ben hier te mijnen ongherieve
In swaren meskieve. om dat ic die brieve
Van venus questie niet en coste bedien
dus moet ic zeledonie mijn lief gaen sien
vruecht moets geschien. ic salder na spien
Met soeten amoruesen treken
Mer demofoen die en mach niet spreken
Om dat hem ghebreken moste sciencie
Dus gawy doen ons penitencie
God geve elcken tot duechden influencie

*Hoe demofoen ghinck nae sijn lief. ende
coninc lodewijc nae die sine. ende hoe heyndric
ende die ionge keyserinne eresebia
vrijden.*

DAT. XCV. CAPITTEL.

ALS margrieta van lymborch aldus dit
conincspeel voort gestelt hadde dat den
heren maechden ende vrouwen seer nieu
was hantierdent si daghelicx ghelijcker-
wijs datmen noch doet. in alle feesten
ende in alle triumphen van genoechten.
Demofoen die ridder was seer tonghemake
dat hi niet spreken en mochte. ende hi
ginc daer ysonia des conincx dochter was
die nieuwers af en wiste. hi quam haer
teghen ende hi en sprac niet. dit gaf haer
vremde wattet bedieden mochte. hy
thoonde haer wel een blijde ghesichte ende
een schoon ghelaet. mer hi en sprac niet

also hem margrieta bevolen hadde. Ysonia
des conincs dochtere van salenten ver-
stoute haer ende seyde. ontbeyt demofoen
lief. waeromme en spreect ghi niet wat
ledt u. is u yet messeyt oft mesdaen dat
ghi niet en spreect. Demofoen dit horende
loech mer hi en sprac niet. ende hi keerde
sijn aensichte om Doen'seide ysonija en ben
ic niet weert dat ghi teghen my spreken
wilt. oft ghebreect u yet aen mi spreect
condy spreken ic beveelt di. Als sijt hem
aldus bevolen hadde so sprack hi ende
seyde. o schone maecht en belcht u niet.
tis mi aldus bevolen van margrieta van
lymborch in een coninc speel dat wi ghe-
speelt hebben. dat ic niet eer spreken en
mochte voor dat ghijt my hiet. Ende die
coninc van vrancric en mach niet eten
voort hem zelyadona heet. aldus com ick
om u dat wy over maeltijt sien souden die
ghenoechten van den coninc. aldus gae wi
die heeren ende vrouwen sitten nae ons
ende beyen. Sy ginghen ter salen daer die
heeren ende vrouwen gheseten waren. elc
sadt nae sinen staet. Die coninc lodewijc
sadt bi den coninc van aragoen ende by
heyndric Etsijtes sadt bi margrieta. elc
adt ende dranc sonder die coninc lodewijc
die sach daer op. Si vraechden allen
her coninc waer om en eet ghi niet. maer
zelyadone sijn lief en hadts hem noch niet
gheheeten. Die heeren en vrouwen loeghen
vaste. ende dat om den coninc lodewijc.
ten eynde seyde zelyadone haer lief. her
coninc ghi en maect gheen chiere. ghi en
eet noch en drinct. hebdi eenighe siecte
die u quelt dat ghi aldus sidt Die heeren
diet wisten loeghen om die woorden van
zelyadone. Ten laetsten verdroot mar-
grieta van lymborch dat die coninc niet
en adt so seide sijt zelyadone. Doen sijt
wiste loech sijn ooc om ende seyde. wat
her coninc eet ic heete u eten Doen dat die
coninc hoorde was hi wel te passe. aldus
maecten die heren ende die vrouwen seere
goede chiere. Alst al gheten was elc ghinc
int sine. ende een ygelic ghinc hem ver-
meyen. ende demofoen die ginc met
ysonije. etsijtes met margrieten. die coninc
lodewijc met zelyadone. ende heyndric
van lymborch metter iongher keyserin-
nen. daer ghy wonder af horen sult. hoe
heyndrick claechede. ende dat van liefden.

Heyndric.

O Venus reen amoureuse monstrance
Sustinance
Der sinnen die ionstighe acordance
Bringt int vertooghen
Stelt nu dijn troostighe balance
Om confortance
Alsdatt twee heren in een substance
Vereenighen moghen
Want door die vensterkens vanden oghen
So comt ghevloghen
Ter herten als vierige scichten wt bogen
Een radye van minnen
Ende bethoont mi een eeuwelic verhoghen
Sonder verdroghen
Die borsten die honich hebben gesoghen
Onder venus goddinnen
Ic sie die scoonste boven alle keiserinnen
Daer mijn sinnen toe sijn ghevuecht
Ghegroet sijn reen keyserlike iuecht
Roosboom daer alle duechden wt groyen

Eresebia des keyzers dochter.

Heyndric van lymborch danc hebt der
(duecht.

Heyndric.

Ghegroet reen keyserlike iuecht

Eresebia.

U vriendelike woorden verwerven vruecht
Der herten die ionstich te mywaerts vloyen

Heyndric.

Ghegroet sijt reyn keyserlike iuecht
Roosboom daer alle duechden wt groyen

Eresebia.

Alle die hem met edelheden moyen
Die sijn van herten voor al te prijsene
Mer claerlic die daer besiden royen
Sijn noottelic vander hand te wijsene
Dus heyndric poocht u veriolijse
In den dau die wten hemel daelt
Op bomen ende cruyen begint hi te rijse
Daer elc groysele profect in haelt
Ende den scepper met soeten guere betaelt

Heyndric.

So cruyen en blomen hem selven ont-
(pluyken
Int vaten des daus ende dan beluyken
Haer selven voor alle fenynige luchten
So moet een yegelic sijns aerts ghebruy-

ken. My en ghoot noyt wijn wt ydelen
cruyken
Noch op droghe struyken
En stonden noyt gheen vruchten
dminnende herte moet stenen en suchten
Doort vreesen ende duchten
Dat hem grouwelic quelt
Recht so die gierige vreesat voor zijn gelt

Eresebia.

Die dat wordeken wel spelt
Die is goet clerck

Heyndric.

O lievelike bloome van groter geweld
Neemt hier an merc. het ionstich werc
Plant hier int perc. der inubilacien
Berecht mi bi uwer werdiger gracen
Wt recreacien
Oft die edele bye van reender nacen
In een roose vol duechdeliker fondacien
Telcker spacien. mach honich vaten
Ende nochtan der rosen haer soetheit laten

Eresebia.

Die vraghe solveer ic in deser maten
Op correctie riddere hooge van staten
Dat haer cracht minder is dan te voren
Ende nochtans meerdere

Heyndric.

Dat moet ic horen

Eresebia.

Hoort riddere vercoren
Sy en verliest viertuyt noch cracht
Al blijft haer soetheit een deel verloren
Duecht moet de rose te meer geacht
merct haddi een constich werc gewracht
Int herte hoe soudemen de conste prijzen
Al haddijt subtyllic over dacht
Ghi en mostet metten wercken bewijzen

Heyndric.

Och lof moet u van dien woorden rijzen
Ghy syghet troosken dat ic meene
Die my die sinnen doet veriolijzen
Ende ic ben darm bye van machte cleene
Die honich wt uwen persoon alleene
Moet vaten reyn suverlike iuecht
U maechdelic wesen dat is so reene
Dat my memorie ende sin verhuecht
In rechter vruecht

Eresebia.

Danck hebt der duecht

Heyndric.

O laes ghi muecht. wes ghi u puecht
Schoone bloome verheven
Mi arme benoosde mit woorden geven
Een druckelic sterven oft een blijde leven

Eresebia.

Her riddere soudie mi also verneren
Twaer blamacie der edelheit gedaen
Tes quaet gheionsticheyt fonderen
Op datmense vander hant wilt slaen
soude eens hertogen sone de crone ontfæen
Van griecken tware naerder edelheit

(scande

Dus moet ghy ongetroost nu gaen
Als die versmade met venus brande
Dwelc my seer leedt is

Heyndric.

O goederhande
So laet ic siele ende lijf te pande
Vermoren in desperacien wreet
O doot verslijnt my binnen den sande
Ende neemt tempeest tuwen onderstande
Want ick wil sterven nae dat dus steet

Eresebia.

Compascie mi so ter herten gheet
Dat my die tranen op daenschijn heet
Vloyen mits deser desperacien
Sijt te vreden her ridder u smertelick leet
Sal ic blusschen want ick stae al ghereet
Als die u van herten moet begracien

Heyndric.

Danc hebt reyn iuecht der confortacien

Eresebia.

O heyndric ridder van reender nacen
Ic verbinde mi in uwer acordacien
Met siele met lijve voor alle saken
Ende ic gelove u met ionstiger confortacien
Ic sal u met groter iubilacien
Gheweldich keyser van griecken maken
God later ons beiden iolijt in smaken

Heyndric.

O alder ghebenedijste van spraken
Der herten mach wel blijscap maken
door de troostige woorden de hier vlieten
Ic sal hoopic uwen vader ter wraken
Den soudaen van babilonien so geraken
Dat hem sijn leven sal verdrieten

Eresebia.

Heyndric van limborch wilt vruecht ghe-
(nieten
Teenen onderpande geef ic u mijn trouwe
Wilt droefheit wter herten gieten
Tis eenen rinc van fijnen gouwe

Heyndric.

Danc hebt reen amoreuse kersouwe
Tsal hoopic den lande noch profijteren
Dus willen wi met vruechden triumpheren

ALDUS gaf eresebia heyndric van lim-
borch haer trouwe ende hi hare weder.
dat bestant vanden iare ginc seer nae wt.
ende die soudaen macte grote ghereet-
schape om die kerstenprincen te bescha-
den. Demofoen des soudaens broeder nam
orlof aen sijn lief ysonia des conincks van
salenten dochter. ende voort aen alle die
kerstene princen. ende hi reysde weder om
bi sinen broeder int heyr. Als hi int heyr
quam ende hem die soudaen sach hiet hi
hem feesteliken willecome. ende hi vraech-
de hoe dattet met hem gegaen hadde. Hi
antwoorde sinen broeder den soudaen
ende seide broeder met allen wel. ic hebbe
polijphenis den ruese van barbarijen ver-
slaghen ende dat in campe. Ende etsijtes
des graven sone van athenen is coninc in
armenien. ende daer ghecroont. sulcke
eere als my bewesen hebben die kerstene
princen waer quaet om te vertellen. Als
die soudaen dat hoorde vraechde hi sinen
broeder hoe dat si ghemoet waren. ende
ofte si des keisers dochter hem noch niet
seinden en wouden om amynijus sinen
neve. Demofoen antwoorde sinen broeder
ende seyde. dyes en hebben si ghenen
wille. si hebben den moet als leeuwen
Daer is binnen der stadt van constantino-
bele die fluier van kerstenhede aldus lieve
broeder her soudaen. wildy wel doen oft
mijnen raet doen. ic soude u raden voort
tsekerste ende dat beste pays te makene.
teghens die kersten princen want ic duchte
voor u schade Als dat die soudaen hoorde
van sinen broeder woude hy verwoeden.
ende hy swoer bi alle sijn goden. hy soude
des keyzers dochter hebben eer hy van der
stadt soude trecken. of selve daer voor
bliven. Die ander coninghen ameralen
swoeren ooc der ghelike. si en souden niet

ruymen si en hadden wrake van den haren dier verslaghen waren. Doen seyde demofoen en doet niet dat u namaels rout. siet toe het mocht u noch wel rouwen. ende u hoghe vermeten te leede vergaen. Doen seyde die coninc van asia. hoe demofoen sidy nu versaecht. oft hebben u die anxst vloyen ghebeten. Doen sprack demofoen ende seyde. ghi coninc van asia siet dat u die anst vloeyen niet en bijten. si en hebben mi noch niet gebeten. ende mi saelt wel sien inden strijt dier ghebueren sal Met deser talen ende ander woorden so schieden si. ende elc track in sijn heyr onder sijn volc Die heren vanden soudaen laghen in vier scharen elck schaer op hem selven.

Hoe heyndric van lymborch ende etsijtes doent bestandt ghedaen was wt toghen int heyr met haren volcke. ende vinghen twee coninghen.

DAT. XCVI. CAPITTEL.

ALST bestandt leden was so peynsde heyndric om tsine. ende om die belofte die hy eresebia belooft hadde te wreken die doot van haren vadere den keyser. so ghinc hi op sitten eer den dach aen quam met een deel mannen van wapenen. ende etsijtes ooc der gelike. so dat si eenen hoop volcx van mannen hadden. ende si toghen ter stadt wt daer des conincx van asiaens heyr lach. ende des conincx van indien heyr. So verre comende dat si int heyr quamen daer si dapperlic inden hoop smeten roepende griecken ende lymborch Die honden dit horende waren versaecht ende werden gewaer dat haer volc ghevluht quam ende verstroyt. Die coninc die deedse weder by een inder ordenen staen. ende si saten op ende quamen teghen heyndric. ende teghen etsijtes ghereden met haer lancien. si reden deen op den anderen dat die lancien braken. doe ghinghen si weder toe metten sweerde. Ende daer vochten die kerstenen so seer ende so lange tegen die heydenen tot dat die claeerheyte vanden daghe aen quam. die heydenen moesten wijken. Als die twee coningen saghen dat haer lieder volc die vlucht nam hadden si ooc gaerne ontreden.

mer heyndric schoot aenden coninc van asia die hi bedwanc ende hem vinc. ende dodere vele van sinen lieden Etsijtes reedt nae den coninc van indien. ende hy schoot hem toe met sinen sweerde dat hijen vanden paerde gheworpen soude hebben. mer die coninc van indien gaf hem ghevangen. aldus voerden si die twee coninghen in die stadt ghevanghen Als die ionge keyserinne dat vernam ende margrieta waren si seere verblijt. ende dat vander groter victorien. Eresebia hiet heyndric feesteliken willecome. margrieta die hiet etsijtes vriendelic willecome. Die twee coninghen waren hem beyden gheschoncken. daer was bedreven grote ghenoechte in die stadt ende boven al van trompen ende van blasen so groot datment buyten der stat hoorde. Die soudaen verwonderde van dat geruchte dat hi in die stadt hoorde mettien quamen die ghevluchte heydenen. ende brochten hem die tijdinghe dat die twee coninghen gevangen waren ende veel sarasinen verslaghen waren vanden kerstenen. Als dit die soudaen hoorde so track hi sinen baert. ende hi schuynde van groten thoorne dat sijn volc also te niet ghedreven ende verslaghen was vanden kerstenen. Doe seyde demofoen. heer soudaen broeder ic hebt u allen wel gheseyt. die kerstenen sijn subtiyl ende voorsienlic in allen dinghen. dat heb ic wel gesien dit iaer dat ick met hem lieden verkeert hebbe. so heb ic wel overmerct ghesien ende ghehoort wat haren sin is. ende wat si bedreven connen ende dat bi subtielen rade. Die soudaen en wist wat daer teghen segghen. mer hi stont als een mensche sonder moet. Die ionge coninc van capadocien. ende die coninc van lybra ende die coninc van lubien. ende die coninc van cossedrin seyden. soudaen heere hebt moet. ende peynst dat ierste ghewin is catte gespin. Amynijus seyde. o weerde oom stelt u te vreden. den iersten strijt dier comt so sal ic mijn leden also te werce stellen dattet die kersten beclagen sullen Doen sprac die soudaen. o neve noch hebby eens mans herte in uwen buyc wi willen ons bereyden om als morghen die stadt te bestormen in drie plaetsen. ons macht is groot. so hoope ic dat wise wel winnen sullen believet den goden. Demofoen hoor-

de al dese woorden ende dacht in hem selven. doet dat ghi wilt maer het wert tot uwer schaden. die kersten sijn voorsienich ende wijs en sullen u vrylic wel weder staen. hi hadde wel ghewilt dattet die kersten heren gheweten hadden. mer ten hadde gheen edel daet van hem gheweest hadde hijt hem lieden ontboden. aldus bleef demofoen bevaen met groter onrusten meer om sijns liefs wille dan om alle dat gheen dat in die stadt was. Die kersten princen hadden eenen verspier wt ghesonden int heyr der sarasinen. ende dese verspier liep alleene om te vernemen den sin ende opsedt der payienen. ende hi quam so verre datten demofoen sach. ende hi wert hem kennende ende nam den verspier aan deen side segghende wat soect ghy hier. ghi sijt een kersten mensche. ic kenne u wel. waer om comt ghi hier. Die verspier seyde. o demofoen mijns lijfs genade. ende spaert mi der doot. ende laet mi leven ter eeren van uwen lieven ysonia des coninx dochter van salenten Als demofoen dat hoorde so seyde hi. u lijf is u ghegheven ter eeren van haer. ende als ghijse siet so geeft haer dat exsele van goude. ende groetse mi herteliken seere. ende alst tijt ende pas gheeft so sal icse comen besoecken hoe dat si vaert. ende gaet wten heyre eermen uwes ghewaer wert. ende doet wel u bootschap. Die verspier seyde. heer demofoen ic sal. ende daer met schiet hi van hem. ende hi liep naerstelic wten heyr nae die stadt toe. Die wakers saghen hem van verre comen. ende si deden dat wincket vander poorten op. ende si lieten hem in. als hi in was so liep hi nae thof toe. daer vant hi heyndrick evac etsijtes lodewijc alle die heeren. ende daer waren ooc bi hem lieden eresebia margrieta zelidonia ende ysonia die hy al te samen seere groete elck bi sonder nae haerder werden. Als hijse aldus ghegroet hadde so vraechde hem heyndrick hoe hi ghevaren hadde ende wat hi int heyr ghesien hadde. ende wat haren sin ende opsedt was. Doen antwoorde die verspier ende seyde. ghi heeren weest al te samen wel op u hoede. die soudaen ende die ander coninghen ende ameralen die bi hem sijn meenen u als morghen vroeck in die daghe-raet met ganser macht te bestormen. ende

u stadt af te lopen. ende ic hoordet hem lieden waer ic quam vermeten dat sijt doen souden ende swoerent by haren god mamet elbore ternogant dat si daer niet aftrecken en souden si en haddense gewonnen. ende ic sach dat si menigherhande ghereetschape maecten die hem lieden daer toe dienen mochten. ende ic liep also langhe bi hem lieden ront omme in haer tenten ende logijsen dat mi her demofoen sach ende kende. ende hi nam mi aen deen side ende ic meende dat hi mi ghedoot soude hebben. ende ic badt hem genade mijns lijfs ter eeren van sinen boele. Als hy dat hoorde so gaf hi mi een exsele van goude. ende badt my dat ic haer dat geven soude als ic by haer quame. Mettien so sach hi haer bi hem lieden staen ende seyde. ysonia schoon maecht hout dat exsele van goude. dat sendt u demofoen u lief. ende doet u seer groeten. ende voort meent hi ende hoopt u cortelinge comen te besoecken. Als ysonia dat hoorde ende si dat exsele sach was si seere verblijt ende noch blijer geweest sou hebben had hi bi haer gheweest. Dese heren ende princen ghehoort hebbende den raedt der turcken so hebben si onderlinghen raet ghehouden om haer stadt te bewaren ende te bevrijen dier in waren. Die coninc lodewijck ende etsijtes soudn met haren volcke die gaten bewaren daer si stormen soudn. Evac die coninc ende heyndrick soudn oock in die were sijn om die sarasinen te cranckene. Aldus ordineerden si haren staet. ende stelden die wake om alle dyen nachte wel toe te siene teghen die vermalendide sarasinen die die stadt meenen te winnen dat god versien sal.

Hoe dat die heydenen die stadt van constantinobele bestormden. ende hoe dat heyndrick ende die coninc evac hem veel schaden deden. ende verbranden haer logijsen ende tenten.

DAT. XCVIJ. CAPITTEL.

[34]

DIE soudaen van babilonien dede sijn trompetten slaen om te vergaderen sijn mannen van wapenen Ende also gheringhe

als si die trompetten hoorden slaen. so quamen si ter stont by hem om te horen sinen sin. Doen si bi hem waren so gaf hi den coninck van lubien den last ende het beveel den iersten storm te doene. ende voort gaf hi den coninck van lybra den tweesten storm. den coninc van capadocien den derden storm. ende amynijus ende demofoen die souden dat heyr aan bringhen met hem oft noot ware. Dese ordinancie aldus ghemaect sijnde so stelden hem die coninghen om den storm te doene ende si gaven haer busch gieters haer bombardiers last om die stadt te beschieten ende te bestormen. Die busch meesters seyden tot den coninghen wi sullen volbringhen nae ons machte den last ende dbeveel van u lieden. sendt ons volck bi dat die bussen verwaert sijn. Die coninghen deden hem lieden mannen van wapenen omtrent vier duyst elck busch meestere. dat waren. XIJ. duysent Ende aldus so ghinghen si die stadt beschieten ende bestormen so felliken dattet wonder was taen horen. mer het werdt hem lieden haest verboden. want die kersten heeren ende princen waren van binnen daer op wel voor sien van bussen ende van engijnen. Sy begosten vast op die stadt te schietene. maer die van binnen schooten so viandeliken van die torren dat die heydensche honden tot ghenen schieten comen en costen Mer als si een langhe wijle ghestormet ende gheschooten hadden. so quamen die coninghen aen met haren volcke om die stadt te bestormene. ende si brochten meniger hande ghereetscape met hem lieden om die vesten vander stadt te vullen. ende noch menigher hande instrumenten van haeken ende leeren om die stadt te beclimmene. Die kersten heeren stonden allen ghewapent ende ghereet op der mueren om haer vianden te weder staen. ende om haar lijf ende goet te verweren teghen die aen comste der sarasinen. ende heydensche honden Die coninck van lubien dede alle sijn volck aen comen om te vullen die graften. ende om die leeren te rechten aen die mueren vander stadt. Die payienen clommen vast op die leeren die si daer gherecht hadden met honderden teffens. ende die kersten heeren ende princen sloegense stontelic ende vry

moedich weder af. ende si begotense met sijnde olye/ pec ende terre. also dat si daer al bleven dier op clommen. Die coninc van capadocien die voer met sinen volcke ooc der ghelike. die den tweeden storm hadde. ende die coninc van lybra die den derden storm hadde dreef sijn volcke aen met der gheheelder machten om die stadt te winnen. mer die kersten heeren ende princen schooten so viandelic ende werpen so cloeckelick met steenen dat die heydensche honden ende sarasinen deysden ende achter waert weken. Terwijl dat dese drie coninghen die stadt bestormden. so was heyndric ende evac wt ghereden met haren volcke. om dat die heydenen dat stormen laten souden so reden si inder heydenen perck daer niet vele volcx binnen en was. ende dat selve volc dat si vonden dat sloeghen si doot. ende si namen vier ende si staken dat viere in haer lieder logijsen. ende in alle haer tenten die si daer saghen staen sonder in demofoens tente. die si bekenden aen sijn wapen ende scriften die daer op stont. ende si screven daer op dat si om sijn edelheyt wille lieten die hy hem gedaen ende ghetoocht hadde int landt van armenien. Ende doen si dit al ghedaen ende vollebrought hadden. so reden si weder omme met haren volcke in die stadt van daer si wt quamen Den brant ghinc vast op. die soudaen dat siende was seer verwondert hoe dat tvier in sijn heyr quam. hi beval datmen stormen laten soude. ende dat elc reysen soude in sijn heyr want dat stormen was al om niet. Die coninghen quam die mare van des soudaens ghebot dat sijt stormen laten souden. Doen si dit hoorden deden si haer volc af trecken. mer die meesten deel die was wel in die veste bleven voor die kersten heeren. Als si aldus af ghetrocken waren ende int heyr quamen. so vonden si dat des soudaens tenten al verbrant waren ende alle die logijsen. ende tvolc al doot gheslaghen. ende haer goet berooft sonder alleen her demofoens tente die was bliven staende als dat demofoen sach. was hi blijde ende hi las tghescrifte van heyndric dat aen sijn tente ghescreven was Doen seyde hi her soudaen broeder dit heeft ghedaen cent vroomste vleesch dat in al kersten rijcke

is. ende hi sal sonder twifel noch werden gheweldich keyser van griecken. ende trouwen des keyzers dochter eresebia. aldus soude ic u noch raden waer dijs bedacht af te terdene ende pays te makene aen die kerstenen princen. want ghy siet dat al om niet is dat ghi bestaet. ende dat ghi u volck verliest ende ooc u edele des lants. ende dat om een der vrouwen wille. si is qualick weert die schade die om haren twille geschiet. Doen seide daer die coninc van monbrant ende swoer by sinen astrahot. demofoen u broeder seyt daer die waerheyt. deen verliest sijn volc voor ende dander nae. meendy ten is ons hart om verdragen. Als dat die soudaen hoorde so seyde hi. ortsā ghi heeren wildy vertwivelen. wildi nu verveert sijn ende wildy mi nu af gaen ende maken tweedracht in myn heyr. hoe demofoen broeder soudijs mi nu afgaen. Doen seyde demofoen broeder neen ic. ick sal u bi bliven tot in die doot toe. aldus hadden die heydenen grote woorden. ende dat om tverlies ende grote schade die si hadden. Ooc ordineerden si dat si drie souden slaen teghens drie kerstenen princen. dat was die coninc van lubyen. die coninc van indien. die coninc van libra ende si ordineerden eenen heraut mit eenen brieve om te seynden in die stadt aen die kerstenen princen. die vol blyschappen waren omdat si die heydenen also wt gerecht hadden. ende afgheslagen vander stadt dies dancten si gode die hem die victorie verleent hadde Dese coninghen als si den brief geordineert hadden so gaven si den heraut den brief ende deden hem in die stadt dragen. ende dat hijen gheven soude den overste vander stadt. ende dat hy daer op een antwoorde brenghen soude. wat si doen ofte laten souden. Doen antwoorde die heraut ende seide ghy coningen ende princen al u beveel dat sal gheschien. ende si gaven hem drie hantschoenen met. dat hy die bieden soude teenen tonderpande. ende hem bescheeden haer tijt en velt Dus schiet die heraut van hem lieden. ende hi ghinc nae die stadt van constantinobele Die wakers van der stadt die saghen den heraut comen si vraechden wat sijn begheren was ende wat hi daer sochte of wat hi hebben wilde Die heraut antwoorde doe ic come hier als een

bode wten heyr van den soudaen carodos van babilonien. ende van drye aldermachtichste coningen die die soudaen in sijn rijke heeft. die mi hier gesonden hebben als om te spreken den overste vander stadt. ende myn bootschape daer aen te doen. De wakers seyden vertoeft. wi sullen den oversten u halen om teghen u te spreken. Doen ghincker een vanden wakers omme ende hy vant heyndric den ruwaert staende met etsijtes ende den coninc lodewijc te samen raet nemende. hi gruetese nae haerder weerden. Doen seyde heyndric van limborch wats u begeeren isser wat nyeuwes laet ons dat horen. Die waker seide heere voor die poorte van der stadt staet een heraut wten heyr van babilonien. ende hi wilt den oversten vander stadt spreken. Als dyt heyndric hoorde so seyde hi. ortsā her coninc lodewijc ende ghi coninc etsijtes van armenien gae wi ter poorten waert. ende laet ons horen sijn begheren. Die heren die waren content. aldus ginghen si ter poorten waert daer si den heraut saghen staen. Men dede dat wincket op. ende die heeren ghinghen op die valbrughe staen ende hoorden sinen last. Die heraut seide wie is die overste van u allen. Doen seyde etsijtes die hier bi mi staet dats die ruwaert vanden gansen lande van griecken. Die heraut dese tale horende so nam hi den brief ende custen. ende hi gaffen heyndric van lymborch. ende seyde here overleest desen brief. ende geeft mi daer op antwoorde wat dinghe dat uwes sins is. Heyndric ende etsijtes ende die coninc lodewijck dit horende waren verwondert om te weten watter in stontd ghescreven. si seiden heyndric overleest ons den brief dat wy horen moghen het meenen der sarasinen. Heyndric van lymborch die brac den brief open. daer in stont ghescreven ic coninc van lubie machtich van goede. gheweldich ende seer ontsien. ende ic coninc van capadocien verheven boven alle ander coninghen. ende ic coninc van lybra gheeert ende ghesalft van mamet onsen hoochsten god scriven aen u bewaerder der stadt van constantinobelen. dat wi drie coninghen versoeken ende begheren te weten drie die vroomste mannen van uwer contreyen teghen ons drien. om al daer op te wrekenē

die doot ende die cleynnichheit die ghy bedreven hebt aen ons ouders ende ondersaten die ghi verradelic als valsche vermalendijde van mamets monde deerliken vermoort hebt. ende wi segghen ende bliuen daer by. dat mamets wet beter is ende edelder dan der kerstenen god. want hi was een brootsack. die om broot ghinc Ende dat dit al claer ende waer is dat sullen wi drie doen blijcken in een perc opt velt. ende dat tusschen twee sonnen schijnen. teghen drie die vroomste kerstenen mannen die ghi hebt. Ende in een teeken van dien so seynden wi u drie hantschoenen. als een teeken van campe. ende dat sonder eenighe argelist oft foute daer in gheleghe sijnde. dats te verstaen dat hem van onsen volcke nyemant moyen en sal. ooc vanden uwen anders dan dier campen sullen. dats te weten drie teghen drie. Ons trouwe seynden wy u dies te pande. ende sendt ons hier op met brenghere des briefs een cort antwoorde. wat ghi doen oft laten wilt. Als dit die coninc lodewijc van vrancrijc hoorde werd hi wter maten seere verstoort om dat si blaemden der kerstenen wet. ende etsijtes der gelike. lodewijc aen veerde den iersten hantschoen. ende etsijtes die coninc den tweesten. heyndric den derden. aldus werden die drie campen aenveert. Doen seide die heraut. ghi heren ende ghi princen wanneer saelt u believen te comene int perc dat ic dat mijnen heren segghen mach ende te kennen gheven Heyndric antwoorde wi en willen niet langhe beyen morghen ten iersten daghe. ende segt vry uwen soudaen ende alle sijn edelen. dat si consent hebben om te siene die vorderinge des campes. ende tot eenen tonderpande so schenc ick u mijn opperste habijt. ende dat van blijchapen dat wy die honden bevechten sullen. aldus gaet ende draecht uwen heren dese tijdinghe. als dat si hem bereet maken teghens morgen metter sonnen opganc. ende daer met schieden si vanden heraut. ende si ginghen in die stadt te hove. ende ordineerden met malcanderen om den camp te doen Die heraut liep nae theyr toe metten gouden en lakenen talbaert aen die hem heyndric ghegeven hadde. ende was wel blijde. ende dat door die gifte die hi ontfanghen had-

de. Hi quam int heyr daer dese drie coningen saten bi den soudaen. demofoen wasser bi ende veel ander heeren. Ende mits dat haer tenten verbrant waren so saten si allen in demofoens tente. si vraechden den heraut hoe hi ghevaren hadde. Hy antwoorde ghy heeren met allen wel also ghi sien moecht. ende dat bi der ghiften die si mi gheschoncken hebben ende dat van groter blijchapen. om dies wille dat si drie honden bevechten sullen. want si gheliken u drien bi drie honden. Die coninghen dit horende swollen voets dicke van grooter gramschapen. ende si swoeren by haren god mamet elbore ende ternogant dat si die spijtighe ende schempighe woorden te wreken op die kerstenen. Demofoen seyde en vermeet oft beroomt u ooc niet te hooghe. want tis noch seer messelick oft u mesviele. hooghe heffen ende sochte dalen dat ghebuert wel daghelick. aldus siet wel toe ghy heeren. die kerstenen sijn vroom ende seer cloeck. daer isser twee die u sessen wel souden dorven bestoten. Als die coninghen hoorden demofoens tale so seyden si. iae ghi her demofoen spreek metten kerstenen. ghi hebet onder ghewandelt. ick peynse dat si u vertwivelt hebben. dat ghi so cloeckelick voor hem lieden spreek. dies niet te min wi sijn onvervaert Voort vraechden si den heraut wanneer dattet gheboeren soude. Die heraut seide morghen metter sonnen opganc soude elc int perck sijn. op alsulcken condicie als ghi hem lieden over ghescreven hebt Voort die kerstene heeren gheven vry gheleyde den soudaen ende alle sijn edelen. dat si comen moghen aen sien dat eynde des camps. ende in een teyken der trouwen beschanc my die overste van den heeren sijn opperste cleet. Aldus ghi heeren al te samen siet dat ghi u lieden stelt op u verweren. also ghy prijs ende eere behalen wilt. Die heeren waren wter maten seer blijde dat si die kersten heeren ende princen proeven souden. iae die vroomste vander stadt. ende si ghinghen ende maecten al haer ghereetschapen om te weder staen haer partye. die teghen hem lieden comen soude. Die soudaen carodos sprac ende seyde. demofoen broeder wat segt ghi daer toe. dese drie heeren sijn wter maten seer wel ghemoet also si spre-

ken metten monde ende my dunct dat ooc sijn vrome stercke mannen die haer partije wel weder staen sullen. Demofoen antwoorde ende seyde. heer soudaen broeder sijn si sterck die kerstene princen sijn ooc sterck die twee die ick seyde te voren souden haerder sesse wel dorven bestaen om vechten. niet te min fortune is seer wonderlic. tis messelic wiese becampen sal oft teghen hem lieden comen. Die soudaen seyde broeder dat sullen wy morghen wel sien. ende daer met schieden si ende elc ghinck in sijn ruste. verbeydende nae den dach van morghen om den campe te sien.

Hoe heyndric /etsijtes/ lodewijc dese drie bereet waren om den camp te vechten. ende hoe si die heeren ende vrouwen deden ter mueren ligghen om aen te siene die triumphen vanden campe.

DAT. XCVI. CAPITTEL.

ALS hem den dach verbaerde so was heyndric van lymborch in die were. ende etsijtes die coninc derghelike. ende die coninc van vrancric lodewijc. elc was bereet om sijn partije te wederstane. Si baden die heeren ende die vrouwen dat si ter mueren gaen souden ende aensien dat ghevecht. ende dyt deden die kersten princen om dat si te badt souden ghemoet sijn int schouwen der liefster ligghende ter mueren. Aldus ghinghen si nae die poorte toe. ende namen orlof aen die heeren ende vrouwen. ende traden ter poorten wt. gemoet sijnde als leeuwen. Die drie coninghen waren ooc versien. ende si namen orlof aen den soudaen van babilonien. ende si ginghen ten crijte waert. Die soudaen met sinen broeder demofoen die quamen achter met haren edelen om te siene hoe den camp vergaen soude. het perck was ghestelt in drie plaetsen. dat waren drie percken. ende elc perc hadde vier crijtwaerders. twee vanden kerstenen. ende twee van den heydenen. dat waren vier aen elcken hoec eenen staende met een half lance in die hant. Als dese. VI. heren aldus aen quamen van elcke side drie. die kersten heren ghinghen elc bi sonder int perc. heyndric int ierste perck. etsijtes int tweede perc. ende die coninc

lodewijc int derde perc. Die coninc van lubien ginc tegen heyndric van lymborch Die coninc van capadocien ghinc tegen etsijtes. Die coninc van lubra teghen den coninc lodewijc. Doen dese heren aldus in crijt waren. die crijtwaerders gaven elc een gelike haetsi. daer si ierst souden mede beghinnen. dat was haer ierste wapene. Heyndric van lymborch ghinc sinen man vroliken toe. dat een lust was diet aen sach. si speelden beide meesterlic metter haetsen. mer heyndric was des coninx van lubien meester. want heyndric sloech hem sijn haetse wter hant. so datse die crijtwaerders schieden. ende si gaven elc een sweert in die hant van eender lencgden. daer sloeghen si op malcanderen menighen swaren slach. so dat een lust was diet aen sach. Ten eynde so sloech heyndric den coninc dat hi stont ende duselde. dat hem docht den hemel op sinen hals vallen Heyndric die sach sijn lief ter mueren ligghen so vele te meer curagien hadde hi teghen sinen viant. si gaven malcanderen menighen swaren slach. ten eynden brocht heyndric met sinen sweerde den coninc eenen so swaren slach dat hi viel in onmacht. ende heyndric souden doot gheslaghen hebben. mer die crijtwaerders schooten daer tusschen. Die twee kersten crijtwaerders namen den coninc op als ghevanghen man. daer hi wel mede te vreden was. ende heyndric beval dat si hem presenteren souden des keyzers dochter sijn lief. Die twee crijtwaerders ghinghen ende deden dat hem bevolen was Als eresebia dat sach datmen haer presenteerde den coninc van lubien was si seer blijde. ende si dede den coninc bi haer ter mueren comen om dat hi sien soude hoe dander twee souden varen. heyndric bleef noch daer buyten op tvelt Als die twee voldaan hadden. so ghinc etsijtes ende die coninc van capadocien te wercke. elc aen veerde die haetse nae costume. si sloeghen op malcanderen dattet tvier wt dat harnas spranc. Die coninc van capadocien was seer vroom ende met allen cloec. dat etsijtes ghenoch aen hem te doen hadde. mer hi sloech sijn oghen op margrieten van lymborch. so dat hi veel badt ghemoet wert. ende hy gaf den coninc eenen swaren slach dat hi hem den arm ontstucken

sloech. ende hy viel ter aerden. Die crijtwaeders schoten tusschen hem beyden ende si namen den coninc op. die coninc riep ghenade sijns lijfs. Etsijtes dede hem gracie. ende sandt hem metten twee crijtwaeders aen margrieten van limborch als ghevanghen man. Die crijtwaeders deden dat hem belast was ende si brochten den coninc bi margrieten die hem dede leyden in haer camer. om dat hi ghequetst was ende deden vermaken. Die soudaen van babilonien beet sinen breydel ende seide. het is des duvels werck. die kersten princen hebben die victorie. die coninc van capadocien is ooc verwonnen ende wech geleyt in die stadt als ghevanghen man Demofoen seyde. broeder wat seyde ic u ist so niet comen. wacht die coninc van lybra sal ooc so varen ghi sultet sien. Mettien sach demofoen op der mueren daer sijn lief ysonia lach dies hi hem verblijde. ende hy gaf haer een teeken metten hoofde nijgende te haer woert. Ysonia mercktet ende saecht. ende si loech weder op hem. ende etsijtes ende heyndric die stonden bi malcanderen om te sien hoe lodewijc die coninc varen soude teghen den coninc van lybra. die malcanderen vromeliken aen ghinghen metter haetsen dat wel gheduerde een vierendeel van eender uren. so dat si beide haer haetsen ontstucken sloeghen. ende aen veerden die sweerden. daer deen den anderen dapperliken mede touden ende sloeghen dat men sach comen ter aerden dat roode bloet aen beyde siden. Die coninc van lybra bracht eenen swaren slach op den coninc lodewijc. mer die coninc lodewijc ontradt dien slach ende hief sijn mes op. ende sloech den coninc van lybra op sijn hooft dat hi draeyde gelijc eenen top dat hi stont oft hi ghevallen soude hebben. Die coninc baerde sijn edelheyt ende lieten becomen. Doen seide die coninc van lybra ghi moecht wel sijn een vroom coninc. een edel man. want edelheyt hebby aen mi bewesen. hadt ghi gewilt ghi hadt mi moghen dooden. ende door dat ic mercke u grote ghetrouwicheit ende u grote edelheyt so gheef ic my in uwen handen gevanghen behouden mijn lijf ende goet. Ooc sal ic ter liefden van u dat kersten ghelove aen veerden. ende alle mijn volc doen vertrecken van deser stadt

Als dat die coninc lodewijc hoorde wert hi verblijt ende seyde. men sal u dan doopen ende ick sal selve u peteren sijn. Aldus was die coninc ghesonden aen zeliadone des conincx lodewijcx lief. ende haer ghepresenteert als priysonier ende ghevanghen man. die danckelic van zelyadone ontfanghen was. Demofoen gaf heyndric een teeken als quansuys een groete. so dat die heeren van verre malcanderen aen riepen Die soudaen waende verwoeden dat hi also verloren hadde drie coninghen. ende te voren twee. dyt waren die vive vanden acht coninghen. Ende die twee crijtwaeders quamen bi heyndric ende seyden hem. hoe dat die coninc van lybra beloofde kersten te werden. dyes waende hi ontsinnen ende verwoeden van quaetheden. Ter wijlen dat hi aldus tierde so sprac demofoen teghen heyndric ende etsijtes. ende demofoen badt heyndric dat hi hem ysonia seer grueten wilde. si beloofden hem si soudent doen. ende aldus schieden si vanden velde met grooter eeren die drie princen. Die maechden quamen ter poorten ende ontfingense met groter eeren ende weerden. ende leydense alle drie te hove. ende twee verwonnen coninghen mede. Als si te hove waren comen so ghinc mi daer bedriven alle ghenoechte. ende die coninc lodewijc seyde. orts a ghy heeren ende ghi princen hier is die coninc van lybra die priysonier is. ende heeft gracie ende genade aen mi begeert voort is sijn meninghe ende sinen wille dat hi kersten werden wille ende sijn wet versmaden gheloovende aen iesus christus schepper hemelrijcx ende aertrycx gheboren van eender maecht. dit sijn sijn woorden. Doen vraechde heyndric coninc ende heren van lybra is dit u begeeren is dit uwen wille dat ghy wilt kersten werden ende u wet versmaden. Die coninc antwoorde. ghi heeren ghi princen ic bidder omme. ende dat door die edelheyt die mi ghedaen is inden campe. Doen seyden si allen het sal u gheboeren. ende men sal alle dinc doen bereyden in sinte soffijen kercke daermen u doopen sal ende wi drie sullen u peters sijn. margrieta ende eresia sullen sijn u peten. Die coninc was wel te vreden. ende men informeerden vast int kersten ghelove.

Hoe die coninc van lybra ghedoopt was. ende was gheheeten nae den coninc lodewijc dien verwonnen hadde.

DAT. XCIX. CAPITTEL.

ALS den nacht ghepasseert was ende den dach aen quam ende alle dinc bereet was in sinte soffijen kercke. ende die bisschop met sijn abten en prelaten daer was. so ontboot mi die heeren dat si brenghen souden den persoon diemen doopen soude. dat was die coninc van lybra die al moderlike naect ghestelt was in een osbaer ende also ghebrocht in sinte soffijen kercke. Heyndric lodewijc ende etsijtes quamen mit haren state achter. ende daer nae die ionghe keyserinne eresebia ende margrieta elc met schonen state van maechden ende vrouwen. Als si allen in die kercke quamen daer was menich mensche om die doopinghe te sien. Daer waren meer dan hondert tortsen al barnende met des conincx wapen van lybra. een blau mane int gouden velt. Men brocht den naecten coninc met eenen wittensiden mantel om hanghen aen die vonte daermen hem belas. als hi aldaer belesen was so was hi ghestelt in die vonte daer hi in knyelde Heyndric etsijtes ende lodewijc stonden aen die vonte. ende eresebia ende margrieta die stont by haer broedere tusschen eresebia ende heyndrick. Daer gaf men den coninc sijn doopsel ende sijn beles. ende wert genaemt lodewijc nae den coninc lodewijc van vrancrijc. Als dese coninc gedoopt was ende sijn kerstendom ontfanen hadde wert hy ghecleet als een coninc toe behoort. ende hi ghinc tusschen sijn twee peten eresebia ende margrieten. voor hem ghinghen hondert barnende tortsen. die torts draghers waren al van eender cleedinghe. Heyndric ende etsijtes ende die coninc lodewijc quamen met haren state achter. Die coninc van capedocien sach dese chierheit van desen princen die si deden den coninc van lybra peynsde doe in hem selven en waert mijnen gheslachte gheen schande ic aen veerde ooc dat kersten gelove want ic sie ende mercke dat haren god stercker ende crachtiger is dan onse mamet oft alle ons goden. aldus bleef die coninc vast tegen hem selven

fantaserende. Die heeren ende die vrouwen quamen ter salen. daer seer costeliken gecoect was. ter eeren van den ghedoopten coninc die lodewijc hiet. Dese lodewijc sandt eenen bode int heyr aen sinen camerlinc ende dat was dat hy daer comen soude ende brenghen alle sijn iuweelen met hem die hi daer hadde. die wel weert waren een conincrijcke. Die bode nam den brief vanden coninc. ende hi liep nae theyr toe. Die heeren ghinghen bancketeren. eten ende drincken ende goede chiere maken want daer was wel waer mede. alsoot tot sulcken hove van eeren behoort te sine. Ter wijlen dat si aten ende droncken ende vrolic werden. so werden die twee ander coninghen daer bi gehaelt om dat si sien souden die ghenoechte ende die ghewoonste vanden kerstenen heeren si maecten malcanderen vrolic. ende dat door dat schoon mindelic gesichte vanden vrouwen Ter wijlen dat si aldus vrolic waren so is die bode int heyr ghecomen. ende is gheraect met vraghen aen den amerael den camerlinc vanden coninc van lybra die hi seer groete. Die amerael camerlinc vraechde den bode van wien dat hi quam. hi seide dat sal u den brief wel verclaren. die amerael camerlinc las den brief. doen vant hi in den brief dat hi all die iuwelen gout ende silver ende gesteente vergaderen. soude ende brengent in die stadt. Het was iuyste op die noene dat alle die heydenen waren eten. ter wijlen heeft die amerael camerlinck al vergadert dat hem sijn meester ontboot. ende hi voer metten bode nae die stadt toe. Als hi aen die poorte quam so quamen die wakers ende si lietense in. als si in die stadt waren met VI. muyllen diet gheladen hadden reeden si nae dat pallays daer die heeren ende vrouwen noch saten over tafel in groter triumphen. Die amerael quam ter salen in metten bode. als die heeren den amerael saghen waren si verwondert Doen seyde die coninc van lybra. heer coninc lodewijc ende verwondert u niet dat is mijn camerlinc die ic ontboden hebbe. ende believet hem hi sal bi mi bliven ende kersten werden. also ic ghedaen hebbe. ende laten ons afgoderijen varen. Als dat die amerael hoorde ter stont so antwoorde hi. wat u belieft ende wat ghi begheert dat sal ic vol-

bringhen. ende ic hebbe u ghebracht al u goet dat int heyr was. VI. muylletten staender gheladen. Die heeren dit horende seyden heer coninc men salse doen ontladen. ende wijsen u een plaetse die ghy hebben sult alleene met uwen state als ander coninghen doen. Die coninc was dies te vreden ende het was also ghedaen. die amerael was des sander daechs ghedoopt ende kersten gedaen. ende die coninc sandt int heyr aen sijn volc. dat si souden ruymen ende thuyswaert reysen elck daer hi behoorde. hi was daer hy bliuen wilde. ende warender eenighe die kersten werden wilden dat si dan in die stadt comen souden hy soudese doen doopen ende kersten maken. ende gheven hem goet om bi te leven Den meesten hoop reysden nae huys. een deel quammer by den coninc dien lief hadden. ende die werden al kersten gedaen in sinte soffijen kercke.

Hoe die soudaen ende die ander drie coninghen tonvreden waren dattet volc wech trac. ende dat haer lieden coninc was kersten gheworden. ende watter of quam.

DAT. C. CAPITTEL.

ALS die soudaen van babilonien sach dat sijn heeren hem aldus afghinghen. ende dat die coninc van lybra kersten ghewoonden was so was hi seer tonvreden endr onghemoet. hi vervloecte alle sijn goden dat si hem ghedaen hadden desen groten spijt. ende hi seyde o amynijus neve ic duchte dat ghi nemmermeer en sult ghebruycken des keyzers dochter. Doen wasser een astronimus ende hy seyde. heere soudaen die teekenen des hemels en bewijsen u anders niet toe dan plaghen nae der bataelgen. god heeft sinen standaert van u gekeert. ende saturnus inden accident met scorpio die bewijst u plaghen. ende die cortelinghe toe comende. so dat ghy ende al u lieden sult bliuen sonder victorien. Als amynijus dat hoorde werdt hi toornich ende sloech den astronimus sijn hooft af ende seyde. ghy siet dat wel maer ghi en saecht niet dat ghi so nae u doot woert. Demofoen dat siende seide neve het is quaet dat ghi doet. ende ic

blijfs bi sinen woorden dat wijer al bliuen sullen oft ten most anders comen. want wi crijghen deen fortune op dander. ende verliesen ons volc en weten niet hoe. Die coninc van mombrant seyde het is waer. so dede die coninc van crackouwen ende die coninc der moren twaer beter dat wi strijdt ende velt namen ridder oft mers man dan wi aldus ligghen en tucken ende verliesen al schietende ons volc ende ons goet. Doen dat die soudaen hoorde seide hi ghi heren ghi coninghen ic kenne dat waer is. mer ofte wi ierst sonden aen die kersten princen ende deden hem vraghen of si die vier coninghen niet en wouden laten verantsoeneren ende dat wijse losten. ende hem lieden bescheyden dach ende velt. Dien raet docht hem allen seer goet. ende si seyden te samen wi bliuen der wel bi. ende doen ordineerden si twee ambassaten dier reysen souden. deen was amynijus ende dander her demofoen. Dit waren die twee ambassaten ende die namen den last aen die message te doen wel ende eerlic. sy reyden hem selven chierliken toe sonder wapen met schonen costeliken habijte om in die stadt te gane. Demofoen die ghincker gaerne. ende dat om te sien ende te spreken ysonia van salenten. aldus namen dese twee orlof aenden soudaen. ende aen die coninghen ende ameralen. si ginghen ter stede waert daer si niet verre af en waren Als si so nae die stadt quamen datse die wakers saghen staken si harenhoet op dat was een teeken datmense niet schieten en soude. ende dat si begheerden die heeren te spreken. Als dat die wakers saghen quamen si ter poorten waert ende vraechden wat si begheerden. Si seyden dat si spreken wouden heyndric van lymborch den ruwaert des lants. Doen wasser een ridder ter mueren ende die kende demofoen ende seyde. ghi wakers ontsluyt die poorte. laet die heeren in comen. ic salse leyden by heyndric den ruwaert ende bi alle die heeren ende vrouwen. Die wakers ontaloten die poorten ende si lieten die heeren in comen met groter haesten. Als si in waren ghelaten so dede die ridder demofoen eere ende seyde. sijt god willecome wat soect ghi hier ende wat is u begheeren. Demofoen antwoorde gae wy bi heyndrick etsijtes ende voort alle dander

heeren daer suldy aen horen onsen last. ende waer omme dat wi hier comen Die ridder ginc met hem lieden te hove daer die heeren allen vergadert waren ende den nieuwe ghedoopten coninc met. elck sadt nae sinen staet alsoot costumelic is. Demofoen ende amynijus vielen ter aerden op haer knyen ende si groeten alle die heren met soeter spraken nae haer lieder wet. Heyndric stont op ende hi hief demofoen vander aerden ende amynijus mede. ende hi vraechde als ruwaert des lants wat si sochten ende waer omme dat si daer quamen ende wat haren last was. Demofoen die doutste was ende best ter talen diende stont onder die kersten princen ende seyde. ghi heren met orlof ist dat ic spreke believet u te aenhoren mijnen last ende thegheren mijns broeders. Die heeren al te samen seyden. heer demofoen iaet. laet ons horen dat begheren dijns broeders ende wat sinen sin is. Doen sprac demofoen ghi heeren te samen. ende ghi heyndric van lymborch al te voren. hoort dat woort mijns broeders wt mijnen monde sijn vragen ende sijn begheren is dat. oft ghi die coninghen die hier ghevanghen sijn ende ligghen in uwer ghewalt als prijsionieren niet en soudet willen stellen ter rantsoenen. ende nemen daer af dat uwer ghenaden believet. ende oock waer dat yemant van u lieden schier ofte morgen in onsen handen ghevanghen ware wi souden u dier gheliken doen Aldus mijn heeren dochtet u lieden profijt te wesen. so wilden wi wel dat ghijse woudet setten ter rantsoenen. ende stellense op een seker quantiteyt van goude. opdat si mochten keeren los ende vry tot haren lande. Als dat heyndric ende etsijtes ende die ander heeren hoorden so seyden si ghi heeren gaet ende verwandelt u wat bi die vrouwen. wi sullen ons op dit stucke wat beraden. die dat gaerne dede dat was demofoen. Aldus ghinghen die twee heeren inder vrouwen camere daermense vriendelic tracteerden met eenen schonen banckette. Ysonia sach demofoen aen met liefliken ooghen. ende hi haer dier ghelike. ende seyde tot hem. o demofoen mijn wtvercoren lief laet varen u onghelove. ende comt bi den kerstenen princen ende aen veert dat salige doopsel des heylighen kersten ghelove het wert uwer sielen

profijt. Als demofoen die woorden hoorde si doorsneden sijn herte. ende hi ontstack in lancx so meer in liefden so men noch wel horen sal in schonen dichte. Ter wijlen dat dese heeren daer triumpheerden metten vrouwen. so waren heyndric ende alle die ander heren te rade. etsijtes seyde ortsa heyndrick vrient mijner raet is wel dat wi die coninghen sullen laten gaen ende te rantsoene stellen. op alsulcken condicie dat si sullen sweeren bi haren god ende cloppen op haren tandt dat si nae desen tijt nemmermeer en sullen comen orloghen op kerstenrijcke oft teghen ons steken. Die coninc van vrancrijc seyde dien raedt is goet. so seyde die coninc evack ooc. Die coninc lodewijc van lybra seyde costmen den coninc van capadocien bringhen aent heilige kersten ghelove dat waer wel goet ende profitelick mer die ander soude ic laten passeren. die heren dochten dat des coninx raet seer goet was. ende mi dede halen den coninc van capadocien om te horen sinen sin ende sijn meninghe. Die coninc was doen comen. als die coninc bi die heeren quam doen seyde die coninc lodewijc van lybra. tsa coninc neve van capadocien hoe sidy gesint waer toe so draecht u den moet Dese kersten princen sullen u hier eeuwelic houden ghevanghen als een slave. wat soudt ghy segghen oft ghi u selven so bedacht dat ghi u declineerde tot dat kersten gelove. ende u af goderijen begaeft. ghy sietet wel dat si noch rooke noch smake noch virtuyt en hebben. het is een keerse die niet en licht. ende ghi siet watmen door u doet wildy kersten werden ic saelt so maken dat ghi eeweliken bliven sult een groot prince u leven lanc. ende doen bi subtielheden u iuweelen hier comen. Als dat die coninc van capadocien hoorde was hi verbaest ende peynsde wat hi doen oft laten soude. Ten lesten antwoorde hi mach ic dat lijf ontdraghen ende vry op mijn voeten staen als ander kersten ic sal my doen doopen. ende laten alle mijn afgoderije varen ende werden goet kersten. op die condicie als voren verhaelt. als dat die heeren alle hoorden so waren si seer verblijt. Die coninc lodewijc ordeneerde eenen brief aen den potestaet vanden coninc van capadocien dat hi soude brenghen alle sijn

inweelen ende sijn bogagien om te lossen sinen coninc. ende dat was also van stonden aen gedaen. Ter wijlen dat demofoen ende amynijus in die stadt waren. so quam die potestaet met allen sijn goet in die stadt. ende die coninck lodewijc ontfinct ende hielt den potestaet heymelick bi hem dattet nyemant vanden anderen heeren en wiste. ende die coninc van capadocien was ooc alleene ghedaen in een sale. met een deel priesters die hem onderwesen int kersten ghelove. mer die ander ghevanghen soudren si stellen te rantsoene. ende laten hem lieden te huyswaert reysen. Die heeren bleven allen bi die opinien. ende men dede die ambassaten comen demofoen ende amynijus. als sy bi heyndric ende bi etsijtes ende by die ander coninghen quamen. so vraechden si heer demofoen ridder ende ghi vrient ende ghi ambassaten beyde sidy van sinne om te hebben u ghevanghen coninghen. Sy antwoorden ende seyden dat is ons meninghe. op en dien dat ghy daer toe ghemoveert sijt. Doen seyde heyndric die ruwaert. wi sijn wel ghemoveert dat ghi sult lossen die drie coninghen. maer die coninc van capadocien die moet hier bi ons bliven. ende dat by sinen wille ende sijn consent. Als dat demofoen hoorde so seide hi waer om die coninc meer dan alle dandere Die heeren antwoorden al te samen ende die coninc lodewijck van lybra siet demofoen neve het is sijn begheeren hi hevet selve aen my versocht. ende hy wilt kersten weerden. ter liefden van mi ende vanden kerstenen princen. mer die ander drie heeren moecht ghy lossen. Doen vraechde amynijus ende seyde. ghi heeren waer mede so moghen sy rantsoeneren ende vry sijn laet ons dat horen. wi sullen raedt vinden om die ghevanghen te quijten ende te verlossen wten prijsoene. ende dat by uwer gracen ende genaden. Doen seide heyndric wilt ghy lossen die drie gevanghen prijsionieren. so sult ghy voor elck ghevanghen man leeveren drie mijlloen gouts. drie witte valcken. XIJ. witte genetten. ende VI. dromedarijsen. ende voort sullen si sweeren ende geloven dat si nemmermeer teghen ons steken en sullen. Als demofoen dat hoorde so seyde hi. ghy heren het is een groot rantsoen. IX. mij-

lioën gouts. VI. witte valcken. XXXVI. genetten .XVIIJ. dromedarijsen. ende dan noch voort te gheloven teghen u lieden niet te steken. niet te min wi sullen den soudaen mijnen broeder die tijdinghe draghen. mer laet mi doch ten eersten op edelhede dese drie heeren spreken. om te horen wat haren sin is. Die heeren te samen waren dies wel te vreden. ende si leyden demofoen daer die heren waren besloten in een schoon camer. Men liet demofoen alleen bi hem lieden gaen dat hyse spreken mochte om te weten oft si ooc dat rantsoen soudren willen gheven. Als demofoen bi hem lieden was so seide hi. ghy coninc van lubien ende ghi ander coningen hoe sidy bedacht. waert ghy niet gaerne wt den prijsone. Die drie coninghen seyden. wi wouden wel dat wi daer wt waren. mer hoe comen wi daer wt. Doen seyde demofoen. wilt ghi wt sijn ghi sulter wel wt geraken. mer dat moet u costen. Doen seiden si al soudet ons costen al ons goet daer en gheven wi niet omme. Doen seyde demofoen u rantsoen is gemaect so verre als ghi wilt. een yegelic van u moet gheven den kersten heeren drie mijlloen gouts. XIJ. witte genetten. drie witte valcken. ende VI. dromedarijsen. besiet oft ghi bedacht sijt dit te doen. ende dan sweeren nemmermeer teghen hem lieden te steken. Als dat dese drie heren hoorden so saten si verslagen. Die coninc van lubien seyde liever dan ic hier bliven soude ic salt al geven. Als dat die ander hoorden si seyden ooc des ghelijcx, ende si seiden demofoen dat hi gaen sou totten heeren ende seggen dat sijt doen soudren.

Hoe demofoen vanden coninghen schiet. ende quam bi heyndric ende bi dander heeren. ende hoe hi beloofde dat ghelt ende al dander. ende leyde die coningen met hem.

DAT. C.I. CAPITTEL.

ALS demofoen aldus verstaen hadde haren sin so is hi ghecomen tot heyndric ende heeft geseit ortsa ghi heren dat rantsoen dat ghi hebt gestelt blijft ghi daer noch bi houdijt van weerden Doen seiden alle die heren iae wy. Demofoen seyde nu dan ghi heeren soudy dese drie heren niet willen

laten gaen op haer gelove, ende datmen u trantsoen sonde, ic salt u sweeren bi uwen god ende den mijnen, dat ict u sal doen hebben binnen, X. daghen oft eer. Als die heren dat hoorden so seide etsijtes, ortsa demofoen door die trouwe die ghi my deedt in armenien myn landt blijf ic u borge. Heyndric ende alle die heeren waren wel te vreden, ende demofoen swoer daer op sinen god ende der kerstenen god dat hi etsijtes quijten soude Doen waren hem die drie gevanghen ghedaen dat hijse met hem nemen soude also hi dede, ende si namen orlof aen de heren ende vrouwen, ende si streken onder hem viven ter poorten wt. Die kersten heeren deden ghereetschap maken om den coninc van capadocien te doopen, dat seer costeliken ghedaen was, ende hi was ghenoecht constant nae constantinobele, daer was groot genoechte bedreven. Die coninc evac was sijn peteren, ende die coninc lodewijc ende heyndric Sijn peten waren ysonia ende zelyadone die alle verblijft waren dat sulcke twee machtighe coninghen kersten waren gheworden, ende bedreven alderhande genoechten. Demofoen amynijus sijn ghecomen metten coninghen int heyr. Die soudaen ende die ander heren hebbense vernomen ende hietense willecome, ende si vraechden hem hoe si ghevaren hadden, ende hoe si wt quamen ende waer dander bleven. Die coninc van lubien seide, dat sal u broeder wel verclaren hoe dat ons rantsoen ghestelt is, ende wat wi doen moeten. Die soudaen seyde broeder demofoen segt op, laet horen hoe hebdiijt ghemaect dat ghi hebt vercreghen dese prijsnieren wten prijsone. Demofoen seide broeder daer moeten si ghenoch voor doen, want elc moet geven binnen, X. dagen drie mijlloen gouts, drie witte valcken, XIJ. witte genetten VI. dromedarijsen, ende hier heb ic voor ghesworen als man van trouwen, dat te senden binnen, X. daghen ende voort en moghen si teghen dese heren niet meer steken, dit ist verbont. Die soudaen waende dul te werden dat hem die kerstenen desen schimpe ende smaet deden Mer dies niet te min men sandt om die valcken, ende om die genetten, ende dromedarijsen, ende men vergaderde dat gout, ende die drye coninghen

reysden selve daer omme toe huys, ende als si te huys quamen so sonden si dat goudt int heyr aen demofoen valcken genetten dromedarijsen also si belooft hadden Die soudaen en speet niet so seertgout noch dander ghiften, en dede dat si hem niet helpen en mochten, mer haer lieden volc bleef bi den soudaen, ende hi ghinc ordineren omme der griecxschen princen strijt ende velt te leveren. Terwijl en dat si dit aldus ordineerden so was heyndric van lymborch brugom ghemaect van eresebia die keyserinne die hi trouwede met grooter eeren ende weerden in sintesoffijen kercke ende al daer so was hi in die kercke gecroont gheweldich keyser van grieken ende van constantinobelen Die bisschopen van den lande die brochten hem sinen keyserliken schilt aen den hals. Die coninc lodewijc van vrancrijc gorde hem sijn keyserlijc sweert aen sijnder siden, ende tract wter scheede ende gaft hem in die hant ende hi seyde, hoort keyserlic pijlaer, so dat sweert snijt aen beyde siden, so suldy scherpe iusticie doen over diemadadighe, ende bevrijden dat kersten ghelove, ende weder staen die sarasijnsche honden. Etsijtes die coninc van armenien hinc hem omme sinen keyserliken mantele tot eenen teeken dat hy tdecel was vant gheheel landt, ende sinen mantele openen soude ende daer mede bedecken die wet van kerstenrijcke. Die grave van athenen etsijtes vader spien hem sijn vergulden sporen aen, die welcke beteekenen wijsen raedt, dats dat hi met sijn ouders altoos te rade gaen soude, ende alle dinck wijseliken versinnen eer hi yet bestaen soude. Evac die coninc van arragoen die brachte hem die keyserlike crone die die bisschopen namen, ende si steldense heyndric van lymborch op sijn hooft, als diese verdient hadde mit feyten van wapenen ende seiden, her keyser so die crone u hooft verchiert so sidy schuldich te verschieren cloosters ende kercken, want ghi nu een pijlaer sijt der heyligen kercken, ende een scherm schilt voort kersten ghelove Ende alle dese poenten die u verhaelt sijn suldy sweeren hier op desen ewangelyboec, dat ghy dat houwen sult ende voldoen als een keiser van eeren Heyndric van lymborch seyde, al dat ghene dat ghi mi verhaelt

melodije ende si achten seer cleen ons mogentheyt. ende als haer lieden feeste over leden is. so sullen si ons strijt ende velt leveren ende ons bevechten. Als dat die soudaen hoorde dese tale. doe seyde hi mi is lief dat si ons strijt leveren sullen ende seyde. amynijus neve ist ooc also gheschiet. Doen seyde amynijus heer soudaen ende oom iaet. die costelicheit ende die triumphie die de kerstenen bedriven en waer niet om segghen. ooc passen si luttel op ons macht. aldus soude ic raden heer soudaen ende oom dat wy vergaerden alle die macht van onsen lieden om te weder staen der kerstenen macht. Die ander heeren coninghen ende ameralen seyden. soudaen heere hi seyt al waer Doen sandt die soudaen alle sijn landen door om hulpe ende om bijstant in affrijken /in damast/ in tartarijen / in iherico. daer hi sandt vier boden. ende elc bode gaf hy eenen brief daer sijn meninghen in beslooten stont. Die boden verstonden wel des soudaens sin. ende si liepen haesteliken te scheepe waert. ende si voeren over ende elc liep daer hi ghesonden was Die soudaen ende sijn heeren ghinghen te samen ter tenten waert om te banckenteeren ende goet chier maken. ende si ordineerden haer heeren hoe si die kerstenen bevechten souden. Die kerstenen princen waren al in vruechden ende in groter blijshapen. ende den tijt quam aen dat si den soudaen strijt ende velt leveren souden. ende si vergaderden ooc alle haer lieden macht. Heyndric sandt eenen bode aen sinen vadere ende sijnder moeder om te comen in griecken ende dat bi der bede van sinen wive. ende margrieta sijnder weerdigher suster. Die bode was ter stont gheordineert in eenen brief diemen hem gaf om te draghen aen den hertoghe van lymborch sinen vader. Die bode aenverde den last des briefs. ende hi maecte hem wech nae andernobelen toe. ende hy scheeppe also over tot dat hy quam in napels. van daer reedt hy tot int lant van lymborch tot heyndricx vader ende moeder. Als hi int landt van lymborch quam so ghinc hy in die stadt van lymborch daer hi vant des hertoghen hof. ende doen hy daer binnen quam so sach hi den hertoghe daer comen ghewandelt met sijnder vrouwen. sijn hee-

ren ende sijn edelen die quamen hem achter nae elc na sijnder weerden. Die bode viel op sijn knyen ende hi groete den hertoghe ende alle sijn heeren ende die hertoginne heyndricx moeder. Doen vraechde hem die hertoghe van lymborch van waer dat hi quam. Doen seyde die bode siet heere neemt desen brief die sendet u die keysere van griecken heyndric u sone die daer keyser is ende heeft ghetrouwt des oudts keyzers dochter gheheeten eresebia vanden griecxschen rijcke. Als dat die hertoghe van lymborch hoorde ende sijn vrouwe die hertoginne was hi seer blijde ende hi seyde. mijn hofmeester doet den bode wel gemac ende goede chiere aen. want ick sal hem hoochliken begiften ende dat door sijn goede tijdinghe. Die hofmeester dede dat hem die hertoghe beval. hi dede den bode goet chiere doen. Die hertoghe riep alle sijn edele mannen dat si by hem comen souden also si oock deden. doen brac hi den brief open ende hi gaffen sinen clerc dat hijen openbaerlic lesen soude Die clerc dede datmen hem hiet ende hy las den brief daer in stont. vriendelike groetenisse aen u vader ende moeder van mi ende van mijnder suster wegghen. die hoope ic eer lanc sal sijn een coninginne van armenien so verre alst u belieft ende sonder u bevel en willen wi daer niet toe doen Ende weet lieve vader ende moeder dat ic tot groten state comen ben. ende heb ghetrouwt des keisers dochter van griecken. ende ic besidt dat lant als een ghecroont keyser. nu hebben ons die turcken belegghen ende meenen ons te bederven. mer selve hebben si den meesten schade. so u die bode wel seggen sal. Nu bidde ic u op vaderlike minne dat ghi ende mijn moeder wout comen ons besien met uwen state. wy sullen u also tracteeren dat ghijs ons bedancken sult. die bode sal u wel vry leyden met uwen volcke. Als dit die hertoghe hoorde ende die hertoginne ende alle die heeren desen brief hoorden lesen waren si seer blijde alsoot reden was. Die hertoghe door die blijde tijdinge dede hi den bode bi hem comen ende hy sloech hem ridder ende hi begifte hem. ende dat door die blijde nyeu mare ende tijdinge die hy hadde van sijn lieve kinderen. men bedreeffer alderhande ghenochte diemen

hebt sal ick voldoen naest mijnder macht. Als hi aldus sinen eedt gedaen hadde. so gingen si misse horen. Daer was een groote triumphe van heren ende van schonen vrouwen. die speel lieden bedreven een groot gheluyt van spele ende van sanghe Als die misse gedaen was so ghinc die keiser heyndric met sinen state te hove. ende die keyserinne die bruyt quam nae met schonen state. daer was. XL. dagen feeste beroepen. Elc hadde gheleye vrij varen ende keeren. mer die soudaen van babylonien en betroudeuse niet. ende aldus en quam hijer niet. mer demofoen ende amynijus die ghinghen in die stadt ende dat op gheleye dat die kerstenen beroepen hadden. ende si waren ghelogiert by etsijtes in zijn hof. daer dansten si menighen schonen hof dans. Etsijtes ende demofoen die spraken te samen. ende dat om te doene een mommerije om dat demofoen sien soude ysonia zijn lief. doen deden si maken. XXIIII. rooken al geployt nae die griexsche manier totten knyen van drie colueren root/ wit/ ende groen. ende XIJ. tortsdraghers groen /root/ ende wit. ende XIJ. speel lieden vander selver cleedinghe. Als dese mommerije al gereet was so ghinghen dese heren wter brulocht. ende si maecten hem reede om des savonts te comen ten bankette. daer heren ende vrouwen vergadert waren in grooter blijenschappen ende in groter vruechden. Aldus quamen si met alderhande maniere van spele. die tortsdraghers ghinghen aen beyde siden. die mommers twee ende twee tusschen hem beyen al behanghen met gouden loveren. si quamen in daer die bruyt sadt. ende etsijtes nam die bruyt ende hij danstese voor. demofoen nam ysonia. amynijus die nam margrieten. ende dander mommers elck een camerier. daer bedreven si een werelt vol genoechten dat al te lanc waer om te verhalen. Aldus scheyde ic met ten minsten hier af. ende wil verhalen hoe demofoen ende amynijus wederom reysden by den soudaen int heyr. ende hem vertrocken alle den staet der kerstenen.

Hoe demofoen ende amynijus schieden van etsijtes. ende quamen int heyr by den soudaen.

DAT. C.IJ. CAPITTEL.

DOEN demofoen ende amynijus die feeste ghesien hadden so namen si orlof aen etsijtes. ende demofoen badt etsijtes dat hi ysonia zijn lief seer groeten wilde. hy seyde hi soudt doen. ende waer in dat hy zijn vrient wesen mochte hy soudet zijn in alle saken ende seyde. o demofoen ghetrouwe heyden het is iammer ende schade dat ghy gheen kersten en sijt. ic wilde wel dat ghi kersten werden wildet. ende ic u gheven soude het graefschap van athenen. nae mijns vaders doot. Demofoen seyde etsijtes vrient ic dancx u herteliken seer mer ten is noch den tijt niet. wy moeten noch ierst schermutsen ende malcanderen strijt ende velt leveren also daer ghesloten is Etsijtes seide doe dies zijn wi wel te vreden. als onse feeste leden is so sullen wy u comen besoecken. ende daer op so maect u ghereet. Als dat demofoen ende amynijus hoorden waren si blijde. ende si schieden van etsijtes ende ghinghen nae theyr toe Die soudaen ende zijn heeren saghense comen. si hietense willecome ende vraechden hem lieden hoe si ghevaren hadden. Demofoen seyde met allen wel. laet senden dat rantsoen van deu coninghen. dan sal ict u vertrecken hoe wi ghevaren hebben. Demofoens begheeren was ter stont gheschieden. transoen was in die stadt gesonden valcken genetten ende dromedarijsen dat heerliken ontfanghen was vanden kersten princen. ende die genetten waren die vrouwen gheschoncken daer was bedreven seer grote vruecht. Die bringers van den presente waren heerlic begaeft ende beschoncken dat si hem lieden bedancten ende quamen weder int heyr. Doen seide die soudaen broeder segt mi wat die kerstenen maken ende wat si bedriven Demofoen seide si bedriven alderhande vruechden ende blijenschappen. Heyndrick van lymborch heeft getrouwt des keyzers dochter. ende hi is ghecroont keiser van grieken. die costelicheyt die daer bedreven hebben die kersten princen en waer niet te vertellen. ende men soude niet segghen dat si orloghe hadden Die coninc van lybra is kersten ghewoorden. ende die coninc van capadocien ooc so is hi gheheten constant. ende dander lodewijc, ooc bedriven si alle

verdencken mochte. Die hertoghe stelde eenen ruwaert des lants van lymborch. ende hi voer met sijnder huysvrouwen ende met. XIJ. ionckers ende ridders metten bode nae constantinobelen. om sijn sone ende sijn dochtere te sien in state ende in eeren.

Hoe die boden vanden soudaen een groot volc vergadert hadden. ende hoese quamen al te samen by den soudaen voor constantinobe.

DAT. C.IIJ. CAPITTEL.

ALS die boden des soudaens al omme gheweest hadden ende haer bootschap gedaen. so brochten si met haer een groot volck wt damast/ wt affrijken/ ende wt iherico. dat si wel vergaderden. twee hondert duysent mannen by een om teghen die kerstenen te vechten. Die soudaen vernam die heren comen. ende hi trac hem lieden tegen ende hi hietse feesteliken willecome den soudaen van damast /den soudaen van affrijken/ die coninc van tartarijen/ die coninc van iherico/ die met haerder gheheelder macht daer comen waren om den soudaen bijstant te doen. Men ghinc daer pijpen ende blasen hornen ende basuynen dat die kerstenen horen souden dat si noch volc hadden vercreghen hem lieden in baten. Die kersten heren quamen ter mueren omme te sien wat die payienen ende heydensche honden bedreven dat si also trompten ende pepen Doen sach die torrenwachter op den toren datter vele scheepen aen waren comen ende veel sarasinen Die kersten heeren en maecten daer gheen werc af ende seyden. hoe meer vianden hoe meer eeren. ende si besetten haer poorten ende haer mueren met verschen volcke omme dat die stadt bewaert soude sijn. ende si schooten haer bussen dapperlick int heyr. also dat si daer veel volcx doot schooten vanden heydenen. Sy schooten een slanghe ende een cortouwe ghelijck wt der stadt die quam in die tente daer die soudaen met die vier heeren sadt over taeffel. ende die cortouwe schoot den coninc van iherico sijn hooft af. ende den soudaen van damast sinen arm af. ende noch veel meer ander

heydenen dier ooc bleven. Die soudaen dit siende dat hem die kerstenen dat deden so was hi seer verstoort. ende daer was een grote claechte ghedaen dat die coninc van iherico deerliken ghebleven ende vermoort was. ende die soudaen van damast sinen arm af gheschooten was. Doen swoeren die ander coninghen ende heeren dat sijt wreken souden dat hem lieden die blame gheschiet was. si stampen si smoorden seer ende ghinghen haer engijnen ooc stellen nae die stadt toe om hem lieden schade ende lachtere te doene. Maer ter wijlen dat si die bussen stelden so schooten die vander stadt diet saghen so vreeseliken wt dat si die bussen te stellen lieten. so vele werter doot gheschooten van die van binnen der stadt so dat die sarasinen achterwaert deysden ende weeken. ende si lieten die bussen staen. Ende doen die vander stadt dat saghen dat si te rugge toghen. so trocker een deel van hem lieden wter stadt ende si hielden schutte gheveerde metten heydenen. Ende ter wijlen dat si schutte gheveerde hielden. so namen si die bussen ende voerdense in die stadt van constantinobelen. Als heyndric dat hoorde so was hi seer blijde ende alle die ander heren met hem. maer si verwonderden seer dat si niet en vernamen noch en hoorden vanden bode die om den hertoghe otto van lymborch was. Margrieta die haecte ende verlangde seere om te sien haer vader ende moeder. ende etsijtes ooc dier ghelike. ende dat omdat hi hoopte margrieten dan te trouwen als den slach gheslegghen ware tegens die honden die haer ghereetschape seer maecten ende haer bataelge stelden om teghen te vechtene. want den dach seer naecte datmen strijt ende velt leveren soude. Die heydenen waren wel vier hondert duysent sterck. ende die kersten heeren niet boven twee hondert duysent sterck. aldus hadden die honden twee mannen teghen eenen. mer god was den kerstenen princen mede om dat si sijn ghelove sterckten alsomen horen sal eert ten eynde comt. Ende als dan den tijt quam dat den dach was vander bataelgen. so maecte hem elc ghereet om eer te behalen ende die vianden te weder staen so dat heyndric seyde. mijn heeren ende princen laet ons nu moet nemen ende

wesen sterc op gods vianden die wi be-
 vechten moeten. al is haren hoop seer
 groot. gods cracht is veel grooter dan si sijn
 moghen. ende inden meesten hoop volcx
 en is somtijts die cracht niet gheleghen.
 ich sal bevrijen mijn landen ende mijn
 palen op dat den heeren belieft. Doen sey-
 de heyndric o etsijtes coninc ic bidde u op
 een verdienen dat ghi als heden u eerliken
 ende vromeliken draecht teghen die ver-
 malendijde honden. ende ghy coninc lode-
 wijc van vrancric. ende ghi coninc evack
 der arragoenscher croonen. ende ghi co-
 ninc constant ende coninc lodewijc beyde
 nyuwe ghedoopt wilt nu wreken die pas-
 sie ons liefs heeren iesu christi want nu
 van noode is. Die heeren al te samen sei-
 den si souden doen datmer af soude weten
 te spreken in nae comenden tijden. aldus
 stelden si haer betrouwen al op god al-
 machlich. ende si maecten haer ordene
 seer sterck teghen die soudaen carodos
 van babilonien ende sijn mede hulpers.
 Die soudaen van babilonien hadde ooc sijn
 ordene ghestelt. ende sijn bataelgen wel
 sterck ghemaect. hi dede sijn horenen ende
 basuynen blasen. ende elck stelde hem op
 sijn verweeren. Die keiser heyndric van
 lymborch dede blasen sijn trompetten.
 ende al sijn edelen dyer ghelike. so dat
 daer een groot gheruchte ende gecrijsch
 was dat si nau en hoorden noch en saghen
 vanden gheluyt ende vanden stove van
 den paerden. Sy reden in malcanderen. die
 kersten riepen al cristus. ende die heyde-
 nen riepen haren mamet. sy vochten met
 allen seer datter aen beyde siden veel doot
 bleven kerstenen ende heydenen meest.
 Heyndric die keyser gheracte aenden sou-
 daen van babilonien die hi straffelic aen
 ginc met groten slaghen. ende die soudaen
 sloech oock dier ghelike. si sloeghen mal-
 canderen so seer dattet eenen deysen moch-
 te diet aen sach. ten eynde so sloech heynd-
 ric den soudaen vanden paerde daer hy
 op sadt dat hi bleef ligghen ter aerden.
 ende hi wert over reden dat hy daer doot
 bleef. Etsijtes die gheracte aen den coninc
 van tartarijen die hi ooc dapperlic aen
 ghinck. ende die coninc hem weder dier
 ghelike. si vochten seer langhe alsoot wel
 te vermoeden is. ten eynde so sloech hem
 etsijtes sijn hooft af. ende hy werpen van-

den paerde. Dit sach die soudaen van
 affrijken ende wildet wreken ende quam
 op etsijtes. maer die coninc lodewijc quam
 etsijtes te baten ende die versloech den
 soudaen van affrijken ende daer toe noch
 veel sarasinen. Amynijus sach dat hi sijn
 volc aldus deerliken verloos met groten
 hoopen. ende demofoen ooc dier ghelike
 so quamen si met haren heyren aen. ende
 si sloeghen op evac den coninc van arra-
 goen ende op sijn volc Dit sach heyndric
 van lymborch ende quam hem bi. evac
 ende demofoen die vochten so seer dat si
 malcanderen die wapen vanden halse
 sloeghen. ende heyndric die vacht teghen
 amynijus die heyndric sloech vanden
 paerde. ende door sijn edelheyt nam hy
 hem ghevanghen. Ter wijlen dat hi hem
 gevanghen hadde so sloech evac demofoen
 in onmacht. ende hi souden doot ghe-
 slaghen hebben. mer heyndric riep dat hi
 hem ghevanghen nemen soude. ende voe-
 ren hem in die stadt also hi dede. Als die
 heydenen saghen dat si haer hoofden ende
 heeren aldus verloren hadden ende quyt
 waren. so stelden si hem om wech te loo-
 pene nae haer scheepen toe. mer die ker-
 sten heeren sloeghense al meestendeel doot
 datter seer luttel ontquamen vanden hey-
 denen sy en blevender al meestendeel doot.
 Demofoen ende amynijus waren in die
 stadt ghebracht. Ysonia die verwaerde
 demofoen want hi in onmacht bleef wel
 drie uren lanc Amynijus die was margrie-
 ten gheschoncken. die kersten endeden
 anders niet dan si pilgierden ende dat goet
 vanden heydenen in die stadt brochten.
 Seer luttel heydenen ontquamen meer dan
 die amerael van den soudaen van babilo-
 nien. ende die amerael vanden coninc van
 tartarijen ende demofoens camerlinc. ende
 omtrent vijf hondert sarasinen die royden
 met ten galyooten ende baergen wech nae
 haer lieden landt nae slavonijen ende
 tartarijen waert daer groot iammer bedre-
 ven was om tverlies van haerder schaden.
 Die kersten heeren waren seer blijde dat si
 die victorie hadden vercreghen. mer si
 hadden oock grooten schaden gheleden.
 want si hadden wel verloren. X. duysent
 mannen. so dat si wel sochten vijf daghen
 lanc eer dat si die kersten dooden conden
 vinden onder die heydenen. Sy vonden

vele edele van heydenen die grote costelicheden over hem hadden dattet onmogelic waer te vertellen. die arm waren werden daer rijcke. want heyndric die keyser gaf elcken dat hi vant. aldus waren si te gierigher ende te naerstigher om te soeken onder die heydensche honden dier verslaghen waren. so dat elc overvloedich vercreesch vanden sarasinen goeden. haer scheepen/ haer vaghenen/ haer tenten/ haer artelerije wert al te samen in diestadt gehaelt. Die kersten heeren ende princen maecten allen blijchap. ende die ghene die gewont waren deden si vermaken ende heelen. ende die arm waren macten si rijcke. Heydenisse en hadde noyt meerderen schade dant daer en hadde. want so vele edele lieden als si daer doot lieten ende ghevanghen so men horen mach.

Hoe demofoen bequam vanden slaghe. ende hoe ysonia des coninx dochter van salenten hem beclaechde. ende hem bekeerde aent heylighe kersten ghelove dat hi kersten werdt. ende beloofde haer trouwe.

DAT. C.IIIJ. CAPITTEL.

Ysonia die seyt.

O Demofoen ridder van groter weerde
 Vroom cloeck ten sweerde
 Suldij noch lange in onmacht bliven
 Ten leeft geen bedrueter wijf op deerde
 Iaes ic aen verde
 Meskief der herten wat sal ic bedriven
 Mijnen rou en machmen niet volscriven
 O lievelic aenschijn hoe sidy verkeert
 Mijnen druc vermeerct
 Dus wert u daenschijn mit tranen ghe-
 [dweghen
 Sal dus u princelicheyt vermeerct
 Bliven verseert
 Daer therte ionstich toe is gheneghen
 Allendige maecht wat sal ic dan plegen
 O vermalendijde slach die groot sy
 Dat nalicx doot sy
 Die liefste daer mijn confoort op stont
 Dies therte lasen bedroeft ter noot sy
 Wt liefden bloot vry
 Moet ic u cussen aen uwen mont
 god make u bedwelmden sinnen gesont

Demofoen.

Ay my wats mijns hoe come ic hier
 Iaes in dese camere

Ysonia.

O ridder fier
 Demofoen die my voor al behaecht
 Hoe moechdy varen

Demofoen.

Och sidy dat schoon maecht
 Ysonia daer mijnen sin op staet

Ysonia.

Iae her riddere

Demofoen.

O confort en raet
 Segt my reyn amorueselic saet
 Hoe ic hier come op alle bede

Ysonia.

O demofoen prince van vromer daet
 Ic was nalicx van drucke al desperaet
 Ghi waert wten strijde noyt sulcken on-
 vrede In onmacht gebrocht hier intstede

Demofoen.

In onmacht noyt meerder edelhede
 Ic weet by cans wel wie dat dede
 Twas evac die mijn vrienden versloech
 Daer ic groten haet ende nijt toe droech
 En waenden met mijnder cracht verslaen

Ysonia.

En hadde heyndric en etsijtes gedaen
 Ghi waert int velt voor hem daer bleven
 Mer si verbaden u en my is last gegeven
 Vander keyserinnen u te bewarene
 Vercoren riddere

Demofoen.

Van desen verclarene
 Verwondert my therte wter maten
 Hoe sou ic des duecht ongeloont nu laten
 So waeric een vileyn alder vileynen meest.

Ysonia.

Neen ghy dat hoope ic

Demofoen.

Sijt onbevrees
 Reyn maechdelic keest
 Therte is verhuecht toe inden gheest
 In u schoon lievelic ghesichte
 Dus roep ic om troost in venus foreest

Want u liefde die is profect ghesneest
Int herte reyn amorues ghestichte
en belcht u niet al valt mijn ionst op
(slichte
u ter eeren sal ic tkersten gelove aen
(verden

Ysonia.

Mijn bedruct herte ic nu verlichte
Demofoen prince van groter weerden
Boven al dat levende is op der erden
Moet ic mijn liefde tuwaerts draghen
Ridderlic behaghen
En wilt niet meer claghen
Mijnen wille die gheef ic in u accoot
Als herte in herte vereenicht woort
Altijts in eeren so daer toe hoort

Demofoen.

Ik en ghere niet anders blome verheven
Wilt vruechdelic leven
Ik sal u trouwen met groter eeren
Dies sal ic u hier te pande gheven
mijn trou ende het kersten gelove aen
(cleven

Daer alle duechden by vermeeren
En alle mijn afgoden te nieten keeren

Ysonia.

Iolijt profijt moet dies ghebueren
Schoon lief mijn gries is al ghedaen

Demofoen.

Dijnen troost verlost verdriet en trueren

Ysonia.

Iolijt profijt moet dies ghebueren

Demofoen.

Die mint die kint nae der natueren
Waer den wille al stille zijn stat wilt slaen

Ysonia.

Iolijt profijt moet dies ghebueren
Schoon lief mijn gries is al ghedaen
Dus laet ons met vruechden ter maeltijt
(gaen.

ALDUSghinghen dese twee ghelieven ter
salen waert ter maeltijt. daer groote blij-
schap was ende grote vruecht. Die keiser
heyndric die hiet demofoen feestelic wille-
come ende deden sitten bi sijnder siden.
Ysonia die ginc bi die vrouwen sitten aen
die keyserinnen tafel. Als demofoen ghe-
seten was by alle die heeren ende princen.

ierst die keyser. die coninc van vrancrijc.
die coninc van arragoen. die coninc van
costrin ende die coninc van lubien. ende
sijn neve amynijus ende ander princen
dier saten so seyde demofoen. ghi heeren
al te samen ic danc u met ganser herten
als dat ghi my ghespaert ende bevrijt hebt
vander doot inden strijt daert campelic
ende seer aventuerlic met mi stont. al so
mijn beminde eerweerdighe heeren ter
eeren der edelheyt die ghi my ghedaen
hebt ende bewesen aldaer in mijnder noot
so sal ic dat heilighe kersten ghelove aen
nemen ende doen my doopen ende dat ter
eeren van u allen. ende ter liefden des
conincx dochter van salenten die over
schone ysonia. Als dat heyndric die keiser
hoorde ende alle die ander coninghen ende
heeren waren si seer blijde ende seyden.
heer demofoen ghi doet seer wel. ende
twerdt ter salicheyt uwer sielen dat ghi
laet varen dijn onghelovich leven Doen
vraechde demofoen houdt amynijus neve
sidy oock ghevanghen onder dese heeren
ende princen. dats u veel ghelucx. want
om uwen wille is alle dorloghe gebuert.
ende door mijnen broeder diet betaelt
heeft metter doot. Doen seide amynijus
demofoen heer oom ic kenne dattet waer
is. maer dies niet te min u broeder mijn
oom die soudaen van babilonien die was
die rechte cause ende oorspronc van deen
want hy wilde dat keysserrijcke winnen
van constantinobelen. ende my daer in
setten als gheweldich keysere met des outs
keisers dochter eresebia die nu die keiser
heyndric van limborch ghetrouwt heeft dat
my wel behaecht. ende ic wilde wel dat si
mi wouden stellen ter rantsoenen. ende
dat ic mocht reysen nae babilonien. Daer
op dat demofoen antwoorde ende seyde.
siet neve amynijus wilt ghi wel doen. so
laet varen ons goden. want ghi siet doch
wel dat sy cracht noch macht en hebben.
noch gheen viertuyt/ rooke noch smake
en hebben mer tis een duvelderije. iae bi
der kerstenen god. die de kerstenen macht
verleent heeft te vernielen / mijneeren
ende te bedwingen die gheheele macht
van heydenisse. ghelijc dat aen ons wel
ghebleken heeft. want wi hebben ghehad
thien mannen teghen eenen. ende si heb-
ben ons bedwonghen. Aldus neve wildy

wel ende wijseliken doen so laet u wet varen. ende wert kersten met my. ic be- love u te helpene dat ghi besitten sult landen ende palen van uwer heerschappijen. Als dit aminijus hoorde so sadt hi verwondert ende versleghe van herten ende hy en wist wat antwoorden dan hi seide O demofoen oom ic sal my op dat stuc beraden. ende dan als dan het mach so goet sijn der kerstenen wet ick salse aenveerden. aldus wil icse noch badt be- vroet ende onder wesen sijn. ende noch meer daer af horen dan ick ghehoort hebbe vermonden. Doen seyden alle die heeren hi seyt ooc waer. men sal hem meesters doen die hem onderwijsen weghe ende leeren sullen dat salighe ghelove vander wet christus. Aldus waren die heeren be- sich om theylighe kersten ghelove testere- kene. ende si bedreven grote vrolicheit ende alderhande ghenoechte diemen ver- dencken condon over maeltijt. Daer waren schalmeyen / trompetten/ clarioenen/ die welcke daer maecten een seer schoon groot geluyt over die maeltijt nae die costume vanden hove. Als si aldus vrolic geweest hadden so ghinghen si wandelen buyten der poorten vander stadt om te siene die plaetsen daer die heydensche honden gheleghe hadden. ende hoe si hem lieden begraven hadden ofte si in een stadt gheleghe hadden. Die keyserinne eresebia ende alle die ander vrouwen ende maechden die daer by waren verwonder- den hem lieden seer als si saghen die put- ten ende die leghers dyer stonden. mer daer en was niet ghebleven. Doen ghin- ghen si besien die schepen dyer die turc- en ghelaten hadden in die havene.

Hoe die kersten heeren die scheepen be- saghen craken galeyen ende galyooten ende hoe die hertoge van lymborch daer quam ghevaren met sinen scheepen. ende hoe hi ontfanghen werdt vanden keyser heyndric sijn sone ende van margrieten sijn dochter. ende van allen die ander heeren ende prin- cen.

DAT. C.V. CAPITTEL.

DESE heeren ende vrouwen besaghen die scheepen achter ende van voren. die wter

maten seer costelic ende schoon waren om te aenschouwene. Doen seyde demofoen comt dit was mijn schip ende besiet die cameran ende salen dier in staen. Als si in dit schip waren so docht hem lieden datmen noyt schoonder oft costeliker ge- sien en hadden dan dat schip en was van alle manieren van berylijcheden. Met dat si aldus die schepen besien so climpter een in die merse vanden heeren ende hi seyde. ic sie scheepen herwaerts comen Die heeren van beneden vraechden van waer. si seyden wt kerstenheden Doen seide margrieta van lymborch o heyndric lieve broeder oft dat ons vader ende ons lieve moeder ware dat soude ons een vruecht ende blijchap wesen. Heyndric die keyser seyde. laet wt senden twee galyooten die wel te riemen sijn. ende dat si hem teghen royen moghen om sekerheyt te weten wat volcx dattet is ende van waer dat si comen moghen. ende dat was ter stont gedaen. Daer waren terstont twee galyoten bereet. ende si royden nae die schepen toe die noch wel van daer waren drie mijlen. mer sy hadden seer goet wint dat si seer naerstelic aen quamen. Als dese galyoten langhen tijt gheroyt hadden. so quamen si bi den scheepen dier twee was. ende vraechden van waer dattet tship was. Die bootslieden dier in waren seyden wt kerstenrijc. ende doen vraech- den si wat si gheladen hadden ende waer dat si toe seylen wouden. Die bootslieden seyden volck. Doen vraechden si weder van waer dat volc waer. Die bootslieden seyden van lymborch. Als dat die vanden galyooten hoorden royden si wederomme nae constantinobelen toe om te bringhen die tijdinghe aen den keyser ende aen die ander heeren ende vrouwen. Als si aen die havene quamen daer die grote schepen laghen. daer heeren ende vrouwen in wa- ren so riepen si. ende heyndric die keyser vraechde hem wat tijdinghe ende wat scheepen dattet waren. Sy seiden die sche- pen sijn wt kerstenrijc. ende si hebben volck gheladen wt den lande van lym- borch. Als dat heyndrick die keyser hoor- de ende margrieta van lymborch waren si seer verblijt ende seiden. het sal clierlick ons vader ende moeder sijn. Als dat die ander heeren hoorden waren si allen ver-

blijt, ende sonderlinge etsijtes. Met dat si aldus besich stonden so quamen die twee scheepen in die havene daer si streken haer lieder seylten. Heyndric etsijtes die coninck van vrancrijc evac ende alle die ander heeren ginghen op die kaye, ende so dede die keiserinne eresebia ende margrieta om te willecomen haren vader ende haer moeder, aldus so waren si allen ionc ende oudt bereet om hem te feesteren ende willecome te heeten. Die keyser heyndric ghinc int schip ende hi viel sinen vader te voeten ende sijnder moeder, ende die ionghe keyserinne ende margrieta dier ghelike. Daer waren si heerliken ontfanghen van coninghen hertoghen ende grauen, ende gheleyt mit grooter blijshapen ende met ontaliker genoechten te hove waert. Die hertoghe van lymborch ghinck boven den keyser heyndric sinen sone, ende die hertoghinne boven der keyserinnen, ende dat om hem eere te doene so si ooc deden nae haerder werden. Als si te hove quamen so leydemense in een schoon sale, ende men dede daer comen van alles planteyt, elc die eerde den hertoghe ende der hertoghinnen met groter blijshapen ende werden. Die keyser heyndric dede ter liefden van sinen vader een ternoy be-roepen, om te bedriuen alderley ghenoechte. Den prijs soude sijn eenen gouden helm van buyten, ende van binnen eenen silveren helm Ende die keyserinne hinc op een gouden valcke, ende eenen silveren valck. Desen last was ghegheuen den herauten dat sijt vercondighen souden be-reet te sine den derden dach vanden meye, aldus was den last ghegheuen XL. daghen gheduerende die feeste. Die herauten namen den last aen, ende si ginghen alomme chiteren ende vercondighen dese hooghe feeste, dat elc soude comen ter banen alsoot voorseyt is. Daer was een grote ghenoechte onder die heren ende vrouwen. Etsijtes die was altoos bi margrieten ende bi haer moeder, ende die grave etsijtes vader bi den hertoghe, ende dat omme der dochter wille die etsijtes seer lief hadde ende si hem weder daer men noch wel af horen sal, ende wat triumphen etsijtes dede omme margrietens wille ende om haer vaders ende moeders willen, dat omme te horen werdt een melodije om die

costelijcheden die etsijtes doen sal inden ternoye ende van die costelike triumphen die daer bedreven werdt vanden amoruesen gheesten Etsijtes die dede alle sijn ghereetschape maken so hy alder best conde verdencken in sijn verstande, omme chierliken in die bane te comen ghelijc eenen coninc toe behoort Demofoen die dede ooc dier gelike ghereetschape maken om costelicste om dat hi ysonia sijn hertelike lief te badt soude moghen behaghen Ende die coninc lodewijc van vrancrijcke dede ooc des ghelijcx ghereetschape maken om sijn alder liefste wille die hy int herte vercoren hadde. Daer was bedreven een groote ghenoechte, ende dat ter blijshapen der comsten van heyndric ende margrietens vader van lymborch die hertoghe ende die hertoghinne Doen den tijt quam vander vesperijen elck stelde hem op te paerde, ende dat op sijn alder chierlicste. Die keyser heyndric ghinc met sijn vader ende moeder ende met sijnder keyserinnen ter tynnen waert, ende margrieta van lymborch met haren maechden, dat seer schoon om te sien was die over schoon ghesichten daer te sien liggende met vlinkenden oghen ende met groter costelicheyt. Die herauten stonden beneden op een schavot, om al daer te ontfanghen die wapenen vanden princen om ternoyen Die trompetten werden gheblasen, doen quam daer alder ierst ter versperijen die coninc lodewijc van vrancrijc, ende hi gaf sijn wapen over den herauten. Die herauten gavense weder over ter tynnen margrieten van lymborch, ende die hinct daer aent taveel, ende daer met reet die coninc lodewijc van vrancrijc met sinen edelen wter banen Doen quam daer ter stont ghereden die ridder demofoen des soudaens broedere carodos van babilonien met costeliken ghewaden ende hi presenteerde ooc sijn wapen ter banen. Die herauten ontfinghense ende si gavense margrieten over diese weerdeliken nam ende hincse by des coninc lodewijcx wapen, doen dede demofoen sijn hoesheyt ende hi eerde die vrouwen ende reedt wter banen. Doen bliesen die trompetten ende si maecten groot gheluyt, ende doen quam al daer ghereden die coninc van arragoen, ende die kersten coninc lodewijck die eerst een hey-

den was. ende elck die presenteerde daer sijn wapen nae die costume vanden hove. ende die wapenen werden ghehanghen aent taveel daer dander wapenen hinghen. dese twee coninghen reden wech wter bannen. Die hertoghe ende die hertoghinne des keyzers vader ende moeder verblijden in die gront haers herten. als si aen saghen die costelicheyte die die heeren bedreven. Die grave van athenen etsijtes vader die seyde tot den hertoghe van lymborch. o edele ende machtich hertoghe hoe ghenoecht u die triumphe vanden edelen hier vanden lande ist niet ghenoechlick. Daer op die hertoghe antwoorde ende seyde. het is schone ende lustich om te bemerckene die lostelicheyte vanden princen ende ooc mede machmen mercken dat sy noch moet int lijf hebben. iae quaemt te doene dat heilige kersten ghelove te helpen vermeerderen. ende gods lachtere te wreken. Daer op die grave van athenen antwoorde en seide. dat hebben si wel merckelic aenschijn gedaen teghen die honden der sarsinen die ons met grooter macht belegghen hadden die nu ter tijt god heb lof ende danc seer verschoyt ende verdreven sijn. ende dat bi die vromicheyt van uwen sone ende der anderen princen. Met dien dat si aldus besich waren int couten. so bliesen weder die trompetten. ende daer quam doen ghereden die coninc van armenien etsijtes sijnder. XXIIII. al van eender cleedinghe half gouden laken. ende half fluweel carmosijn dat seer costelic om te sien was. Etsijtes die lichte sinen hoet. die vol plumagien hinck. ende hi groete alle die vrouwen. ende hy presenteerde den herauten sijn wapen die hi custese eer dat hijse over gaf. Die herauten namen die wapen. ende si gavense margrieten van lymborch dier seer in verblijde. Als si die wapen sach ende den ghenen diese droech sy custese heymelic datment niet en sach. ende si hincse bi die ander. doen dat ghedaen was so reedt etsijtes met sinen volcke wech na sijn logijs toe. Doen quamen alle die ander heeren /hertoghen/ graven/ ridders/ ende haenroetsen ende brochten haer wapenen ten taveele daer si ontfanghen waren ende ghehanghen bi die ander wapenen die daer hinghen aent taveel. Als dan aldus die vesperije ghe-

daen was so ghinc die keiser heyndric met sinen vader ende met die grave van athenen ende noch andere grote princen metten keyser ter salen om te bancketeren. Die keyserinne eresebia nam die hertoghinne van lymborch bi der hant. ende margrieten van lymborch ende die gravinne van athenen met vele maechden ende vrouwen die volchden achter nae. ende si ghinghen ter salen bi den keyser ende alle die heeren daer grote costelicheide van spijsen bereet was. van alderhande manieren van wiltbrade. als reygers/ puytoren/ quackvasanten/ herten/ binden/ beren/ everswijn dat men dyer ghelycx niet vele van costelicheiden gesien en heeft die al daer ghedaen was ter liefden van vader ende van moeder om hem eerliken te feesterene. Daer waren alle manieren van alderhande speellieden/ herpen/ luyten/ velen/ ende floeyten/ trompetten/ schalmeyen/ dat een melodije was om horen dat soete gheluyt der instrumenten. ende dan die musyke van den sangers dat boven al ghinck. ende al waer een oudt gheweest van daghen hi moste nochtans verionghen int horen vanden soeten sanghe ende vanden melodyeuschen speele Doen elck tsijn voort ghebracht hadde in singhen ende int spelen. so ghinck die keyser heyndric van lymborch ende sijn vader sitten. ende voort alle dander heeren. ende die keyserinne ende die hertoghinne van lymborch ende die gravinne ghinghen sitten ter maeltijt om goede chiere te maken in sopperen in eten ende in drincken. daer waren si gedient van alderhande manieren van spijsen. Heeren ende vrouwen die saghen vriendelic op den anderen elc bracht sijnder liefster met vriendeliken ooghen. Die speellieden speelden nae costume vanden hove. elck was seer vrolick ende blije. ende die heeren verlanckde ende haecten seer nae den dach vanden ternoye. Etsijtes ende demofoen waren hem bereedende om te comene bi den maechden ten banckette Als die maeltijt ghedaen was ende elc vrolic gheweest hadde so ghinghen die heeren ende ioncfrouwen dansen ende triumpheren so seer dat etsijtes ende demofoen te samen in quamen seer costelic ghehabijtuert. haer pagien achter hem ende haer hove-

lingen. ende si werden daer heerliken ontfanghen. ende daer ghinc men bedriven alderhande ghenoechte Etsijtes die nam margrieten by der hant. ende hi danste met haer eenen basdans. Demofoen die nam ysonia met ter hant ende hy danste met haer ooc een anderen basdans. Als dese twee heeren ghedanst hadden. so ghinghen si sitten couten ende coossen van amoruesheden. elc bi der liefster ende weerdster die hi wtvercoren hadde int herte ende die ander hovelinghen die dansten ende triumpheerden elck met sijn amoruese also dat daer bedreven was een grote ghenoechte ende blijshapen. Die hertoghe van lymborch ende die hertoghinne verblijden indengheest dat si aen saghen die grote costelijchede dier bedreven was. ende die amoruesheit vanden ionghers. Als si alle dese ghenoechte bedreven hadden. so begeerde die hertoghe van lymborch ruste ende noch meer ander heren. Men ontstac die tortsen ende men leyde die hertoghe otto van lymborch ende die hertoginne ter cameren waert daer si rusten souden. ende also voort den keyser heyndric ende die keyserinne eresia ghinghen ooc in haer ruste. ende alle die ander heren coninghen ende graven elck ghinc ooc tot haer logijsen waert om te rusten ende een yghelic van hemlieden haecten ende verlangden nae den lichten dach om te slaen inden ternoy. ende daer te behalen eer/ danck/ ende prijs. alsomen wel horen sal ten wt eynde van desen ternoye.

Hoe den ternoy begonste. ende hoe daer seer vromeliken gheslegghen was aen allen siden van coninghen/ hertoghen/ ende graven/ ende weye den prijs ende den danck hadde.

DAT. CVI. CAPITTEL.

[35]

ALS den dach hem verbaerde die vele heeren ende princen te langhe beyde. so ghinghen die herauten ende si maecten alle dinc bereet. ende behinghen dat taveel met schonen costeliken tapijterije ende met gouden ende fluweelen lakenen daer

die heren ende vrouwen ligghen souden om te iugierene wie datter best slaen soude inden ternoy. Die schilden waren ghanghen aent taveel elc nae sijn edelheyt vanden ghenen dier versperije ghedaen hadden. Als die herauten dit al te samen bestiert hadden. so deden si dat perck daermen ternoyen soude ront omme becleeden met rooden schaerlaken. ende dat bi bevelen vanden keyser heyndric. Doen si al dit bestiert ende beschiet hadden so quamen si te hove bi den keiser ende graven hem te kennen dat alle dinc bereet was om te ternoyen. Die keyser was blijde als hijt hoorde ende hi ghinc om sinen vader ende moeder ende hy dede hem eere ende reverencie also hi schuldich was. ende si ghinghen te samen heeren ende vrouwen ter kercken om te boren gods dienst. die seer costeliken in sante soffijen kercke gedaen wert mit grooter weerdicheyt ende met groter eeren Als den dienst gods gedaen was ende die misse ghesonghen so ghinghen si te samen te hove ende ghinghen sopperen ende ontnuchteren na costume ende ghewoente vanden hove. Die voor ghenoomde heeren dier ternoyen souden. elc ginc hem bereyden ende wapenen om eere ende danc te behalen inden ternoye. Die keiser heyndric beval den herauten dat si ten taveele gaen souden ende doen die trompetten slaen. sodat elc soude comen doen sijn intreye die prijs verdienen wilde. Die herauten die ghinghen ende si deden dat hem die keyser bevolen hadde ende deden die trompetten slaen. ende die herauten riepen dat bevel van den keyser wte. Doen dberoop gedaen was ende heren ende vrouwen ontbeten hadden so quamen si ten taveele. elck ghinc nae sinen staet. die keyser ende sijn vader die ghinghen voor. sinen staet van sinen edelen die volchden hem nae. Doen quam die keyserinne ende die hertoghinne van lymborch ende margrieta elc met haren state seer costelic met maechden ende vrouwen. ende si ghinghen ligghen ten taveele. elck daer hi behoorde. 't was een werelt taensiene die over schone ghesichten die daer waren ten taveele. Als heren ende vrouwen aldus geleghen waren elc nae haerder weerden ende nae die geleghentheit der edelheyt. so bliesen die trompetten. doen

sachmen die heeren in comen om te doen haer intreye also wit ghewapent als engelen. Inden iersten die coninc van vrancrijck. daer nae die coninc van arragoen. daer nae die coninc lodewijc van cosdrin. daer nae die bekeerde coninc caspus. daer nae die coninc van armenien etsijtes. daer demofoen. daer na die merkijs van constantinobelen. daer na die grave van andernobelen. daer na ridders ende haenrootsen die al daer quamen doen haer intreye. datmen anders niet en sach dan oft eenen silveren berch geweest hadde. Aldus reden die heeren al te samen paer en paer verby dat tavele daer die vrouwen laghen. Die keyser ende sijn vader die hertoge van limborch verblijden als sy hoorde dat gheruchte van den paerden. ende tgeclanc vanden harnasche. so deden ooc die vrouwen ende die ander heeren. Die heeren vanden ternoye deelden hem in twee partyen. deen over deen side. ende dander over dander side vanden percke. ende dat om te thonen haer lieder cracht ende feyten van wapenen Die trompetten ghinghen op. als die mannen van wapenen hoorden dat trompet op gaen sloegen si haer paerden met sporen. ende haer sweerden wt slaende daer deen op den anderen dattet vier wt dat harnasche vloech. Etsijtes ende demofoen sloegender seer vele ter aerden. so dede ooc die coninc van vancrijc ende die coninc van arragoen. so dat die ierste intreye ruwelic te wercke ghinc. dat die keyser dede roepen artse poont so dat si op houden souden tot nae der noene. ende elck soude rijden tot sijnder herbergen dat also terstont ghedaen was. want daer en was nyemant diet keyzers woort weder horen dorste. Aldus reden die heren elc int sine. ende vele waser diet tharnas ontwee was. ende die deident ter stont maken om weder nae maeltijt ter banen te sijn. Etsijtes ende demofoen waren die leste vander banen. ende dat dede dat schoon gesichte vanden vrouwen dier laghen ten tavele ende aldus deden si den vrouwen eere ende si reden wech in haer logijs. Die keiser met sinen state ghinc te hove. ende die keiserinne die volchde nae met haren state. Als si te hove quamen so ghinc elc sitten nae sinen staet. men bracht die gherechten. heeren

ende vrouwen die waren daer gedient elc nae haerder weerden. daer was van als genoch Etsijtes ende demofoen die waren haest ontwapent ende si quamen te hove. ende dat om dat elc sijn liefste besien soude. si aten ende si droncken si waren vrolic. elc brocht sijnder liefster Die hertoghe van limborch die vraechde etsites of hi niet vermoeyt en was. ende oft hi noch weder aen wilde om ternoyen Daer op dat etsijtes antwoorde ende seide. o edel hertoghe dien rijm en schaet der bloemen niet. ic en ben mer ontweert. mer men heyt hem een sot die gheen die hem selven laudeert oft prijt. is hi sulck dat hi prijs verdienen can tsal hem wel ghebueren. mer die meninghe is also verwaent dat hem dunct dat hem niemant deren en mach. daer bi werter vele bedroghen. want het wanen dat bedriecht. Die hertoghe horende dese woorden seyde. her coninc etsijtes ghi segt al waer. twanen bedriecht seer. sulc die waent dat hi seere bemint is ende hi is seer ghehaet ende aldus bedriecht dat wanen. Die keyser heyndric sijn sone seyde vader here ghi segt dat waer is Aldus is hi wel een verwaent sodt die hem laet duncken dit sal mi ghebueren. ic weet wel. ende hem wel weten bedriecht hem. Aldus saten dese heren besich met nieuwerrellingen ende spraken. vele diversche redenen also sulcke heeren gecostumeert sijn. si aten si droncken ende si waren seer vrolic. Als die maeltijt ghedaen was elc ginc hem vermeyen inden boomgaert ende inden cruyt hof. omdat haer spijsse wat sincken soude. Etsijtes ende demofoen die namen orlof aen margrieten ende aen ysonia ende si ghinghen hem wapenen ende weder op sitten te paerde om inden ternoye te sine. so deden ooc alle dander heeren dier gheweest hadden elc wilde sijn schade verhalen Die keiser ende sijn vader. die grave van athenen ende meer ander heren stelden hem om te gane ten tavele waert. ende also dede ooc die keyserinne ende haers mans moedere ende margrieta van lymborch. ende voort die gravinne van athenen ende veel ander maechden ende vrouwen die alle hem lieden volchden om taensiene die triumphen vanden ternoye daer die intreye afgeschiet was. Als dan die heren ende vrou-

wen ghelegghen waren ten taveele om te gheven den prijs diet best verdienen soude. so is etsijtes ende demofoen ierst ghecomen ter banen. daer nae die coninc van vrancrijc ende die coninc van arragoen ende voort alle dander die te voren ghe-noemt sijn. Die trompetten werden geblasen. die sweerden ginghen wt. elc verkoes eenen man. daer ghinghen si slaen op malcanderen. Evac die sloech den coninc van cosdrin ter aerden. ende etsijtes die sloech den merkijx van constantinobeles dat hi bleef liggen in sinen sadele in onmacht Demofoen die sloech den grave van andernobeles van sinen paerde. Die coninc van vrancrijc die sloech ooc cloeckelic op dander heren. also dat etsijtes/ demofoen/ evac ende vrancrijc die vier vroomste waren ghepresen vander banen. want wat hem vieren teghen quam is sloegent ton-dere. datter vele was van hem lieden diet velt begaven ende lietent den vieren houden Die herauten riepen allen armenien en vrancrijc. arragoen ende demofoen. etsijtes ende demofoen hadden den meesten roep. also dat si verdienders waren van den hoogsten prijs Als dese vier aldus die bane hielden so ghinghen si wt ghenoechten ende plesanten elck een lancy breken ter baelgen. Etsijtes die stac teghen den coninc van vrancrijc. ende demofoen teghen den coninc evac van arragoen. die heeren ende excuwers die dienden hem lieden vander lancen. Etsijtes reet op den coninc sijn lancy datse in spaenderen wech vloech. ende des conincx lancy des ghe-lycx. Demofoen reedt op den coninc evac dat die lancy ontstucken ghinc. ende hi stac den coninc evac dat hi weec op sinen sadelboom daer nae leyde die coninc van vrancrijc weder sijn lancy in. ende hi reedt om etsijtes af te stekene. maer etsijtes leyde sijn lancy te rechte in. ende hi gaf sijn paert den breyl en sloecht met sporen dat hi met sulcker cracht aen quam dat hi den coninc van vrancrijc reedt wt den sadele. mer sijn heeren hieven hem weder ter stont op in sinen sadele. het welcke een lust was te siene. doen quam etsijtes bi den coninc ghereden ende nam hem bi der hant edelheit thonende. Die coninc van arragoen leyde sijn versche lancy in om demofoen af te rijdene ende demofoen die peyns-

de der ghelike. aldus reden die twee op malcanderen ende staken wel. VI. oft acht steken op deen den anderen. ende braken veel speren eer si malcanderen math maecten. Ten eynde wert demofoen peynsende op sijn lief ysonia dat hy hoopte dat hy ter eeren van haer een lancy breken woude ende eere behalen. hi leyde een versche lancye in. die coninc van arragoen die dede dier gelike ende leyde sijn lancye int arrest daer quam demofoen stranghelic op den coninc evac ghereden dat hi hem stac by cans vanden paerde. mer des conincx van arragoens lieden stelden hem weder in sinen sadele. doen quam demofoen ende nam den coninc van arragoen bi der hant. ende si reden bi den coninc van vrancrijc ende bi etsijtes den coninc van armenien. aldus reden si alle viere ter banen wt. Die herauten die was bevolen dat si te kennen gheven souden dat alle die voor ghenoeemde heeren comen souden ten banckette. ende des anderen daechs ter maeltijt daer men den bestdoenders gheven soude den prijs eenen ygheliken nae sijn verdiente. Die herauten hadden dit wel verstaen ende si deden dat ghene dat hi hem bevolen was. Die keyser heyndric ende sijn vader ende alle die ander heren ghinghen te hove waert. ende also deden dye keyserinne eresebica ooc mit allen haren state ende familien. ende daer was bereet een seer costelick bancket. Die heeren dier gheternoyt hadden die quamen daer ten banckette met groter costelicheyt ende met schonen state. Die maechden ende die vrouwen ontfingense weerdichliken. ende een ygelic ontfinc daer sijn alder liefste. Daer waren si allen in grooter amorue-sheyt. si speelden si dansten si songhen si spronghen. men bedreeffer alder hande manieren van ghenoechten. ende alle maniere van plesansen. die heeren ende vrouwen ionc ende oudt die waren al te samen verblijft. Doen si aldus waren in groter vruecht etsijtes ende margrieta die saten te samen en couden van haerder liefden. ende etsijtes die coninc seide. o wtvercoren schone margrieta van lymborch. ende wel groyende vol alder duechden. ic hebbe seer veel ter liefden van u gheliden. ende mijn ionghe lijf dicwil in perykel gheset hebbe. ende ic hebber noch seer

cranc loon of ontfanghen van uwer weghen. Daer op dat die overschone margrieta van limborch antwoorde ende seide al dat ghi door mi gheleden hebt. oft om mijnen wille ghedaen hebt. dat danc ic u hertelic ende noch meer bedancken sal. spreek mijn heer vadere ende mijn vrou moedere ende broeder. begheerdy my in eeren so doet si veele ter liefden van my ende door dijn eerweerdicheyt heer coninc dat ghi my aen mijnen heer vader ende mijnder moeder ende den keyser mijnen broeder doet versoecken ghelijc eenen coninc behoorlic is een maecht te versoeckene. ende sijn sijs te vreden by mijnen consente en saelt niet achtere bliven. Dijn duecht door my gedaen in voorleden tijden die moet ic gedencken. ende ick belove u hier moechdy mi niet gheboeren ic en neme nemmermeer mijn leefdaghe ghenen man. Als etsijtes die coninc dat hoorde so was hi seer verblijt ende hi bedancte haer herteliken seere haerder goeder ionsten. ende doen swoer hy haer dat hijse maken soude een gheweldich coninghinne van armenien. als si aldus saten in goeder amouresheyt so quam den nacht aen Die heeren ende princen waren alle wel getraceert ende dach bescheyen als morghen. om te halen den prijs dien verdient hadden. Aldus ghinc elck in sijn ruste verbyende nae den dach van morghen datmen den prijs gheven soude nae ouder costumen.

Hoe den prijs ghegeven was den ghenen dien best verdient hadden inden ternoye. daer grote vruecht bedreven was van etsijtes ende demofoen.

[36]

DAT. C.VIJ. CAPITTEL.

ALS den nacht vergaen was ende den schonen dach aen quam so ghinghen die heeren ende vrouwen ter capellen waert ende eerden den oppersten heere dyet al verleent hadde ende noch daghelick verleent. ende si hoorden misse Als die misse ghedaen was so ginghen die ouders vanden heeren totten vrouwen ende gaven dat vonnisse vanden vier heeren wye si waren die best prijs verdient hadden. Die ierste

was etsijtes. daer nae demofoen. die coninc lodewijc van vrancrijc. ende die vierde die coninc evac van arragoen. Die ionghe keyserinne eresebia /ende margrieta ende dander maechden hadden wel verstaen dat woort vanden ouders ende vanden keisere. Aldus gaven die vrouwen last den herauten dat sy die princen soudon doen comen te hove. die welcke die prijs verdient hadden om al daer van den maechden ende vrouwen gewille comt te sijn ende prijs taen verdene. Die herauten die dit wel verstaen hebben sijn gegaen om die voorghenoemde heeren. ende hebben hem die wete gedaen Etsytes ende demofoen die bootschap ontfanghen hebbende sijn op gheseten met schonen state. ende also ghereden tot des keyzers pallays. daer si eerliken ende seer weerdichliken ontfanghen waren van heeren ende van vrouwen. Die coninc van vrancrijcke lodewijc. ende die coninc van arragoen evac also gheringhe als si die tijdinghe hadden. so saten si ooc wter maten seer costeliken op met al haren state. ende si reden nae des keyzers pallays toe. daer si groot gheluyt hoorden van trompetten /claroenen/ ende schalmeyen ende van alderhande musyken dye men verdencken conde. ende dat ter liefden van haer lieder incomste. Die keyser heyndric ende alle sijn heeren ende vrouwen ende alle die maechden ontfinghen dese heeren seer lievelic ende lostelic met groter triumphen ende met groter blijshappen. Ende si waren doen sitten eerweerdeliken neven den keyser heyndric ende neven der keyserinnen eresebia. ende daer waren si gedient met alle manieren neven den keyser ende der keyserinnen daer waren si gedient met alle manieren van spijzen ende van drancke alsomen schuldich is sulcken coninghen ende princen te dienen elc nae sijnder weerden ende nae sijn edelheyt. Doen spraken die onderlinghen metten keyser dat die vrouwen gheven soudon den prijs so hy gheuijert was van hem lieden ende seyden. schoon keyserinnegiet met uwen vrouwen ende maechden ende gheeft elcken vanden vieren bestdoenders dat hy verdient heeft. die keyser ende sijn vader ende wi ouders die begherent also. Die keyserinne seyde ghi heeren ende princen wi sijn beschaemt mer nae ons

simpel macht sullen wijt voldoen. Aldus ginc die keyserinne ende margrieta ende alle die ander vrouwen ende maechden die daer waren. ende si riepen die herauten om bi hem lieden te comene also si deden. ende si brochten den prijs bi die vrouwen. Doen seyde die keyserinne margrieta van limborch. neemt den oppersten prijs ende laet ons die presenteren etsijtes ende demofoen als verdient met haren ridderliken daden. margrieta die schaemde haer ende seyde. eerweerdighe keyserinne tsoude u veel badt betamen dan mi. ende ooc so ist schamelic voor maechden alsulcken last te doene Daer op die keyserinne antwoorde ende seyde. neen margrieta ic weet wel dat ghi alsulcken bootschape seer gaerne draecht. Aldus so traden die vrouwen voort bi die heeren die den prijs verdient hadden ende margrieta die seyde. o etsijtes gheweldich coninc van armenien. neemt hier ende wilt aen veerden den prijs die u van rechtsweghen toe behoort. ende ghi her demofoen ridder onder u beyden. want ghi twee den oppersten prijs heerliken verdient hebt. ende dat na twijisen der ouders heeren ende vrouwen die u daer in gheaverteert ende ghepromoveert hebben dat ghi weerdich sijt den prijs tontfanghen. ende dat by wel verdienen. Als dan margrieta haer woort vol seyt hadde so stont etsijtes op ende demofoen. ende dancten seer den vrouwen ende maechden dat si hem deden al sulcken eere ende weerdicheyt. ende etsijtes ende demofoen schoncken haren verdienden prijs margrieten ende ysonia ter stont weder om. ende dat wt groter liefden ende ionsten die si tot den vrouwen droeghen. Die vrouwen waren seer beschaemt. ende dat door die ghifte die si hem lieden boden. maer ymmers si nament in dancke. ende si ghinghen bi die ander twee coninghen te weten den coninc lodewijc van vrancrijc. ende den coninc evac van arragoen. Daer was belast selyadoene des conincx van hongერიjnen dochtere. dat si den prijs gheven soude den coninc lodewijc ende den coninc evac. Aldus quamen die vrouwen bi die voor ghenoomde heeren. ende selyadone die deet relaes bi beveil vander ionger keyserinnen eresebia die haer den laste ghegheven hadde Selyadone die

groete den coninc lodewijc van vrancrijcke ende seyde met soetmondigher spraken o coninc van vrancrijcke prince machtich. ende ghy coninc evac van arragoen wilt hier beyde aen veerden uwen verdienden prijs. die ghy heerliken ende wel verdient hebt nae iugieren des ouders heeren ende princen vrouwen ende maechden. ende si bidden u dat uwer eerbaerheyt ghelieven sal in dancke te nemen datmen u presenteert tuwer eeren ende tuwer liefden. Als dan die coninc lodewijc van vrancrijcke aen hoorde die soetmondighe sprake van sinen lieve verblijde sijn herte. ende hy stont op ende loech op haer ende hy namse vriendelic in sinen arme ende seyde. o selyadoene lief al quamen alle gods engelen tot mi so en mochten si mi niet so willecomen wesen als ghi my sijt. ende dat selve dat ic verdient mach hebben inden ternoy ende met stekene oft met slane nae wapenen recht daer ben ic toe ghedelybereert mijn deel u daer af te schinckene. ende dat wt goeder liefden die ic u drage in eerbaerhede sonder vilonye Doen seyde evac o coninc ende prince ter liefden van u ende der schoonder maecht selyadoene so ben ick ghesint haer te schinckene mijn deel vanden selve prijse ende dat ter liefden van u. Die coninc lodewijc die dancte den coninc evac herteliken seer van sijnder goeder ionaten. Die maecht selyadoene die bedancte beyde die coninghen wter maten seer vanden ghiften ende si was seer verblijt. Aldus so was elck begift nae sijnder weerden ende nae sinen staet. Die keyserinne eresebia seyde. ghy heeren ghy princen ende ghi machtighe mannen die u inden ternoye wel ghehadt ende ghequeten hebt. ende dat ter liefden van sijnder comste van mijns mans vadere Mijn eerweerdighe heeren volcht mi al te samen bi den hertoghe van lymborch. ende bi den grave van athenen ende den keyser mijnen man. wi willen alderhande ghenoechte hantieren diemen verdencken mach nae edelheys aert. ende bedriven alle solaesheyt ende iolijt des herten begheeren. Aldus so volchden die voor ghenoomde heeren der iongher keyserinnen eresebia ter maeltijt bi den anderen heeren daer si wel ghetraecteert waren alsoot sulcken heeren wel betaemt.

*Hoe dat die calijffe van baldac beclaechede
dat groote verlies /schade/ ende lachtere dat
hem die kerstenen gedaen hadden voor con-
stantinobelen. daer alle zijn vrienden ver-
slaghen waren. ende hoe hi dat wreken
woude.*

DAT. C.VIII. CAPITTEL.

Die calijffe van baldac.

O Ver maers dijn instrumenten
Ghy als serpentes
Met groten rigueren tons wert iaecht
Wy hebben vele dootteliker prenten
Gehadt in renten
den standaert ghi verradelic op ons draecht
Hoeresoons schippers sidi nu versaecht
Volcanus wapene en hout niet tegen
metten stert van scorpio zijn wi geplaecht
Van saturnus als ons victorie vertraecht
want de grieken hebbent al tonder ge-
(slegen
Ic verwoede mocht ic mijns willen plegen
Tot wraken ben ic noch gheneghen
Tover dincken doet mi vererren
So dat ic al grieken sonder langer merren
Noch sal inden calluwen gront af berren

Die coninc caspus sone van lybra
O calijffe edel machtich soudaen
Syt te vreden ende en wilt u niet verslaen
Flauscus sone coninc van galylee
Voecht en regent der rooder zee
cleopatrinen ruese machtich zonder ge-
(like

Willen constantinobele bringhen in versike
En wreken die schade cleen ende groot
Dat alle ons maghen sijn bleven doot
Door een meysen die wy wilden hebben
Sullen sy becopen bi mamets rebben
Die eresebia des keyzers dochtere
Sal ic noch hebben.

Die calijffe van baldac

Dies is my te sochtere
Dat ghi ghewillich sijt dat te wreken
Ghenen bijstant en staet u te gebreken
Gout silvers sal ic elcken te vullen geven
Ic en scheede van u niet al soudicker om
(flauwen

En daer laten dleven
Ic en sal wrake hebben my wel verstaet
Vander mesdaet

Cleopatrinen ruese

O princelic saet. opclimmende graet
Wy werden alle u toe verlaet
Die stadt te winnen met onser macht
Wisullen subtiylheyt doen gaen voor cracht
Ons vrienden versmacht. int tormenteren
Die schade sal ic hem doen restoureren
Want meest die macht van heydenisse
Heeften dijk ghelaten

Die coninc caspus sone.

Dat en is gheen misse
Die soudaen van babilonien verheven
Mijn vader caspus machtich beseven
Jae. XL. coninghen hoort wat ic verhaele
Sijnder wel bleven iae bi ghetale
Sonder alle dandere om ons verdullen
Desen lachtere dat wi wreken sullen
En leveren u het landt calijffe en heere
In dijn handen

Des conincx sone van capadocien

En vermet u niet te seere
Ghy ionc coninc heere van lybra
Aent werc slaet mi de vromicheit gha
Niet aen die woorden. want die conqueste
Leyt inde daet. elc doe sijn beste
Want vele vermetens dat is blamelic
Wint ghy die stadt het is u vramelic
Mer ic duchte eert werc geaventuert wert
Dat si u al te sterk bemuert wert
Al meendyse also met crachte te winnen
Niet ic consenteert u wel te beginnen
Tis messelic oft coyen hasen vinghen

Cleopatrinen ruese.

Ic versage mi luttel van sulcken dinghen
Coninc heere ende prince machtich
Die goet willighe die is alte crachtich
die voor sinen prince dwerc doet met luste
Sidy versaecht blijft in u ruste
En neemt een taerge van seven mijlen
So sidi voor gaverloten bescut en pijlen
Si en worden verrudert noch verionckert
Die metten kerc ulen bliven verdouckert
als mi werken van eren plech te beslechten
Ghy hadt liever te slapen dan te vechten
Her coninc wat wildy u onder winden

Des conincx sone van capadocien

Dat soudy in u schotele wel vinden
En dade den calijffe bi den oppersten god
Wat meendy ionc coninc verwaent sot
En cleopatrinen soudy mi also vereenen

Dat ic my so soude laten vercleenen
dat ic het werc niet en soude dorven be-
(staen

Jae ic certeyn mer wi sullen ontfaen
Sulc loon als dander gehat hebben daer
Dats dlijf verloren inden toren (voren
Dits den noot. en dexploot
Datter af comen sal

Cleopatrin die ruese.

Ic bliver voren doot
Oft ic crijge dlant met corten sermoene

Die calijffe van baldac.

Nu pooghen wy ons te schepe te spoene
Ent theste te doene. strijt als lyoene
By baten croene. pijnt mi te bevroene
Connen wi dlant van griecken winnen
Ic sal u eeuwelic daer omme beminnen
Dus gawy ons bereeden ongespaert
En reysen wy te griecken waert

ALDUS reysden si nae dlant van griecken
toe ende meenden dat wel te winnen. mer
si en wisten niet dat alle die edelen daer
in noch vergadert waren ende wel op haer
hoede al en wisten si vander comsten niet.
want si waren in groter vruecht ende in
groter blijscap die haest verstoort wert
vanden sarasinen die int landt quamen
bernen ende blaken. als si te lande qua-
men al dat si vonden dat sloeghen si doot.
ende sy staken al omme het vier in. ende
verberndent al dat si cryghen mochten so
dattet arm landt volc en wiste waer bli-
ven. een deel vluchten si na ander nobole.
dander nae constantinobele ende qua-
men daer claghen die schade ende den
lachtere die hem gheschiet was. Die keiser
ende die edele dit horende waren seer ton-
vreden. ende sy ordineerden eenen heraut
die aen hem reysen soude om te horen
waer omme dat si daer quamen die fortse
doende. Die heraut nam den last aen ende
hi reedt bi den calijffe. die sijn heyr ghe-
sleghen hadde tusschen ander nobelen
ende hie havene van constantinobe. si
saghen den heraut comen ende si reden
hem teghen ende vingen hem ende vraech-
den van waer dat hi quam ende wat sijn
begheren was. Doen seyde die heraut ghi
heren leyt mi bi uwen oppersten daer sal ic
u mijnen last ontbinden wat mijn beghe-

ren is ende mijns heren begheren die key-
sere van griecken ende alle sijn familie.
Als si dit hoorden vanden heraut so broch-
ten si hem bi den calijffe der heydenen.
ende als hi daer bi quam so groete hi hem
nae sijn tale. ende hy gaf den calijffe eenen
brief daer in stont des keisers meninghe
ende alder heeren sin die bi hem waren.
Die calijffe aenveerde den brief ende sey-
de wie is die man dien my sendt. die he-
raut seyde. die ionghe keyser van griec-
ken. die coninc van vrancrijc. die coninc
van armenien. die coninc van arragoen.
ende demofoen des soudaens broeder van
babilonien. Die calijffe dit horende was
seer verwondert dat alle die heeren noch
al daer waren mit haren volcke. ende hi
dede den brief lesen daer in ghescreven
stont. Ic keyser van griecken voecht ende
regent verwonder my seer waer bi dat ghi
so stout ende so koene sijt te comen in
mijn landt branden ende roven sonder
mijn weten. oft my te ontsegghen dwelc
verraders daet is. ende gheen edelder lie-
den daet. mer tsijn vileyns daden. Aldus ic
keysere van griecken ontbiede u dat ghi
ruymt mijn landen ende mijn palen. ende
restoreert die schade die ghi ghedaen hebt.
oft neen waer dat ghijt laet ic salt u doen
doen ende u so onthalen als ic gedaen
hebbe u voor vaders. die ick vele metter
hant int velt verslaghen hebbe. Als dit die
calijffe hoorde so ontstac hi van thorne
ende seyde. en leest niet meer het is ghe-
noch ghelesen. ic en wils niet meer horen
ende seyde totten heraut. gaet ende segt
uwen meester den keysere dat ick hem
ontbiede dat hi mi lant ende crone over
gheve ende stae tot mijnder ghenaden.
ende versoene daer mede ons alder ouders
dye hier bleven sijn int landt. want ic en
sal tot ghenen daghen op houwen ic en
hebbe dat keyserrijc in mijnder ghewelt
ende ooc den keysere. ende alle die heeren
die hem helpen ende bijstandt doen. want
ick en ben hier niet ghecomen om haest
weder om te keeren ic en hebbe mijnen
wille van dit lant van griecken. ende tot
eenen sekeren litteken so geef ic u ende
neemt daer dien dussinc die gheef ic u.
ende doeter uwen wille mede. ende doet u
bootschap wel. Die heraut bedancte den
calijffe ende seyde. here al u beveil sal

gedaen sijn. ende daer met schiet hi van hem lieden ende reedt weder omme nae constantinobelen. ende die sarasinen bleven in haer perc. ende si deden hem wel sterck begraven op aventuer wat hem gheboeren mochte vanden kerstenen princen die daer bi malcanderen seer sterc waren binnen der stadt. Aldus stelden si haer schaerwake om wel bevrijt te sijn van allen qualen der kerstenen heeren.

Hoe die heraut quam bi den keysere ende bi alle die ander princen. ende wat tijdinghe dat hi hem lieden brochte vanden calijffe.

[37]

DAT. C.IX. CAPITTEL.

ALS die heraut een langhe wijle ghereden hadde so quam hi voor die stadt van constantinobele daer hi vant den keyser. ende alle die ander coninghen hertoghen ende graven daer hi sinen last te kennen gaf den keyser segghende. hoe die calijffe van baldac begheerde dlant ende die keyserlike crone ende die keyser ende die keyserinne tot sijnder ghenaden. ende dat in beteringhe van sinen vrienden die hier bleven sijn voor die stadt. want hi gesworen hadde niet eer te ruymen hy en hadde dat lant tot sinen wille. ende tot een litteeken gaf hi mi desen gouden dussinc dat ic die bootschape wel doen soude. nu weet ghi den sin der heydenen ende haer voorneemen. Doen vraechde heyndric van lymborch die keyser waer si neer gheslaghen waren. Die heraut seyde heer keysere aen dese side vander stadt van ander nobelen in die delinghe tusschen die havene van constantinobelen recht achter die boschage Als dat die keyser hoorde so was hi verblijt ende seide ghij heren te samen wat nu te rade. hoe sullent wi nu aen setten om dye sarasinen best te bedwingen ende wt te rechten. ghi heeren ende ghy kerstenen princen allen te samen. ic bidde u nu dat ghi my by wilt staen met rade ende met dade. Daer op dat die coninc van vrancrijc antwoorde ende seyde. hoort keyser ende heren mijnen bijstant ende mynen raet en sal u niet ghebreken. mer sal u doen so ic voor ende nae gedaen heb-

be naest mijnder macht. Die ander coninghen heeren ende princen die seiden ooc dier ghelike dat si bi hem leven ende ster-ven wouden ende doen so si voor ende nae gedaen hadden. Dies hem die keyserlike maiesteyt seer bedanckte alsoot wel reden was. Doen sprac demofoen ghi heeren te samen wildy wercken bi mijnen rade ende mi volgen. ic sal u in deser nacht leveren in handen meest alle die scheepen van den calijffe. die nu ligghen in ons haven van constantinobelen ende dat bi subtilheden. Die keiser ende sijn heeren die hoorden hier nae ende si seiden. her demofoen rid-dere wi hebben u ghevonden goet ende ghetrouwe. nae uwen raet ende na uwen sin so willen wy doen ende dat volbringen naest onser macht. Als demofoen dat hoorde so seide hi. ghi heren ic sal nemen een quantiteyt van onsen volcke ende gaen daer mede tot aen die schepen. ic can wel sarasijnas. ende si sullen meenen dat ic come vanden calijffe. ende ic sal segghen ic ben hier gesent in deser nacht om die scheepen te bewarene. want ic weet wel dat si niet vele lieden van gheweert in die scheepen en laten. ende als ick in twee oft in drien ben so sal icse mannen nae mijnen sin. Ende als den dach verbaert comt dan achter aen. ende gelaet u oft ghy ons bestormen wout. ende dan sullen wy u in laten ende worpen alle die sarasinen over boort. ende mannen die scheepen so en hebben die sarasinen gheen wijcken. Die keyser ende sijn heeren docht dit seer goet sin sijn. ende si lieten demofoen geworden die met hem nam amynijus sinen neve. ende VI. oft acht hondert mannen van sinen lieden die kersten waren gewoorden ter liefden van demofoen ende die namen orlof ende si ghinghen ter poorten wte. want den avent quam op die hant ende het begonste te donckeren seere. Als si een lange wijle ghegaen hadden so quamen si lancx twater so verre dat si die scheepen saghen. si riepen daer aen in sarasijscher spraken dat si boten bringhen souden ende halense te scheepe Die andere die dat hoorden omdat si spraken goet sarasynnoys en wisten anders niet ten was van haren volcke. ende si quamen om dit volck in te halene Als si bi hem lieden quamen twas donckere si en hadden gheen ken-

nisse. so seyde demofoen ende amynijus sijn neve. Siet kinderen die calijffe heeft ons hier ghesonden om dat wi die scheepen bewaren souden. oft die kersten heeren u eenighen oloop deden. Die heyden dochten dattet goet sin was. ende si voerden demofoen in des calijffes crake met twee hondert van sinen mannen van wapenen. ende si voerden amynijus sinen neve in des ruesens schepe. ende voort al die andere deelden si in die sterkste scepen dier waren Ende aldus cregghen si die schepen bi liste in also men horen sal eert eynde nemen sal.

Hoe die keyser ende etsijtes wt toghen met machte van volcke om die scheepen te bestormen ende in te nemen.

DAT. C.X. CAPITTEL.

[38]

NU etsijtes coninc van armenien het is tijt dat wi in die were sijn om te doen dat demofoen ons bevolen heeft. Daer op dat etsijtes die coninc antwoorde. o keyser ende here wat ic u ter liefden doen mach daer hen ic tot allen tijden bereet toe. ende dat ter liefden van uwer suster margrieta. die ic oyt van ionghen kijnde bemint hebbe in goeder reynicheyt. ende ick wilde wel dat so verre gecomen was dat icse maken mochte een coninginne van armenien also verre alst u ende uwen vader beliefde ende uwer vrou moeder altoos in eeren ende in duechden. Daer op dat die keyser heyndric antwoorde ende seyde. hoort etsijtes vrient ende broedere ic belove u hier mogen wy die payiennen verdriven ende tonder doen margrieta mijn suster tot eenen wive. op en dyen dat sijs ghewillich is. ende ic sal mijnen vader ende moeder daer af informeren In welker antwoorde dat etsijtes seer verblijt was. ende dacht in hem selven feyten van wapenen te doen dats die heydenen ghewaer werden souden. ende aldus al countende so quamen si in haer roeybargen ende galyoten ende galeyen ende voeren tot aen die scheepen om te bestormene. Als si daer bi quamen so sachse demofoen comen. ende hi stac sinen standaert ten

scheepe wt ende amynijus dier ghelike ende voort alle die ander capiteynen. Als die keyser dit sach ende etsijtes so waren si seer blijde. ende voeren vast aen die ander cleen schepen die si in namen ende worpen die heydenen al over boort Demofoen dit siende dede ooc der ghelike. ende alle die ander capiteynen. aldus cregghen si met subthilheden alle die schepen in by sonder een cleen scheepken dat aent lant roeyde. ende tvolc liep nae theyr van den calijffe toe om te claghene dat groote verlies ende schade die daer geschiet was. Die keyser/ etsijtes ende demofoen die quamen al bi een in des calijffes schip dat seer costelic was. want daer was veel goets in. ende dat was demofoen geschoncken om sijn subtile vromicheits wille die hy daer bewesen hadde. Ende si worpen alle die standaerden vanden heydenen af. ende stakender des keisers standaerden op ende der kerstenen standaerden Daer bedreven si groot ghescreye. die trompetten ende claretten die ghinghen op. een yghelijc was blijde vanden ghewinne vanden scheepen. Die mare was ter stont in die stadt gedraghen der keyserinnen ende den hertoghe van limborch. die welcke hertoghe op sadt ende die coninc van vrancrijk ende vele mannen van wapenen om te siene oft waer was. Daer si aldus rijdende sijn nae die scheepen. so comen hem een deel heydenen teghen metten ionghen coninc van lybra. ende si meenden een sprinck reyse te doen. die hertoghe voorsachse ende die coninc van vrancrijk. ende si reden inden hoop. Die coninc van lybra siende dese heeren ende dat den hoop so groot was. so deysde hi ende weeck achternae tbosch toe. mer vele lieden vanden sinen bleven daer doot geslaghen ende ghevanghen. Aldus keerden die heeren weder om ende quamen in die stadt daer sy wel ontfanghen waren van heeren ende vrouwen. ende si hadden vernomen dattet waer was datse die schepen in hadden die de keyser ende sijn heeren metter vloet brochten in die havene van constantinobelen. daerse die heeren ende vrouwen al quamen besien. want si noyt schoonder vloote en saghen. daer lieten si die schepen ligghen driven op haren anckere al wel gemant. Ende die keyser/ etsijtes demofoen ende

amynijus die quamen in die stad van constantinobele daer si heerlic ontfanghen waren elc nae sijnder weerden van heeren ende van vrouwen Ende daer waren die ghevanghen ghebrocht bi den keyser/etsijtes ende demofoen diese onder vraechden hoe sterc dat die sarasinen waren ende wie datse waren. Die amerael van den coninc van lybra die seyde, ghy heeren allen den hoop onser sarasinen was twee hondert duycent sterc. Inden iersten ons calijffe van baldac is met sijnder macht hondert duycent sterc. Die coninc van lybra, XXX. duycent. Die coninc van capadocien, XXX. duycent sterc. Cleopatrinn die ruse, XL. duycent sterc. ende dese sijn ghedisponceert te samen om wrake te hebben van haren vrienden die hier bleven sijn, mer die coninc caspus sone heeft hem lieden gheseyt, dat si luttel profijts daer aen doen sullen alst merckelic aent schijn heeft gheweest. Aldus ghi heeren al te samen weet ghi alle die waerheit ende allet opsedt ende die sterckte onser lieden. Die keyser heyndric van lymborch seide, hoort payene oft ic u op u ghelove liet int heyr gaen totten calijffe, ende dat ghi hem seydet dat hi quam lossen sijn scheepen omme te varen weder in sijn landt, ende dat hy bidde dat ic hem dat consenteren wilde ende mi voort eeuwelic onderdanich te sijn, ende mi hier af een antwoord bringhen wat sijns sin is. Wildy my dit beloven ende cloppen op uwen tant ten sal u niet ontprofijtelick sijn. Daer op die amerael antwoorde her keyser ende ghi princen te samen, ic wil u dat sweren by al onse goden ende u dat cloppen op mijnen tandt weder bi u te comene ende u bootschap wel ende vastelic te voldoen als man van eeren, ende ic belove ende sweer u sulcken woorden daer te vermanen die u ende alle die uwe sullen profijteren Ende ic cloppe hier op mijnen tandt als dat ic als een goet heyden man weder by u comen sal, ende u bootschap doen als een goet sarasijn is schuldich van doen Aldus nam hi orlof aen heyndrick ende aen alle sijn heeren ende hi ghinc doen sijn bootschape. Heyndric die keyser/etsijtes/demofoen/ die hertoghe van lymborch des keyzers vader, ende die grave van athenen bleven al te samen bi een om

te ordineren der heydenen verdriet ende daer nae schieden si van malcanderen.

Hoe die amerael quam bi den calijffe ende bi alle sijn heren, ende hoe hi sijn woorden dede voor alle sijn princen daer hem die keiser heyndric mede belast hadde.

DAT. C.XI. CAPITTEL.

ALS die amerael aldus vanden heeren den keiser ende sijn princen ghescheyden was, so is hi ghecomen int heyr bi den calijffe, ende hi groete die heren al te samen nae sijnder wet dat was mamet nykebus ende balentroen iupitrinn ende met allen haer goden daer si aen geloven, daer met groete hi den calijffe ende voort alle die ander die bi hem waren Die calijffe ende die ander coninghen ende heeren die daer tegenwoordich stonden hieten hem feesteliken willecome, ende si vraechden hem hoe hi stont metten keyser ende met sinen lieden Daer op dat die amerael antwoorde ende seyde, ortsa ghi heeren ghi princen te samen, wildy horen mijn woorden ende den last der kerstenen heeren die sal ic u verclaren op dat ghi mi audiencie gheven wilt van horen, ende swijghen totter tijt dat ic volseyt sal hebben ende verclaert den last des keyzers ende alle sijn heeren. Doen sprac di coninc van lybra het is reden ende recht datmen u ghehoor geeft ende gheven sal tot dat ghi volseyt hebt. Die coninc van capadocien seyde ooc dier ghelike, ende so deden alle die ander princen/soudanen/ ameralen/ potestaten dier bi waren. Ende die ruese cleopatrinn seyde her calijffe sijn redene moet ghehoort wesen, ende also moghen wi weten die meninghe der kerstenen heeren ende wat haren sin is. Die calijffe van baldac antwoorde daer op ende seyde, ortsa heer amerael laet luyden dijne voys, laet clincen dijne redenen, ende also moghen wi verstaen den sin der kerstenen, ende ic bevele datter nyemant so koene en si die spreke op sinen hals voor hi sijn woort volvoert heeft. Daer op dat si al te samen antwoorden ende seyden wy sijns wel te vreden, aldus so begonste die amerael sijn reden te wysene ende tontdecken daer hem heyndric die keiser ende alle die an-

der kerstenen princen mede belast hadden ende hy seyde. heer calijffe van baldac daer is die keyser van grieken recht oor van lymborch die u ontbiet met sinen edelen coninghen hertoghen ende graven baenrootsen ridders ende excuwers. als dat ghy penninghen soecken soudt omme te lossen u schepen ende u lieden die si u af ghevanghen ende feyteliken ghenomen hebben ende doet hem manschap goet ende getrouwe te sijn ende laten u afgoderije. ende lossen u schepen iae wilt ghi weder in u rijke seylen. want haer lieder macht ende subtylheit die is u veel te groot om weder te staen. aldus her calijffe siet self in tijts toe eer dat si u over vallen met macht ende met haer groot subtylheit. also si ons over vallen hebben ende ons afgeworpen hebben. Wilt ghi wel ende wijselick doen heer calijffe so kiest dat ghewin ende verlicht die schade. ende over merct wel die woorden van des coninc caspus sone die u gheseit heeft dat ghi luttel profijts daer aen doen soudt. al soot ooc wel aen ons ghebleken heeft Daer met liet die amerael sijn woorden ende hi seide. ghi heeren neemt raedt ende gheeft mi hier op een cort antwoorde. want ic moet haesteliken wederom also ic ghesworen ende beloofd hebbe nae onse wet daer weder om te comen ende hem lieden hier op een cort antwoort te brenghene. Als die calijffe aldus dese woorden verstaen hadde. so wert hy roepende ende brieschende als een verwoet lybaert ende hy seyde. wat meent die keyser heyndrick met sinen verraders dat wi kijnderen sijn. hi heeft ons verradelic bestoten ende niet feytelic. ende verradelic ons schepen afghetrocken. ende daer nae mijn volck verslaghen ende ghevanghen dat ic wreken sal eer ic van hier scheyen sal. ende ick en ben hier niet ghecomen om te vlyen noch hier niet ghecomen om bedwonghen te werden ende hem onderdanich te sijn. mer ic ben hier ghecomen om wrake te nemene vanden gheslachte der sarasinen die hier ghebleven sijn voor constantinobelen. ofte selve daer voor bliven metten live. Doen seyde die ruese cleopatrinn wat meent die keyser met sinen excuwers dat wi vervaert sijn. ende dat om tverlies van onsen schepen neen wi niet. ons sullen

corts ander schepen op die hant comen daer wi mede sullen bewaert sijn ende cracht van volcke. aldus en is ons gheenen noot dat wi hem onderdanich sullen sijn ofte eenighe oetmoet doen. Gaet ende segt hem aldus dat wi begheren dat hi u ende alle die ander ghevanghen stellen ende setten willen ter rantsoenen. dat ghelt sal ghesonden werden om u allen te verlossen. Voort so segt hem meer dat hi hem selven reede ende dat verteren wille om ons te senden die ghene die ons verradeliken bespronghen hebben Daer op die coninc caspus sone antwoorde ende seyde. siet wel toe hoghe vermeten dat daelt wel. en acht die kerstenen niet te cleyne. want si sijn machtich. ic hebt wel beseven ende segt dat ict u gheseyt hebbe dat dit orloghe noch qualic vergaen sal. ghi sulter mede varen also ic u ghespelt hebbe. als dit die calijffe ende die ander soudanen ende ameralen hoorden so antwoorden sy wi en sijn noch niet vervaert. laet vry comen datter of comen mach. wi sullen ooc thonen dat wi noch macht hebben. ende die ghene die vervaert sijn die reysen thuys waert ende en gheven niemant quaden moet. Die calijffe seyde ortsamijn heeren mijn edele mannen. wi sijn ghedisponeert te samen bi een te leven ende te sterven ist niet also. Si seyden alle iaet. ende dat u gheschiet dat sal ons gheboeren. wi sijn al te samen ghewillich te wreken dat lijden ende die tormenten die si den onsen beraden hebben. Doen seyde die calijffe. gaet ende segt den keyser wilt hi ons yet dat hy ons come besoecken ende besien wat wy doen. wy hebben spijs bereet teghen sijn comste. wi begheren ende versoeken teghen hem te slaene van heden over den derden dach. ende bescheyen hem ure ende tijt dats tusschen twee sonne schijnen sullen wy hem op tvelt van constantinobelen verwachten met allen sijnder macht ende met alle sijnder hulpen draecht hem dese mare ende tydinge. Die amerael seide. siet toe dat u niet en berouwe. ende dat u niet te leede en vergae. niet te mijn ic sal hem die tydinghe draghen. ende si sullender in verblijden als sijt horen. ende daer met schiet die amerael van hem lieden. ende hi reysde bi die kersten princen. also hi

ghesworen ende beloofd hadde, ende hielt sijn trouwe. Die calijffe ende die ander coninghen/heren/soudanen/ ende ameralen ghinghen ordineren haer volc tot scharen, daer si die kerstenen mede bestoten ende bevechten wouden. Si maecten vijf scharen van volcke, ende een yghelijc schaer was, XXX. duysent sterck, ende si deelden hem lieden in viven op dat velt daer den strijt geschien soude. Ende die calijffe ende cleopatrinen stonden te samen met haer bataelge in die midde weggen, al dus proefden si twee daghen lanc haer lieder sterckte, ende omme haer ordene te stellene om die kerstenen heeren ende princen te nieute te doen, ende also dat heylighe kersten ghelove onder die voeten te brengen, dat anders comen sal metter hulpen gods eert vol eyndt werdt so salmen horen der payniennen schade/schande/lachtere ende verdriet dat si vercreghen van die kersten princen.

Hoe die amerael quam aenden keyser heyndric ende aen alle sijn heeren hem brengende dantwoorde vanden sarasinen der heydenscher honden, daer sy al te samen om blijde waren.

DAT. C.XIIJ. CAPITTEL.

ALS die amerael quam in constantinobelen der stadt so ghinck hi eens gans tot des keyzers pallays, daer hy weerdelic ontfangen was om dat si aen sagen dat hi sijn trouwe hielt ende weder omme quam. Hi groete den keyser ende alle sijn heeren elc nae haerder werden ende nae sijn ghijse, als mit mamet ende ternogant die goden waren van haren ghelove. Daer die keyser op antwoorde ende hi seyde, die goden sijn al van cleender cracht, by dat christus iesus is ons behouder der werelt dyet al geschapen heeft elc nae sinen wille, hi is ende hi sal ewelic sijn, mer u goden die sijn al verganckelic, met dien seide die keyser dat laet ic varen, wy wel doet die sal wel hebben, mer verclaert ons hoe dat ghi gevaren hebt onder die sarasijnsche, ende wat antwoordt dat ghi brengt ons lancxse te horen. Doen sprac die amerael keyser ende heere verleent mi audientie ick sal u verclaren den laste vanden

calijffe van baldac ende voort cleopatrinen ende alle die ander coninghen wat haers sins ende meninghe is. Doen sprack die keyser her amerael spreect cloeckelic, ende ontdect ons haren last ende meninghe wat si voren hebben, nyemant en sal u verstoren van uwer redenen, mer verstaen ende horen den last ende woorden dijns heeren. Doen begoste die amerael cloeckelic sijn woort te voeren ende hy seyde, her keyser heere pylaer des landts van grieken, ic hebbe volbrocht in den iersten al u begheren ende al uwen last ghelijc ghi mi bevolen hadt, daer op dat si gheantwoort hebben ende mi belast hebben u te segghene dat si niet en sijn ghesint te doene dat ghene dat u begheren is, want si ghesonden hebben weder over in heydenisse om ander scheepen, ende om ander volc, ooc so meenen si u corteliken te verwachten hier buyten opt velt van constantinobelen, om teghen u kersten te vechten eenen staenden strijt, op en dyen dat ghi daer toe geneghen sijt, ende si meenen ende hopen aen alle ons goden dat si u tonder ende neder werpen sullen met haerder machte, ende verlossen also die ghene die hier ghevanghen sijn, ende nemen haer scheepen ende goet weder, ende werpen ende vernielen die stadt van constantinobelen inden caluwen gront, want si wter maten seer sterck sijn, aldus oversiet keyser ende heere wat dat u sins is, ende wat ghy doen oft laten wilt. Die keyser heyndric die dese woorden hoorde vonden amerael seyde, ic verblijde my seere in die tijdinghe die ghi mi brengt, ende ic hope aen god almachtich, ende meene op dat myn vrienden al te samen ghewillich sijn, ende daer toe den moet hebben dat ic die vermalendijde honden comen sal te velde, ende toghen daer mijn keyserlike macht ende veriaghen also die onghelovighe partye der heydenen, die versmaders sijn der kerstenen wet. Doen seyde etsijtes ende demofoen wi sweeren ende gheloven u heer keyser dat wy u daer toe sullen behulpelic sijn nae ons wterste macht, ende des gelijcx seyde die coninc lodewijc van vrancrijc, ende evac die coninc van arragoen, ende voort die oude grave van athenen, ende die oude hertoghe van lymborch, Aldus ghinghen si te samen

banckenteren eten ende drincken met alle die heeren ende vrouwen die daer waren. Ende daer nae dat die maeltijt ghedaen was so ghinc een yeghelic wandelen. die een int vergier. die ander in den boomgaert. Etsijtes die coninc van armenien ende margrieta van lymborch die ghinghen in die sale te samen sprekende van minnen ende van houwene. daer si beyde wel toe ghesint waren so dat etsijtes seide. o margrieta lief ware dese strijt ghepasseert. so sal ic u maken bi der graciën gods. ende by consente uwes vaders ende moeders een gheweldighe coninghinne van armenien. ende u trouwen tot eenen wetteliken wive. ende u biedende alle eere ende weerde. Daer op dat margrieta antwoorde ende seyde. o etsijtes riddere ende gheweldich coninc in armenien landt ic danc u seer der eeren ende der weerdicheyt die ghi mi biet. ic kenne my selven te nedergehooren om te comen tot sulcker eeren ende weerden als ghi my biet. Aldus sal ic gaen bidden god almachtich schepper hemelrycx ende aertrycx. ende sijn lieve moeder ende alle sancten ende sanctinnen dat si u lieden laten seghe ende victorie vercrijghen omme te vechten teghen die onghelovighe honden. die ons benijden ende belegghen hebben cleen tot haerder baten. Doen seyde etsijtes. o margrieta lief nu hoor ic wel dat ghi sorge draghet voor die gheene die ghy bemint. u doecht is streckende ende u edel fame boven alle ander maechden die nu leven. wt welcker causen ghi sijt mi medecine ende balsame der herten gesonde. u doecht die can verwinnen alle quaetheyt. Met deser redenen ende andere woorden so ghinghen si inden vergier daer die ander waren. die al daer bedreven alderhande manieren van ghenoechten van schakene van mornijfelen/ van ticketacken/ vanden hase te iaghene/ ende vanden steen te werpene ende van alles datter edelheyt aen gaet bedreven si daer. Die keyser heyndric met sinen ouden vadere ende die grave van athenen ende meer ander oude edele mannen saghen dese ghenoechte aen. ende hadden daer in eenen groten moet. dat die edele mannen so wel te vreden waren. ende si bedreven die ghenoechte om dies wille dat si soudē bevechten haer vianden. Die key-

ser heyndric seyde. o vader heere hoe sullen wijt ordineren ende ons bataelge stellen om ons vianden te bevechtene. die ons gaerne verdriven ende verminderen soudē. Doen sprac die hertoghe van lymborch. siet heyndric sone ic ben een oudt man ende ic hebbe in menige bataelge geweest ende mijn oude lijf ghewaecht teghen gods vianden. ende ick ben also ghemoveert ende also ghesint also verre alst u allen belieft so sal ic ten nacht mit den coninck lodewijc van vrancrijcke die schaer wake houden buyten der stadt. ende die heydenen sal ic eenen toere doen daer si hem luttel voor wachten sullen. Aldus mijn beminde sone ende ghi heeren al te samen sijt te vreden ende laet mi ghewerden. voor siet u stede wel ende besedt u mueren. ende verwacht onser teghen ons weder keeren. Die keyser antwoorde ende seyde. o hertoghe mijn wtvercoren vader siet wel voor u. die payenēn der heydenscher honden sijn listich ende seer machtich van volcke ic vreesē oft si u yet mesdeden. ofte dat ghi hinder oft schade mocht lijden. ende ooc voor u her coninc lodewijc. Daer op die coninc lodewijc antwoorde ende seyde sijt te vreden. ende laet ons ghewerden wi sullent wel maken. god is alle dinc machtich. ende hi sal ons by staen mit sijnder overvloedigher graciën. Doen seyde margrieta van lymborch. o vader heere ic sorghe oft u yet messchien mochte. ic bidde u wilt toch te huys bliven. ende latet den ionghers doen die ionc ende lustich sijn. laet die die sarasinen bestormen ende bevechten ende blijft te huys. ic biddes u op vaderlike minne. Doen sprac die hertoge o margrieta mijn schoon dochter sijt gerust gaet bi uwer moeder ende uwer suster die keiserinne eresebia ende weest u vermakende met solaesheden in genoechten. ende en sorcht voor ons niet. ende laet god voor ons sorghen die wi sijn vianden begheren te nyeuten te doene. ende daer op te wrekenē den thoren den lachtere die si hem daghelicx doen. ende ons ghelove versmāden. Doen seide die keiser heyndrick. o vader heere nae dien dat ghijer aen wilt. so sal ick acouters senden van achtere die u gade slaen sullen om te weten hoe ghy varen sult. dat docht hem lieden seer goet.

ende die hertoge ende die coninc lodewijc ginghen hem ghereeden om die sarasinen eenen thoer te doene. ende dat gans stil ende secretelick also men noch wel horen sal.

Hoe dat die hertoghe ende die coninc lodewijc toghen bi nachte ter poorten wt met haren volcke, om te cranckene die sarasinen dier luttel op wachten.

DAT. C.XIIIIJ. CAPITTEL.

[39]

ALS die coninc ende die hertoge ter poorten wt waren ghereden. ende dat met haren volcke. so sonden si eenen verspier wt om te weten waer die heydenen laghen ende wat si bedreven Dese verspier reet so verre dat hi quam aent velt daer die sarasinen waren. hi bant sijn paert aen eenen boom wten weghe staen. ende hi ghinc te voet ende quam aent velt daer die heydenen die schaerwake hielden. Hi sloop al heymelic datmen sijns niet ghevaer en werde so verre dat hi sach dat cleopatrין die ruese die wake hadde. ende die coninc van capadocien. ende si waren wel sterck. VI. duysent mannen. Als die verspier dit oversien hadde. so liep hi weder om daer hi sijn paert ghebonden hadde. ende sadt daer op ende reedt weder bi den coninc ende by den hertoghe van limborch. Als hi bi hem lieden ghecomen was. so vraechden si hem hoet daer stont. ende wat hi ghehoort ende gesien hadde. Doen seyde die verspier ghi heeren ende vorsten ghy sult weten hoe dat die schaerwake van die sarasinen ende heidensche honden hier seer by leyt aent velt van andernobe le aent hanghen vanden berghe. Daer is inden iersten die ruese cleopatrין ende die machtighe coninc van capadocien. die twee sijn hooftsmannen vander waken dat heb ic verhoort aen die tale der sarasinnen die ic wel verstont. ende haren hoop vanden volcke hoorde ic hem lieden overslaen. ic sach hem ende ic hoordese spreken mer si en saghen mi niet. Doen vraechde die hertoghe van limborch hoe sterc sijn si wel van volcke. hebt ghi dat verstaen laet ons dat weten. Die verspier antwoorde ghi

heeren in als sijn si wel sterc over die. VI. duysent. ic hebbe den hoop wel over ghesien ende ghemerckt haer lieden stercte. mer si ligghen vele in haer ruste. ende also vele te badt en sijn si mer te bestoten. oft te bevechten ter wijlen dat si in rusten sijn. want het is haren iersten slaep. Als dat die hertoghe hoorde so seyde hi ic wil inden hope slaen der sarasinen ende proeven haer macht. Coninc lodewijc seide ic sal aen die een side in slaen. ende ghi aen die ander side. ende wi sullen een riergaerde stellen op aventuer daer wi op wijken sullen. Dien raet docht den hertoghe seer goet. ende achtervolchde den raet van den coninc lodewijc. Aldus so reden si voort tot dat si quamen aenden hoop der payiennen daer si van twee siden in reden. ende si lieten die riergaerde achter op hem lieden wachtende. Die coninc van vrancrijc met sinen volcke sloech vele payiennen doot. eer sy die mare ende tijdinghe hadden wie si waren. Die hertoghe aen dander side dede ooc des gelijcx. ende sloecht al doot met sinen volcke dat hem teghen quam. Aldus liepen die payiennen verstroyt ende si en wisten niet wie si waren Ten laetsten vernaemt die coninc van capadocien ende cleopatrין die ruese die hem op stelden ende quamen teghen den hoop Die coninc van vrancrijc quam die coninc van capadocien aen die hy so seer sloech dat hy vanden paerde viel. des conincx van vrancrijc aertsiers namen den coninc van capadocien op ende si bonden hem op een paert. ende si voerden hem nae die stadt van constantinobelen Cleopatrין dye ruese vernam dyt ende hi sloech sijn ors met sporen. ende reedt op den hertoghe al slaende met sinen volcke om den hertoghe te verlasten. Mer die hertoghe wist ooc wat. ende hy stelde hem cloeckelic ter weer al was hi oudt. ende hy sloech vromelic op den ruese. si gaven malcanderen menighen harden slach. so dat die ruese so moede wert dat hy hem stelde ter vlucht. Als dat sijn lieden saghen so vloden si hem gelijcx nae. Die kersten dat siende volchden si hem dapperlic van achter aen ende si sloeghen der vele doot. eer si van haer lieden schieden. ende si namen alle haer bussen die si daer bi hem hadden. ende vele ghevan-

ghen voerden si mede nae die stadt van constantinobelen. Die acouters die die keyser wt ghesonden hadde quamen wederomme ende brochten die keyser heyndrick die tijdinghe hoe die heeren ghevaren hadden. Daer was grote blijchap ende vruecht. si stelden hem te paerde. ende si reden die heeren teghen met schoonen state om hem lieden te ontfanghen. Die keysero ontfinc den hertoghe van lymborch sinen vader eerliken. ende den coninc lodewijc van vrancrijc. Daer schoncken si hem lieden die coninc van capadocien als prijsionier ende een ghevangen man sinen wille daer mede te doen wat hem belieft. ende wel vier hondert ander gevanghen die die kerstenen princen al gevanghen hadden. ende voort haer lieder artelerije vanden turcken die si hem berooft hadden. Aldus wast al verblijt dat in die stadt was. ende si reden te hoven daerse die vrouwen ende maechden feesteliken hieten willecome. elc nae verdiente ende weerde. Dit was inden morghen stont ende die heeren waren verflaet ende vermoeyt si ghinghen hem rusten. Die vrouwen deden hem reeden een schoon bancket teghen dat si op staen soudent. om te versene die vermoyde leden Aldus waren die maechden ende die vrouwen besich elc om die sine te vermaken ende te thoeven.

Hoe cleopatrín vluchtende quam by den calijffe. ende hoe die calijffe daer om thierde ende ontstelt was.

DAT. C.XV. CAPITTEL.

CLEOPATRIN vluchtende seer mesmaect. is hy ghecomen int heyr vanden calijffe met vele ghevluchter mannen ghewont ende gequetsts. Die calijffe vraechde hoe comt ghi aldus. wat schuytler ende wat is u geschiet. ende waer is die coninck van capadocien. Daer op cleopatrín antwoorde dat seyde doot oft ghevanghen. ende al sijn volc verslaghen. ende ic veriaecht wten velde. ende mijn volc vermoort ende veriaecht. ghewont ende gequetsts. deen oerenloos. dander handeloos. die derde voeteloos. die vierde doot. ende ic ghewont. Doen seyde die calijffe bi den bloede. ende bi den dermen ic sal ver-

woeden wie sijnse die u desen swaren schade beraden hebben. Doen seide cleopatrín het was een oudt griek met eenen groten langhen baerde. ende die coninc lodewijc van vrancrijc die heeft gevanghen die coninc van capadocien. ende af gheslaghen al ons machte. ende den ouden grijsaert heeft my veriaecht ende verdreven. ende myn volck ganselic af geslaghen. ende herooft al ons artelerije. ende ter stadt inghevoert met gheweldigher handt ende hi seide voort heer calijffe wat raet so gheeft ghi lieden ons nu Doen seiden die ander heeren ende by sonder des coninc caspus sone. heer calijffe wat ist dat ghi daer toe segt. ende ist niet also comen ghelijc ic u gheseyt hebbe. dunct u dat ick lieghe. siet wel toe si sullen ons allen noch te cote driven. ende dat bi haer der lieden subtiylheyt. Die calijffe dit horende achtent seer cleene ende hi seide ic sal den kersten heeren ende princen strijt ende velt leveren also ic belooft hebbe. Alle die ander heeren ende princen die daer waren by den calijffe waren die allen wel te vreden. ende aldus so stelden si hem lieden al te samen in die wapen. teghen den claren dach van morghen dat si strijt ende velt leveren soudent den kerstenen heeren ende princen. Sy maecten haer perc bereet ende om groevent daer si op wijcken soudent hadt van noden gheweest. Ter wijlen dat die heydenen te rade waren so ontwaecten die kersten heeren ende princen diese bevochten hadden. ende die vrouwen hadden haer bancket ghereet. Daer haelden si die heren ende die princen ende deden hem goede chiere aen van al dat ghene dat hem lieden van node ende behoeflic was. ende dat der herten medesinael was ende si waren vrolic. Ter wylen dat si aten ende droncken so maecte die keyser heyndrick gereetschape met sijn ander heren ende edele mannen die bi hem waren om strijt ende velt te leveren der sarasinen ende der heydenscher honden.

Hoe die keyser heyndrick ende die hertoghe sijn vader met alle sijn anderen heeren des smorghens ter poorten wt toghen. om strijt ende velt te leveren den calijffe ende alle sijn ander heeren.

DAT. C.XVI. CAPITTEL.

ALS den claren dach aen quam so tooch die keyser heyndrick met den hertoghe sijn vadere. ende met alle sijn ander heeren. met groter macht van volcke ter poorten wt. om strijt ende velt te leveren den calijffe ende alle sijn ander heeren alst beroepen was. Ende als si ter poorten wt waren ghetoghen so stelden si haer volc in goeder ordinancie om te strijden teghen die payiennen Ende als si in goeder ordinancie ghestelt waren. so reden sy in des calijffes heyr met machte. Ende etsijtes die quam teghen den coninc van tartarien te slaen. ende die coninc stac etsijtes met eenen so swaren steke dat hy noyt sulcken swaren steke en ghevoelde. Maer etsijtes die vercloecte hem ende hi peynsde in hem selven dat moet ghewroken sijn. ende hi verhief sijn sweert ende gaf den coninc eenen slach dat hem dochte dat hem den hemel drayde. daer so vochten si beyde een langhe wijle. Evac vacht teghen den soudaen van damast ende sisloeghen malcanderen dapperlick op haer lijf. Ende die coninc van vrancrije vacht teghen die amerael van tartarijen. Die keyser heyndric ende sijn vader vochten teghen den calijffe ende den groten ruese so dat dit vechten gheduerde wel drie uren lanc. Etsijtes dus vechtende teghen die coninc van tartarien soude verlast gheweest hebben van sijn ertsiers mer evac die wert dit siende ende hy liet den soudaen van damast varen ende hy sloech met sinen volcke op die ertsiers die etsijtes verlasten wilden so dat sy daer alle meesten deel doot bleven. ende etsijtes die sloech den coninc van tartarien dat hi viel van sinen paerde doot. dies die sarasinen seer bedroeft waren van sijnder doot. Doen so quam die ionghe coninc caspus aen gheslaghen mit sinen volcke. ende hi quam ghereden op demofoen ende hi seide. ghi bekeert verradere sidy daer die vernoyeert ende verlochent sijt aen der kerstenen wet hier sal ic wreken den lachtere die schande ende die blame die ghi onsen god bewesen hebt. ende die doot van mijnen vadere die ghi verradelick vermoort hebt aldus stelt u om te verweren. Demofoen horende die woorden van desen sarasijn den ionghen

caspus hief op sijn sweert ende hi sloech op den coninc caspus eenen groten slach dat hem dochte den hemel waghen so dat hi bicans vanden paerde ghevalen was. ende als hi bequam so nam hy sijn sweert ende sloech op demofoen also vervaerlic eenen slach dat elc int sien verwonderen mochte. Demofoen en faelgierde ooc niet van sinen slaghen. ende hi sloech so dapperlich dat die coninc caspus viel van sinen paerde ende daer wert hi doot geslaghen vanden kerstenen ende alle sijn mede pleghers die met hem waren. Die keyser heyndric ende sijn vader die coninc van vrancrijck ende evac die coninc van arragoen vochten vast teghen haer partye te weten teghen den calijffe van baldac. die soudaen van damast. die amerael ende veel ander machtighe turcken die daer waren met groter macht om die kerstenen te schenden ende te vernielen. Mer god gaf die gracie ende die victorie dat alle die turcken daer meest verslagen bleven. dies die kerstenen seer verblijt waren vander groter victorien die hem god toe sandt Die heeren ende die vrouwen waren al vol blijenschappen vander zeghen die si hadden want die kerstenen daer vercregen een overvloeyende rijdom van ghelde ende van ghesteenten ende menigherhande costelike gouden laken met menich ander costelick iuweel die si met hem lieden ghebracht hadden. Ende die ghene die erm van goede waren. die werden rijck van dat ghene dat si daer overloedeliken vonden in haer logijsen. Die clocken vander stadt waren al te samen gheluyt van groter blijenschappen. Ende daer was bedreven grote triumphe ende dat ter eeren gods. ende eenen schonen dienst gedaen daer die heeren ende vrouwen hem devoteliken toe voechden Aldus was daer elc in groter blijenschappen ende in vreechden. ende sonder linghe margrieta van lymborch om dat etsijtes hem so vromelic ghehadt hadde inder bataelgen so verre comen datmen sprac vanden huwelike van etsijtes ende van margrieten heyndricx suster.

Hoe die grave van Athenen dat houwelijke maecte. ende margrieta begheerde voor etsijtes sinen sons in duechden ende in eeren.

ALS den dienst der heyligher kersten kercke gedaen was ende dat elck ghebeden hadde voor sinen vriend dier ghebleven waren voor dat kersten gheloove van die sarazijnen. so ghinc die keyser heyndric te hove met sinen vader ende die grave van athenen. die coninc van vrancrijck ende die coninc van arragoen volchden hem van achtere. ende daer nae etsijtes die coninc van armenien ende demofoen ende hertoghen ende graven ende die ander princen ridders ende exkuwiers al met haren state Daer nae quam heyndricx moedere metter iongher keyserinnen ende met margrieta van lymborch. ende veel ander vrouwen ende maechden elc nae sinen staet. Die heren ontvinghen die vrouwen in die sale ende deden hem eere ende reverencie alsoot wel betamelic was. Die keyser heyndric ghinc sitten ter tafelen ende zijn vader. daer nae alle die ander heeren ende vrouwen stelden hem te sittene elc nae sinen staet alsoot costumelic is tot alsulcken hoven van eeren. Daer waren die heeren ende die vrouwen ghedient van alderhande gherichten die daer planteyt waren. si aten ende si droncken ende maecten goede chiere. Als si aldus aten ende vrolic waren so sprac die grave van athenen totten keyser heyndric ende seide mijn keyser ende mijn heere ic brenghe u eenen vroliken dronc ende ic bidde u voor uwen vader ende u vrou moeder. ende ic bidde u dat ghi my consenteren wilt een bede die ic aen u begheren sal behouwen eere ende eedt. Die keyser ende zijn vader die antwoorde soetelic. heer grave dat wachten wi vriendelick op alsulcken condicie als voor verclaert is eere ende eedt behouwen. wi consenteren u die bede die ghi begheren sult ter eeren van alle goede kerstenen die hier drogadert zijn. ende op dese condicie so droncken si elc eenen vroliken dronc. Ende als si ghedroncken hadden so seide des keyzers vader die hertoghe van lymborch. heer grave van athenen wat is die bede die ghi aen mi ende aen mijnen sone begheert sulc mach si wesen si en sal u niet ontseyt zijn aldus bid op laet horen wat u bede wesen sal. Die grave seide ghi heeren ende princen ende die overste van

desen lande ic danc u seer dat ick sal ghehoort zijn. Ende aldus bi orlove so sal ic beghinnen ter presentacien van alle dese machtighe eerweerdighe lieven heeren alle gader. ortsa heer keyser heyndricx ende u beminde vader hertoghe otto al te voren ghenoeemt. ende sijnder weerdigher beminde vrouwen der hertoginnen van lymborch u is al te samen wel kennelijc hoe dat mijn sone etsijtes die coninc van armenien met allen sijnder macht u trouweliken by gestaen heeft in allen bataelghen ende in allen nooden ende zijn lijf oock dicwijls in perikel des doots ghestelt heeft om te stercken ende te onderhouden dat salighe kersten ghelove. ter liefden van god almachtich schepper hemelrijck ende aertrycx ende van u ende ooc voort ter eeren margrieten van lymborch uwer weerdigher dochter daer hi vele om gheleden heeft ende haer bi ghestaen heeft in allen noden daer si in gheweest is. dies niet te minne wat hy gedaen heeft in uwen dienst ende inden dienst van gode ende ter eeren van haer. hi soude noch duysent werf meer om u ende om gods willen doen ende des gelijcx ooc noch door haer. aldus so spreke ic als zijn vader wten monde van hem als zijn prokeruer ende taelman aen u eerweerdighe heeren al te samen begheerende ende oetmoedeliken biddende om die over schone maecht margrieta van lymborch u dochter des keisers heyndricx suster om te nemen teenen wetteliken wive also verre alst u belijft ende uwer ghenaden. hi salse maken een gheweldighe coninghinne van armenien. Dit is die begheerte van mi ende van mijnen sone den coninck etsijtes hier sittende in uwer presencien so haken wy van u eerweerdighe heeren om te hebben een goede antwoorde. Als die hertoghe van lymborch dit hoorde so seyde hi ortsa keyser heyndric wat segt ghy hier toe ende hoe sidy gemoveert het is waer hy heeft u vele vrientschappen ghedaen ende veel eeren bewesen ende ghetrouwelic bi ghestaen metten live in al uwen nooden. aldus mijn weerdighe dochter margrieta u suster is hi wel weerdich. want hijse wel verdient heeft met wercken ende met daden. aldus beminde sone heer keyser heeft hi uwen wille ende consent hi heeft ooc den mijnen. Als

dit die keyser heyndric van sinen vaders den hertoghe hoorde so was hi self seer blijde dat hi daer mede te vreden was ende seide. O eerwaardighe vader heer ick kent altemael hi heeft mi menighen getrouwen bistant ghedaen. aldus nae dien dat ghijt te vreden sijt so ben icker ooc in ghepayt ende wel mede te vreden met ganser herten behouweliken dattet mijnder suster margrieten lief is. ende si daer toe ghe-neycht is dat houwelijc met hem aen te gaen. Ter stont so was daer die overschone maecht margrieten gevraecht hoe si ghesint ende beraden was ofte si etsijtes die coninc van armenien hebben wilde in houweliken state tot eenen ghetrouden man. dit vraechde haer haer beminde vader ende haer weerdighe moeder die hertoghinne. Daer margarieta van limborch op antwoorde ende seyde. o eerwaardighe vader heere ende mijn wtvercoren lieve moeder ende keyser heyndrick beminde broeder in al dat gheen daer mi eer ende duecht in gheleghe mach sijn daer ben ic met ganser herten wel toe bereyt ende u tallen tijden ende alle mijn leven lanck onderdanich ende tuwer begheerten te sijn. ende soude ic ooc schier oft morghen eenen man trouwen. so en begheer ic ghenen anderen. dan die om mijnen wille dicwils sijn lijf ghewaecht ende in aventueren gheset heeft in stormen ende in strijden. Die vrienden al te samen dit horende haer soetmondighe tale die seer ghenoechliken om horen was verblijden inden gheeste omdat si haer vader ende moeder aldus ghehoorsaemliken eerende was. Ende etsijtes die coninc was wtnemende blijde ende hy schoot op van groter blijenschappen ende van grooter reynier vierigher liefden die hi haer langhen tijt int herte ghedraghen hadde ende seide. o margarieta van limborch ghi sijt mijn hope mijn troost ende mijn toeverlaet Doen nam hi eenen alten costeliken gouden rinck met eenen dierbaren steene die welcke hi stack margrieten aen haren vinger aen die rechterhant. aldus o mijn wtvercoren weerde bloeme boven alle vrouwen. die nu ter tijt op die aerde leven. siet daer voor allen u weerdighe lieve vrienden. ende voor alle dese grote machtighe eerwaardighe heeren al te samen so pre-

senteer ic u daer mijn trouwe als voor mijn eyghen echte wijf. Doen sprac die over schone margrieta weder om tot etsijtes den coninc mit blijder herten ende met een teeken van liefden hout daer ooc etsijtes weerde vrient mijn kersten trouwe des ghelijcx. daer waren si doe te samen int herte verblijt so wel margrieta als etsijtes. want si beide langhen tijt hier nae verlangt hebben den dach te comen dat si te samen in houweliken state ende met tgebot der heyligher kercken vergaderen mochten. ende dat met consente ende toe laten haer beyder lieder ouders ende vrienden. daer sy god af loofden ende dancten. des ghelijcx so waren ooc alle die ander heeren ende vrouwen verblijt elc bi sonder om dat die brulocht ende dat houwelic so godlic ende eendrachtelic toe gheslaghen was van beyde siden harer alder lieven vrienden. Doe men gheten ende ghedroncken hadden so ghinghen alle die machtighe heeren ende weerdighe vrouwen wandelen in den vergier ende boomgaert. daer bedreven si alderhande ghenoechten die men verdencken conde tsi van eten ende van drincken van hoveren ende van hanceteren. Sy speelden op herpen op luyten op sanctorien ende fluyten op alderhande instrumenten den speele aen gaende. sy songhen ooc muysike alsomen in alsulcken hoven van eeren costumelic pleech te doen. Die iongers worpen den steen. ende sommighe caetsten. ende die sommighe cartten ende sommighe spraken haer amourese toe van liefden die onsteken waren met venus brant. Etsijtes die brudegom ende margrieta die bruyt bedreven onderlinge seer grote ghenoechte ende spraken altemet van liefden die si malcanderen int herte ghedraghen hadden langhen tijt Die keyser heyndric ende sijn vader die hertoghe ende die coninghen metten anderen ouders waren te hove in die sale te rade om haer dooden in te halen ende om eerliken doen begraven die daer int velt ghebleven waren vanden payiennen den heydenscher honden. dier wel doot laghen verslaghen over. XXX. duy-sent. behalven die hem selven verdroncken hadden van groten anxte des doots ende waenden also ontkloopen ende ontgaen die vrome strijbaerlike mannen han-

den der kerstenen. die overmits godes gracie vercreghen overvloedige victorie dat sise al te samen versloegen Ende die op tvelt verslaghen waren die begroef men in ses ofte acht grote putten die die kersten daer groeven Mer die kersten die daer verslaghen waren brochten sy eerliken in die stadt ende begroevense op tegewijde seer devoteliken elck nae haerder weerden. ende si lieten daer misse over doene alsoot wel behoorlijcken was. want si al te samen ghestorven waren voortheyliche kersten ghelove gode ter eeren.

Heo etsijtes die coninc van armenien ghetrouwt was met margrieten van lymborch. ende hoe die brulocht ghehouden was met groter eeren.

[40]

DAT. C.XVIII. CAPITTEL.

ALS hem den claren dach verbaren ghinck ende die weerdighe heren ende die edele vrouwen ontweet ende ontspronghen waren wten slaepe. so was die bruydegom etsijtes die coninc hem selven habijtuerende ende naersteliken cleedende met schonen costeliken habijten. te weten in schoonen gouden lakenen. ende alle sijn heren ende ionckers in gouden paltrocken root fluweel kermosijn daer over om een versieren van sijnder weerdiger bruylocht een rode fluweele carmosine bonette met witte plumagien tot vijftighen toe dwelc seer schoon ende ghenoechlic om te sien was ende plesant voor die weerdige heren ende edele vrouwen die daer vergadert waren. Doen hi ter kercken waert ginc om sijn weerde bruyt te trouwen. so volchden hem inden iersten achter aen die coninc lodewijc van vrancrijc. ende daer nae die keyser heyndric van grieken met sinen weerdighen vader den hertoghe van lymborch. ende daer nae die coninc evac van arragoen. ende daer nae demofoen ende voort alle die ander heeren ende princen alsoot sulcken state wel toe behoort. Ende een yegelijc heer bisonder hadde sinen staet achter hem volgende op haer alder costelicste toe ghemact een yeghelic nae sijnder weerden ende grootheyte des heeren dien si volchden Die bruyt met haren

state die was wel so costelic toe ghemact van habijte ende van costeliker chierragien die sy aen haer lijf draghende was. want margrieta was ooc in gouden lakenen ghecleet mit eenen schonen witten silveren mantele daer over vol fabelen. haer camerieren die waren al in groen fluweel carmosijn seer costelic dat eens herten lust was om te sien. Haer vrouwen die volchden van achter aen seer costeliken ghehabijtueert met menigerhande chierragie die mi te lanc waren om scriiven. Inden iersten so volchde haer die keyserinne eresebia met haren state so costeliken dattet een ertsche paradijs was om te aensiene daer nae so volchde die hertoghinne van lymborch haer werde moedere met haren state. daer na volchde die gravinne van Athenen des bruydegoms moeder seer costelic met haren state. ende daer nae so volchden voort alle die ander vrouwen coninghinnen hertoghinnen ende gravinnen. een yeghelic op sijn costelicste ende nae haer lieder state wt wijsende. dwelc mi te lanc rijsen soude om te verhalen hoe elc ghehabytuweert was om tcostelicste. ende aldus so laet ic dat bliven. Ende sal u verhalen voort als si ter kercken quamen ende ghetrouwt waren als man ende wijf behooric is. so was seer een schoon misse ghedaen gode ter eeren ende ter salicheit vanden bruydegom ende der bruyt Als den dienst gods ghedaen was so bliesen die basunen ende die trompetten ende veel ander instrumenten. ende die bruydegom ende die bruyt ghinghen te hove waert daer alle dinc bereet was so costeliken als men int herte van eenighen sterffeliken mensche verdencken mochte. Die bruydegom ontfinc sijn bruyt margrieta wel ende chierlick met grooter eeren ende met groter weerden nae die costume vanden hove. Daer ghinghen si sitten ter tafelen elck nae sinen staet. die bruyt voor ende haer moeder die gravinne nae. daer nae die keiserinne eresebia. ende voort aen alle die ander vrouwen coninghinnen hertoghinnen ende gravinnen elc nae haren staet Die keyser heyndric diende sijn suster die bruyt voor. Die vader die hertoghe van lymborch ende die ander coninghen ende heeren saten al te samen mit

schonen state ter maeltijt Die dienaers dienden hem lieden van als planteyt. daer was van als bereet also men wel peynsen mach dat in sulcken heeren hove dient daermen eere te doene heeft. si maecten al te samen ionc ende oudt goede chiere ende waren vol blijenschappen ende vol ghenoechten. ende so moeten wi allen oock Die speellieden speelden een ghenoechlic speel die sanghers die songhen daer een ghenoechliken sanck. daer en ghebrac gheen vruecht noch melodye daer wasser ghenoech van alles datmen verdencken ende versieren mochte. Als die heeren princen ende vrouwen ionck ende oudt wel gheten ende ghedroncken hadden so seyde die bruydegom etsijtes die coninc dat sijt in dancke nemen soudn hi soudt noch verbeteren ende. XL. daghen open hof houden ter eeren van sijnden bruyt ende van haren lieven vrienden. Die hem te samen grote eere spraken ende hem seer bedancten der eeren die hy hem lieden bewijsende was Als doe die maeltijt op ghedaen was so dancten ende loofden sy god van al dat gheen dat hy hem lieden verleendt hadde. Ende als die gracie ghesoit was so ghinghen si dansen ende spelen ende si dansten alder hande hofdansn. ende men bedreeffer ooc menighe schone mommerijen dwelc alte lanc soude rijsen om te verhalen. aldus so laet ic dat bliven om lancheits wille. Die bruyt ende die bruydegom waren te samen ghedaen in een schoon camer. ende die maechden

bleven by der bruyt tot des anderen daechs toe dat hijse besliep. Daer af en wil ic niet scriven ende ic laet dat varen. mer wil verhalen hoe dat alle die weerdighe heren orlof namen aenden keyser heyndric ende si vertrocken elc tot sinen lande daer si thuys hoorden. Die coninc van vrancrije reysde nae sijn landt. ende evack die coninc trock nae arragoen. Die hertoghe van lymborch reysde met sijnder vrouwen ooc nae sijn landt. Die keyser heyndric sijn sone voorsach sijn vader ende moeder van seer costeliken rijcdome dat my onmoghelic waer om te beschrijven. Demofoen die bleef bi etsijtes ende by ysonia sijn wijf als een goet kersten mensche. Aldus schieden alle dese edele heeren van malcanderen met groter vruecht. ende si dancten gode dat si so langhe gheleeft hadden dat si gods lachtere ghewrooken hadden ende ghesont weder keerden nae haer landen. Etsijtes ende margrieta leefden salichliken inden houweliken state ende si storven salichliken. so moeten wi allen. ende nae dit leven versamen in dat eenwighe leven. Dat ons wil gheven die vader die sone ende die heylighe gheest. Amen.

Gheprint Tantwerpen. Bi mi Willem vorsterman. . . en die Camer poorte. in den gulden eenhoren. Int iaereren. M. CCCCC. ende. XVI. Den iersten dach van er.

BIJLAGE I

K.B. 1072 G 18.

1e blad recto

Een Schoone
HISTORIE
VAN
MARGRIETJE VAN LIMBORG,
welke met haer Vader op de Jagt reed/om eenig Wild
te vangen/en hoe dat zy van haer Vader verdoolde
by ongeluk/en wat zeldzame Avonturen haer
door toedoen van de Helsche Vyand weder-
varen is: welke haer tot wanhoop wilde
brengen/en hoe standvastig zy bleef
in deeze Perykelen en zeer
mannelyk heeft gedragen.

Zeer troostelyk voor alle menschen/van wat staet dezelve zoude mogen
wezen/Om te Zingen en te Lezen.

(houtsnode: 'n paus met tiara?, Aartsvader? in berglandschap
te midden van vele soorten dieren)
't Amsterdam, by BARENT KOENE.
Boekdrukker, op de Lindegragt, 1770.

1e blad verso

Een Schoone
HISTORIE,
VAN
MARGRIETJE
VAN
LIMBORG
Stem: Van 't Schildertjen.
Hoord al na dees Historie gelyk/Geen schoonder heb ik
nooit vernomen/Hoe dat margriet van Limburg ryk
Veel avonturen zyn overkomen:
Wild dog luysteren Jonk en Oud/
Al door het Jagen in het woud.
Want Hertog Otto reed op de Jagt/margrietjes Vader
vol fantezyen; met al zyn Edelen groot van magt/
Jagers en Honden om te verblyen/
margrietje reed meede ongetoeft;
Waer van haer moeder was zeer bedroeft.
Zy vreesden voor ongeluk of scha/Dat de Dogter mogt
overkomen/'t Welk terstond geschieden hier na/
Dat hebben zy wel haest vernomen/
Want een hart dat zy najaegden ziet/
Doen sprak de Vader tot margriet.
Och Dochter zit hier een weinig neer/Al aen de Rivier

al met verlangen: Wy zullen terstond hier komen weer
Als wy het Hart hebben Gevangen/
Het Wild mogt u overlopen wreed/
Dat myn helaes zou wezen leet.

2e blad recto

De schoone Maget bleef daer alleen/Haar Vader en ook
al zyn Heeren Reden in 't Woud te zamen gemeen/
't Was voor Margrietje een groot verzeeren/
Zy al verdoolden hier wel op gist/
d'Een van den anderen niet en wist.

Dus waren zy al t'zamen verstrooid/Den Hertog klaegde
van dit verliezen/Over zyn Dochter en weenden bloot/
Riep Heer wat weg zal ik nu kiezen/
Door Gods believen die het al maekt;
Is hy ten lesten thuis geraekt.
Denkt hoe Margrietje dus was verveerd/Als zy daer nie-
mand heeft vernomen/Zy schreiden heel bitterlyk ongedeerd/
Want ziet den avond bestond te komen/
Zy bad den Heer van herten vroom/
Og mogt ik raken op den Boom.

Blyf ik beneden hier dezen nagt/Myn zullen eeten den
Wilde Dieren/Of eenig Ongoddelyk Geslagt/
Vrees ik myn Maegdom te schofferen/
Van tranen wierd haer Haer zeer droog/
Zy klom met pynen den Boom om hoog.

Og ik ben dit ongewoon zeer net/Sprak doe Margrietje
door groote pyne; Dat nu de Takken hier zyn myn Bed/
En de Bladeren ook myn Gordyne/
Terwyl zy zoo klagende was/
Kwam daer een bedroefde Koopman ras.

Vrybuiters hadden hem gespolieert/Hy weenden zeer en
wrong zyn handen/Myn Vrouw en Kinderen myn wel deed
Vrees ik nu bidden haer brood met schanden/
Regt aen de Linden stonden hy niet doof/
Daer op Margrietje zat onder het Loof.

Hy was verwonderd en ook Margriet/Vraegde haer als
een wyzen bevroeder/Zyt gy een Christen mensch my bedied
Ja ik betrouw op Godt en onze Behoeder:
Zulken antwoord Margriet hem gaf/
Zoo dat hy riep schoon maegd komt af.

't Welk zy deede met groot bezwaer/Door hulp van den
Koopman vol treuren/Zy gingen onder malkandere daer/
Terstond vertellen haer avonturen/
Zy sprak ik heet Margrietje verflout/
Van Limburg maer verdoold in 't Wout.

En ik van altemaal berooft/Jammerlyk van myn Koop-
mans goeden/myn Vrouwe in Athenen gelooft/

Die Godt den Heere dog wil behoeden/
Soo hebben zy haer Fortuin gezeid/
In alder eeren en vromigheid.

Hier

2e blad verso

Hier na beloofde hy wilt verstaen/Met vaste reden in deze
zaken/Daer van malkander niet te gaen/
Voor dat' er iemand zou thuys geraken;
Dus trokken zy zamen met gemak/
Tot aen een oud Kapelleken strak.

Daer woonden Rovers aenhoord dit Lied! Zo die Historie
ons heeft beschreven/Want als daer iemand voor by quam ziet
Spoeljen hem ja brogte om 't leven/
Zy waren ras om een buyt gegaen/
Lieten de Tafel met Kast daer staen.

Margrietje en den Koopman recht/En hadden in drie da-
gen niet gegeten/Dan wilde Appels en Peeren slecht/
Zo dat zy hongerde ongemeen/
Zy vonden spyze na haren ees/
Daer van zy aten met grooten vrees.

Als zy van spyze waren verzaet/Kwam hun daer een groot
wonder bespringen/Als van den boozen Vyand quaet/
Om dees tot wanhope te brengen;
Eenen Koetswagen verscheenen haer dan;
Met schoone Paerden ende Voerman.

Vol kamenieren door duyvels bedrog/Riepen zy welkom
met behagen/Margriet wy hebben u lang gezocht/
Komt zit hier beyde op onze wagen/
Den Koopman zeyd 't is geen Vyands gequel/
Neen sprak Margriet ik kanze wel.

Zy zaten op en vielen in slaep/Twee honderd mylen de Zatan
hun voerde/Veer buyten alle wegen verstaet;
Als zy ontwaekten en ververden/
Vonden zy niemand hoord dit geprent/
Menschen of huizen nergens ontrent.

Hy troosten vriendelyk dees Jonkvrouw/En sprak laet ons
niet wanhopig wezen/Maer zetten vastelyk ons betrouw/
Op God den Heer zeer hoog geprezen/
En trokken van daer met droevigen gank/
Wederom doolen vier dagen lank.

Nog eens den Vyand quam daer geheel/En sprak tot alle
zyn Aels gespuyzen/Zo maekt my haestig een Kasteel/
Pleyzirig gelyk de Konings Huyzen/
Van binnen vol goude Layen wel
Brengt daer in alderley Snarenspeel.

En ik zal myn verscheppen zeer fyn/Gelyk Margrietjes
Vader ten rechten/Som van u zollen myn Heeren zyn/
En zom madammen/maegden en Knechten/

Zoo zal ik sprak den Vyand zucht/iel/
Noch zien te krygen Margrietjes Ziel.

3e blad recto

Wel meester riepen de duyvels/al Gy niet zelver ras zou
der ophouwen/Eer men zou maken een Swynen stal/
Was dit Kasteel rondomme vol houwen/
Margriet met den Koopman ydoon/
Zagen dat blinken van veer zeer schoon.

Zy trokken derwaerds doen zeer snel/En quamen voor
die Poort wild vaten/Sy hoorde daer veel Snaren gespel/
Dansen en springen zeer boven maten/
In 't lesten klopten zy vol getreur/
Een Duyvel quam daer als een Pagte veur.

Wat begeere gy Liederen ziet/Zo sprak den Vyand wel ter
talen/Kost ende Drank antwoorde Margriet/
Och lieve Vriend om u wel te betalen/
Bent gy van Limborg Dogter fier/
Komt op 't Kasteel u Vader is hier.

Och is dat waer myn herte verheugd/Sprak doen Mar-
grietje van dees bly mare/Zy quamen boven al in de vreugd/
Wellekom agter en voor was 't daers/
Men zong en speelde Muzyk zeer bly/
Op Fluit en Harpen en Schalmey.

Die hem uit gaf voor haer Vader meest/Hy deed den Ca-
stelyn voor hem komen/Die was ook mede een boze Geest/
Hy sprak toond my myn Dogter zeer vroom;
't Salet voor Peerels Diamanten Robyn/
Geld Gonde Knopen en Ketenen fyn.

Zy zag dit alles zo het scheen zeer vry/Den Vyand sprak
Margrietje geprezen/Dit is al te behouden voorhy:
Dat u beliefden myn Vrouw te wezen/
Och sprak Margrietje Jonk Heer zoet/
Gy zyt my veel te magtig van Goed.

Een ander Vyand als Pagie breed/Is by hem gekomen/
riep hare ten Eeten/Hy sprak die Maeltijd is gereed/
U Vader is aen Tafel gezeten/
Met al zyn Heeren kloek en gezond/
Wel sprak Margrietje ik kom terstond.

't Welk zy deden met den Koopman/Zy zat by hem die
scheen haer Vader/Den Castelyn tegen over dan:
Onder die Vyanden allegader/
Zy toefden doen Margrietje styf/
Haer doen zesteerden om Ziel en Lyf.

Den Duyvel riep weest vrolyk van Geest/Eet en drinkt
alles overvloedig/Ja laet ons dog danken eerst/
Sprak doen met Margriet met herten ootmoedig
Steld dat nu uit was Zatans vermaen/

En laet den Becker met Wyn omgaen.

3e blad verso

Wy moeten bidden Gode ongeblaemt/Sprak de Koopman
en Dogter verheven/Margriet heeft den naem Jezu genaemd
Dat kost den boozen Geest niet verdragen/
Zy al weg vloogen met vuylen stank/
't Casteel verzonk in der Hellen Bank.

In onmacht vielen zy door het bedrog/Maer als zy tot
hen zelve quamen/Riepen ach dood wild halen ons doch/
Uit de temtazie bey te zamen/
Zy trokken van daer met gewee:
Kwamen in 't lesten al aen de See.

Ik zie een Heremyts kluis op 't zant/Sprak de Koop-
man ik zal het eens vragen/Waer dat wy zyn of in wat land
Terstond zo quam een Schip aen Jagen/
Daer in quam den Vyand zeer quaed;
Stuurden 't aen Land spyt Schippers maet.

De Gasten vroegen Margrietje benout/Hoe staet gy hier
zo alleen verslagen/Zy sprak ik ben zo verdoold in 't Woud
Doe ik was met myn Vader uit Jagen/
By myn is nog een Koopman fyn;
Hy is gaen vragen waer dat wy zyn.

Komt in ons Schip met scha of met schand/Hierom zal
niemand wezen tegen; Wy zullen wachten na den Koopman/
Brengen u beide op goede wegen/
Doen ging zy in 't Schip wel bemand/
Den Satan stuurden het ras van Land.

Den Koopman liep al roepende ziet/Wild dog aenhouwen
een korte wyle/Maer wat zy stuurden 't was om niet;
Dit voer in een oogenblik wel een mylen/
Margriet sprak leg aen lieve Broer/
Ja kind wy zyn geen Meester van 't Roer.

Soo scheiden zy van malkanderen ziet/Seer droeffelyk met
groot bezwaren; Den Koopman quam weer thuis met vlied/
Hoord hoe Margriet noch is gevaren/
Sy quam te wonen by een Gravin;
Daer was zy Kamenier zoet van zin.

Eenen Zoon die Etzyte hiet/Had den Gravin ter zelve
tyden/Hy zeer beminde de schoone Margriet;
Maer dat mocht zyne Moeder niet lyden/
Sy sprak tot hem door groote nyd/
Ik hoor dat gy dees Landloopster vreid.

Omdat hy Margriet vergeeten zou/Stuurde hem buy-
ten op Scherm-schoolen/Daer was in het Hof een Paye
getrouwd; Die hy Margrietje wel heeft bevolen/
Myn Moeder mag haer niet sprak hy/
Komt haer iets over zoo schryf het my.

4e blad recto

Wel myn Heere sprak dezen Held/Hy nam dan Oorlof aen
zyn Vrindinne/Heeft haer met zoete woorden verteld;
Draeg als ik doe gestadig minnen:
Och gaet gy duer sprak Margrietje en kreet/
Zoo zal ik verstooten worden God weet.

Lief ik kom weder weest doch te vree/Kusten aen haeren
rooder wangen/Wilt hooren wat zyn Moeder dee/
Als nou Etzytes was gegangen;
Dit vals Wyf treden het duyvels pad/
Ontbood de Rechters al van de Stad.

Zy quamen en sprake Vrouwe beleeft/Wat zyn de zaken
van u abuyzen/Margriet myn Zoon betovert heet/
Daerom zult gyze ook vergruyze/
En branden haer aen een Boom of stack/
Al zonder eenige tegenspraek.

Dat en staet niet in ons bedwank/Gingen zy op dees ree-
den gewagen/Maer laet de Heeren komen ter Bank:
Dat zy die Dochter eerst ondervragen
Bank hier of daer wilt gy dat niet doen/
Soo zet ik u van het Rechterschap koen.

Zy slachten ook Pilatus verveert/Vreesden geen brokken
Vet meer te krygen/Zy spraken Mevrouwen 't zal wezen ge-
kleert: Zy sprak gy weet dit haer overtuysten/
Zegt dat zy met een Mes hoord myn reen/
Myn wou vermoorden te nacht voorleen.

Hier op Margriet gevangen wierd zaen/Patieneelyk en
zaemen haer spreken/Vraegden och Vrienden wat heb ik mis-
daen/Hy riep gy wou de Gravin doorsteeken/
't Is God die het weet sprak zy ongeveinst/
Ik heb daer nooit myn leven gepeinst.

Als 't geweld komt zoo moet het recht voord/Maer deeze
Pagie lag daer verholen/Hy kost al hooren dit valsch accoord
Docht wat Etzytes hem had bevolen/
Reed daer na toe sprak Heer plaizant/
Margriet u Lief wordt morgen verbrand.

Etzytes zuchten het was hem wel leed/Den dag die quam
Margriet zou sterven/Leiden haer ter Poorten uit wreed:
Zy zag den Hemel zoo meenig werven/
Zy sprak och Bruidegom zoet van grond/
Verwacht u Bruid ik kom terstond.

Aen 't vuer op haer knien riep zy/Heere Jesuz wilt myn
Ziel ontvangen/Hemelschen Vader weest doch by my/
Aenziet de tranen over myn wangen/
Gelyk Zuzanna onschuldig bloed;
Ben ik verwezen tot 'er Dood.

4e blad verso

Den valsche Rechter riep haest u Beul/doet dat vuur vlam-
men aen alle zyen/Stootze daer in zy klapt al te veul
Als doen quam Etzytes aen ryen/
Met dezen Pagie ras in zyn loop;
Sloegen met Zweerden onder den hoop.

Dus zag hy daer na Margrietje getrouw/Zo nam aen haer
dood 't was om te ontfermen/Hy sprak staet op wel schoone
Jonkvrouw/En nam haer vriendelyk in zyn Ermen/
't Za Beul verbrand den Regter riep hy:
Margriet bad Lief vergeeft het om my.

Maer geene genade mocht hy ontfaen/Moest zelve lyden
het vuur vol smerte/Waet hier myn Moeder zou 'er ook aen
Gedenkt dat zy u droeg onder 't herte/
Sprak Margriet negen Maenden met pyn/
Ik bid u Heer te vrede wild zyn.

Zyn Moeder sterft ook kort hier naer/
Etzytes zelfs doen Commandeerden/
Hy Trouwde deeze Margriet eerbaer/
Triumpheerlyken dat zy laveerden
Al na Margrietjes lust hier mee/
Daer zy doen leefden in peys en vree.

E Y N D E.

BIJLAGE II

Enkele aantekeningen over de houtsneden.

Van de 40 houtsneden in het Volksboek van Margarieta gaven wij door een nummer de plaats bij de capittels aan.

No.		No.		No.	
1 bij cap.	2	15 bij cap.	34	28 bij cap.	67
2 „ „	4	16 „ „	36	29 „ „	73
3 „ „	5	17 „ „	40	30 „ „	78
4 „ „	7	18 „ „	42	31 „ „	80
5 „ „	8	19 „ „	45	32 „ „	85 (= 17)
6 „ „	9	20 „ „	50	33 „ „	87
7 „ „	12	21 „ „	51	34 „ „	97 (= 21)
8 „ „	16	22 „ „	53	35 „ „	106
9 „ „	18	23 „ „	56	36 „ „	107
10 „ „	20 (= 13)	24 „ „	57	37 „ „	109 (=10 =13)
11 „ „	21	25 „ „	59	38 „ „	110
12 „ „	23	26 „ „	61	39 „ „	114 (=17 =32)
13 „ „	30 (= 10)	27 „ „	63 (= 14)	40 „ „	118
14 „ „	33				

De cursieve nummers komen zeker ook in andere volksboeken voor. De onderstreepte nummers zijn alle blijkens formaat, techniek, opvatting en plaatsing tussen de tekst, naar onze opvatting waarschijnlijk gemaakt voor het volksboek van Margarieta van Lymborch. Zij zijn fraaier dan de andere en passen geheel bij de tekst. Dit laatste is ook het geval met No. 1, 7, 20, 33, en 40, hoewel het formaat geheel afwijkt van de onderstreepte.

Voor het feit, dat geen enkele van de 40 houtsneden gemaakt is voor het volksboek van Margarieta van Lymborch zou naar de mening van L. Lebeer, aan wie wij vele inlichtingen te danken hebben, pleiten, dat hun afmetingen niets gemeen hebben met de typographische orde van het blad.

Een geduldig onderzoek zal slechts kunnen uitwijzen of de onderstreepte nummers ook voorkomen in andere volksboeken van de tijd vóór 1516. Het is mij niet mogen gelukken dit aan te tonen.

/

**VOLKSBOEK
VAN
MARGARIETA VAN LYMBORCH
(1516)**

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

**TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN
DOCTOR IN DE LETTEREN EN WIJSBE-
GEERTE AAN DE R.K. UNIVERSITEIT TE
NIJMEGEN OP GEZAG VAN DE
RECTOR MAGNIFICUS Dr. M. GOEMANS O.F.M.
HOOGLERAAR IN DE FACULTEIT DER
GODGELEERDHEID
VOLGENS BESLUIT VAN DE SENAAT IN HET
OPENBAAR TE VERDEDIGEN
OP WOENSDAG 9 JULI 1952 DES NAMIDDAGS
TE 4 UUR**

DOOR

**FRANCISCUS JACOBUS SCHELLART
GEBOREN TE 'S-GRAVENHAGE**

**UITGEGEVEN VOOR DE STICHTING „ONZE OUDE LETTEREN”
DOOR DE WERELDBIBLIOTHEEK
TE AMSTERDAM EN ANTWERPEN
MCMLII**

INHOUD

	bladz.
Bibliografie	VII
Bibliografie over de houtsneden	X
Inleiding	XI
I De Teksten.	XIX
A. De Handschriften	
B. De Volksboeken	XX
C. Het Volkslied.. . . .	XXVI
II Confrontatie der Teksten.	XXVIII
III Karakteristiek van het Gedicht	XXXI
IV Karakteristiek van het Volksboek.	XXXV
Noten	XLIV
Wijze van uitgave van het Volksboek	XLVII
Opschriften der Capittels	XLVIII
Tekst van het Volksboek	1
Bijl. I Tekst van het Volkslied	144
„ II Aantekeningen over de houtsneden	151

STELLINGEN

I

De oudst bekende druk van Mariken van Nieumeghen moet, gezien de houtsnede van Mariken's ontmoeting met Moenen, welke is overgenomen in het volksboek Margarieta van Lymborch, gedateerd worden in het najaar van 1516 in plaats van in 1518.

II

De rederijkersverzen in de proza-volksboeken, die bewerkt zijn naar vroegere gedichten, zijn het meest overtuigende bewijs voor de zelfstandigheid en de eigentijdse opvatting van de schrijvers.

III

De literair-historische waardering der volksboeken vindt nog onvoldoende steun in de door verschillende schrijvers verstrekte opgaven van titels, bewaarplaatsen en dateringen.

IV

Als men rekening houdt met het feit, dat Nic. Beets zijn *Camera Obscura* uitgaf onder pseudoniem, en dat zijn spot een sociale houding was, kan men niet de mening staande houden, dat Beets in zijn verhalen zich zelf een te gunstige rol toebedeelde.

V

De vraag om zekerheid over leven en dood in de poëzie van dichters als Leopold, Bloem en van Eyck vond geen evenwaardig antwoord in de poëzie van hun Katholieke tijdgenoten.

VI

Een moderne vertaling en vertoning van het middeleeuwse *Ludus de Antichristo* zal door de probleemstelling bij het hedendaagse publiek weerklank vinden.

VII

De geschiedenis van het woord „historia” vanaf het klassiek latijn via het middeleeuws-latijnse „historia rhytmica” en „historia rimata” zou wellicht opheldering verschaffen over de achtergrond der 15e en 16e eeuwse boeken, die het woord „historie” in hun titel dragen.

VIII

De veronderstelling is gewettigd, dat de fresco met de voorstelling van Sint Clara, die Simone Martini schilderde in de benedienkerk van Sint Franciscus in Assisi, een voorstelling kan zijn van Sint Elisabeth van Thüringen.

IX

De oorsprong van het Dumbar-handschrift, in de Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde I (1887) vermeld onder de naam „G. Dumbar Jr (?)”, geeft aanleiding het vraagteken achter de naam te handhaven.

(Het Dumbar-handschrift, uitg. door H. L. Bezoen, Deventer 1952).

X

De mening, dat het gebruik van het achtervoegsel -lijk in de loop der tijden aanmerkelijk is uitgebreid (WNT VIII, 2300), is niet houdbaar.

XI

Voor een juiste beleving van de hernieuwde Paasvigilie is een ruimere voorlichting over de liturgie in het algemeen een onontbeerlijk element.

XII

In vele landen nemen de leken in de werkzaamheid van de kerk inzake opvoeding en onderwijs niet de plaats in, die hun krachtens vorming en verantwoordelijkheid toekomt.